

KANSATIETEELLINEN ARKISTO 65

KANSATIETEELLINEN ARKISTO 65
SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS

Niina Koskihaara

KUN KUNTA LAKKASI OLEMASTA

Kylä- ja kotiseutuyhdistykset kuntarakenteen
muutokseen reagoivina toimijoina

Helsinki 2023

Turun yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Etnologia
Tohtoriohjelma Juno

Työn ohjaajat

Helena Ruotsala professori Turun yliopisto	Katriina Siivonen dosentti Turun yliopisto
--	--

Tarkastajat

Pilvi Hämeenaho dosentti Jyväskylän yliopisto	Outi Autti dosentti Oulun yliopisto
---	---

Vastaväittäjä

Pilvi Hämeenaho
dosentti
Jyväskylän yliopisto

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

KONEEN SÄÄTIÖ

Suomen
Muinaismuistosäätiö

Toimittaja: Tytti Steel
Sivunvalmistus ja kansi: Ville Korhokangas
Kannen kuva: Mietoisten kotiseutumuseo, kuvaaja Niina Koskihaara 2013.

Copyright: © Niina Koskihaara ja Suomen Muinaismuistoyhdistys

ISBN 978-951-29-9494-6 (painettu)
ISBN 978-951-29-9495-3 (PDF)
ISSN 0355-1830

Painosalama, Turku 2023

Sisällys

Kiitokset.....	7
I JOHDANTO	11
1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA	13
1.1. Paikallisyhdistykset kiinnostuksen kohteena	13
1.2. Ajassa ja tilassa toimivat kylä- ja kotiseutuyhdistykset	15
1.3. Muuttuva kuntarakenne.....	21
1.4. Etnologinen tutkimus tarkastelee yhteiskunnallisia ilmiöitä	27
1.5. Kansatieteellisen tutkimuksen aikajanalla.....	31
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TEOREETTINEN VIIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET.....	37
2.1. Tutkimuskysymyksen asettaminen	37
2.2. Rajat ja monipaikkaisuus.....	39
2.3. Tilan muodostuminen sosiaalisena prosessina.....	44
2.4. Kylä- ja kotiseutuyhdistykset kuntaa rakentavina toimijoina.....	48
2.5. Yhteisöt ja valta.....	49
2.6. Toiminnan kautta rakentuvat kulttuurit ja identiteetit.....	56
3. KENTÄN JA HAASTATTELUAINEISTON MUODOSTAMINEN.....	62
3.1. Rajausten tarkentuminen	62
3.2. Kentän saavuttaminen	66
3.3. Haastattelut.....	69
3.4. Tutuissa ja vieraisissa paikoissa.....	75
3.5. Lähiluku analyysin välineenä	80
II KUNTALIITOS YHTEISÖJEN JA PAIKKOJEN VUOROVAIKUTTEISENA LIIKKEENÄ ...	85
4. KOLMANNEN TILAN KAUTTA AVAUTUVAT KUVAUKSET KUNNISTA JA YHTEISÖISTÄ.....	87
4.1. Esitysten rakentuminen.....	87
4.2. Mynämäen ja Mietoisten kuntaliitos – Tutut naapurit vuosikymmenten ajalta.....	90
4.3. Salon alueen kymmenen kunnan suurliitos – Uusia kumppanuuksia ja toimintamalleja	93
4.4. Hämeenlinnan kuuden kunnan monikuntaliitos – Uusi kaupunki muodostui yhdyskäytävän avulla.....	95
4.5. Luopioisten ja Pälkäneen kuntaliitos – Lumpeenkukka ja aapiskukko	97
4.6. Kotiseutuyhdistykset – toiminnan aloittamista, hiipumista ja uusia alkuja	99
4.7. Kyläyhdistykset – yhteisöllisyyttä ja kehittämistä.....	104
4.8. Uudet yhdistykset – reagoiteja kuntaliitoksiin.....	112
5. MUUTOKSIA KÄSITTEELLISTETYSSÄ, ELETYSSÄ JA HAVAITUSSA TILASSA	115
5.1. Kunnan sosiaalisen tilan rikkoutuminen	115
5.2. Kylä, kaupunginosa vai pitäjä?.....	116
5.3. Tuttu nimi ilmaisee sijainnin	119
5.4. Vaakunoiden muuttuva käyttö.....	124
5.5. Huolta herättävät palvelut.....	126

5.6.	Kyläkoulu herätti enemmän tunteita ja toimintaa kuin kuntaliitos.....	130
5.7.	Kiinteistöt intressien kohteina.....	138
5.8.	Kunta yhteistyökumppanina ja taloudellisena tukijana	142
5.9.	Museot yhteistyön kenttänä	145
5.10.	Ympäristönhoito	149
5.11.	Kunnan saavutettavuus.....	153
6.	KULTTUURISIA REVIIREJÄ JA RAJANKÄYNTJÄ – TILALLISTEN JÄRJESTYSTEN ETSINTÄÄ	160
6.1.	Kaupunkien pyrkimykset paikallisdemokratian toteuttamiseksi.....	160
6.2.	Vanhan ylläpitoa ja kurottautumisia kohti uutta	165
6.3.	Uudet ja uudelleen perustetut yhdistykset paikallisuuden merkityksellistäjinä...	169
6.4.	Yhdistysten sisäisten tavoitteiden ja päämäärien etsintää	175
6.5.	"Varmaan Kisko-Seura hoitaa tämän"	179
6.6.	Maantieteelliset alueet ja rajat.....	184
6.7.	Yhteistyön hyödyt ja haasteet	189
6.8.	Voisivatko myös yhdistykset yhdistyä?	195
7.	ELETTYYN TILAAN KIINNITTYMINEN	198
7.1.	Paikallisuuden rakennusosat	198
7.2.	Paikallisidentiteetin ilmaisut	204
7.3.	Kylät ja yhdistystoiminta	211
7.4.	Ihmiset yhdistystoiminnan voimavarana ja haasteena	215
7.5.	Yhdistyksen toimintaan ja tavoitteisiin sitoutuminen	222
III	KUNTARAKENTEEN UUDISTUS JA PAIKALLISTASON KULTTUURISET PROSESSIT ..	227
8.	PAIKALLISIA MUUTOSKOKEMUKSIA	229
8.1.	Ei vain hallinnollinen uudistus	229
8.2.	Kunnan ja yhteisöjen vuorovaikutteinen suhde	230
8.3.	Uutta paikallislähtöistä ja ohjattua toimintaa.....	233
8.4.	Kuntaliitokset liikuttivat myös muita kuin kuntien rajoja	235
8.5.	Yhdistystoiminnan mahdollistajat	237
8.6.	Kuntaliitos siirtyy taustalle	240
	LÄHTEET	243
	Arkistoitu tutkimusaineisto.....	243
	Internet-lähteet	243
	Sanomalehdet.....	245
	Kirjallisuus	246
	Liite	264
	Tiivistelmä	266
	Abstract.....	268

Kiitokset

Eräänä varhaisena aamuna talvella 1998 istuin postiauton takapenkillä sylissäni nippu kirjekuoria, joita pudottelin auton jakelureitin postilaatikoihin. Kirjeet sisälsivät kyselyn, jonka olin laatinut Vehmaan Himoisten kylän asukkaille ja joka koski kylässä toimivan kyläyhdistyksen toimintaa. Toiveeni olivat korkealla aktiivisten vastaajien suhteen, sillä kyläyhdistys oli profiloitunut aktiivisena ja kylää eteenpäin kehittävänä toimijana. Yhdistyksessä oli muun muassa tartuttu pian Suomen vuonna 1995 toteutuneen EU-jäsenyyden jälkeen mahdollisuuteen rahoittaa kehittämishankkeita Euroopan Unionin rakennerahastojen mahdollistamilla rahoituksilla.

Vastausten tiputtua omaan postilaatikkooni oli ensimmäisen yliopistollisen opinnäytetyöni, proseminaarityön, aineisto kasassa. Proseminaarityön myötä ja sen valmistuttua mieleeni jäi väikkymään ajatus jatkaa tutkimuksen tekoa paikallistasolla toimivien yhdistysten parissa myös tulevaisuudessa. Nyt, melkein kolmekymmentävuotta myöhemmin, tämä ajatus on konkretisoitunut ja muotoutunut väitöskirjaksi.

Vuonna 2010 alkaneen väitöskirjaprosessin aikana minua ovat kannustaneet ja opastaneet oikeaan suuntaan työni ohjaajina toimineet professori Helena Ruotsala ja dosentti Katriina Siivonen. Heille haluan lausua suurimmat kiitokseni vuosien varrella saamastani väsymättömästä tuesta ja opastuksesta mutkaisella ja taukojakin sisältäneellä väitöskirjataipaleellani. Paras lahja, jonka tutkimuksen tekijälle voi tutkimuksen teon prosessissa antaa, on oman ajan, asiantuntemuksen ja ajatusten jakaminen. Tästä saamastani lahjasta olen kiitollinen molemmille ohjaajilleni. Emeritusprofessori Pekka Leimu hyväksyi minut vuonna 2009 kansatieteen jatko-opiskelijaksi ja näytti vihreää valoa kuntaliitoksia ja paikallisyhteisöjä tarkastelevalle tutkimussuunnitelmalleni. Hänelle osoitan kiitokseni luottamuksesta ja näkemyksestä kuntaliitoksiin liittyneen tutkimusaiheeni tarkastelun tarpeellisuudesta myös kansatieteellisestä näkökulmasta.

Käsikirjoitukseni lopulliseen muotoon saattamisessa on ollut korvaamattomana apuna esitarkastajiltani dosentti Pilvi Hämeenaholta ja dosentti Outi Autilta tekstiini saamani kannustavat ja tarkat huomiot sekä muutosehdotukset. Pilvi Hämeenahoa haluan kiittää myös hänen suostumuksestaan väitöstilaisuuteni vastaväittäjäksi. Väitöspäivän valmistautumiseen liittyvissä käytännön asioissa korvaamattomana apuna ja asioiden etenemisestä huo-

lehtivana tukena on toiminut kustokseni, dosentti Tiina Suopajarvi. Kiitokset hyvästä yhteistyöstä!

Käytännön apua työni edistämiseen olen saanut sen eri vaiheissa useilta henkilöiltä. Haastatteluaineistoon pohjautuvassa tutkimuksessani yksi vaihe oli haastatteluiden litterointi, eli äänitiedostojen saattaminen kirjalliseen muotoon. Tässä tärkeässä ja aikaa vievässä työssä minua auttoivat konekirjoittaja Tuija Mustikkamaa ja FM Sanna Saarto. Kiitos tarkasta litterointityöstänne! Lämpimät kiitokseni menevät myös haastattelujeni sisältöjen teemoittamisessa minua auttaneille kansatieteen opiskelijoille, sittemmin jo maistereiksi valmistuneille Heini Hämäläiselle ja Kaisa Vuorelle. Työni viimeistelyvaiheessa saamastani kielenhuoltoon ja työni rakenteeseen liittyvistä huomioista kiitokseni kuuluvat FT Salla Nurmiselle ja FT Jussi Lehtoselle sekä PhD Erik Hiedalle englanninkielisen abstraktin oikoluvusta.

Sanotaan, että nauru pidentää ikää ja tekee muutenkin hyvää. Miten monta lisävuotta olenkaan saanut Fennicumini ja sittemmin Minervan työyhteisöissä ja muissa akateemisissa kokoonpanoissa, joissa olen vuosien varrella saanut olla mukana! Kiitokset akateemiseen työhön ja tutkimuksen tekoon liittyvistä keskusteluista, ajatusten ja kokemusten vaihdoista sekä kannustavista ja arkista aherrusta keventäneistä kohtaamisista: FT Jussi Lehtonen, FL Timo J. Virtanen, FT Hanne Hieta, FM Salla Tenkanen, dosentti Maija Mäki, FM Maija Lundgren, FT Karri Kiiskinen, FM Marja-Liisa Räisänen, FM Kensuke Shimitsu, FT Natalia Taksami, FT Kirsi Sonck-Rautio, FT Anna Kirveennummi, FM Katariina Heikkilä, dosentti Sanna Lillbroända-Annala, FM Terhi Lehtonen, FM Minna Heikkinen ja FT Asta Kihlman. – Ilman teitä tutkimuksen teko olisi ollut paljon yksinäisempää ja yksitoikkoisempaa. Kiitokseni kuuluvat myös opintosihteeri Anu Raulalle, jonka luokse olen aina voinut mennä kysymyksineni ja jolta on aina liennyt aikaa myös kuulumisten vaihdolle.

Olen saanut olla vuosina 2013–2014 tutkimusaiheeni kanssa mukana professori Helena Ruotsalan johtamassa ja Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa *Etnologinen tutkimus kuntarakenteen muutoksista kuntalaisten näkökulmasta*. Tutkimushankkeemme muita jäseniä, professori Ruotsalaa sekä FL Minna Mäkistä ja FM Lauri Katiskoskea kiitän myönteisestä ja hyvin sujuneesta yhteistyöstä. Muistelen aina ilolla hankkeemme monipuolisia tuloksia ja kaikkia kohtaamisiamme niin Mietoisten Saaren kartanossa kuin Tartossa, Jyväskylässä ja Turussa. Teidänkin kanssanne suupielet olivat aina ylöspäin!

Turun yliopiston kansatieteen sekä Åbo Akademin etnologian kanssa yhdessä pidetyt jatkokoulutusseminaarit ovat olleet vuosien aikana tärkeä kohtaamispaikka, jossa olen oppinut tutkimuksenteon monipuolisuudesta ja päässyt refleктоimaan omaa tutkimustani sen kulloisessakin vaiheessa. Samalla olen saanut tutustua laajemmalla rintamalla kollegoihin ja niihin moninaisiin tutkimusaiheisiin, joihin etnologien ammattitaidolla voidaan rohkeasti tarttua.

Tutkimuksenteon vuosiin sisältyy myös toimimiseni rahastonhoitajana Suomen Kielen Seura ry:n kannustavassa ja lämpimässä ilmapiirissä. Kiitokseni yhteistyöstä kuuluvat erityisesti dosentti Kirsi-Maria Nummelalle, FT Salla Nurmiselle sekä jo edesmenneelle dosentti Kirsti Siitoselle. Tutkimusaiheeni kannalta merkitystä oli myös toiminnallani Varsinais-Suomen Kylät ry:n hallituksessa, jonne muutamien vuosien tauon jälkeen tulin valituksi uudelleen 2010-luvun alkupuolella. Yhdistyksen kautta avautui ikkuna kylätöiminnan ja laajemminkin maaseudun kehittämisen ajankohtaisiin virtauksiin.

Tutkimukseni toteuttaminen ja lopputulos eivät olisi olleet mahdollisia ilman kaikkia niitä yhdistystoimijoita, jotka antoivat suostumuksensa ja aikaansa haastattelujen teolle. Kiitokseni heille kaikille yhdessä ja erikseen luottamuksesta! Uskon, että haastatteluhetket antoivat myös haastateltavilleni tilaisuuden tarkastella yhdistystoimintaa näkökulmista, jotka toiminnan toteuttamisen juoksussa saattavat jäädä vähemmälle huomiolle. Toivon haastateltavilleni jatkossakin idearikkautta, sinnikkyyttä ja yhä uudelleen löytyvää intoa ja motivaatiota toimia yhteiseksi hyväksi kylien ja kotiseutujen puolesta. Tiedän myös, että nyt työni valmistuttua, osa haastateltavistani on jo edesmenneitä. Heidän toimintansa ja työnsä yhdistyksissä kuitenkin elää ja on perustana nykyhetkessä toteutettavalla toiminnalla.

Työni alkuvuosina täysipäiväisen tutkimuksenteon mahdollistivat saamani apurahat. Työtäni ovat rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto Taru, Ilmari ja Pentti Mannisen rahastosta, Koneen Säätiö sekä Suomen Kulttuurirahaston Varsinais-Suomen maakuntarahasto Viivi ja Niilo Kallion rahastosta. Suomen Maaseudun Talonpoikaiskulttuurin Säätiöltä ja Suomen Muinaismuistosäätiöltä saamani stipendi ja apuraha ovat mahdollistaneet työni taiton ja painatuksen toteuttamisen. Lämpimät kiitokseni kuuluvat käsikirjoitukseni toimittaneelle dosentti Tytti Steelille sekä taitotyön tehneelle Ville Korkiakankaalle.

Tässä yhteydessä haluan kiittää myös entistä työnantajaani Keskustan ja Maaseudun arkiston säätiön hallitusta, joka myönsi minulle osa-aikaisen

tutkimusvapaan 2019–2020. Tutkimusvapaa mahdollisti suurelta osin sen, että työni on nyt lopulta kansien välissä. Erityiset kiitokseni lausun säätiön puheenjohtaja, VTT Tytti Isohookana-Asunmaalle ja arkistonjohtaja, FM Tuomo Sohlmanille tuesta ja kannustuksesta tutkimuksen valmiiksi saattamiselle. Lämpimät kiitokseni osoitan myös säätiön varapuheenjohtajana toimineelle FT Timo Mikkilälle, joka aina tavatessamme kysyi tutkimukse- ni edistymisestä ja lausui jotakin kannustavaa välillä pienoisen epätoivonkin kourissa olleelle väitöskirjan kirjoittajalle.

Ajan antamisesta kiitän myös vanhempiani Ulla-Maija ja Atso Suo- melaa, jotka varsinkin tutkimukseni alkuvuosina auttoivat pienten lasten hoidossa ja mahdollistivat näin ensin tutkimussuunnitelman ja myöhemmin tutkimuksen tekoa, mikä ei aina noudatellut ns. normaalia toimisto- tai päi- vähoitoaikaa. Miten lieneekään nyt jo pienistä isoiksi kasvaneet Lauri ja Eero, mahdatteko edes muistaa aikaa, jolloin väitöskirja ei olisi ollut yksi osa äi- din arkea tai vapaa-aikaa? Nyt se lähtee maailmalle elämään omaa elämäänsä erilaisissa konteksteissa kuten pian tekin, kun aikuisikäne on jo kynnyksel- lä. Itselleni jääkin ratkaistavaksi, millä täytän väitöskirjan ja lapsiperhearjen jälkeensä jättämän aukon. Kiitokseni osoitan myös puolisolteni Kimmolle, joka on vuosien ajan jaksanut kärsivällisesti kannustaa ja odottaa työni val- mistumista. Joten, olisiko meillä nyt sen sulkapalloharrastuksen uudelleen aloituksen aika?

Omistan tutkimukseni kaikille kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoille. Heille, jotka antavat aikaansa, osaamistansa, tietojansa ja taitojansa vapaaehtoiseen yhteiseen toimintaan, hyvään, joka kanavoituu yhteiseksi, mutta myös yksi- löiden hyödyksi.

Porvoossa 2. syyskuuta 2023

Niina Koskihaara

I JOHDANTO

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA

1.1. Paikallisyhdistykset kiinnostuksen kohteena

”Tutkija luo kohteensa (ja vastaa siitä).”¹ Nämä kuusi sanaa ovat olleet useasti mielessäni pohtiessani tutkimuskohteiden valikoitumista ja omaa, sattuman sekä haastateltavieni vaikutusta kenttäni muodostumisessa. Vaikka tutkija on ensi sijassa itse vastuussa aineistonsa muodostamisesta, on hän myös oman kokemushistoriansa ja yhteiskunnassa vaikuttavien ilmiöiden ja muutosprosessien alaisena. Tämä näkyy tutkimusaiheeni lähtökohdan valinnassa. Miettiessäni 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella kyläyhdistyksiin liittyvän tutkimuksen tekoa, en aluksi kokenut löytäväni sopivaa näkökulmaa ja kysymystä, joka olisi ollut mielestäni tarpeeksi kiinnostava ja relevantti tutkimuskohteiden, kyläyhdistysten ja niiden toimijoiden, kannalta. Samaan aikaan kuntaliitokset olivat olleet ajankohtaisia jo muutamia vuosia ja niistä oli kirjoiteltu ahkerasti lehdissä. Virallinen uutisointi keskittyi pitkälti kuntien taloudellisiin ja hallinnollisiin seikkoihin sekä liitossopimuksien² ehtoihin. Yleisessä keskustelussa nousivat esille tavallisten kuntalaisten huolet kunnallisten palveluiden kaikkoamisesta ja häviämisestä, paikallisen vaikuttamisen mahdollisuudet ja lähidemokratian toteutuminen

1 Sitaatti on suora lainaus kenttätöitä käsittelevän julkaisun *Vaeltavat menetit* ensimmäisen luvun otsikosta. (Pöysä, Järviluoma & Vakimo (toim.) 2010, 18.)

2 PARAS-hankkeen aikana valtiovallan taholta edistettiin kuntaliitosten toteuttamista nk. yhdistymisavustuksilla. (Kuntaliitto – yhdistymisavustukset, <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/valtiosuudet/valtiosuuslaskelmat/kuntien-yhdistymisavustukset-2008-2013/Sivut/default.aspx> (luettu 13.2.2015).)

sekä pelot paikallisen kulttuurin ja identiteetin katoamisesta.³ Yleisönosastokirjoituksissa ilmennyt ihmisten aktivoituminen oman kunnan ja paikallisuuden puolustamiseen herätti kiinnostukseni lähteä tutkimaan aihetta paikallisyhdistysten kautta.

Tutkimusaiheeni valinnassa toteutuivat sekä omalla että tutkimuskohteeni osalla kansatieteilijä Matti Räsänen 1980-luvun lopulla kirjoittamat sanat:

...kiinnostus omaan kulttuuriin nousee ajankohtaiseksi silloin, kun on olemassa jokin uhka, uhka kansakunnan identiteettiä ja olemassaoloa kohtaan, uhka etnistä identiteettiä kohtaan tai uhka paikalliskulttuuria kohtaan.

ja edelleen

”...vapaaehtoiset yhdistykset heijastelevat herkästi yhteiskunnan ja yhteisön muutoksia.”⁴

Muodostettuani ensimmäisen kysymyksen kuntaliitosten vaikutuksesta paikallisyhdistysten toimintaan olin käytännössä tehnyt myös ensimmäisen rajauksen tulevan kenttäni suhteen. Suomalaisen yhdistystoiminnan kentällä toimii lukuisa määrä erilaisia seuroja ja järjestöjä, joiden toiminta on motivoitunut erilaisin poliittisin, aatteellisin, luonnonsuojelullisin tai harrastustoimintaan keskittyvin ideologioin. Paikallisyhdistykset rakentavat yhteisöjen olemassaoloa luomalla toimintansa kautta yksilöille tarttumapintoja paikallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksille. Yhdistysten kirjo on laaja, ja monet niistä toimivat ja vaikuttavat samankaltaisten asioiden äärellä ja vastaavat paikallisesti kumpuaviin tarpeisiin. Yhdistykset ovat vuosikymmenten saatossa olleet vaikuttamassa toiminnallaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen kehitykseen paikallistasolla kunnissa ja kylissä.⁵

Kylä- ja kotiseutuyhdistykset ovat kuitenkin ainoita, jotka jo nimiensä kautta määrittävät toimintansa kohteiksi kylät ja kotiseudut. Samat kohteet, joiden puolesta kuntaliitosten yhteydessä oli noussut huoli unohdetun sivukylän asemaan joutumisesta ja paikallisen identiteetin ja kotiseututunteen katoamisesta. Jotta tekemäni valinta tulisi perustelluksi, esittelen seuraavassa minkälaisista historiallisista taustoista nämä yhdistykset saavat toimintansa ponnien ja mitkä asiat ovat liikkeiden ohjelmateksteissä määritelty niiden toimintaan kuuluviksi.

3 Leinamo 2004; Rannikko 2009; Mononen & Tuononen 2012, 29; Kumpulainen & Sihvonnen 2009a; Katiskoski 2014.

4 Räsänen M. 1989, 22–23.

5 Esim. Alapuro et al. 1987.

1.2. Ajassa ja tilassa toimivat kylä- ja kotiseutuyhdistykset

Kotiseutuliikkeen ja kotiseututyön alkujuuret sijoittuvat 1800-luvun jälkipuoliskolle aikaan, jolloin järjestelmällisesti luotiin suomalaista kansallisidentiteettiä ja koottiin todisteita suomalaisen kansan historiasta. Kotiseututyöllä tavoiteltiin suomalaiskansallisen identiteetin ja historian rakentamista ja yksilöiden sitouttamista suomalaisuuden ideaan paikallisuutta korostamalla.⁶ Aikakausi 1800-luvun lopulla oli ylipäätään otollinen uudenlaisen yhdistystoiminnan viriämiselle, sillä myötävaikuttajana toimi yhteiskunnan yleinen ideologisoituminen, liberalistisen aatesuuntauksen leviäminen ja kansan aktivoituminen yhdistystoiminnan kautta toteutettuun yhteiskunnalliseen toimintaan.

Vielä 1800-luvun puolivälissä ja heti sen jälkeen yhdistystoiminta oli säätyläisten ja virkamiesten harrastus, mutta uusien aatevirtausten myötä nuorisoseuranliike yhdessä työväenliikkeen, raittiusliikkeen ja naisyhdistysten toiminnan laajenemisen kanssa vaikutti olennaisesti yhdistystoiminnan leviämiseen kautta maan ja laajojen kansankerrosten uuden demokraattisen, luokka- ja paikoin myös sukupuolirajat ylittävän kansalaistoiminnan omaksumiseen. Yhdistystoiminta opetti laajat kansanjoukot organisoituneen toiminnan kautta harjoitettuun yhteistoimintaan, demokraattiseen päätöksentekoon ja vaikuttamiseen yhteiskunnassa. Tämä suunta oli seurausta ajan liberalistisesta aatesuunnasta, joka korosti yksilön suhdetta yhteisöön sen jäsenenä ja yhteisön vaikuttajana.⁷

Kotiseutututkimuksen varhaisvuodet keskittyivät paikallistason toimintaan, josta se vuonna 1908 laajeni valtakunnallisen keskusjärjestön, Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunnan, perustamiseen.⁸ Kotiseutuliikkeen toiminta hiipui 1920-luvun jälkeen toisen maailmansodan vuosien ajaksi,⁹ mutta sai uutta pontta 1940-luvun lopulla ja erityisesti 1950-luvulla, jolloin kotiseututunnetta nostatettiin perustamalla uusia yhdistyksiä ja paikallismuseoita. Väli rauhansopimuksen ehtojen mukaan Suomessa määrättiin lakkautettavaksi yhteensä 2 500 yhdistystä¹⁰, joiden aktiivitoimijoista monet

⁶ Turunen 2004.

⁷ Anttila 1964, 27–32; Hyyryläinen 1994, 16–19.

⁸ Anttila 1964, 116.; Stenfors 2007, 99.

⁹ Stenfors 2007, 212–215.

¹⁰ Lakkautuksen alle joutuneita yhdistyksiä oli monenlaisia aina Nurmeksen Purjelentokerhosta Lotta Svärd-järjestöön, Suomen Aseveljienliittoon ja suojeluskuntajärjestöön saakka.

siirtyivät toimimaan kotiseutuyhdistyksiin ja pitäjänseuroihin. Uusien yhdistysten perustamisessa olivat aktiivisina vaikuttajina erityisesti Talonpoikaiskulttuurisäätiö ja sen aktiivit professori Esko Aaltonen ja akateemikko Kustaa Vilkuna.¹¹

Sotien jälkeisessä yhteiskunnassa kotiseututyölle oli myös sosiaalinen tilaus. Kotiseuturakkautta, tapoja ja paikallisuutta käytettiin suomalaisuuden ja yksilöllisen perinteen arvon esiin tuomisessa. Veikko Anttilan mukaan lähtökohta kotiseututyön uudelle nousulle oli pitkälti samoissa asioissa kuin 1800-luvun lopullakin, mutta aatteet ja asenteiden historiallinen tausta olivat muuttuneet toisiksi.¹² Talonpoikaiskulttuurisäätiön hallituksen puheenjohtaja Esko Aaltonen puhui 1940-luvun lopulla aktiivisesti organisoidun kotiseututyön ja keskusjärjestön uudelleen perustamisen puolesta. Ahkera toimiminen asian eteen palkittiin vuonna 1949, kun Tammelassa Lounais-Hämeen Pirtissä perustettiin kotiseututoiminnan kattojärjestö *Kotiseutuliiitto r.y.*¹³ Vuodesta 1971 lähtien Kotiseutuliiiton nimi on ollut *Suomen Kotiseutuliiitto*.¹⁴

Toisen maailmansodan jälkeen kotiseututoiminta keskittyi pitkälti talonpoikaisen perinteen vaalimiseen ja tallentamiseen. Kotiseututyön keskeisten suunnannäyttäjien Kustaa Vilkunan ja Esko Aaltosen vaikutuksesta kotiseudun ja paikallisen perinteen merkityksen korostamisen ohella kotiseututyön katsetta suunnattiin myös nykyhetkeen ja tulevaisuuteen, ja paikallisuudesta laajempiin eurooppalaisiin yhteyksiin.¹⁵ Uudet linjaukset olivat osaltaan seurausta 1950- ja 1960-luvuilla koetusta yhteiskunnallisesta murroksesta.

Kotiseututyön oppaassa vuodelta 1963 määritellään kolme keskeistä toimintalohkoa, jotka olivat perimätiedon kerääminen, kerätyn perimätiedon elävöittäminen ja soveltaminen käytännössä sekä rakentava ja luova kotiseututyö. Oppaan mukaan kotiseututyön tulee olla aikaansa ja yhteiskunnan teknologista kehitystä seuraavaa, mutta samalla perinteitä kunnioittavaa, uudistavaa ja arvostavaa toimintaa. Kotiseututyön päämääräksi asetettiin osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ottamalla kantaa teknologiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen ja kehityksen vaikutuksiin niin rakennettuun kuin luonnonympäristöön ja ihmisten viihtyvyyteen kotiseuduillaan.

(Turunen 2004, 15.)

11 Vilkuna 1979, 181; Turunen 2004, 17; myös Herlin 1993, 223–224, 387–388.

12 Anttila 1968b, 15.

13 Turunen 2004, 57–64.

14 Turunen 2004, 286.

15 Aaltonen 1963, 12–17; Herlin 1993, 387–389; Lahtonen 1993, 128–134; Turunen 2004, 17–18.

Tavoitteen taustalla vaikutti Ruotsin kotiseutuliikkeen toiminnasta saatu malli, jossa niin kutsuttu kotiseudunhoito tai -huolto oli saanut merkittävän sijan osana kotiseututyötä.¹⁶

Vuosikymmenten aikana kotiseututyö alkoi laajeta myös kaupunkeihin ja taajamiin, joihin perustettiin kotipaikka- ja kaupunginosaseuroja. Aluksi kaupunki- ja taajama-alueilla toimiville yhdistyksille perustettiin oma toimikunta, mutta jo vuonna 1968 todettiin, että erillistä toimikuntaa ei tarvita, koska kotiseutuliiton toiminnan nähtiin kokonaisvaltaisesti kattavan myös asutuskeskukset. Muutokset yhteiskunnassa vaikuttivat myös kotiseututyön tehtävälajien linjauksiin. Uusina kokonaisuuksina nousivat asuin ympäristön suunnitteluun ja viihtyvyyteen liittyvät tehtävät, matkailun ja kotiseututyön yhteen liittäminen sekä luonnon- ja rakennetun ympäristön hoitoon liittyvät toimet.¹⁷

Toiminnan tavoitteet enteivät hyvin sitä kehitystä, joka yhteiskunnassa tapahtui seuraavilla vuosikymmenillä ja johon kotiseutuyhdistykset toiminnallaan pyrkivät vastaamaan. Edellä esitellyt toimintalohtot pysyivät yhä keskiössä, mutta osallistuminen entistä aktiivisemmin ja kokonaisvaltaisemmin kotiseudun kehittämiseen nousi esille vuonna 1970 laaditussa kotiseututyön toiminta- ja tavoiteohjelmassa. Siinä linjattiin keskeisimmiksi toiminta-alueiksi 1) kotiseuduntutkimus, 2) ympäristösuunnittelu ja miljööpolitiikka sekä 3) kansalaistoiminta. Kaksi ensimmäistä olivat vahvasti perinne- ja historiapainotteisia toiminta-alueita. Kansalaistoiminnan sisältö oli nykyhetkeen ja tulevaisuuteen suuntautuvaa aktiivista kotiseutupolitiikkaa, jonka kohteiksi oli määritelty:

- paikallisen vapaa-ajantoiminnan edistäminen
- paikalliseen kulttuuripolitiikkaan vaikuttaminen
- alueellisten erityispiirteiden etsiminen, osoittaminen ja esitteleminen ja tätä kautta kotiseudun imagon hahmottaminen ja markkinointi
- vaikuttaminen julkiseen päätöksentekoon ja pyrkimys demokratian toteutumisen laajentamiseen sekä
- kulttuurimatkailun ja kotiseututyön tulosten matkailullinen kehittäminen.¹⁸

¹⁶ Aaltonen 1963, 18–21.

¹⁷ Turunen 2004, 142–143, 273.

¹⁸ Turunen 2004, 279–280.

Tavoitteet kirjattiin myös kotiseutuyhdistysten mallisääntöihin. Kuten myöhemmin esittelen, oli kansalaistoiminnan osa-alueelle kirjatuihin tavoitteisiin paljon yhtäläisyyksiä 1970-luvulla organisoidussa muodossa alkunsa saaneeseen kylätoimintaan.

Vuonna 1996 uudistetuissa kotiseututyön mallisäännöissä toiminnan kohteiksi määriteltiin:

- kotiseudun kaikinpuolinen kehittäminen paikallisten erityispiirteiden pohjalta
- elinympäristön laadun parantaminen ja ihmisten viihtyvyyden lisääminen
- kotiseututietoisuuden, kotiseutuhengen ja omatoimisuuden voimistaminen
- kotiseudun kulttuurin vaaliminen ja säilyttäminen.¹⁹

Näitä tavoitteita yhdistykset voivat toteuttaa aktiivisen kotiseutupolitiikan keinoin toimimalla alueidensa etujärjestöinä ja vaikuttajina suhteessa kunnallishallintoon ja päätöksentekoon sekä olemalla asukkaita ja yhteisöjä yhteen kokoava toimija. Keskeisiä käytännön toimia ovat myös historian, nykypäivän ja perinteiden tallentaminen, luonnon- ja kulttuuriympäristön vaaliminen sekä kotiseutumuseon ja -arkiston ylläpito. Mallisääntöjen mukaan yhdistyksiltä odotetaan erilaisten kotiseututapahtumien ja -tilaisuuksien, retkien ja kulttuuritapahtumien järjestämistä sekä koulutusta ja tiedotusta.²⁰ Toiminnan sisällölliset tavoitteet ja niihin pyrkimisen keinot ovat pysyneet samoina myös vuonna 2016 hyväksytyissä kotiseutuyhdistyksen mallisäännöissä.²¹

19 Turunen, 2004, 285, 415; < SKLA, Kotiseutuyhdistyksen mallisäännöt 1997.

20 Turunen 2004, 415.

21 Suomen Kotiseutuliitto, tietopankki, <https://kotiseutuliitto.fi/tietopankki/yhdistystoiminta/yhdistyksen-perustaminen-tai-saantojen-uusiminen/> (luettu 20.1.2023).

Vuonna 2014 Kotiseutuliitto laati toiminnalleen strategian ja asetti keskeisimmiksi tavoitteiksi kotiseututyölle elinympäristön viihtyvyyden edistämisen, kotiseututunteen vahvistamisen, kotiseudun kehittämisen paikallisten erityispiirteiden pohjalta, alueellisen ja paikallisen omaleimaisuuden korostamisen ja kehittämisen, paikalliskulttuurien vaalimisen ja esilletuomisen sekä asukkaiden omatoimisuuden voimistamisen ja kotiseutuhengen ylläpitämisen. Uudistustyössä määriteltiin myös toiminnan päälinjat, joiden myötä liiton työssä haluttiin ottaa aktiivisen vaikuttajan rooli yhteiskunnan ajankohtaiseen kehitykseen. Nimetyt päälinjat olivat kulttuurisesti monimuotoinen Suomi ja suomalaisuus, osallisuuden vahvistaminen sekä uudet toimintamuodot kotiseututyössä. Osallisuuden vahvistaminen ja uusien toimintamuotojen muodostuminen muuttuvassa toimintaympäristössä liittyivät ajankohtaisiin kunta- ja aluehallintomuutoksiin, joiden yhteydessä Kotiseutuliiton ja kotiseututoimijoiden haluttiin ottavan aktiivisen vaikuttajan roolin omilla kotiseuduillaan. (Suomen Kotiseutuliitto,

Kuten kotiseututoiminnan, myös kylätoiminnan perustamishistoria nojaa vahvasti yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa aktiivisesti pyrittiin vaikuttamaan kansalaisten osallistuvuuteen omien elinalueidensa kehittämises- sä. Yhteiskunnan 1950- ja 1960-luvuilta lähtien kokeman rakennemuutoksen myötä maaseudun vastaiskuksi kutsuttua kylätoimintaa alettiin kehittää yli- opistojen ja yhteiskunnallisten toimijoiden yhteistyönä. Samaan aikaan myös maaseudun asukkaat itse olivat heränneet tilanteeseen ja esittäneet halunsa vaikuttaa kehitykseen.²² Tilanne oli siis otollinen uudenlaisen toimintamu- don omaksumiselle maaseudulla. Kylätoiminnan alku perustui yhteistoimin- nan perinteen pohjalle, jonka tarkoituksena oli saattaa maaseudun asukkaat toimimaan omaehtoisesti maaseutualueiden ja kylien elinvoiman ja viihty- vyyden edistämiseksi.²³

Toimintatutkimuksen ideaan pohjautunutta kylätoimintaa ideoitin 1970-luvulla Tampereen yliopiston aluetieteen professori Lauri Hautamäen johdolla. Ensimmäisinä pilottikylinä Kylätutkimus -76 -hankkeessa toimivat pohjoisessa sijaitsevat kylät, joissa hankkeen tulokset osoittautuivat niin hy- viksi, että toimintamuotoa päätettiin jatkaa kylätoiminnan nimellä.²⁴ Kuten kotiseutuliikkeen syntymisessä ja kotiseututyön leviämässä oli merkittävä- sä asemassa ollut muutamien yksilöiden työ idean eteenpäin saattamisessa, myös Hautamäen panos kylätoiminnan leviämälle ja omaksumiselle kylissä koko maan kattavasti oli toiminnan ensi vuosina merkittävää, jopa ratkaise- vaa.²⁵

Hautamäki kiersi pitkälle 1980-luvun puolelle kertomassa ja innos- tamassa kylien asukkaita tarttumaan kylätoimintaan kylien elinvoiman ja viihtyvyyden parantamiseksi. Kylätoiminnan leviäminen koko maan katta- vaksi toimintamuodoksi jakautuu neljään vaiheeseen, joista ensimmäinen on 1970-luvun idean kehittäly aika, toinen 1980-luku toiminnan omaksumisen

toiminnan päälinjat, <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalin- jat/> (luettu 20.1.2023).

22 Hautamäki 1989, 1–3; Hyyryläinen 1994, 29–30, 34–52.

23 Hautamäki 1989; Hyyryläinen, 1994.

24 Hautamäki 1989, 35–41.

25 Hautamäki 1989.

ja leviämisen aikaa, kolmas vaihe 1980-luvun loppupuolella vakiintumisen aikaa ja neljäs vaihe 1990-luvulla uudenlaisen asemoitumisen ja toiminnan virallistumisen aikaa.²⁶

Kylätoiminnan nopean leviämisen myötä vuonna 1981 perustettiin toiminnalle valtakunnallinen kattojärjestö *Kyläasiain neuvottelukunta*, jonka nimi muutettiin vuonna 1997 *Suomen Kylätoiminta ry*:ksi. Uutta valtakunnallista kattojärjestöä oli Suomen Kunnallisliiton koolle kutsumassa kokouksessa perustamassa myös Kotiseutuliitto.²⁷ Kotiseutututkimuksen näkökulmasta uudenlainen kylätutkimus ja siitä versonut kylätoiminta olivat merkittäviä avauksia ja ne nähtiin omana haaranaan kotiseututoiminnan kentällä.²⁸ 1980-luvun lopulla tulivat maakunnallisten yhdistysten perustamiset ajankohtaisiksi. Ensimmäinen maakunnallinen kylien yhteenliittymä, Lapin kyläasiain neuvottelukunta, perustettiin vuonna 1989. Erityisesti vuosien 1995–1999 aikana maakunnallisia yhteenliittymiä perustettiin useita.²⁹ Perustamiset noudattelivat kyläyhdistysten perustamisen kaavaa, jossa toiminta lähti liikkeelle pohjoisesta edeten läpi maan kohti etelää ja Varsinais-Suomea, jonne maakunnallinen yhdistys perustettiin viimeisenä vuonna 2000.³⁰

Kylätoiminnan muodot ovat saaneet vuosikymmenten saatossa uusia piirteitä, mutta paljon on säilynyt siitä toiminnasta, joka määriteltiin kylätoiminnan alkuaikoina sille kuuluvaksi. Alkuvuosien kylätoiminta keskittyi pitkälti kylien viihtyvyyden ja elinvoimaisuuden ylläpitoon. Käytännössä tämä tarkoitti asukkaiden yhdessä järjestämää virkistystoimintaa omalla kylällä ja retkiä Suomessa tai ulkomailla. Itä- ja Pohjois-Suomessa, missä yhteiskunnan rakennemuutos oli vaikuttanut raskaimmin, ensimmäisillä vuosikymmenillä toimittiin aktiivisemmin myös palvelujen vähenemisen aiheuttamiin muutoksiin reagoiden. Palvelujen säilyttämisen ja kehittämisen puolesta yhdistykset toimivat tiiviissä yhteistyössä kuntien, maakuntien ja valtion viranomaisten kanssa.³¹

Suomen liityttyä vuonna 1995 Euroopan Unioniin ovat mukaan astuneet myös erilaiset elinkeinotoimintaa edistävät toimet ja EU-rahoitteiset

26 Hyyryläinen 1994, 58–63.

27 Turunen 2004, 390.

28 Hautamäki 1989; Turunen 2004, 387–395.

29 Suomen Kylätoiminta ry, <http://www.kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta.html> (luettu 22.9.2015); Turunen 2004, 390.

30 Varsinais-Suomen Kylät ry, <http://www.vskylat.fi/yhdistys/> (luettu 18.4.2023).

31 Hyyryläinen 1994, 58–63.

hankkeet.³² Samalla kun kylätoimintaa on sidottu kiinteämmin osaksi maaseutupolitiikkaa³³, ovat Suomen Kylätoiminta ry:n laatimissa kylätoiminnan tavoiteohjelmissa asetetut tavoitteet kyläyhdistysten vastuusta paikallistason palveluista ja alueiden elinvoimaisuudesta kasvaneet. 2000-luvun kuntaliitosten myötä kylätoiminnan tavoiteohjelmaan, *Vastuuta ottava paikallisyhteisö 2008–2013*, kirjattiin kyläyhdistysten yhdeksi vastuualueeksi toimia paikallistason lähipalvelujen järjestäjinä sekä kansalaisvaikuttamisen edistäjinä aiempaa isompien hallinnollisesti keskitettyjen kuntien vastapainona.³⁴

Työväenyhdistyksiä tutkineen Kaj Ilmosen mukaan yhteiskunnallisen liikkeen synty edellyttää tietynlaisen historiallisen tilanteen olemassaoloa. Toiminnan alkaminen voi toteutua, mikäli se nähdään päämäärän kannalta tehokkaaksi ja mikäli ympäristö ja toimintaa ohjaava normisto tukevat sitä.³⁵ Organisoidun kotiseutu- ja kylätoiminnan alkua yhdistää juuri tällainen yhteiskunnallisen tilanteen luoma tarve toiminnalle.³⁶ Odotukset ja toiveet toiminnan tavoitteellisuudesta ja vaikuttavuudesta paikallisesti, kansallisesti ja globaalistikin tärkeissä asioissa ovat pysyneet ja laajentuneet vuosikymmenten saatossa.

1.3. Muuttuva kuntarakenne

Koko kunnallisen hallintojärjestelmän olemassaolon ajan kunnat ja niiden koot ja tehtävät ovat olleet jatkuvien keskustelujen ja neuvottelujen kohteena. Suurkunta–pienkunta -keskusteluissa suuremmat kuntakoot ovat saaneet enemmän kannatusta, ja kuntien lukumäärä on ollut jatkuvassa laskussa 1960-luvulta lähtien. Kunnallisen itsehallinnon idea on vaikuttanut voimakkaasti kuntarakenteeseen ja sen kehitykseen vuosikymmenten aikana. Rat-

32 Laamanen 1999, 5–12.

33 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80555> (pdf) (luettu 22.1.2023).

34 Suomen Kylätoiminta ry. 2008, 62; Kumpulainen 2012, 26–27. Vuosille 2014–2020 kirjoitetussa tavoiteohjelmassa Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt painopistettä on siirretty yhteistyön korostamiseen. Kyläyhdistysten tulee aktiivisesti etsiä yhteistyökumppaneita muista yhdistyksistä sekä tehdä yhteistyötä valtionhallinnon eri tasojen, kuntien, maakuntien ja ministeriöiden kanssa. Yhteistyötä kylätoiminnassa tehdään paikallisesti kylä- ja kaupunginosayhdistysten, LEADER-ryhmien, maakunnallisten kyläyhdistysten sekä Suomen Kylätoiminta ry:n kesken. Laajalla yhteistyöllä ja kylätoiminnan hierarkkisella vastuunjaolla vaikuttamisessa varmistetaan kylätoiminnan onnistuminen ja kylien tulevaisuuden myönteinen kehittyminen. (Suomen Kylätoiminta ry. 2014, https://issuu.com/maaseutuplus/docs/ohjelma2014_2020_issue (luettu 5.11.2022).)

35 Ilmonen 1991, 18–19, 21, 25.

36 Hautamäki 1989; Stenfors 2007.

kaisevaa kuntarakenteen muodostumiselle, lukumäärälle ja myöhemmälle kehittymiselle oli sen alkuvuosikymmenten kytkeytyminen seurakuntien alueelliseen jakautumiseen.

Kunnallishallinnon perustamisen alkuvuosina vuodesta 1865 lähtien seurakunnan ja maallisen hallinnon liitto oli vahva. Kuntien keskustat ja hallinto sijoitettiin kylään, jossa jo ennestään sijaitsivat kirkko ja pappila. Näin samalla yksi kylä nostettiin tärkeydessään muiden kylien yläpuolelle, kirkonkyläksi. Maallisen hallinnon ja seurakunnan tiivis yhteys vaikutti siihen, että erityisesti tiiviin ja vuraan kyläasutuksen alueille muodostui paljon pieniä kuntia. Kuntien lukumäärä oli korkeimmillaan vuonna 1941, jolloin kuntia, kauppaloita ja kaupunkeja oli yhteensä 603.³⁷ Perustettujen kuntien määrään vaikutti seurakuntien pyrkimys taata kaikille asukkaille yhtäläiset ja kohtuulliset mahdollisuudet päästä osallistumaan seurakunnan toimintaan, lähinnä sunnuntaisin pidettävään jumalanpalvelukseen.³⁸

Historioitsija Hannu Soikkanen nostaa esille seurakunnissa vuosisatojen aikana muodostuneen yhteisyyden, josta uusina perustetut kunnat pääsivät hyötymään. Kunnan ja seurakunnan yhteisellä alueella mahdollistettiin myös kunnallisen yhteisyydenkokemuksen syntyminen. Erillisellä jaolla olisi aiheutettu jännitystä, jossa kunnat eivät olisi pystyneet vastaamaan seurakuntien piirissä vallinneeseen asukkaiden kokemaan yhteisyyteen.³⁹ Samankaltaisia pohdintoja ja perusteluita kuntajaotuksesta käytiin myös Ruotsissa, jossa 1862 päätetyssä kuntajaotuksessa päädyttiin noudattamaan kylien toiminnallisuudesta ja yhteisöllisyydestä muodostunutta aluetta. Kyläjaotusta noudattelevan kuntajaon myötä Ruotsiin muodostettiin 2500 kuntaa, joista noin 2400 oli maalaiskuntia ja loput kaupunkeja ja kauppaloita.⁴⁰

Suomessa kunnallishallintoasetusta täydennettiin ensimmäisinä vuosina taajaan ja kunnille annettiin lisää tehtäviä hoidettavaksi.⁴¹ Säädettyjen

37 Kuntaliitto, Kuntien ja kaupunkien lukumäärät 1917–2020, <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (luettu 16.4.2023). Myös Norjassa ja Tanskassa kuntajaotus pohjautui 1800-luvulla kirkkopitäjiin. (Store Norske Leksikon, Kommuneinndelingen i Norge, https://snl.no/kommuneinndelingen_i_Norge (luettu 22.4.2023); Blom-Hansen 2012, 43.)

38 Soikkanen 1966, 287.

39 Soikkanen 1966, 281–282.

40 Widberg 1979; Nielsen 2003, 26.

41 Laajentuneeseen tehtäväkenttään kuuluivat 1900-luvun alkupuoliskolla väestön huolto- toiminta, kansakoululaitos, terveyden- ja sairaanhoito, tielaitos, vuokramaiden itsenäistyttäminen ja asutustoiminta (torpparikysymys), kaavoitus ja rakentaminen, työllisyysasioiden hoito, kirjastotoimi, palotoimi ja kuntien liiketoiminta. (Soikkanen 1966.)

tehtävien myötä jo varsin varhaisessa vaiheessa käytiin keskustelua siitä, mikä olisi hyvin toimivan kunnan asukasmäärän ja pinta-alan vähimmäiskoko suhteessa kunnille asetettujen tehtävien hoitoon. Keskustelua käytiin pienten kuntien toiminnallisen yhteisyyden etujen ja suurempien kuntayksiköiden taloudellisesti parempien resurssien välillä. Pienkunta–suurkunta -keskustelua käytiin aina 1930-luvulle saakka, jolloin yleinen mielipide alkoi kääntyä enemmän myönteiseksi suurkunta-ajattelulle.

Suurten kuntien etuina nähtiin kyky pitää yllä muun muassa sairaaloita ja palkata eri alojen viranhaltijoita. Pienillä kunnilla ei talouden puitteissa ollut vastaavia mahdollisuuksia.⁴² Kansanvaltaisuuden ihanteesta alettiin siirtyä tuottavan ja toimivan kunnan ihanteeseen.⁴³ Samaa keskustelua käytiin 1900-luvun alun vuosikymmenillä myös Ruotsissa, jossa vuonna 1952 sekä vuosina 1962–1974 toteutettiin suuret kuntareformit. Kahden kuntareformin myötä kuntien lukumäärä väheni 278 kuntaan. 1970-luvun jälkeen Ruotsissa ei ole toteutettu uusia kuntareformeja, mutta kuntien määrä on hieman nousut, kun uusia kuntia on perustettu aiemmista kunnista irtautuneille alueille. Vuodesta 2003 asti maassa on ollut 290 kuntaa.⁴⁴

Kuntien lukumäärän kasvu 1800-luvulta 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille ja sen jälkeen aloitetut reformit ja määrittelyt kuntien koon, tehtävien ja asukasmäärien suhteen, ovat kehityskulkuja, jotka näytettyvät samansuuntaisina pohjoismaisessa kontekstissa. Suomeen verrattuna Norjassa kuntareformit ovat kulkeneet ja toteutuneet ajallisesti samankaltaisten syklien muodossa, ensimmäinen reformi osuu 1950–1970 -luvulle ja toinen 2010-luvulle.⁴⁵ Norjassa kuntien lukumääräinen huippuvuosi osui vuoteen 1931, jolloin kuntia oli maassa yhteensä 747.⁴⁶ Ruotsin ja Tanskan kuntareformit poikkeavat Suomen ja Norjan reformeista erityisesti siinä, että 1970-luvun kuntajaon muutoksissa Ruotsissa ja Tanskassa kuntien lukumäärät pienenivät radikaalisti. Tanskassa oli ennen vuonna 1970 toteutettua kuntareformia yli 1300 kuntaa, mutta sen jälkeen vain 277.⁴⁷ Kuntareformia jat-

42 Soikkanen 1966, 503–504.

43 Soikkanen 1966, 283–286, 813; Urhonen 1988, 36–42.

44 Nielsen 2003, 29; Statistikmyndigheten SCB, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/om-kommuner-i-siffror/> (luettu 8.8.2023).

45 Store Norske Leksikon, Kommuneinndelingen i Norge, https://snl.no/kommuneinndelingen_i_Norge (luettu 22.4.2023).

46 Store Norske Leksikon, Kommuneinndelingen i Norge, https://snl.no/kommuneinndelingen_i_Norge (luettu 22.4.2023).

47 Wergenius 1973; Wallin 1973; Blom-Hansen 2012, 45; Danmarks Statistik, Amter og kommuner, v3:2006, <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/amt->

kettiin 2000-luvulla ja sen seurauksena vuodesta 2007 lähtien Tanskassa on ollut vain 98 kuntaa.⁴⁸

Suomessa keskustelut kuntien tehtävistä ja suuruudesta johtivat konkreettisiin toimiin vasta 1960-luvulla, jolloin valtiovalta alkoi ensi kerran voimallisesti kannustaa kuntia liitoksiin. Taustalla vaikutti kaksi yhteiskunnan kaupungistumisprosessin myötä muodostunutta alueellista tilannetta. Pienissä maaseutukunnissa väestön määrä oli vähentynyt, ja kunnat olivat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin vähentyneiden verotulojen takia. Työikäinen väestö, joka muutti näistä maaseutukunnista työn perässä kasvukeskuksiin, tarvitsi asuntoja. Tarvittavaa tonttimaata oli kuitenkin niukasti, minkä takia kaupungeissa ja kauppaloissa oltiin kiinnostuneita saamaan lisää tonttimaata kuntaliitosten kautta.⁴⁹

Komiteatyövalmisteluna käynnistetyn *suuren kuntauudistuksen* (1961–1982) aikana toteutettiin yhteensä 69 kuntaliitosta, jotka sijoittuivat vuosien 1964 ja 1981 välille.⁵⁰ Kuntaliitoksia toteuttaville kunnille luvattiin rahallista tukea, mutta siitä huolimatta 1960- ja 1970-luvuilla toteutettujen liitosten määrä jäi verrattain vähäiseksi. Vapaaehtoisten liitosten myötä kuntien lukumäärä pieneni vuosien 1964 ja 1977 välillä yhteensä 84 kunnalla. Ongelmallisimmiksi koettujen pienten, alle 4 000 asukkaan kuntien lukumäärä pieneni 16 kunnalla,⁵¹ mikä oli liitoskuntien kokonaismäärästä 13,4 prosenttia. Liitosten vähäinen lukumäärä johtui osaltaan valtion samaan aikaan harjoittamasta tukipolitiikasta, jonka myötä pienten kuntien oli edelleen mahdollista toteuttaa toimintaansa ja kunnallisten palvelujen järjestämistä myös itsenäisinä kuntina. Suuren kuntauudistuksen aikana kuntia houkuteltiin kuntaliitosten toteuttamiseen myös määrääjän voimassaoleilla yhdistymisavustuksilla ja -korvauksilla.⁵²

kom (luettu 22.4.2023).

48 Blom-Hansen 2012, 52–55.

49 Palomäki 1971, 149–150; Puhakka 1972, 2; Katajamäki 1979, 1–8; Jutikkala 1984, 15; Perälä 1984, 68; Urhonen 1988, luvut 3.3, 3.4 ja 3.5.

50 Antila, Asikainen & Koski 2018, 3.

51 Vuonna 1960 kuntien lukumäärä oli 548 ja vuonna 1977 464 kuntaa. (Hannus 1977, 1260–1271; Kuntaliitto, Kuntien ja kaupunkien lukumäärä 1917–2020, <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (luettu 16.4.2023).

Kuntauudistuksen neuvottelukunnan tavoitteena oli kuntien lukumäärän vähentyminen 311 tai 312 kuntaan. (Kuntauudistuksen neuvottelukunta 1970, 142–143.)

52 Katajamäki 1979, 5; Antila, Asikainen & Koski 2018, 4.

Seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana 1982–2002 kuntarakenteessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Tuona aikana toteutettiin yhteensä 12 kuntaliitosta ja 6 osaliitosta.⁵³ Näin oli siitä huolimatta, että kuntien tehtävät ja menot jatkoivat kasvuaan. Valtiovallan lähtökohta kuntarakenneksyyksyseen perustui liitosten toteuttamiselle vapaaehtoisuuden pohjalta ja kuntien kannustamiseen yhteistoimintaan kuntainliitoissa. Yhteistoiminnassa kunnat tuottivat muun muassa sosiaali- ja terveystalouden palveluita.⁵⁴

Hyvinvointiyhteiskunnan kohtaamat haasteet ja Suomen liittyminen Euroopan Unioniin 1995 vaikuttivat niin valtion kuin kuntienkin talouteen. Valtiovallan harjoittaman politiikan myötä valtion vastuualueilta siirrettiin enenevissä määrin tehtäviä kuntien hoidettavaksi. Samaan aikaan väestön ikääntyminen ja keskittyminen kasvukeskuksiin aiheuttivat kuntataloudelle merkittäviä haasteita. Tämä kehitysnäkymä johti 2000-luvun alkupuolella siihen, että kuntarakenteen uudistusta alettiin suunnitella ratkaisuksi kunnallisten palveluiden toteuttamisen haasteisiin. Laki kunta- ja palvelurakenteen (PARAS) uudistamiseksi astui voimaan vuonna 2006 ja sitä toteutettiin vuosina 2007–2010. Lain ohella kuntia kannustettiin liitoksiin yhdistymisavustusten, niin kutsuttujen porkkanarahojen avulla. Kuntaliitosten vaihtoehtona kuntia kannustettiin muodostamaan perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteistoiminta-alueita, joiden asukas pohjaksi määriteltiin vähintään 20 000 asukasta.⁵⁵ Vuosien 2003–2017 maassamme toteutettiin yhteensä 91 kuntaliitosta. Niiden myötä kuntien määrä laski 448 kunnasta 311 kuntaan.⁵⁶ Kyseiseen ajanjaksoon osuu myös liitosten lukumääräinen ennätys, sillä vuonna 2009 kuntaliitoksia toteutettiin yhteensä 32.⁵⁷

Kuntien itsehallinto on nähty arvona, jolla taataan kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa paikallistasolla. Vuosikymmenten aikana käydyt keskustelut kuntien koon, sekä alueellisen että väestöllisen, ja palvelujen järjestämisen suhteesta ovat liikkuneet lähidemokratian⁵⁸ ja kun-

53 Kuntaliitto, Aiemmat kuntaliitokset, <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/aiemmatkuntaliitokset/Sivut/default.aspx> (luettu 13.2.2015); Antila, Asikainen & Koski 2018, 3.

54 Koivukoski 1985, 16; Urhonen 1988, 132.

55 Stenvall & al. 2009, 67–73.

56 Kuntien lukumäärä laski 137 kunnalla.

57 Vuonna 2009 voimaanastuneiden kuntaliitosten myötä kuntien lukumäärä väheni 67 kunnalla, 415 kunnasta 348 kuntaan.

58 Lähidemokratia-termillä tarkoitetaan yksilöiden oikeutta olla päättämässä työ-, asuin- ja elinympäristöä koskevista asioista. (Kielitoimiston sanakirja, <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi> (luettu 20.9.2022).)

tien talouteen liittyvien argumenttien välillä. Pitkän aikavälin kehityskulussa valtiovallan ohjauksella on ollut ratkaiseva merkitys kahden kuntaliitosaallon toteutumisessa. Tutkimukseni sijoittuu ajallisesti kuntaliitosaalloista jälkimmäiseen, 2000-luvulla toteutettuun kuntarakenteen muutosprosessiin ja erityisesti sen PARAS-uudistuksen vaiheeseen.

Kuntaliitokset herättivät paljon keskustelua – ei ainoastaan poliittisten toimijoiden vaan myös kansalaisten taholta. Kuntien asukkaiden mielenilmauksissa nousivat esille pitkälti samankaltaiset huolet ja pelot kuin 1960- ja 1970-lukujen kuntaliitoskeskusteluissa. Erityisesti huolta aiheuttivat arjessa tarvittavien kunnallisten palvelujen tiheys ja saavutettavuus⁵⁹ sekä paikallisuuden, paikallisidentiteetin ja -kulttuurin merkitys sekä pelko niiden häviämisestä.⁶⁰ Pelot liittyivät teemoihin, jotka toistuvat kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimintaa ohjaavissa ohjelmateksteissä ja jotka ovat kiinteä osa yhdistysten paikallisen toiminnan harjoittamista. Kylätoimintaa ohjaavissa ohjelmateksteissä kyläyhdistykset profiloitetaan paikallistasolla toimiviksi yhdistyksiksi, jotka ovat aktiivisia kehittäjiä, kylien elinvoiman ja viihtyvyyden ylläpitäjiä. Niille on myös aseteltu kuntatasoa pienemmän alueellisen vastuunkantajan roolia paikallisten palveluiden järjestäjinä.⁶¹ Kotiseututoimintaa ohjaavissa teksteissä yhdistykset kuvataan vastaavasti kokonaisvaltaisina paikallisen historian, perinteiden, rakennetun- ja luonnonympäristön vaalijoina ja ylläpitäjinä sekä vaikuttajina kulttuuriympäristöön ja -perintöön liittyvissä kysymyksissä.⁶²

Vaikka kunta ja kuntalaisuus voidaan tulkita pitkälti kuvitteelliseen yhteisöllisyyteen perustuviksi konstruktioiksi, nostaa koettu uhka esiin kulttuurisia piirteitä, joiden kautta yhteisöllisyyttä muodostetaan, pidetään yllä ja käytetään paikallisuuden puolustamisen välineinä muutoksessa olevan kotipaikan prosessissa. Kulttuuristen piirteiden tulee olla yksilöiden samastuttavissa ja omaksuttavissa, sillä vain silloin kuntalaisuus ja paikallisuus voivat olla olemassa yhteisöllisesti koettuina todellisuuksina ja muodostua paikallisidentiteetin puolustamisen välineiksi.⁶³

59 Etnologi Pilvi Hämeenaho on tutkinut palvelujen ja niiden saavutettavuuden merkitystä maalla asuvien äitien arjessa. (Hämeenaho 2014a; Hämeenaho 2014b.)

60 Asp & Helander 1968, 4–5; Hannus 1977; Katajamäki 1979, 5; Urhonen 1988, 123–124.

61 Esim. Suomen Kylätoiminta ry. 2014, https://issuu.com/maaseutuplus/docs/ohjelma2014_2020_issue (luettu 5.11.2022).

62 Kotiseutuliitto, toiminnan päälinjat, <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalinjat/> (luettu 20.1.2023).

63 Anderson 2007.

1.4. Etnologinen tutkimus tarkastelee yhteiskunnallisia ilmiöitä

Aluerakenne- ja kuntaliitostutkimus on ollut vahvemmin muiden tieteenalojen kuin kansatieteen, tai ylipäätään humanistien, tutkimuskohteena. 2000-luvulle tultaessa keskustelut kuntarakenteen uudistamistarpeista innostivat etunenässä yhteiskuntatieteilijät tutkimaan aihetta eri näkökulmista. Tutkimusraportteja on julkaistu kuntien taloudesta, hallintorakenteiden toimivuudesta, kuntalaisten äänestyskäyttäytymisestä, lähidemokratian toteutumisesta sekä puoluepoliittisen kentän muutoksista paikallistasolla.⁶⁴ Kuntaliitosten yhteydessä esiin nousseet kuntalaisten puheenvuorot paikallisidentiteetistä ja oman kunnan merkityksestä heijastuivat myös yhteiskuntatieteilijöiden raportteihin, joissa identiteetti nousi yhdeksi käsitellyksi aiheeksi.⁶⁵ Väitöskirjatason tutkimuksissa kuntaliitoksia on käsitelty imagon, sosiaalipalveluiden saavutettavuuden, kuntakokoa ja kuntaliitoksia käsittelevien julkisten keskustelujen sekä kuntarakenteeseen liittyvän lainsäädännön näkökulmista.⁶⁶

Kuntaliitosten yhteydessä pinnalle nousivat usein kysymykset kunnan tai kaupungin tulevasta nimestä ja sen symbolina käytettävästä vaakunasta. Kuntien nimenmuutoksia Varsinais-Suomen kontekstissa tutkineet kielitieteilijät Paula Sjöblom, Ulla Hakala ja Satu-Päivi Kantola ovat hakeneet tutkimuksessaan vahvistusta nimistöntutkimuksessa vallalla olleelle käsitykselle paikannimien yhteisöllisestä merkityksestä ja paikannimestä paikan muistina.⁶⁷ Tutkimustaan referoivassa artikkelissa tutkijat toteavat, että ”nimellä on keskeinen, yhteisöllisyyttä rakentava, jatkuvuutta ja paikan erityispiirteitä – kuten historiaa – korostava rooli”.⁶⁸ Kunnan nimen merkittävyyttä paikallisen identiteetin kiintopisteenä ja kantajana tukevat myös reagoinnit, joita nimien jäämiset pois käytöstä ja vaihtumiset uusiin aiheuttivat kuntaliitosten yhteydessä.

Kielitieteilijät ottivat aktiivisesti kantaa kuntaliitoksessa muuttuvien kuntien nimien muodostamiseen ja käyttöön. Esimerkiksi Suomen kielen

⁶⁴ Esim. Haveri, Laamanen & Majoinen 2003; Leinamo 2004, 26–29; Zimmerbauer 2006, 109–121; Suutari & Zimmerbauer 2007, 348–359; Koski 2008; Ryyänen 2008; Kattilakoski & Backa 2013.

⁶⁵ Esim. Zimmerbauer 2006; Zimmerbauer 2008.

⁶⁶ Laamanen 2007; Zimmerbauer 2008; Oinas 2019; Tornberg 2014.

⁶⁷ Sjöblom, Hakala & Kantola 2014.

⁶⁸ Hakala & Sjöblom 2016.

lautakunta antoi vuonna 2006 julkaistun suosituksen yhdistyvien kuntien nimien muodostamiseen. Suosituksessa esitettiin, että käytöstä poistuvia kunnannimiä käytettäisiin jatkossakin kunnan osien, taajamien ja kaupunginosien niminä. Edelleen lautakunta suositteli, että uuden kunnan nimeksi valittaisiin jokin vanhojen kuntien nimistä ja vastaavasti vaakunaksi jokin toisen kunnan vaakuna. Keskuskaupunkien kanssa toteutettavissa liitoksissa lautakunta esitti uudeksi nimeksi valittavan aina kyseisen kaupungin nimen. Kuntien yhteiseen historiaan liittyvien nimien valinta katsottiin esityksessä myös mahdolliseksi, esimerkiksi Länsi-Uudenmaan kuntien nimeksi lautakunta ehdotti Raaseporia⁶⁹, kuten myös suureksi ja tunnetuksi kasvaneen kunnanosan nimen valinta uudeksi nimeksi. Uudisnimien kohdalla lautakunta suositteli tunnusomaisia nimimalleja. Mikäli liitoskunnat päätyvät valitsemaan uudisnimen, pitää siitä pyytää lausunto Kotimaisten kielten tutkimuskeskukselta. Muussa tapauksessa nimestä päätetään kaikkien liittyvien kuntien valtuustoissa.⁷⁰

2000-luvun lopulla Kotimaisten kielten tutkimuskeskus pyysi kansalaisilta ideoita siitä, miten liitoskunnan aluetta tulisi nimittää puhuttaessa entisen kunnan tai kaupungin alueesta. Kyselyyn saapuneissa vastauksissa oli monia yksittäisiä ehdotuksia, mutta eniten kannatusta sai *pitäjä*.⁷¹ Myös julkisissa kannanotoissa erillisen pitäjän tai kunnanosan roolin antaminen entisille kunnille sai kannatusta. Tutkijoiden esityksen mukaan pitäjän status voitaisiin antaa kaikille Suomessa vuonna 1964 olleille kunnille, eli ennen ensimmäistä kuntaliitosaaltoa olemassa olleille kunnille. Tutkijat esittivät edelleen, että kaupunki-nimikkeeltä tulisi poistaa sen kytkös kuntamuotoon ja antaa sille, kuten pitäjä-termillekin, kunnallisesta hallinnosta erillään oleva merkitys. Kaupunki-nimike voitaisiin tutkijoiden mukaan antaa kaikille vuoteen 1960 mennessä perustetuille kaupungeille ja alueille, jotka ovat asukasluvultaan ja palvelurakenteeltaan merkittäviä.

Käytännössä ehdotukset tarkoittivat sitä, että kunnissa olevia maaseutumaisia alueita voitaisiin kutsua pitäjiksi ja kaupunkimaisia taajama-alueita tai taajaväkisiä yhdyskuntia kaupungeiksi. Pitäjillä ja kaupungeilla ei olisi

69 Raaseporin kaupunki muodostettiin 1.1.2009 Tammisaaren ja Karjaan kaupunkien sekä Pohjan kunnan kuntaliitoksessa. Liitoskuntien alue muodosti keskiajalta 1630-luvulle Raaseporin linnaläänin, jonka mukaan uusi kunta nimettiin.

70 Suomen kielen lautakunta 2006; Kuntajakolaki (1196/1997), § 28, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1997/19971196> (luettu 9.1.2022); Kuntajakolaki (1698/2009) § 8, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091698> (luettu 9.1.2022).

71 Paikkala 2009.

hallinnollista statusta, vaan ne ilmaisivat ensi sijassa sitä, millaisesta paikasta on kyse ja toimisivat alueellisen identiteetin ja paikantamisen välineinä.⁷² Edellä esitetyt nimikkeet erilaisille alueille uusissa kuntajaoissa eivät ole siirtyneet yhteiskunnassa yleiseen käyttöön asian ympärillä käydystä keskustelusta huolimatta.

Etnologian tutkimuskentälle kuntaliitokset tulivat ensi kerran vuonna 2007 Minna Mäkisen tutkimuksessa, jonka keskiössä on Jyväskylän kaupungin ja Säynätsalon kunnan vuonna 1993 toteutunut kuntaliitos. Tutkimuksen näkökulmana on tarkastella kuntaliitosta paikallisuuteen ja kotiseutuun liitettyjen mielikuvien kontekstissa.⁷³ Mäkinen osoittaa tutkimuksessaan, että kuntaliitosprosessissa merkittävään rooliin nousevat taloudellisten, hallinnollisten ja poliittisten teemojen ohella myös kulttuuriset näkökulmat. Kunta on asukkailleen yhtäältä kokonaisuus, johon kiinnitytään omistamisen, osallisuuden ja hallinnan tunteiden välityksellä. Tunteet syntyvät osallistumalla kunnalliseen päätöksentekoon ja palveluiden käyttämiseen. Kun tutut palvelut ja hallinto muuttuvat, aiheuttavat ne muutoksia myös omistamiseen ja hallintaan liittyvissä tunteissa. Tämä on näkynyt kuntaliitosprosessien aikana selkeimmin kunnallisen itsenäisyyden menettämisen pelon ilmauksissa.⁷⁴

Liitosprosessi suuntaa huomiota rajoihin, ”meidän” ja ”muiden” määrittelyihin. Kyseessä ovat tällöin niin kunnan maantieteelliset rajat kuin viralliset symbolitkin, vaakunat ja kunnan nimi. Mäkinen tuo esille, miten kuntaliitosprosessissa nämä rajat muuttuvat ja ”meistä” tulee ”toisia” ja ”toiset” muuttuvat ”meiksi”. Muutos on omiaan synnyttämään Mäkisen paikalliskuhunnaksi kutsumaa toimintaa, keskusteluja ja kirjoittelua kunnan tulevaisuudesta, kuntalaisten asemasta sekä identiteetistä uuden kunnan kontekstissa. Tässä yhteydessä Mäkinen nostaa esille myös kuntalaisten subjektiiviset koti-seutukokemukset. Osalle kuntien asukkaista kunnallinen itsehallinto ja paikalliset symbolit luovat kiinnittymisen elementtejä ja osallisuutta, kun taas toisille paikallisuus ja kunnallinen hallintojärjestelmä ovat kaksi eri asiaa. Paikallisuuden kokemus on lopulta kiinni yksilöiden omista tulkinnoista ja näkökulmista. Kunnan tarjoamat osallisuuden ja identifioitumisen elementit ovat yksi mahdollisuus rakentaa omaa paikallisidentiteettiä.⁷⁵

72 Iltanen & Paikkala 2006.

73 Mäkinen 2007.

74 Mäkinen 2009, 109–113.

75 Paasi 1998, 186; Mäkinen 2009, 115–119.

Kolmas kulttuurinen näkökulma, jonka Mäkinen nostaa esille, on paikan henkeen, paikan ominaispiirteisiin ja identiteettiin liittyvät subjektiiviset ja kollektiiviset tulkinnat ja paikalle annetut merkitykset. Paikallinen identiteetti muodostuu yhteisestä perustasta, kuten kollektiivisesta muistista, historiasta, luonnonoloista tai jostakin muusta paikallisesta ominaispiirteestä. Yhteisön jäsenillä on tästä perustasta ainakin osittain yhdensuuntaisiksi muodostuneita mielikuvia. Käytännössä nämä mielikuvat ilmenevät jaettuina arvoina, asenteina, ajatuksina ja uskomuksina sekä perinteiden jakamisena.

Jyväskylän ja Säynätsalon kuntaliitostilanteessa vahvimman yhteisen perustan paikallisuuden kokemukselle loi paikkakunnan historiaan vaikuttanut puunjalostukseen keskittynyt tehdastoiminta. Tehtaan merkitys säynätsalolaisten arjessa liittyi työllistäjän rooliin, mutta myös paikallisuuden rakentajan rooliin tehtaaseen liittyvän historian, fyysisen ympäristön muokkaajan, paikallisten palveluiden mahdollistajan sekä tehtaaseen liittyvien tarinoiden ja muistojen myötä.⁷⁶ Kuntaliitosprosessissa kollektiivinen muistaminen aktivoituu ja nykyisyys heijastuu kollektiiviseen menneisyyteen, minkä kautta Säynätsalossakin punnittiin kuntaliitoksen mukanaan tuomia merkityksiä paikallisuudelle ja kotiseututunteelle.

Maantieteilijä Pauli-Tapani Karjalaisen mukaan murros ja muutostilanteet ovat omiaan nostamaan paikat näkyviksi, keskustelujen ja pohdintojen kohteiksi. Aiemmin paikka, joka ei ole saanut yksilöiden ajatuksissa merkittävää sijaa, nouseekin muutostilanteessa erityisesti yksilöille tärkeäksi asiaksi. Kun muutoksen tuulet ovat laantuneet ja paikka muuttunut tutuksi, siirtyy se jälleen pois ajatusten keskiöstä.⁷⁷ Kuntaliitos rikkoo yhteisön käsityksen ehyestä ja vakaasta paikasta ja nostaa piilossa olevan paikan näkyviin keskustelujen, puheiden ja toiminnan keskiöön. Yhteisöllisesti ylläpidetyt identiteetit ja mielikuvat paikasta eivät enää toimi kuntaliitoksen jälkeen. Muutos pakottaa paikan uudelleenarvioimiseen ja määrittelyyn sekä identiteetin asemoimiseen vanhan perustalta uuden yhteyteen. Paikkaan ja identiteetteihin liittyvien mielikuvien merkitys piileekin enemmän niiden suomassa jouston ja sopeutumisen mahdollisuudessa. Muutos on mahdollista ottaa vastaan ja hyväksyä menneisyydestä ja muistoista nousevien elementtien varaan.⁷⁸ Näin kävi myös Säynätsalossa, missä säynätsalolaisuus on jatkanut kuntaliitoksen

76 Mäkinen 2009, 119–123.

77 Karjalainen 2006, 84–85; Mäkinen 2009, 123–124.

78 Aro 1999, 178–179; Lönnqvist 2002, 121–123; Mäkinen 2009, 124–125.

jälkeenkin olemassaoloon uusien ja vanhojen säynätsalolaisten jatkuvien identifikaatioprosessien kohteena ja lähteenä.⁷⁹

Kansatieteilijä Lauri Katiskoski on tutkinut vuonna 2014 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan Naantalın saaristokaupungin kuntaliitosta asukkaiden kokemusten kautta. Katiskosken tutkielmassa piiryy kuva kuntaliitoksesta moniäänisenä muutosprosessina, jossa kuntaliitokseen liittyviin kokemuksiin ja tulkintoihin vaikuttavat ensisijaisesti yksilötason kokemukset paikallisuudesta. Katiskoski osoittaa kulttuurianalyysiin pohjautuvassa tutkielmassaan, miten kuntaliitoksessa ei ole kyse vain kuntaorganisaation toiminnasta ja siihen liitoksen takia tulleista muutoksista, vaan myös asukkaiden kokemasta paikallisuudesta, mitä rakentavat yksilöille heidän omassa elinympäristössään ja arjessaan merkitykselliset asiat.

Katiskosken tutkielmassa kuntaliitos näyttäytyy prosessina, jossa kuntalaiset joutuvat määrittämään uudelleen suhdettaan toisiin kuntalaisiin, ympäristöönsä sekä kollektiivisesti jaettuihin paikalliskulttuurin piirteisiin. Tämän prosessin myötä kuntalaisten kokemukset paikallisuudesta ja kotikunnasta muuttuvat, rakentuvat uusien kokemusten myötä ja saavat ajan kuluessa uusia tulkintoja.⁸⁰ Tutkimuksen yhdeksi teemaksi nousee suuren ja pienen vastakkainasettelu, joka Naantalın saaristokaupungin kuntaliitoksessa näyttäytyi varsin usein suuremman ”voittona” ja pienemmän äänen häviämisenä siitä huolimatta, että suurempaan kuntakontekstiin liittymisen nähtiin tuoneen mukanaan myös positiivisia seikkoja verrattuna vanhaan tilanteeseen.⁸¹ Mäkisen ja Katiskosken tutkimuksissa piiryy kuva kuntaliitoksista paikallisuutta ja kotikuntalaisuutta muuttavasta prosessista. Kuntaliitokseen liittyvien subjektiivisten kokemusten myötä tutkimuksissa nousee esiin näkökulma, joka usein jää hallintoon ja lainsäädäntöön keskittyvien diskurssien jalkoihin.

1.5. Kansatieteellisen tutkimuksen aikajanalla

Kansatieteellisen ja etnologisen yhdistystutkimuksen juuret ovat kansanomaisia yhtiöitä tarkastelleissa tutkimuksissa, joiden perusta oli vahvasti esineellisen ja aineellisen kulttuurin tarkastelussa.⁸² Tutkimuksissa heijasteltiin yhteisöihin ja yrityksiin vaikuttaneita yhteiskunnallisia tekijöitä. Ne käsittelivät

79 Mäkinen 2009, 124–126.

80 Katiskoski 2014.

81 Katiskoski 2014, 79–97.

82 Räsänen 1997, 23, 31.

yhteismylyjä, järvenlaskuyhtiöitä sekä kalastusyhtiöitä.⁸³ Tutkimusten mielenkiinto keskittyi erityisesti yhtiöiden perustamiseen ja erilaisten yhtiöiden keskinäiseen vertailuun osakkaiden, toimintaideoiden ja johtajuuden kautta. Myös käytännön toiminta kuten tuotanto, tehtävänjaot ja yhtiöiden toiminnan kesto olivat tarkastelun alla. Tutkimuskohteina ovat yleensä olleet pienet yhteisöt, mikä on mahdollistanut tutkimuskohteiden tarkastelun yhteisön ja yhteisöllisyyden näkökulmista. Näin tarkasteltuna tutkimuksissa luotiin kuvaa yhtenäisistä yhteisöistä, jotka ovat määrittäneet yhtenäisiksi muun muassa elinkeinonharjoittamisen ja työn kautta.⁸⁴

Aatteellisista yhdistyksistä kansatieteellisen tutkimuksen kohteiksi ovat valikoituneet lähellä tieteenalaa toimineet liikkeet, kuten Kalevalaisten Naisten Liitto, Suomen Muinaismuistoyhdistys, kotiseutuliike ja sukuseurat.⁸⁵ Kansatieteilijä Pia Olsson tosin toteaa tutkimuksessaan, että aatteellisten yhdistysten tutkimusten määrää saattaa osaltaan vähentää aineellisen ja aatteellisen yhdistystoiminnan rajanvedon vaikeus. Esimerkkinä hän mainitsee omakotiyhdistykset ja asunto-osakeyhtiöt, joiden toiminnassa yhdistyvät sekä aineelliset että osin myös aatteelliset tavoitteet.⁸⁶ Olsson itse on tutkinut väitöskirjassaan Lotta Svärd -järjestöä keskittyen sen jäsenistöön ja toiminnan paikallisiin muotoihin kuudella eri paikkakunnalla.

Olsson osoittaa tutkimuksessaan, miten lottatyöhön vaikutti liikkeen aatteen, isänmaallisen hengen ja työnteon merkityksen omaksuminen, toiminnan perustuminen yhdistystoiminnan muodoille sekä aikakaudella vallinneet rooliajatukset naisista ”äiteinä” yhteiskunnassa ja naisille ”kuuluvista” töistä. Paikallisissa lottaosastoissa toimiminen kerrytti kokemusta yhdistystoiminnasta sekä siihen liittyvistä käytännön töistä ja laajensi naisten kokemusmaailmaa kodin ja paikoin myös paikallisyhteisön ulkopuolelle. Lottatyöllä oli suoraa näkyvyyttä ja merkitystä paitsi paikallistasolla myös laajemmin yhteiskuntaan ja koko maan puolustuskykyyn.⁸⁷ Toiminnan vaikutukset olivat siis kahdensuuntaiset: Ylhäältä alaspäin ohjattuna se tuotti toimintaa paikallistasolle ja uutta osaamista ja kokemuksia yhteiskunnallisesta toiminnasta paikallisessa lottayhteisössä toimiville naisille. Alhaalla ruohon-

83 Virtanen 1950; Anttila 1967; Aaltonen 1944.

84 Räsänen M. 1989, 10–28; Räsänen 1997, 21–23; Olsson 1999, 12–13.

85 Anttila 1964; Räsänen R. 1989; Lehtonen 1991; Nurmi 1993; Nurmi 1995; Spoo 1999.

86 Olsson 1999, 12.

87 Olsson 1999, 25–26, 236–239.

juuritasolla toteutettu toiminta hyödytti puolestaan paikallistasoa mutta myös laajemmin yhteiskuntaa.

Kansatieteellisen tutkimuksen kentällä vapaaehtoisen yhdistystoiminnan tutkiminen on jäänyt vuosikymmenten saatossa varsin vähäiselle, vaikka niiden merkitys yhteiskunnan ja yhteisöjen muutoksien heijastelijoina on todettu.⁸⁸ Tutkimus on kuitenkin ollut vaikuttamassa eri tavoin ja tavoittein yhteiskuntaan sen paikallisissa muodoissa ja yksilöiden elämään vaikuttavissa ilmiöissä. Kotiseutuliikkeen alkuaikoina kansatieteellinen tutkimus oli tukemassa kansallisen ja paikallisen identiteetin rakentamista. Samoin 1960-luvun rakennemuutoksen jälkeen tutkimus kiinnitti huomionsa uusilla näkökulmilla muuttuneeseen yhteiskuntaan niin maaseudulla kuin kaupungeissakin. Etnologinen yhtiö- ja yhdistystutkimus on heijastellut kulloinkin vallinneita yhteiskunnallisia olosuhteita tutkimuskohteensa kautta.

Kansatieteessä kyläyhdistyksiin liittyvä tutkimus on ollut vähäistä. Aiheeseen on tarttunut pro gradu -työssään Maija Lundgren (Erkkilä), joka on tutkinut kahdessa satakuntalaisessa maaseutukylässä toimivien kyläyhdistysten toimintaa ja merkitystä kylien elinvoimaisuuden säilyttäjinä.⁸⁹ Lundgren on jatkanut tutkimustaan ja suunnannut näkökulmaansa kyläasiamiesten vaikutukseen ja rooliin kyläyhdistysten toiminnan tukijana ja suuntaajana.⁹⁰ Oma tutkimuksellinen kiinnostukseni kylien organisoitun yhdistystoimintaan syntyi jo yliopisto-opintojeni aikana 1990-luvulla. Tuolloin tein ensimmäisen kandidatonin opinnäytetyöni Vehmaalla vaikuttavan Himoisten kyläyhdistyksen toiminnasta. Yhdistys oli tarttunut ensimmäisten joukossa mahdollisuuden lähteä kehittämään kylää hankerahoituksen turvin. Proseminarityöni toteutin kyselyllä, jossa selvitin kylän asukkaiden mielipiteitä, kokemuksia ja toiveita kyläyhdistyksen toiminnasta ja Pomo-rahoituksella tuolloin juuri aloitetusta Vakka-Suomen Venetsia -hankkeesta.⁹¹

Kotiseutuyhdistykset asettuvat tutkimuksen kentälle toisin kuin kyläyhdistykset. Siinä missä organisoitunut kyläyhdistystoiminta itsessään on ollut erityisesti yhteiskuntatieteilijöiden ja maaseutututkijoiden tarkastelun alla, ovat kotiseutuyhdistykset olleet itse tutkimuksen aloitteentekijöinä. Asetelman ero johtuu pitkälti liikkeiden historiallisesta erosta ja lähtökohdista, joissa organisoitua kotiseututyötä ja kylätoimintaa on lähdetty toteuttamaan.

88 Räsänen M. 1989, 22; Olsson 1999, 12.

89 Erkkilä 2008; Lundgren 2010, 313–324.

90 Esim. Lundgren 2014, 38–47.

91 Suomela 1998.

Kotiseutuliikkeen toiminnassa sosiologeilla ja kansatieteilijöillä on ollut keskeinen rooli. Esko Aaltonen, Veikko Anttila, Kustaa Vilkuna, Toivo Vuorela ja monet muut toimivat aktiivisesti erityisesti 1930-luvulta lähtien ja tuottivat kansanelämään liittyviin tutkimuksiinsa pohjautuvia tekstejä kotiseututyön tueksi ja innoitukseksi julkaistuun *Kotiseutu*-lehteen. Vuorela ja Vilkuna toimivat myös lehden päätoimittajina.⁹²

Kotiseuduntutkimus ja kansatiede olivat läheisessä suhteessa myös kotiseutuyhdistysten harjoittaman museotoiminnan ja sen myötä toteutetun kansanperinteen keruun, tallennuksen, julkaisutoiminnan, kyselyjen ja muun kotiseuduntutkimukseen innostavan toiminnan kautta.⁹³ Kansatieteellisten tutkimusten tavoitteena oli kerätä tietoa katoamassa olevan kansankulttuurin osa-alueiden kuten vuotuisjuhlien, tapojen, työmenetelmien, talonpoikaiskesineistön, ruokakulttuurin ja rakennusperinnön piirteistä. Kansallisena tieteenä vaikuttaneen tieteenalan tutkimuksilla luotiin kuvaa talonpoikaisen kulttuurin valta-asemasta todellisen kansan ihannekuvana, suomalaiskansallisen identiteetin perustana. Typologisilla jaotteluilla ja levinneisyyskartoilla nostettiin tutkimuksissa esiin maakuntien kulttuurisia ominaispiirteitä ja rakennettiin kuvaa idän ja lännen sekä pohjoisen ja etelän kulttuurien eroista. Paikalliseen kiinnittyvissä tutkimuksissa kylän tai pitäjän kulttuuriset piirteet saivat paikallisen ja omaleimaisuuden aseman, mutta niillä rakennettiin myös eroja ja rajoja.⁹⁴

Toisen maailmansodan vuosien jälkeen yhteiskunnan modernisoitumisen ja kaupungistumisen seurauksena kansatieteellisen tutkimuksen mielenkiinto alkoi suuntautua uusien kysymysten pariin. Kansallisen identiteetin rakennuspuuna käytetty talonpoikainen elämäntapa ja miljöö muuttuivat, koneellistuminen ja kaupungistuminen voimistuivat ja yhteiskunnan poliittinen ilmapiiri alkoi hengittää uusia aatteita viimeistään 1960-luvulle tultaessa. Rakennemuutos suuntasi myös kansatieteellisen tutkimuksen mielenkiintoa uusille aloille. Tutkimuksen kohteiksi tulivat maaseudun väestön ohella nyt myös kansakäsitteen sateenvarjon alle otetut kaupunkilais- ja työväestö.⁹⁵

92 Talve 1992, 135–137; FT Anna Kirveennummen väitöskirjatutkimus käsittelee monitieteisen kyselytoiminnan merkitystä ja näkymistä Kotiseutuliiton toiminnassa erityisesti 1940–1960-luvuilla. (Kirveennummi 2023.)

93 Sääsکیlahti 1997, 76–77.

94 Sääsکیlahti 1997, 67–69; ks. myös Sarmela 1965.

95 Lehtonen 2005, 19.

Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen ensimmäinen professori Ilmar Talve oli aloitteenkijä uusien tutkimuskohteiden ottamisessa kansatieteellisen tutkimuksen tarkasteluun. Hänen toimestaan ja uuden tutkimuskohteen innoittamina 1960- ja 1970-luvuilla järjestettiin tutkimusryhmiä kaupunki- ja työväenyhteisöihin ympäri Suomea.⁹⁶ Työn tuloksena valmistui useita kansatieteellisiä tutkimuksia, joiden kohteena oli kaupunki, sen jokin maantieteellinen osa, ja siellä asuva väestö.⁹⁷ Tutkimuskohteen muutoksen myötä alettiin puhua kaupunkikansatieteestä erotuksena talonpoikaisen elämäntavan tutkimukselle.

Tutkimuksen mielenkiinnon siirtyminen maaseudusta kaupunkiin ei kuitenkaan tarkoittanut maaseudun ja sen yhteisöjen häviämistä kansatieteellisen tutkimuksen kartalta, vaan sen kohteen, erityisesti kylien, tarkastelua alettiin tutkia uusista näkökulmista.⁹⁸ Kansatieteilijöiden ja etnologien toimesta maaseudun kyliä lähdettiin tutkimaan 1960-luvun lopulla monitieteisillä tutkimushankkeilla, joissa tarkasteltiin muun muassa useiden osatutkimusten avulla kolmen kyläyhteisön ja yhden teollisuustaaajaman kansankulttuurin piirteitä ja piirteiden kokemia muutoksia sekä maaseudun pienyhteisöjen kulttuurisen identiteetin muutosta.⁹⁹ Näkökulma maaseutuyhteisöihin kuten kaupunkiinkin suuntautuneissa tutkimuksissa oli edelleen historioiva, eli tutkittiin sitä, millaisen kehityslinjan kautta kyläyhteisöissä oli päädytty nykyhetkeen.¹⁰⁰

Kotiseutuyhdistysten tarkoituksena on toiminnan alkua ajoista lähtien ollut erityisesti kotiseututyön toteuttaminen tutkien, tallentaen ja vaalien kotiseudun historiaa ja perinteitä. Kyläyhdistysten tehtäväksi sitä vastoin määriteltiin omaehtoinen kehittämistoiminta kylien elinvoiman ja viihtyvyyden turvaamiseksi ja aktiivinen vaikuttamistyö kuntien suuntaan. Kärjistäen voidaan todeta, että kyläyhdistykset luotiin toimijoiksi ja kehittäjiksi ja kotiseutuyhdistykset tutkijoiksi ja tallentajiksi. Kansatieteessä tutkimusintressin laajempi muutos kansankulttuurin tutkimuksesta ihmistä ja tämän arkea ympäröivässä kulttuurissaan tutkivaksi tieteeksi, on mahdollistanut niin ideologioiden, aatteiden kuin identiteettienkin tutkimuksen.¹⁰¹

96 Anttila 1997, 17.

97 Esim. Räsänen 1970; Lehtonen & Räsänen 1973; Kaitalehto 1973; Eenilä 1974.

98 Heikkilä 2003, 94.

99 Tommila 1980, 7–11; ks. myös Aro 1996.

100 Sääskilahti 1997, 82.

101 Räsänen 1997, 24–27.

Tälle kansatieteellisen tutkimuksen kehitysjanalle asemoin myös tämän tutkimuksen. Osittain se ponnistaa teemallisista kokonaisuuksista: koti-seutututkimuksesta, joka oli tieteenalan keskiössä jo 1900-luvun alun vuosikymmeninä, ja myöhemmin 1960- ja 1970-lukujen kylätutkimuksista, joissa keskeisenä kohteena oli maaseutuyhteisöjen kokeman muutoksen tutkimus. Tutkimuskohteiden ajallinen kuroutuminen lähemmäs tutkimusajankohtaa on mahdollistanut yhteiskunnassa ajankohtaisina ilmiöinä vaikuttavien prosessien tutkimuksen, mikä tässä työssä kiinnittyy ja ilmenee 2000-luvun lopun kuntajaon uudistusten aiheuttamina paikallistason muutosprosesseina. 1990-luvulla julkaistuissa tutkimuksissa alkoi käytännössä näkyä jo aiemmin alkanut tutkimusnäkökulmien moninaistuminen. Näkökulmat kiinnittyivät muun muassa etnisyyteen, vähemmistöihin, naisiin, identiteetteihin ja ylipäättään yksilöiden tutkimiseen osana yhteisöään ja kulttuuriaan. Tutkimuksesani tämä näkyy tutkimusintressini kiinnittymisessä yksilöiden arkielämänsä piirissä vaikuttaville ilmiöille antamiin merkityksiin sekä subjektin ja yhteisöjen itsereflektioihin ja toimijapositioniin tutkimuskohteen kentässä.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Tutkimuskysymyksen asettaminen

Tutkimukseni pääkysymys on, miten valtiovallan toimesta alkuun pantu rakenteellinen uudistus näkyi ja vaikutti paikallistason yhteisöjen arjessa. Yhteisöjen monimuotoisuuden ja yksilöiden kokemusten esiin nostaminen valtiovallan taholta toteutetun hallinnollisen uudistusprosessin rinnalle luo laajempaa ymmärrystä aluerakenteen muutosten vaikutuksista yhteiskunnassa. Näkökulma nostaa esille paikallistasolla vaikuttavia ja merkityksellisiä kulttuurisia prosesseja, joita avaan tutkimuksessani seuraavassa kappaleessa esitetyillä pääkysymystäni tarkentavilla kysymyksillä.

Koska kunnilla on merkittävä rooli yhdistysten tukijoina ja yhteistyökumppaneina,¹⁰² nousee tutkimukseni yhdeksi kysymykseksi se, miten kuntien ja yhdistysten yhteistyö muuttui yhdistystoimijoiden kokemana kuntaliitosten jälkeen? Entä minkälaisiin prosesseihin kuntaliitos sysäsi paikallistason yhteisöt? Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimintaan kohdistuu yhteiskunnassa erilaisia odotuksia toiminnan muodoista ja vaikuttavuudesta. Näitä odotuksia ja tavoitteita tuotetaan erityisesti kylä- ja kotiseututoimintaa ohjaavissa ohjelmateksteissä,¹⁰³ mutta niitä syntyy myös paikallistason toimintaympäristön koetuista tarpeista. Yhdistysten toiminnan jatkuvuuden kannalta keskeistä

102 Rouhiainen 2014, 21.

103 Suomen Kylätoiminta ry. 2008; Kotiseutuliitto, toiminnan päälinjat, <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalinjat/> (luettu 20.1.2023).

on, että ne pystyvät säilyttämään toiminnassaan tarvitsemansa resurssit. Näistä keskeisin on yhdistystoimijoiden löytyminen ja sitoutuminen toimintaan. Kysymykseksi tällöin nouseekin myös se, mitkä ovat yksilöitä yhdistysten toimintaan sitovia tekijöitä.

Tarkastelen kuntaliitosten vaikutuksia yhteisöihin ensi sijassa kyläkotiseutuyhdistystoimijoiden antamien tulkintojen ja kokemusten kautta. Tutkimusasetelma asettuu myöhemmin esittelemäni sosiologi ja filosofi Henri Lefebvren *sosiaalisen tilan* raameihin, jolloin se kietoutuu virallisina ja hallinnollisina paikkoina käsitteellistettyjen, fyysisinä ja toiminnallisina ympäristöinä havaittujen ja elettyinä paikkoina koettujen kuntien ja kylien rakentumisen prosesseihin. Yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen aiheeseen tarttuminen tutkimuksessa on itsessään poliittinen teko. Ilmiön esiin nostaminen luo siitä arvotetun kuvan; se on tärkeä, koska sitä tutkitaan.¹⁰⁴ Toisan sanoen aiheen valinta, tutkimuksen kohde ja näkökulmat ovat tutkijan aktiivisesti tekemiä valintoja, joihin vaikuttavat tutkijaa ympäröivä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmapiiri sekä akateemisen tutkimuksen ajankohtaiset suuntaukset, mutta myös tutkijan omat arvot ja mielenkiinnon kohteet.

Tutkimukseeni kohdistui varsinkin sen alkumetreillä epäilyksiä puoluepoliittisesta sitoumuksesta¹⁰⁵ sekä ajan kuluessa myös toteamuksia ”vanhan aiheen” tutkimisesta. Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminta on puoluepoliittisesti sitoutumatonta, mutta niiden toiminta itsessään on poliittista. Yhdistykset toimivat kylien ja kuntien elinvoiman, viihtyvyyden, kulttuurin ja historian säilymisen puolesta, ja siten niiden toiminta kytkeytyy ja kohtaa odotuksia paitsi paikallistasolla myös laajemmin maaseutu- ja kulttuuripoliitiikan kentältä.

104 Olsson 2005, 282.

105 Tämä liittyy haastateltavien hakuvaiheeseen vuosien 2010 lopulla ja 2011 alussa, jolloin soitin yhdistystoimijoille pyytääkseni heitä haastateltaviksi. Muutaman kerran sain osakseni suoraa epäilyä omia intressejäni ja sidonnaisuuksiani kohtaan ja minulle esitettiin kysymyksiä sidonnaisuudestani Suomen Keskustaan. Mikäli tutkimukseni lähtökohdilla olisi ollut suora puoluepoliittinen sidos, olisi se noussut todennäköisesti haastattelun esteeksi. Tulkitsin epäilyt johtuviksi siitä, että PARAS-hanketta oli johdettu keskustavetoisen hallituksen toimesta.

Tutkimusrahoitukseni päätyttyä aloitin vuonna 2016 työt Keskustan ja maaseudun arkiston tutkijana. Kyseinen arkisto on puoluearkisto, joka on yksi Suomen yhdestätoista yksityisestä valtionapua saavasta keskusarkistosta. Jatketuani vuonna 2019 tutkimukseni tekoa hain ja sain edelleen väitöskirjaani liittyvää ohjausta vain Turun yliopiston ohjaajiltani. Tutkimukseni tekoa jatkoin osa-aikaisella tutkimusvapaalla (2019–2020) ja vapaa-ajallani. Vuosina 2016–2023 työnantajani toimineelta Keskustan ja maaseudun arkiston säätiöltä ja sen taustalla vaikuttavalta puolueorganisaatiolta en ole saanut väitöskirjani sisältöön liittyvää ohjausta tai vaikuttamista.

Tätä taustaa vasten tutkimukselle muodostuu sidos maaseutu- ja kulttuuripoliittiseen toimintakontekstiin, jossa erilaiset vastavoimat ja toimijat intresseineen vaikuttavat. Kuntaliitoksiin liittyvä aihe sitoo tutkimuksen myös aluepoliittiseen keskusteluun, johon kulttuurintutkimuksen näkökulmilla on mahdollista tuoda tietoa liitoksista ja niiden merkityksistä paikallistasoilla, yksilöiden ja yhteisöjen arjessa ja arjen toiminnoissa.¹⁰⁶ Etnologi Jonas Frykman on ruotsalaista hyvinvointijärjestelmää paikallistasolla tutkiessaan todennut, että nimenomaan paikallistasolla näyttäytyy se, miten valtio tai jokin muu laajempi organisaatio onnistuu tai epäonnistuu luomaan luottamusta tai varmuutta yhteiskunnassa.¹⁰⁷ Poliittisten päätösten vaikutukset näyttäytyvät paikallistasolla viiveellä. Päätöksinä kuntaliitokset saattavat olla jo aikaa sitten tapahtuneita, mutta arkiseen todellisuuteen vaikuttavina toimintaympäristön todellisuuksina ne ovat ajankohtaisia, kunnes jokin uusi muutos mullistaa todellisuuden jälleen uuteen asentoon.

2.2. Rajat ja monipaikkaisuus

Suomen alueen jakaminen kunniksi kutsuttuihin alueisiin vastaa yleisellä tasolla ajatusta, jossa kulttuureilla ja yhteiskunnilla ajatellaan olevan kiinteä suhde tilaan ja niitä kehystäviin rajoihin¹⁰⁸. Populaareissa ja poliittisissa diskursseissa esiintyvät representaatiot kunnista pitävät sisällään mielikuvaa kunnasta selkeärajaisena ja toisista kunnista moninaisin elementein erotettuina tiloina. Näissä puhunnoissa ja käytännöissä kunnalle pyritään muodostamaan oma erityinen kulttuurinsa ja historiansa, joka on sisäsyntyistä ja ominaista sen rajojen sisäpuolella. Kuntia voidaan pitää tämän ajattelutavan mukaan kiinteästi tiettyyn rajattuun alueeseen liittyvinä ja oman erityislaatuisuuden ja kulttuurin omaavina paikkoina. Jälkimmäisestä esimerkkinä voidaan mainita muun muassa paikkakunnan nimetyt perinneruut, symbolit, kuten vaakunat, sekä seurat tai yhdistykset, jotka kantavat ja edustavat kunnan nimeä.

Tällaiset kunnan erityispiirteet muodostavat Juha Sihvolan mukaan *kotikuntalaisuutta*, joka erottaa kunnan muista kunnista. Kotikunta on paikkaan sidottu yhteisö, johon kuntalaiset tuntevat kuuluvansa ja johon he viit-

106 Koskihaara & Mäkinen 2017, 200.

107 Frykman et al. 2009, 10.

108 Massey 2008, 107.

taavat ilmaistessaan millaisia ihmisiä he ovat.¹⁰⁹ Myös kunnan jäsenyys rakentuu tälle rajanvedolle, sillä yksilön tulee olla kirjoilla jossakin kunnassa. Kirjoilla olon myötä hänestä tulee kunnan jäsen, jolta peritään verotuloja ja joista vastineeksi hän voi käyttää kunnan tarjoamia palveluita. Kuntaa alueena määrittää vahvasti poliittinen, taloudellinen ja hallinnollinen valta sekä valtionhallinnon, valtioneuhdon, osana toimiminen.

Paikallisuuden näkökulmasta kunta edustaa yhteiskunnallisesti määrittynyttä ja alueellisesti rajattua institutionaalista asemaa, jonka toiminta on rakentunut poliittisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin perusteisiin. Tavallisten kuntalaisten aluetietoisuudessa nämä piirteet saattavat jäädä etäisiksi ja irrallisiksi. Tämä johtaa maantieteilijä Anssi Paasin mukaan siihen, että kuntalaisuus saattaa näyttäytyä keinotekoisena roolina ja kunta arkisesta elämästä erillisenä representaationa.¹¹⁰ Minna Mäkinen puolestaan nostaa esille, että kunta ja kotikunta eivät ole olemassa vain merkitysten ja mielikuvien varassa. Kuntaa, sen tehtäviä ja todellisuutta ylläpitävät sille lainsäädännön kautta määritellyt elementit, kuten rajat, hallinnollinen rakenne kunnanvirastoi-neen, -johtajineen, -valtuustoineen ja palveluineen. Myös nämä virallisesti kuntaa muodostaviksi elementeiksi määritellyt osa-alueet luovat kunnallista identiteettiä ja antavat aineksia yhteisöllisyyden kokemuksille.¹¹¹

Valtioneuhdon toteuttajan roolin ohella kunnat toimivat myös kuntalaisten, virkamiesten ja luottamushenkilöiden muodostamina sosiaalisina, toiminnallisina ja kulttuurisina verkostoina. Kyseiset toimijat suuntaavat kunnallisten instituutioiden kautta paikallisella tasolla kunnan toimintaa ja palveluja kuntalaisten arkeen ja luovat samalla mahdollisuuksia kuntalaisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksille. Palvelujensa kautta kunta tarjoaa kuntalaisille konkreettisen alueen, johon ihmiset voivat sitoutua ja kokea kuulumista.¹¹²

Kuntaliitos kunnan olemassaoloa uhkaavana ja muuttavana toimena vaikuttaa kuntalaisuuden ulkoisesti määriteltyyn hallinnolliseen ja sisäisesti muodostuneeseen kulttuuriseen järjestykseen. Kuntaliitoksen myötä arjen taustaksi asettunut kunta nouseekin keskiöön, sillä muutos vaikuttaa kokonaisvaltaisesti kunnan osallisuuden, kuntalaisuuden, kokemukseen.¹¹³ Kuntaliitoksessa omat rajansa ja ominaispiirteensä omaavan kunnan lakkaamista

109 Sihvola 2000, 10, 69.

110 Paasi 1998, 170; myös Mäkinen 2007, 27–28.

111 Mäkinen 2007, 29; myös Antinroiko 1991, 139.

112 Mäkinen 2007, 28; myös Paasi 1998, 186.

113 Karjalainen, 2006, 84–85.

voidaan verrata tutussa ympäristössä toteutettaviin rakentamisiin tai purkamisiin, joiden myötä jotakin tuttua lakkaa olemasta läsnä, mutta joka säilyy ihmisten muistissa ja muistoissa.¹¹⁴

Rajat ovat tulosta yhteiskunnassa tehdyistä rajanvedoista, jotka voidaan käsittää dynaamisina prosesseina, sosiaalisina ja konstruoituna instituutioina tai symboleina.¹¹⁵ Rajojen sisältämä informaatio jakamistaan alueista tai historioista on Maunu Häyrysen mukaan vähäistä. Raja ilmaisee lähinnä absoluuttisen tilanjaon, mutta ei kerro juurikaan historiallisista jatkumoista tai limittyneisyyksistä tai tilojen samankaltaisuuksista ja eroista. Nykyisessä globaalissa liikkuvassa ja muuttuvassa maailmassa rajoista on tullut entistä kompleksisempia ja monitahoisempia.¹¹⁶ Anssi Paasin ja Eeva-Liisa Prokkolan mukaan rajoilla on kasvavasta liikkuvuudesta ja yhteistyöstä huolimatta nykyaikanakin ihmisten arkielämässä aluetietoisuutta ja identiteettejä muokkaava vaikutus. Rajat muodostavat, ja ovat keino organisoida, sosiaalis-tilallisia kehyksiä yksilöiden arjen rutiinien järjestämiseen ja toteuttamiseen, ja siten ne ovat osa paikan muodostamisen prosessia.¹¹⁷

Paasi ja Prokkola keskittyvät määritelmässään kansallisiin rajoihin, mutta kuntien rajat vaikuttavat nähdäkseni vielä läheisemmin ihmisten arkisten käytänteiden¹¹⁸ muovaajina. Mielenkiintoisen esimerkin rajan merkityksestä arkisten käytäntöjen järjestämisestä tarjoaa Helena Ruotsalan tutkimus Tornio–Haaparannan kaksoiskaupungin asukkaiden ylijarjaisesta arjesta.¹¹⁹ Yhdistystoiminnassa sosiaalis-tilalliset kehykset muodostuvat yhdistyksen toiminta-alueeksi määritellyn maantieteellisen alueen lisäksi toiminnan kohteiden ja laajuuden määrittelyistä sekä suhteista muihin yhdistyksiin.

Rajojen vetäminen on vallankäyttöä, joka ilmaisee yhteiskunnassa vallitsevia valtasuhteita.¹²⁰ Sosiaalisten suhteiden kautta paikkojen välisiä rajoja luodaan ja ylläpidetään poliittisin, hallinnollisin ja yhteisöllisin perustein ja myös tutkimuksen keinoin.¹²¹ Sosiaalisten suhteiden ja yhteyksien olemassaolo paikkojen välillä ei ole uusi asia, sillä yhteisöt eivät ole koskaan eläneet vailla yhteyksiä toisiin yhteisöihin ja paikkoihin. Tämän takia

114 Lappi 2007, 164.

115 Massey 2003, 73–74.

116 Häyrynen 2006, 1.

117 Massey 2003, 74; Paasi & Prokkola 2010, 28.

118 Viittaa tässä arkisilla käytänteillä lähinnä kuntien tarjoamiin palveluihin.

119 Ruotsala 2011.

120 Massey 2003, 74.

121 Ruotsala 2009.

ajatus paikasta rajattuna ja eristäytyneenä on mahdoton. Paikan ymmärtäminen Doreen Massey'n määritelmän mukaan sosiaalisten suhteiden ja toimintatilojen kohtaamispaikkana nostaa esille paikkojen välisten rajojen epäluonnollisuuden.¹²²

Pyrkimykset luoda rajoja noudattelevia identiteettejä ovat osoittautuneet kerta toisensa jälkeen kestäättömiksi ratkaisuuksi, kuten Euroopan Unionin ulkorajaa Suomen ja Venäjän sekä Puolan ja Valkovenäjän ja Ukrainan rajoilla. Rajoihin, jotka ovat asettuneet nykyisille sijoilleen poliittisten ja historiallisten kehityskulkujen kautta, kohdistuu valtopoliittista mielenkiintoa, jota tutkimuksessa tarkastellaan EU:n harjoittaman aluekehitystyön ja raja-alueille suunnattujen naapuruuushankkeiden kautta.¹²³ Kiiskinen nostaa tutkimuksessaan esille sen, miten näitä rajoja ylläpidetään ja uudelleen muodostetaan kulttuurisesti (*border formation*) ja toisaalta mitkä tekijät rakentavat rajoja ja toimivat myös rajan jakavien alueiden kontaktivyyhykkeinä (*border figures*).¹²⁴

Erilaiset rajankäynnit, rajojen avautumiset, häivyttämiset, vahvistamiset ja siirrot, tai pyrkimykset siihen, ovat edelleen arkipäivää myös Euroopassa. Tätä kirjoittaessani helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on kestänyt jo yli vuoden. Sotatoimien myötä keskustelut Venäjän valtion ja muun Euroopan välisestä rajasta ovat nousseet keskeisen huomion kohteeksi. Muun muassa Suomessa suunnitellaan raja-aidan rakentamista Venäjän ja Suomen rajalle. Me ja muut -keskustelu on asettunut Venäjän ja lännen välille, yhteistyö eri sektoreilla on laskettu minimiin tai lopetettu kokonaan, ja myös Venäjän kansalaisten matkustamista lännen puolelle on rajoitettu. Vaikka sota saataisiinkin loppumaan lähiaikoina, tulevat sen vaikutukset olemaan pidempikestoiset ja raja lännen ja Venäjän välillä pysymään vahvempaan. Sota on konkreettisesti tehnyt näkyväksi sen, miten kansallisilla rajoilla hallitaan ja ohjataan ihmisten ja materian liikkeitä.

Tutkimuksissa on usein keskitytty rajojen vedon ja itse rajojen ongelmallisuuteen suhteessa esimerkiksi yhteisöjen ja yksilöiden kokemaan identiteettiin. Tutkimuksessani lähtökohta on päinvastainen: mitä tapahtuu, kun kuntaraja lakkaa olemasta? Miten siihen reagoidaan ja mihin se vaikuttaa

122 Massey 2003, 64–66.

123 Kiiskinen 2013.

124 Kiiskinen 2013, 96–98.

kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnassa ja aktivoituvatko jotkin muut rajat merkityksellisiksi kuntarajan häviämisen myötä? Aiemmin esitetyn mukaan rajoilla on merkitystä ihmisten arkielämän toimintojen jäsentäjänä. Vaikka ihmisten arki on laajentunut monissa eri paikoissa toteutuvaksi, *monipaikkaiseksi elämäksi*, ei paikkojen merkitys ole kuitenkaan pienentynyt. Ihmiset elävät arkeaan paikallisesti, mikä muotoutuu, versioi ja luo uusia mahdollisuuksia.¹²⁵

Monipaikkaisuutta on tarkasteltu tutkimuksissa erityisesti ihmisten arkielämän liikkumiseen ja käytäntöihin liittyvänä ilmiönä. Teresa Haukkala nostaa esille monipaikkaisuuden toiminnallisen funktion ja siihen liittyvän vapaaehtoisuuden tai pakon. Toiminnallisen funktion tarkastelussa monipaikkaisuus ilmenee muun muassa asumisen, työn, vapaa-ajan ja identiteetin muodoissa,¹²⁶ mitkä voivat olla eri tilanteissa enemmän tai vähemmän vapaaehtoisia tai pakotettuja. Tutkimukseeni haastattemieni yhdistystoimijoiden henkilökohtainen arkielämä jäsenyi monipaikkaiseksi useimmiten työn, harrastusten ja vapaa-ajan vieton kautta. Haastateltavat määrittelivät oman identiteettinsä melko usein monipaikkaiseksi tai sen liikkeelle annettiin ainakin mahdollisuus.¹²⁷ Monipaikkaisuus on ihmisten arkiseen elinpiiriin kuuluvien, monien merkityksellisten paikkojen ja niiden välillä tapahtuvan toistuvan liikkumisen kokonaisuus.¹²⁸

Ihmisten arkielämä ei ole nykyään samalla lailla sidottua alueellisesti rajattuun yhteisöön kuin agraariajan maaseudulla. Yhteiskunnan yleinen teknologisoituminen ja kehitys ovat ohjanneet kylien ja kuntien asukkaiden elämää moniin suuntiin niiden rajoja ylittäen. Silti yhteisöllisyyden ja kulttuurin merkitys nähdään edelleen voimavarana, jonka pohjalta kuntia ja kyliä pyritään rakentamaan ja kehittämään kohti tulevaisuutta suunnittelun, tuotteistamisen ja tutkimuksen kautta.¹²⁹ Kuntalaisuudessa ja kyläläisyydessä on kyse kuvitteellisesta yhteisöstä,¹³⁰ jossa kunta tai kylä tarjoaa jäsenilleen mahdollisuuden kokea yhteenkuulumista ja osallisuutta. Yhteisöllisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sen kaikki jäsenet tunsivat toisensa, saati tekisivät yhteistyötä keskenään esimerkiksi yhdistysten kautta.

125 Ruotsala 2011, 203; Massey 2003, 51–84.

126 Haukkala 2011, 11.

127 Käsittelen haastateltavieni identiteetin ilmauksia tarkemmin työni Paikallisidentiteetin ilmaisut -luvussa.

128 Ruotsala 2011, 203.

129 Kirveennummi & Räsänen 2000, 15.

130 Andersson 2007.

2.3. Tilan muodostuminen sosiaalisena prosessina

Sosiologi ja filosofi Henri Lefebvren sosiaalisen tilan muodostumisen teorian avulla on mahdollista tarkastella sitä, miten kunta muodostuu hallinnollisena, materiaalisena ja rakenteellisena sekä yksilöllisesti ja yhteisöllisesti elettyinä ja koettuna tilana.¹³¹ Julkaisussaan *The Production of Space* (1991) (alkuperäinen teos *La production de l'espace* vuodelta 1974) Lefebvre hylkäsi aiemmat filosofiset ja humanistisen maantieteen dualistiset tilan jaotellut, joissa tila ymmärrettiin ainoastaan ihmisten ja asioiden sijainneiksi tai mentaaliseksi ja fyysisiksi tiloiksi. Näiden rinnalle Lefebvre toi teoriassaan sosiaalisen tilan, jonka avulla hän pyrki ylittämään jaon mentaalisen ja fyysisen tilan välillä.

Sosiaalinen tila tuo mentaalisen ja fyysisen rinnalle laajemman näkökulman yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja suhteisiin. Samalla se nostaa esille todellisuuden prosessuaalisen luonteen. Sosiaalisen tilan teorian taustalla on pyrkimys tilan ymmärtämiseen, ei ainoastaan käsitteellisenä ja materiaalisena tilana, vaan myös laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden ja suhteiden todellisuutena.¹³² Teoria pyrkii kietomaan tilan metafysiset ja ideologiset tarkastelut ja merkitykset yhteen arkielämässä koetun tilan kanssa.¹³³ Marxilaiseen traditioon nojautumisestaan huolimatta teoria nostaa keskeiseen osaan myös yksilöiden kokemuksellisen maailman merkityksen. Teorian avulla on mahdollista huomioida samanaikaisesti materiaallinen, diskursiivinen, symbolinen ja koettu maailma ja nostaa näkyville niiden keskinäinen ja tiivis vuorovaikutus.¹³⁴ Tutkimuksessani kylä- ja kotiseutuyhdistykset asemoituvat tilan prosessinomaisessa, rakenteiden ja suhteiden todellisuudessa aktiivisten toimijoiden asemaan ja vaikuttavat toiminnallaan siihen, minkälaisena kunta tai sen osat näyttäytyvät ja ovat jatkuvasti muuttuvina ja kehittyvinä paikkoina.

Lefebvren määrittelemä sosiaalinen tila muodostuu kolmesta tekijästä, niin kutsutusta *dialektisestä triadista*, jotka ovat havaittu, käsitteellistetty ja eletty tila (Kaavio 1).

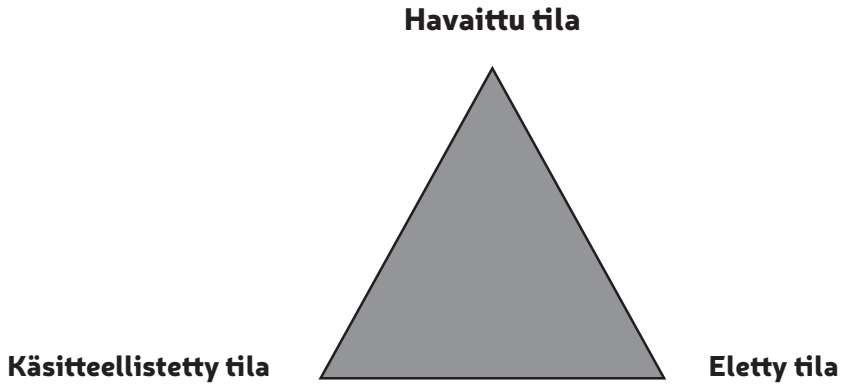
131 Lefebvre 1991.

132 Lefebvre 1991; Soja 1996; Shields 1999, 146.

133 Lappi 2007, 31.

134 Anttonen 2002, 174; Kumpulainen 2012, 34.

HENRI LEFEBVREN SOSIAALISEN TILAN TRIADI

Kaavio 1. Henri Lefebvren sosiaalisen tilan triadi. Kaavio: Halfacree 2006; 2007.

Havaittu tila on konkreettisesti aistittava, materiaallinen tila. Se muodostuu arkisista rutiineista, tilan käytöstä ja niin kutsutuista ”itsestään selvyksistä”. Yhteiskunnallinen ja materiaallinen todellisuus ilmenee paikallisissa käytännöissä, jotka tarkoittavat paikallisia tilan tuottamiseen, uusintamiseen ja kuluttamiseen liittyviä käytäntöjä ja rakenteita. Havaittu tila luodaan materiaasta, järjestysten ja alueiden paloista, jotka kuuluvat yhteisön perintöön. Elettyjen käytäntöjen kautta tiloja rakennetaan ja uusinnetaan ja ne konkretisoituvat havaitussa tilassa, eli rakennetussa maisemassa ja ympäristössä. Tilalliset käytänteet voivat olla keskenään ristiriitaisia, mutta samalla ne kuitenkin takaavat tilan jatkuvuuden.¹³⁵

Käsitteellistetty tila pitää sisällään tilan viralliset määritelmät ja diskurssit. Ne ovat tilan tietämisen tapoja, joilla hallinto, kehittäjät, suunnittelijat ja tutkijat muodostavat ja kontrolloivat tilan tuottamista. Käsitteellistetyt tilat kuvaavat tiloja abstraktioina tiettyjen tiedon muotojen, teorioiden ja ideologioiden kautta. Nämä asiantuntijoiden tuottamat *tilan representaatiot* ovat sidoksissa vallitseviin tuotantosuhteisiin ja merkitysjärjestelmiin; asiantuntijat käsitteellistävät tilaa vallitsevien tiedollisideologisten käsitysten ja mallien mukaan. Käsitteellistetyillä tiloilla on usein tiettyyn päämäärään tähtäävä tavoite ja strateginen käyttötarkoitus, jolloin niiden avulla pyritään tavoitte-

135 Lefebvre 1991; Soja 1996, 65–66; Lappi 2007, 31; Kumpulainen 2012, 34.

lemaan tulevaisuuden hallintaa ja suunnittelua. Siinä missä havaittu tila on materiaallinen ja konkreettinen, on käsitteellistetty tila abstrakti ja kuviteltu.¹³⁶

Eletty tila on triadin kolmesta aspektista kaikkein monimutkaisin. Se rikkoo havaitun ja käsitteellistetyn tilan jakoa ja on samaan aikaan sekä materiaalista että abstraktia. *Representaation tilat* ovat yksilöiden jokapäiväisessä elämässä, arjessa, elettyä tilaa, ne ovat tilaan liittyviä kokemuksia, mielikuvia, symboleita ja merkitysjärjestelmiä sekä tilan paikallista määrittelyä. Kotiseurakkaus, paikallisidentiteetti sekä maisemaan ja yhteisöllisyyteen liittyvät kokemukset muodostavat representaation tilaa, jolla on aina jokin affektiivinen keskus, esimerkiksi kunta tai kylä.¹³⁷ Eletty tila on luonteeltaan symbolinen ja ei-verbaalinen. Symbolinen kerros rakentuu fyysisen tilan päälle, ja siinä vaikuttavat tunteet, mielikuvitus, alitajunta ja tiedostamaton.¹³⁸ Esimerkiksi kunnantalot eivät ole vain kunnan hallinnollisen toiminnan keskuksia, vaan ne toimivat myös suomalaisten kuntien symboleina, jotka tuottavat kuntaa elettyinä abstraktina tilana.¹³⁹

Eletyt tilat ovat yksityisiä ja kollektiivisia, toimijoiden arkielämän subjektiivisia ja todellisia sijainteja, jotka ilmenevät kulttuurin kautta heijastuvina ja ilmaistuina merkityksinä.¹⁴⁰ Koska eletty tila on myös kollektiivinen, jaettujen mielikuvien tila, ja koska se mahdollistaa yksityisesti ja kollektiivisesti vaihtoehtoisia tapoja kuvitella tilaa, on se kovimman kamppailun aluetta sosiaalisessa tilassa.¹⁴¹ Elettyä tilaa voidaan myös tuottaa aktiivisesti, jolloin eletyn ja käsitteellisen tilan välinen ”raja” rikkoutuu, kun tilan käyttäjät alkavat tuottaa elettyä tilaa tietoisesti imagon muodostamisen tai paikan hengen luomisella.

Tilan käyttäjien omat määrittelyt, tilan tiedostaminen ja sen käsitteellistäminen lähenevät käsitteellistettyä tilaa. Elettyä, havaittua ja käsitteellistettyä ei voikaan kokonaan erottaa toisistaan irrallisiksi, vaan ne ovat toisilleen välttämättömiä, toisiaan selittäviä ja vuorovaikutteisessa suhteessa olevia.¹⁴² Esimerkiksi havaitulla kunnalla¹⁴³ eli kunnan materiaalisilla ja rakenteellisilla

136 Lefebvre 1991; Soja 1996, 66–67; Lappi 2007, 31; Kumpulainen 2012, 34–37.

137 Lefebvre 1991, 41–42.

138 Lefebvre 1991; Soja 1996, 65–70; Shields 1999, 164–166.

139 Mäkinen 2013, 54; Kumpulainen (2012, 38) puhuu tutkimuksessaan kyläkouluista suomalaisten kylien symboleina.

140 Lappi 2007, 77–78.

141 Simonsen 2005, 7.

142 Lappi 2007, 77–78.

143 Kumpulainen puhuu tutkimuksessaan kuntien sijasta kylistä, mutta sama huomio pätee havaitun ja eletyn tilan väliseen vuorovaikutukseen myös kuntien kohdalla. (Kumpulainen 2012, 38.)

tekijöillä on merkitystä kunnan kokemukseen ja yhteisöllisyyden muodostumiseen. Havaitun kunnan elementit toimivat kiinnittymisen kohteina, jotka muodostavat kokemusta ”meidän” kunnasta.

Lefebvren sosiaalisen tilan triadin osat ovat jatkuvassa keskinäisessä dialektissa ja vuorovaikutuksessa. Yhdessä ne muodostavat tilan. Havaitun, käsitteellistetyn ja eletyn tilan suhteet eivät ole staattisia tai neutraaleja, vaan niitä tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti. Tilat eivät ole myöskään yksiselitteisiä, vaan niihin liittyy yksilöllisiä ja kollektiivisia tunteita, tavoitteita, valtaa, arvostuksia ja merkityksiä. Tämän jatkuvan liikkeen myötä tilaa tuotetaan sosiaalisena prosessina, jossa vaikuttavat myös ajan kuluessa kertyneet kulttuuriset ja historialliset kerrostumat. Edellä esitetty kolmijako ei näyttäydy selkeänä, vaan on pikemminkin näiden kolmen tilallisuuden keskinäisten ja jatkuvasti liikkuvien, muuttuvien ja eri tilanteissa erilaisina ilmenevien limittyneisyyksien prosessi.¹⁴⁴

Tässä limittyneisyyksien prosessissa eletyn tilan käsitteen kautta avautuu objektiivisen, materiaalisen tilan ja subjektiivisen, mentaalisen tilan muodostama yhdistelmä ja laajentuma, jota Edward Soja kutsuu kolmanneksi tilaksi (*thirdspace*). Se on rajoittamaton, avoin ja fragmentoitunut, ja se saattaa yhteen subjektiivisen ja objektiivisen, konkreettisen ja abstraktin, todellisen ja kuvitellun, tutun ja tuntemattoman, rakenteen ja toimijuuden, toiston ja muutoksen. Kaikki pyrkimykset kolmannen tilan tiedollisiin jakamisiin tai käsitteellistämisiin rikkovat sen merkityksen ja avoimuuden. Samalla se avaa tutkittavaksi rajattoman määrän tilallisia todellisuuksia, joiden samanaikaisuudessa ilmenevä moninaisuus on kuitenkin mahdotonta tavoittaa ja saattaa kaikkine ulottuvuuksineen tutkimuksen kohteeksi. Tilallisuus on siten vain osittain tavoitettavissa ja selitettävissä, sillä kaikki pyrkimykset sen kuvaamiseksi ja tulkitsemiseksi kadottavat sen merkityksen ja avoimuuden.¹⁴⁵

Kunta vertautuu tutkimuksessani tilan käsitteeseen, joka on määriteltä paikkaa abstraktimpana ja laajempaan käsitteeseenä. Tila on yhdistetty määritelmässä enemmän materiaan sekä maantieteellisesti mitattaviin järjestyksiin. Paikka sen sijaan on ymmärretty sen ja paikan kokijan väliseksi kokemussuhteeksi, merkityksiä saavana sijaintina.¹⁴⁶ Näin ymmärrettynä tilaa muodostaviksi paikoiksi voidaan määritellä kylät, joita myös voidaan lähestyä sekä hallinnolliselta että vallankäytön näkökulmasta, mutta myös

144 Lefebvre 1991, 46; Shields 1999, 161, 167; Lappi 2007; 32; Kumpulainen 2012, 38.

145 Soja 1996, 56–57.

146 Haarni 1997, 87; Enges et. al. 2015, 133.

kylän sisäisten ominaisuuksien, niin toiminnan kohteena olemisen kuin sille annettujen merkitystenkin kautta.¹⁴⁷ Tilaa muodostavia paikkoja tutkimuksessani ovat myös kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan kohteina olevat paikat.

2.4. Kylä- ja kotiseutuyhdistykset kuntaa rakentavina toimijoina

Arki käsitteenä määrittäyty tavanomaisuutena, toistona ja rutiineina. Siihen kuuluu huomaamattomuus, asioiden soljuvuus ja toistuvuus tutulla tavalla sekä tunne turvallisuudesta ja asioiden hallinnasta. Yksilöiden tasolla arki muodostuu mikrotason kulttuurisesta kentästä, jossa ihminen elää tavallaan.¹⁴⁸ Yksilöllisyydestään huolimatta arki rakentuu myös kollektiivisesti yhteiskunnan ja ympäristön vaikutuksessa. Kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat kulttuuriseen tasoon muuttavasti, ja vastaavasti kulttuurinen taso vaikuttaa yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja käytäntöihin.¹⁴⁹ Kun arki ja rutiinit ovat muuttumattomuuden tilassa, ei niihin liity myöskään ilmaisujen tarvetta.¹⁵⁰

Kuntaliitokset olivat muutoksia, jotka vaikuttivat paikallistasolla yksilöiden ja yhteisöjen totuttuihin tapoihin ja rutiineihin. Muutoksen myötä arki ja kuntaliitoksessa sen kehyksenä ymmärretty kunta nousivat taustalta huomion, keskustelujen ja uudelleen määrittymisen ja käsitteellistämisen tilaan. Tutkimuksessani ajallinen tiivistyminen konkretisoituu haastatteluhetkiin, jolloin kuntaliitoksista oli kulunut kahdesta neljään vuotta. Ajallisena jakovivana haastatteluissa toimi kuntaliitos, jonka tuomia vaikutuksia yhdistysten arkeen haastateltavat tarkastelivat kuntaliitoksen jälkeisen ajan ja sitä edeltäneen ajan suhteena. Myös tulevaisuus oli läsnä haastateltavieni puheessa heidän tuodessaan esiin mahdollisia kehityskulkuja ja yhdistysten toiminnan muotoja ja merkityksiä muuttuneessa toimintaympäristössä.

Kunta on perustaltaan poliittis-hallinnollinen paikallishallintoyksikkö, joka tuottaa asukkaille palveluita verovaroin.¹⁵¹ Mikäli kunta ja asukkaat ymmärretään vain verotuksellisin ja palvelujen tuottamisen ja käyttämisen kautta toisiinsa sidoksissa olevina, on kunnan ymmärtäminen yhteisönä ky-

147 Räsänen 1993, 11–28; Kirveennummi & Räsänen 2000, 8.

148 Knuutila 2006, 16–22.

149 Lönnqvist 1998, 30; Frykman et al. 2009; myös Hämeenaho 2014a, 18–19.

150 Knuutila 1999, 117.

151 Anttiroiko 1992, 83–85.

seenalaista. Mutta jos kunta sijoitetaankin osaksi kotiseudun muodostumista, on sillä Sulevi Riukulehdon ja Timo Suutarin mukaan tällöin keskeinen merkitys ihmisten paikkasidonnaisuuden ja kotiseututunteen muodostumisessa. Riukulehto ja Suutari määrittelevät kotikunnan sosiaalisena, toiminnallisena ja kulttuurisena verkostona muodostuvaksi kokonaisuudeksi, jolla on asukkaidensa arkielämää muodostava ja kehystävä merkitys palveluiden ja demokratiaan perustuvan poliittisen järjestelmän kautta.¹⁵² Näin määriteltynä ymmärrän kunnan asettuvan edellisessä luvussa esittelemäni Lefebvren tilan muodostumisen prosessiin, jossa kunta muokkautuu ja muuttuu eri toimijoiden vaikutuksesta ja vaikutuksessa mutta jossa kunta paikallishallinnollisena yksikkönä käyttää valtaa suhteessa hallinnoimaansa alueeseen palvelujen tuottamisen kautta. Ajatus lähenee filosofi Michel Foucault'n määritelmää vallasta ja sen ilmenemisestä kaikkialla ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.¹⁵³

2.5. Yhteisöt ja valta

Yhdistyksiä toimivina yhteisöinä voidaan lähestyä taustaltaan foucault'laisen hallinnan analytiikan kautta. Hallinnan analytiikan mukaan valta ei ole keskittynyt tietyille toimijoille, vaan sitä on kaikkialla ja kaikki toimijat ovat osallisina valtasuhteissa, joko sen käyttäjinä tai sen kohteina. Vallasta ei voi vapautua, eikä sitä hallinnan analytiikassa nähdäkään tavoiteltavaksi asiaksi, koska vapaus nähdään osana hallintavaltaa.¹⁵⁴ Liberaaliin hallintaan sisältyy peruseriaate toimijoiden yksilöllisistä [yksilöiden ja yhdistysten] oikeuksista ja valinnanmahdollisuuksista. Vapauden rinnalla toimijoiden odotetaan ottavan vastuuta tulevaisuuden eteen toimimisesta, eli omista valinnoistaan. Vapaus valita toteutuu kuitenkin tiettyjen ennalta määriteltyjen rajojen puitteissa. Hallinta vallankäytön muotona on tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa, jolla yksilöitä ja yhteisöjä ohjataan. Se toteutuu kylä- ja kotiseutuyhdistysten kontekstissa, kun yhdistystoimijat sisäistävät ja ottavat kylä- ja kotiseututoiminnan tavoiteohjelmissa ja strategioissa tuotetut sisällöt oman toimintansa ja itsehallintansa kulmakiviksi ja tarttuvat vastuuseen yhdistyksen toiminnasta paikallisella tasolla.¹⁵⁵

152 Riukulehto & Suutari 2016, 269; ks. myös Mäkinen 2009, 28–29.

153 Kaisto & Pyykkönen 2010, 10.

154 Rose 1999; Kaisto & Pyykkönen 2010.

155 Kaisto & Pyykkönen 2010, 10–11, 15.

Yhteiskuntatieteilijä Kaisu Kumpulainen on yhdistänyt väitöskirjatutkimuksessaan Lefebvren sosiaalisen tilan triadin Foucault'n vallan ja hallinnan määrittämisen tapoihin. Molemmat korostavat muutosta ja dynaamisuutta. Lefebvre näkee tilan prosessinomaisena ja jatkuvassa muutoksessa olevana, Foucault vallan dynaamisena ja liikkeessä olevana.¹⁵⁶ Kumpulaisen tutkimuksessa tila ja yhteisö muodostavat suhteen, joka ilmenee tilan ja hallinnan erilaisina muotoina riippuen siitä, tarkastellaanko niitä hallinnon, paikallisen vai materiaalisen ja konkreettisen näkökulmista. Käsitteellistetty tila on vallitsevien hallintarationaliteettien aluetta, havaitussa tilassa ilmenevät paikalliset hallintatekniikat, ja eletty tila on yhteisösubjektin paikka.¹⁵⁷ Kylä- ja kotiseutuyhdistysten kontekstissa hallintarationaliteetit tarkoittavat kattojärjestöjen laatimia toimintaohjelmia, -tavoitteita ja -sääntöjä, hallintatekniikat ovat puolestaan yhdistysten paikallistasolla toteutettaman toiminnan konkreettisia ilmenemismuotoja ja yhteisösubjekti on kulttuuristen ilmiöiden tila, jossa muodostuu muun muassa yhteisöllisyys ja paikallisuus.

Foucault'laisen hallintarationaliteetin kautta määritellyt kylä- ja kotiseutuyhdistykset ovat paikallistasolla vaikuttavia toimijoita prosesseissa, joissa käsitteellistetty tila muuttuu ja muutetaan havaitussa tilassa tapahtuvan toiminnan kautta eletyn tilan todellisuudeksi ja tuttuudeksi ja toisin päin. Kumpulainen keskittyy tutkimuksessaan tarkastelemaan, miten valtasuhteiden kautta tuotetaan paikallistasolla aktiivisena näyttäytyvää kylätoimintaa. Aktiivisen kylän tuottamisen prosessiin vaikuttavat Euroopan Unionin harjoittamaan maaseutupolitiikkaan ja aluekehittämiseen suunnatut ohjelmat ja taloudellisten resurssien jaot, jotka edelleen vaikuttavat kansallisiin määrittelyihin ja ohjelmateksteihin, joilla ohjataan maakunnallista ja edelleen paikallistasolla toteutettavaa kylätoimintaa. Paikallistasolla toimivilla ihmisillä ja yhdistyksillä on valta päättää ja määritellä miten ja mitä he näistä hallintarationaliteeteistä omaksuvat ja millaisia tekniikoita he toteuttavat omassa ympäristössään.

Kylätoiminta- ja kotiseutuliikkeen hierarkiassa yhdistysten toimintaa ohjataan kattojärjestöjen, Suomen Kotiseutuliiton ja Suomen Kylätoimintary:n laatimien tavoiteohjelmien, strategioiden ja yhdistysten mallisääntöjen kautta. Kattojärjestöt ovat laajempien kulttuuri- ja maaseutupoliittisten vaikutusketjujen piirissä ja asettavat oman toimintansa valtionhallinnon ja vii-

156 Lefebvre 1991; Foucault 1991; Foucault 2010; Kumpulainen 2012.

157 Kumpulainen 2012, 49.

mekädessä EU:n kulttuuri- ja maaseutupoliittisten tavoitteidenasettelun raameihin. Näissä raameissa kattojärjestöjen laatimat tavoiteohjelmat, strategiat ja mallisäännöt ovat totuusrakennelmia, joiden kautta määritellään, mitä ja minkälaista hyvää ja tavoiteltava kylä- tai kotiseutuyhdistystoiminta on. Niissä määritetään toiminnan muodot, tavoitteet ja korjattavat asiat sekä yhdistysten suhteet yhteiskunnallisiin ilmiöihin, toisiin toimijoihin sekä yhteiskunnassa vallitseviin ongelmiin.

Ohjelmatekstit, strategiat ja yhdistysten säännöt rakentavat raamit yhdistystoiminnalle. Kumpulaisen mukaan kylätoiminnan kohdalla on kyse siitä, ”miten maaseutupoliittisissa ja kylätoimintaohjelmissa esitetään kylä, sen toimijat, ongelmat ja kehittämiskohteet sekä -tavoitteet”.¹⁵⁸ Samankaltaisista tavoitteista on kyse myös kotiseutuyhdistysten kohdalla, joiden toiminnan määrittelyssä kiinnitetään kylän sijasta huomiota kotiseutuun historiaa ja perinteitä kantavana paikkana, jota tulee vaalia, säilyttää ja kehittää. Valtakunnallisen ja maakunnallisten keskusjärjestöjen tarkoituksena on tarjota tukea ja neuvontaa paikallisille toimijoille ja yhdistyksille, sekä luoda rakenteita ja suunnata toimintaa kulloinkin määritetyille toiminnan osa-alueille.

Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan ohjaaminen kohti kokonaisvaltaisen vastuunkantajan ja vaikuttajan roolia paikallisissa asioissa näkyy tavoiteohjelmien lisäksi toiminnalle asetetuissa strategioissa ja yhdistysten säännöissä. 2000–2010-luvun kuntaliitokset ja aluehallintouudistustavoitteet näkyvät myös kylä- ja kotiseututoiminnalle asetetuissa toimintalinjoissa, joissa peräänkuulutetaan vahvaa vaikuttamista ja osallistumista uudistuksien toteuttamisen ja vaikutusten arvioimisen prosesseihin sekä lähidemokratian ja osallisuuden näkökulmien esiin nostamiseen.

Se, minkälaista toimintaa yhdistyksissä käytännössä toteutetaan, on riippuvaista kunkin yhdistyksen toimintaympäristön fyysisistä, aineellisista ja henkisistä resursseista sekä tarpeista. Aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että yhdistystoimijat omaksuvat ylhäältäpäin yhdistyksen toiminnalle määriteltyjä arvoja, tavoitteita ja toimintatapoja.¹⁵⁹ Yhdistystoiminnan paikallisten variaatioiden painotukset heijastavat kulttuurisia tulkintoja ja merkityksiä, jotka ovat yhtäältä tulosta ohjelmateksteistä omaksutuista toiminnan päämääristä ja tavoista mutta myös paikallistasolla vallitsevan toimintaympäristön todellisuudesta ja paikallisesti muodostuneesta toimintakulttuurista.

158 Kumpulainen 2012, 40–41.

159 Olsson 1999; Kumpulainen 2012.

Konkreettisesti muodossaan hallintarationaliteetin toteutuminen näkyy hallintatekniikoiden, eli yhdistystoiminnan muotojen kautta, kuten kokouksina, kotiseututapahtumina, kyläsuunnitteluna, hankkeina ja museotoimintana. Konkreettinen toiminta yhdistysten ja yhdistystoimijoiden itsemäärittelyn lähteenä ohjaa kylän ja kunnan rakentumista tilana. Kun yksittäinen ihminen on omaksunut vallitsevan hallintarationaliteetin ja sen tavoitteisiin soveltuvat toiminnan muodot, ohjaa hänen toimintaansa jatkossa enemmän henkilökohtainen moraalinen ja sitoutuminen yhdistyksen toimintaan, kuin ulkoapäin tuleva hallinta.¹⁶⁰ Hallintarationaliteetin näkökulmasta kylä- ja kotiseutuyhdistykset ovat aktiivisten ja itseohjautuvien kansalaisten tuottamisen välineitä. Yhdistykset tuottavat toimintansa ”oheistuotteena” aktiivista kansalaisuutta ja aktiivisia tiloja, kyliä ja kotiseutuja, joissa toimitaan.

Kansalaisyhteiskunnassa korostetaan paikallisuutta ja yhteisöllisyyttä, jossa yksilöllillä ja yhteisöllillä on vastuu omasta paikallisesta kehityksestään ja jossa heiltä odotetaan sitoutumista kehittämisen käytäntöihin. Tämä vaatii yksilöiltä sitoutumista yhteisön arvoihin ja normeihin. Toimintaan sitoutunut yhteisö näyttää puolestaan aktiivisena ja vastuullisena toimijana.¹⁶¹ Tämä ei kuitenkaan yksin riitä toimivan yhdistyksen ylläpitämiseen, vaan yhteiskunnallisen tavoitteen täyttämisen lisäksi yhdistysten tulee toimia myös oman sisäisen toimintakykynsä ylläpitämiseksi. Tähän tavoitteeseen yhdistyksissä päästään vahvan yhteishengen myötä.¹⁶²

Jotta yhdistys olisi toimiva ja ylipäättään kykenevä ylläpitämään olemassaoloaan, tarvitsee se toimintansa tueksi kommunikointia, symboliikkaa, rituaaleja ja moraalista.¹⁶³ Yhdistyskäytännöt, kokoukset, talkoot, tapahtumat ja yhdistysten toimintaan liittyvät paikat rakentavat yhdistystä subjektina. Ne vahvistavat yhdistyksen kollektiivista identiteettiä ja jäsenistön yhteenkuuluvuuden tunnetta tarjoamalla yksilöille tilaisuuden osoittaa osallistumisellaan sitoutumista yhdistyksen toimintaan. Yhdistyksen olemassaolo vaatii jatkuvaa yhteisön rakentamista ja uudelleen tuottamista. Rituaaleilla on tässä keskeinen asema, sillä toistuvina tilanteina ne rakentavat yhteyttä menneisyyden ja nykyisyyden välille. Rituaalien avulla ylläpidetään myös yhteisöllisiä rajoja

160 Foucault 1991, 91–92; Kumpulainen 2012, 43.

161 Kumpulainen 2012, 45.

162 Olsson 1999, 221.

163 Olsson 1999, 220–221; Kumpulainen 2012, 47.

ja järjestetään ympäröivää maailmaa kulttuurisesti ja sosiaalisesti.¹⁶⁴ Yhteiset elämykset, kokemukset ja tunnetasolla koetut asiat muodostavat yhteishenkeä, joka sitouttaa ihmisiä toimintaan. Myös esineellinen symboliikka sekä kollektiivisuutta symboloiva kielenkäyttö toimivat yhteisöllisyyttä muodostavina tekijöinä. Kollektiivisella kielellä tarkoitetaan niitä diskurssin tapoja, jotka yhdistystoimijat ovat omaksuneet tavoikseen puhua yhdistysten toiminnasta kehittämisen, yhteistoiminnan, paikallisuuden, kotiseudun ja identiteetin yhteydessä.¹⁶⁵

Kulttuuri paikallista sidosta ja identiteettiä luovana tekijänä muodostaa pohjan vastuullisen subjektuuden¹⁶⁶ muodostumiselle, eli toimivan kylä- tai kotiseutuyhdistyksen rakentumiselle. Yhdistystoimijoiden moraalinen sidos paikkaan synnyttää vastuuta kylästä ja kotiseudusta. Tämä sidos puolestaan muodostuu kommunikoinnin ja yhteisesti jaettujen kokemusten ja tunteiden kautta.¹⁶⁷ Identiteetin muodostuminen on keskeistä, sillä ilman paikallisuuteen ja yhdistystoimintaan sitoutuvaa identiteettiä yksilöt ja yhdistykset eivät kohtaa ja tuota toimintaa. Kylä- ja kotiseutuyhdistysten muodostumisessa toimiviksi yhteisöiksi vaikuttavat hallinnalliset, usein ulkoa päin määritellyt ja omaksutut toimintatavat, mutta myös subjektuuden ja yhteisöllisyyden rakentumisen prosessit.¹⁶⁸

Maaseutu- ja kulttuuripoliittisissa sekä kylä- ja kotiseutuyhdistystoimintaa ohjaavissa ohjelmissa määritellyt aktiivisen yhdistyksen piirteet ja ominaisuudet sulautuvat paikallistason elettyyn arkeen kylä- ja kotiseututoiminnan toteuttamistekniikoiden kautta. Tilanne, jossa ylhäältäpäin määriteltyjen ohjelmien sisällöt ja paikallistason todellisuus ovat sopusuunnassa, tuottaa aktiivista yhdistystoimintaa. Tilojen välille voi kuitenkin muodostua ristiriitoja, jotka vaikuttavat kielteisesti toiminnan aktiivisuuteen. Näin voi käydä, mikäli ohjelmateksteissä tavoiteltu toiminta erkanee liikaa paikallisista kokemuksista, merkityksistä ja tunnesiteistä ja hallinnallisella tasolla siirrytään liian abstrakteihin ilmaisiin, joilla ei löydetä enää kosketuspintaa paikalliseen todellisuuteen ja yhdistystoimintaan. Kun toimintaa ohjaavien ohjelmien ja paikallistason fyysisen ja henkisen todellisuuden välillä vallitsee

164 Frykman 1979, 57, 62; Connerton 1991, 44–45.

165 Olsson 1999, 221; Kumpulainen 2012, 44.

166 Subjektin käsite hallintavallan yhteydessä tarkoittaa identiteettejä, erilaisia minuuksia ja toimijoita sekä yhteisöjä, jotka syntyvät hallinnan yhteydessä. (Miller & Rose 2010, 303; Kaisto & Pyykkönen 2010, 16–17.)

167 Kumpulainen 2012, 47.

168 Olsson 1999, 220–221; Kumpulainen 2012, 45.

yhteys, muodostavat ne yhdistyksille paikallisen aktiivisuuden toteuttamisen taustan sekä aktiivisen toimijan määrittelyn raamit.¹⁶⁹

Paikallistasolla toteutettavassa kylä- ja kotiseututoiminnassa hallinnon ja paikallisyhteisöjen valta kohtaavat ja saavat näkyvän muotonsa yhdistysten toiminnassa. Kyliä ja kotiseutuja tuotetaan ja kehitetään tietoisien vallankäytön kautta, jossa yhdistysten toiminta, hallintatekniikat, ovat väline saavuttaa asetettuja tavoitteita. Tilan ja paikkojen sekä yhdistysten kannalta suhde ruokkii itse itseään, yhdistykset perustetaan kylien ja kotiseutujen takia, ja kylät ja kotiseudut toimivat yhdistysten toiminnan motivoijina.¹⁷⁰ Sosiologi Kevin Hetheringtonin mukaan vallitsevien asiantilojen vastustus ja muutos-hakuisuus ovat myös sidoksissa yhteiskunnallisiin suhteisiin ja vallan monopoleihin.¹⁷¹ Nämä valtarakennelmat ja muutoksen aiheuttamat reagoinnit tulevat näkyviksi kuntaliitoksiin liittyvien reagoitien ja yhdistysten tilaa tuottavien toiminnan muotojen kautta.

Valtaa ja sen vaikutusta tilantuottamisen prosessissa ja yhteisöjen toiminnassa voidaan tarkastella myös sosiaaliantropologi Fredrik Barthin luoman analyysimallin mukaan. Mallissa vallan ja organisaatioiden toiminnan ohella näkyväksi nousee ihmisten arkielämän taso ja näiden kolmen keskinäiset suhteet.¹⁷² Barth on alun alkaen luonut analyysimallin etnisyyden, erityisesti valtioiden etnisiä ryhmiä kohtaan harjoittaman politiikan, tutkimiseen, mutta mallia voidaan käyttää myös muiden rajatuiksi määriteltyjen kulttuurien analyysiin.¹⁷³ Valtion harjoittaman politiikan ja taloudellisen ohjauksen myötä ihmiset ja yhteisöt alkavat ennen pitkää kehittää ja muokata olemassa-oloon näiden päätösten mukaisiksi. Analyysimallilla Barth haluaa kiinnittää huomion jatkuvasti muokkautuvaan ja muuttuvaan kulttuuriseen ja poliittiseen prosessiin, jossa yksilöiden omat käsitykset identiteetistään, yhteisöjen muodostumiset, valtiovallan harjoittama politiikka ja päätökset sekä globaalit prosessit vaikuttavat sekä sisäisesti että toisiaan muokaten.¹⁷⁴

Barth jakaa analyysimallissaan kulttuurisen todellisuuden kolmeen eri tasoon, joista ensimmäinen on *mikrotaso*. Se edustaa ihmisten arkista, ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa olevaa elämää. Mikrotasolla kulttuuri on

169 Kumpulainen 2012, 95.

170 Kumpulainen 2012, 49.

171 Hetherington 1997, 24.

172 Barth 1994. Käytän tässä Barthin etnisyyden-käsitteen sijaan Katriina Siivosta mukailleen kulttuurisuus-käsitettä.

173 Anttonen 1999, 253–257; Siivonen 2008, 66.

174 Barth 1994, 182–191.

heterogeenista ja muuttuvaa ja sitä ilmaistaan symboleilla ja merkeillä, joita ihmiset valitsevat tai hylkäävät ja joita he käyttävät eri tavoin muunnellen. Tällainen käsitysten ja mielipiteiden moninaisuus sekä valinnan ja hylkäämisen mahdollisuus on perustana myös mahdollisille identiteettikriiseille, joita ihmiset läpikäyvät. Mikrotason identiteettiprosessit vaikuttavat edelleen Barthin määrittämille kahdelle seuraavalle tasolle.¹⁷⁵

Välitaso Barthin analyysimallissa merkitsee rajattuihin kulttuureihin liittyviä organisaatioita ja instituutioita, jotka pyrkivät toimimaan kulttuurin etuja ajaen ja luovat samalla yksinkertaistettuja ja pelkistettyjä määritelmiä tästä kulttuurista ja identiteetistä. Instituutioiden ja organisaatioiden toiminta muodostuu vaatimuksista, joita sen johtaminen ja ideologia toteutuakseen edellyttävät. Niiden tavoitteena on pitää kuva kulttuurista homogeenisena ja erottautua muista kulttuureista, mistä on seurauksena se, että välitasolla ilmaistu kulttuuri ja ihmisten identiteetti ovat rajattuja ja yhtenäisinä kuvattuja käsityksiä.¹⁷⁶

Kolmas taso analyysimallissa on *makrotaso*, johon Barthin määritelmän mukaan kuuluvat valtiot ja kansainväliset yhteisöt instituutioineen, organisaatioineen, säädöksineen ja resursseineen. Makrotasolla luodaan resursseja ja toimintaedellytyksiä väli- ja mikrotasolle. Makrotasolla on demokraattisen järjestelmän puitteissa myös valtuudet käyttää valtaa suhteessa mikrotason yksittäisiin ihmisiin ja välitasolla toimiviin organisaatioihin. Samoin välitason organisaatiot saattavat käyttää valtaa suhteessa yksittäisiin ihmisiin. Barthin analyttisen mallin osat muodostavat yhdessä kulttuurin kokonaisuuden, jossa kolme tasoa ovat jatkuvassa keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja kietoutuneisuuden ja toisiinsa vaikuttamisen tilassa.¹⁷⁷

Barthin analyysimallin mukaisella makro-, väli- ja mikrotasoilla huomioni keskittyy erityisesti väli- ja mikrotasolla havaittuihin prosesseihin. Makrotason toimijana valtio jää taustalle eikä nouse tutkimukseni keskeiseksi kohteeksi, vaikka se muodosti vallallaan ja poliittisella päätöksellään lähtökohdan ja impulssin kuntaliitoksille ja niiden mukanaan tuomille muutosprosesseille paikallistasolla. Samoin taustalle jäävät Foucault'n valtakäsitteen mukaisia hallintarationaliteetteja tuottavat kylä- ja kotiseutuyhdistysten kattojärjestöt. Niiden vaikutukset on kuitenkin mahdollista havaita tutkimuksen

175 Barth 1994, 184–186; myös Siivonen 2008, 67.

176 Barth 1994, 186–188; myös Siivonen 2008, 67.

177 Barth 1994, 184, 188–191; myös Siivonen 2008, 67–68.

kohteina olevien kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan konkreettisissa ilmentymissä ja toimijoiden omaksumissa ilmauksissa niin sanottuna ”kylä- ja kotiseututoimintapuheena”¹⁷⁸.

Tarkasteluni keskittyy Barthinin analyysimallin mukaisille väli- ja mikrotasolle: välitason toimijoina ovat kunnat ja yhdistykset, kun taas yksittäiset ihmiset muodostavat mikrotason. Kuntien ja yhdistysten suhde ei kuitenkaan ole yhteismitallinen, vaan niidenkin välillä on valtasuhteita, usein kuntien harjoittaman vallan muodossa suhteessa yhdistyksille paikallistasolla tarjottaviin resursseihin. Keskeisimmät näistä resursseista ovat yleensä olleet kuntien omistamien tilojen tarjoaminen yhdistysten käyttöön sekä taloudellisten avustusten myöntäminen. Kuntien rooli välitason toimijoina sijoittuukin tutkimuksessani lähemmäs makrotason toimijoita, kun taas yhdistykset sijoittuvat lähemmäs mikrotasoa ja yksittäisiä ihmisiä.

2.6. Toiminnan kautta rakentuvat kulttuurit ja identiteetit

Aiemmille kulttuurin määritelmille oli tyypillistä nähdä kulttuuri yhtenäisenä, alkuperäisenä, aitona ja varsin muuttumattomana totuutena. Tällaiset määritelmät voidaan jakaa totaalisiksi, joissa kulttuuri määriteltiin jonkin yhteisön elämäntavan kokonaisuudeksi, ja mentaalisiksi, joissa kulttuuri oli ensi sijassa ajatus- ja käsitejärjestelmä, jonka vaikutuksessa ihmiset toimivat arjessaan.¹⁷⁹ Homogenisoivat ja fyysisiä ja mentaalisia rajoja asettavat kulttuurin määritelmät olivat käyttökelpoisia niissä poliittisissa ja taloudellisissa prosesseissa, joissa luotiin kansallisvaltioita ja kansallisuusaatteita ja muodostettiin rajoja ”meidän” ja ”toisten” välille. Huomionarvoista on kuitenkin se, että tällainen kulttuurin määrittäminen toiseuden kautta on länsimainen ja antropologinen ilmiö ja erityisesti eurooppalaiseen ajatteluun sopiva.¹⁸⁰

Homogenisoivan ja rajatun kulttuurin määrittely on historian kuluessa ollut havaittavissa myös Suomen sisällä maakuntiin ja kuntiin liittyvissä prosesseissa, joissa näille alueille on määritelty ominaispiirteitä erotuksena toisistaan. Aineksensa nämä kulttuurisesti määritellyt erityispiirteet saivat kansankulttuurin parista, tavoista, joille annettiin erityisyyden asema ja jota ”toisilta”

178 Ks. Kumpulainen 2012, 111–122. Kylä- ja kotiseututoimintapuheena tarkoitan tässä diskurssia, jolla yhdistystoimijat yhdistyksistä, niiden toiminnasta ja tavoitteista puhuvat, ja jotka ovat väli- ja makrotason toimijoiden tuottamien ohjelmatekstien, sääntöjen ja toimintatavoitteiden mukaisia.

179 Manninen 1994, 40.

180 Keesing 1994, 305–307.

ei samanlaisena löytynyt. Maakuntien ja pitäjien nimetyt perinneruuat ovat tästä yksi esimerkki. Myös ympäristön ja luonnon ominaispiirteistä sekä heimoajattelusta ammennettiin aineksia erityisyyden rakentamisen prosesseissa. Tämä tulee näkyväksi erityisesti maakuntalauluissa, joissa luonnonolot ja ihmisten (heimon) jakama ja luonnonolojen muokkaama ominaislaatu nousee esille. Myös historia on toiminut aineksena oman erityisyyden ylläpitämisessä ja esiintuomisessa. Tämä näkyy muun muassa kuntien vaakunoissa, joiden aiheet ovat usein saaneet aineksensa pitäjän historiasta. Vaikutuksensa näissä prosesseissa on ollut myös kulttuurien ja historian tutkimuksella, joilla on osaltaan luotu ja nostettu esille historiallisia tapahtumia ja kulttuurisia piirteitä ”erityisinä” ja tietyille alueelle ”ominaislaatuina” ilmiöinä.¹⁸¹

Totaalisia kulttuurin määritelmiä kritisoiitiin ja käsitteen uudelleen määrittämisestä käytiin 1990-luvulla vilkasta keskustelua erityisesti antropologien keskuudessa.¹⁸² Vaikka kulttuuri vallitsevassa ymmärtämisessä määritettiin edelleen staattisena, ei sen ymmärtäminen monimuotoisena ollut kuitenkaan aivan uusi asia. Fredrik Barth oli jo vuonna 1969 määritellyt uudenlaista kulttuurikäsitystä etnisyysteoriansa yhteydessä. Teoria pohjautui hänen tutkimukseensa Afganistanissa asuvien pataanien (paštu) keskuudessa.¹⁸³ 1990-luvun keskusteluun osallistui myös Barthin oppilas Thomas Hylland Eriksen, joka nosti osaltaan esille vallitsevien määritelmien sisältämät ongelmat. Määritelmässä kulttuuri nähtiin tietyn ryhmän yhteisenä symbolisena merkityksenä. Toiseksi ”kulttuurien” välille asetetut rajat olivat sattumanvaraisia ja ryhmän sisäiset variaatiot niin suuria, että ryhmän ”yhteisen kulttuurin” määrittely oli vaikeaa. Kolmanneksi Eriksen totesi yhteiskunnassa ja arvoissa tapahtuvan muutoksen olevan niin nopeaa, ettei samanlaisena ja yhtenäisenä ilmenevä kulttuuri voi olla mahdollinen.¹⁸⁴ Huomion kiinnittäminen kulttuuri-käsitteen määrittelyn ongelmiin johti muutokseen, jossa käsitteelle annetuissa määrittelyissä alettiin korostaa kulttuurin muuttuvuutta ja muokkautuvuutta sekä jatkuvasti vaikutteita yhdistävää ylijäräistä prosessia. Käsitettä tuotiin lähemmäs tutkijoiden tulkitseman nyky-yhteiskunnan moniäänisyyttä ja -ilmeisyyttä.¹⁸⁵

181 Räsänen M. 1989, 10–28; Knuutila 1989, 92–102; Sääsäkilähti 1997; Kirveennummi 1997, 33–53.

182 Anttonen 1999, 196–212.

183 Barth 1969; Anttonen 1999, 209.

184 Eriksen 1993a, 165–166.

185 Ruotsala 2002, 63; Siivonen 2008, 68–72.

Ymmärrykseni kulttuurista rakentuu Barthin määritelmän mukaisesti sen määrittämisestä jatkuvasti muuntuvaksi ja muokkautuvaksi prosessiksi, jossa makro-, väli- ja mikrotaso ovat jatkuvassa vaikutussuhteessa toisiinsa.¹⁸⁶ Tasoja kohtaavat muutokset voivat olla pieniä, hitaita ja huomaamattomia, mutta myös suuria ja kulttuuria näkyvästi ravistelevia. Kylä- ja kotiseutuyhdistysten kohdalla kulttuuri kiteytyy ja näyttäytyy tutkimuksessani yhdistysten harjoittamassa toiminnassa ja toimintaan liitetyissä arvoissa. Se on tulosta makrotason ja välitason toimijoiden vaikutuksesta yhdistyksiin sekä mikrotason yksilöiden toiminnasta yhdistyksissä. Kulttuuri ilmenee tutkimuksessani kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimintana, toiminnan muodoissa, kohteissa ja sen myötä esiin nostetuissa symboleissa.

Jokaisella yhdistystoimijalla on oma kulttuurinen todellisuutensa, joka on muodostunut ja joka jatkuvasti muokkautuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Ihmisten kulttuuriset todellisuudet eivät ole täysin samanlaisia toisten ihmisten kulttuuristen todellisuuksien kanssa, sillä heidän kontaktinsa ja elämisen ympäristönsä, arkensa, eivät voi koskaan olla täysin samanlaisia. Yhdistystoiminnassa toimijoiden kulttuuriset varannot kohtaavat ja niiden avulla on mahdollista luoda ja ylläpitää toimintaa. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että toimijoiden kulttuurisista todellisuuksista löytyy kohtaamispiintoja, samankaltaisuutta, joka mahdollistaa yhteisymmärryksen ja tavoitteiden samankaltaisuuden yhdistyksen tarkoituksesta ja toiminnan päämääristä vallitsevan toimintaympäristön olosuhteissa.

Kun ihmisten kulttuuriset todellisuudet muodostuvat vuorovaikutuksen tuloksena kohtuullisen samankaltaisiksi, on rajattavissa oleva kulttuuri mahdollinen. Tällainen tilanne syntyy yhdistystoiminnassa, kun sekä toimijoiden keskinäiset että yhdistystoiminnalle asetettujen odotusten, tavoitteiden ja toiminnanmuotojen välille syntyy samaistumispiintoja. Tällaista yhdistystoiminnassa muodostuvaa kulttuuria kutsun Katriina Siivosen mukaan *samankaltaisuuden tihentymäksi*. Rajattu kulttuuri, samankaltaisuuden tihentymä, ei ole kuitenkaan täysin yhtenäinen sisällöllisesti eikä myöskään erillinen toisista kulttuureista, vaan sisältää yhteisiä piirteitä myös muiden (yhdistysten) kulttuurien kanssa. Kulttuuri samankaltaisuuden tihentymänä on jatkuvasti muuntuva ja muuttuva, ja siihen vaikuttavat makro-, väli- ja mikrotason toimijoiden keskinäiset ja sisäiset prosessit.¹⁸⁷

186 Barth 1994, 191–192.

187 Siivonen 2008, 60–61.

Samankaltaisuuden tihentymän määrittely vastaa nähdäkseni pitkälti siihen ongelmaan, jonka antropologit 1990-luvulla nostivat esiin, eli tarpeeseen määrittellä kulttuuria ilman, että sen myötä sisäisesti yhdenmukaistetaan tai rajataan yhteisöjä. Kun kulttuuri määritetään olevan sidottu ihmisten toimintaan, tällöin ihmiset, joilla on jokin yhteinen, säännöllinen toiminta, myös jakavat ymmärryksen siitä, mitä tapahtuu, miten kommunikoidaan ja toimitaan. Ihmisyksilöiden merkitys ja toiminta kulttuurin syntymisessä on siten keskeinen. Erot ja samankaltaisuudet nousevat esille prosesseissa, joissa ihmiset suuntaavat omat yksilölliset käsityksensä tiettyyn ryhmään.¹⁸⁸ Yhdistystoiminnassa jokainen toimija tuo mukanaan oman kulttuurisen todellisuutensa ja arvonsa. Mikäli he löytävät kulttuurisista todellisuuksistaan tarpeeksi monta yhdistävää ja samankaltaisin tavoittein ympäröivään yhteiskuntaan, makro- ja välitason toimijoiden odotuksiin, ohjeisiin ja sääntöihin, vastaavaa ja reagoivaa motivaatiotekijää, on heidän mahdollista toteuttaa yhdistyksissä toimintaa, joka jatkaa ja luo uusia kulttuurisia prosesseja.

Symboleihin liittyy usein jokin identiteettejä tuottava tai tukeva valta, joka tuottaa kulttuurin erityisyydestä kertovia symboleja suhteessa kulttuurin samankaltaisuuden tihentymiin. Rajallisen kulttuurin erityisyydestä valikoidut kulttuuriset piirteet nostetaan tämän vallankäytön myötä yksilöiden identifioitumisen mahdollisiksi kohteiksi.¹⁸⁹ Tällaisia identifioitumisen kohteita ja kulttuurin symbolisia ilmaisun keinoja ovat muun muassa kuntien vaakunat, pitäjän tarinat tai kunnan keskeiset rakennukset. Myös kunta itsessään rajattuna alueena on symboli. Yhdistystoiminnassa näitä kulttuurisia symboleita ovat toiminnan kohteena olevat paikat kuten kylätalot ja -koulut, kotiseutumuseot ja historialliset muistopaikat. Kulttuuria ilmentäviin symboleihin liittyy usein pysyvyyden, muuttumattomuuden ja yhtenäisyyden odotuksia ja vaatimuksia, vaikka perustaltaan ne ovat jatkuvasti muutoksessa olevia ja epäyhtenäisiä.¹⁹⁰ Kuntaliitoksissa symbolien merkitys nousee esille ja esimerkiksi kunnallisina symboleina käytettyjä vaakunoita ja kuntien nimiä käytetään rajatun kulttuurin puolustamiseen ja ylläpitoon.

Paikallisen kulttuurin ja identiteetin yhdistäminen maisemiin luo kulttuurin ja ”kodin” välille assosiaation.

188 Goodenough 1994, 265–272; Barth 1994, 10–11.

189 Ehn & Löfgren 2000, 86; Siivonen 2008, 79–80.

190 Siivonen 2008, 61–62.

Pidämme kulttuuriamme kotinamme – paikkana, johon luonnostaan kuulumme, josta olemme kotoisin, joka leimaa identiteettiämme ja johon olemme sidoksissa perityin, velvoittavin ja väistämättömin sitein yhtä voimakkaasti kuin perheeseemme. Kuuluminen saman kulttuurisen identiteetin jakavien ihmisten joukkoon saa meidät tuntemaan olomme kotoiseksi. Kulttuurit antavat meille voimakkaan tunteen yhteenkuuluvuudesta, turvallisuudesta ja tuttuudesta.¹⁹¹

Paikan tajumme on osa kulttuurista merkitysjärjestelmäämme, jonka avulla hahmotamme identiteettiämme. Totuttu tapa ajatella ja hahmottaa kulttuurit paikallistettuina ei kuitenkaan vastaa kulttuurien todellista luonnetta, sillä ne eivät ole yhtä rajattuja, paikallistettuja tai yhtenäisiä kuin käsitteen arkisessa käytössä on tapana esittää. Sosiologi ja kulttuurintutkija Stuart Hall viittaa Masseyhin ja toteaa että se, mikä pätee paikkaan ja sen liikkeeseen sekä muuttuvuuteen, pätee myös kulttuuriin ja identiteettiin.¹⁹²

Kuten kulttuuri, myös identiteetti määritetään nykytutkimuksessa jatkuvassa muutosprosessissa olevana. Yksilöillä voi olla eri aikoina erilaisia identiteettejä, mutta myös samaan aikaan vaikuttavia identiteettejä, joista ihminen voi valita kulloisenkin tilanteen nostaman tarpeen mukaan identifioinnin kohteensa. Vuorovaikutustilanteissa identiteetti liikkuu ja muokkautuu, kun ihmisen käsitykset suhteutuvat toisten ihmisten käsityksiin asioista. Identiteetin prosessinomaisuutta ilmentämään käytetään usein identifikaation käsitettä, sillä se kuvaa paremmin identiteetin dynaamisuutta vastakohtana pysyvyydelle tai identiteetin ymmärtämiselle kiinteänä osana ihmisen persoona. Identiteetti rakentuu ja muokkautuu ajassa ainutlaatuisiksi, sillä siinä vaikuttavat niin historia kuin tulevaisuuskin. Siksi sen perusominaisuus on joksikin tuleminen, ei vain jonakin oleminen.¹⁹³

Identifikaatioprosessissa on kyse tottumuksista ja tavoista, jotka voivat olla tiedostamattomia, tavanomaistuneeseen arkeen kuuluvia, mutta jotka jatkuvana prosessina muuttavat ja muokkaavat yksilön identiteettiä. Ihmisyksilöiden toisiinsa linkittyvät kulttuuriset identiteetit voivat näin toimiessaan muodostaa tietyille ihmisryhmälle yhteisiä kulttuurisia olemassaolon tapoja, kuten yhdistystoimintaan osallistumista. Yhteisyyden kokemus ei ole kuitenkaan kaikilta osiltaan täydellinen, sillä se voi sisältää yksilön kokemaa samankaltaisuutta mutta myös yhtäaikaista erilaisuuden kokemusta.¹⁹⁴

191 Hall 2003, 94.

192 Hall 2003, 99–100.

193 Hall 1990, 225–226; Hall 2002, 226–227, 247; Eriksen 1996, 51; Eriksen 1993b, 30–33.

194 Siivonen 2008, 78–79.

Globaaleissa identiteettiprosesseissa tapahtuu kulttuurista homogenisaatiota, kun identiteetit irtoavat tietyistä paikoista, ajoista, historioista ja traditioista erilaisten kulttuurivirtausten ja globaalien kaupallisuuden vaikutuksesta. Samaan aikaan identiteettiprosesseissa syntyy kuitenkin myös uusia paikallisia kulttuurin muotoja.¹⁹⁵ Hallin mukaan globaalien yhteyksien ja kommunikaatiojärjestelmien mahdollistamassa maailmassa paikat eivät ole välttämättömiä osatekijöitä ihmisten tavassa ymmärtää kulttuureja. Kuitenkin paikka toimii symbolisena takuuna kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta ja tapamme ajatella paikkaa maantieteellisesti rajattuna tietyn ihmisryhmän vuorovaikutuksessa muodostuvana alueena vastaa edelleen sitä, mikä ”yleisessä” ajattelussa on yhdistetty paikkaan liittyväksi. Toisin sanoen kulttuurit hahmotetaan paikallisiksi. Kulttuurinen identiteetti saa taustakseen paikan, ympäristön, maiseman tai näkymän, jotta sen hahmottaminen olisi helpompaa. Hall nostaa esimerkiksi kansallisiin kulttuureihin yleisesti liitettyjä mielikuvia maisemista, kuten Englannin vehreästä maaseudusta ja Kreikasta Välimeren rannalla hiekkarantoineen ja sinisine vesineen.¹⁹⁶ Samalla tavoin tapanamme on maisemallistaa kuntia ja kyliä ympäristöstä poimittujen elementtien avulla. Näitä mielikuvia pitävät osaltaan yllä paikallishistoriat, -kuvaukset ja tarinat kuntien ja kylien maisemista, menneistä ajoista ja yhteisöjen tavoista.

Kyse on tällöin identiteettien kiinnittymisestä symbolisiin paikkoihin, joilla on kuvitteelliset maantieteet, luonteenomaiset maisemat, paikallistuntemukset, kodit ja kotiseudut. Symboliseen paikkaan kiinnittymisen ohessa kyse on kiinnittymisestä symboliseen aikaan, jossa keksityt traditiot sitovat menneisyyden ja nykyisyyden. Kuntien ja kylien kertomuksissa ne yhdistävät yksilöt laajemman yhteisön kertomuksiin ja historiallisiin tapahtumiin.¹⁹⁷ Tällaiset paikalliseen kiinnittyvät kulttuuri-identiteetit ovat pohjimmiltaan representaatioita, jotka rakentuvat uudelleen suhteessa aiempiin ja toisiin representaatioihin. Kunnan tai kylän asukkaat voidaan siten nähdä symbolisena yhteisönä, joka tuottaa uskollisuuden ja identiteetin tunnetta.¹⁹⁸

195 Hall 1992, 302–305.

196 Hall 2003, 91–94; myös Siivonen 2008, 77.

197 Said 1990, 80–100.

198 Hall 1992, 291–292.

3. KENTÄN JA HAASTATTELUAINEISTON MUODOSTAMINEN

3.1. Rajausten tarkentuminen

Tehtyäni päätöksen tutkia kylä- ja kotiseutuyhdistyksiä kuntaliitoskontekstissa, olin sen tosiasian edessä, että mahdollisia kuntaliitoksen jo toteutettavia kuntia kuten myös kotiseutu- ja kyläyhdistyksiä oli lukematon määrä. Tutkimuskohteeni monipuolisuus ja vaihtoehtojen runsaus olivat seurausta asettamastani tutkimuskysymyksestä ja näkökulmasta. En halunnut lähteä rajaamaan kenttäni alueellisten ominaispiirteiden, yhdistyksiin liittyvien kvantitatiivisten suureiden tai muidenkaan ulkoisten tekijöiden kautta. Jokaisen kylä- ja kotiseutuyhdistyksen toiminta muodostuu ajassa ja paikassa ainutkertaiseksi kokonaisuudeksi, joten mielestäni ei ollut myöskään relevanttia lähteä etsimään vain tietyt ennalta määritellyt kriteerit täyttäviä kylä- ja kotiseutuyhdistyksiä. Tämän kaltaiset rajaukset kentän muodostamisen vaiheessa olisivat latistaneet yhdistystoiminnan monipuolisuutta ja paikkaan liittyvää ainutkertaisuutta. Määräävät rajaukset, jotka kentälleni tein, olivat kuntaliitoksen toteutuminen 2000-luvulla ja yhdistyksen toiminnan aktiivisuus.

Tutkimusalueiden valikoituminen ei ollut yksiselitteinen ja nopea prosessi. Vaihtoehtoja PARAS-hankkeen myötä toteutetuissa kuntaliitoksissa oli runsaasti. Tutkimusalueiden valintaan vaikutti alkuperäinen ajatukseni tehdä vertaileva tutkimus monikuntaliitosten¹⁹⁹, eli useamman kuin

¹⁹⁹ Monikuntaliitos määritellään liitokseksi, jossa kuntia on mukana vähintään kolme ja jonka seurauksena kuntien lukumäärä laskee vähintään kahdella. (Koski 2008, 10.)

kahden kunnan välillä solmittujen liitosten ja kahden kunnan välillä solmittujen liitosten eroista. Tutkimusaiheeni pohdinnan aikaan ajankohtaisia olivat vuoden 2009 alussa toteutuneet kuntaliitokset. Näiden joukossa olivat monikuntaliitoksista Salo ja Hämeenlinna, jotka valitsin kuntaliitoksia edustaviksi alueiksi tutkimukseeni. Vastaavasti vuonna 2007 toteutetuista liitoksista valitsin Mynämäen ja Pälkäneen kahden kunnan väliset kuntaliitokset.

Salon ja Hämeenlinnan valikoitumiseen tutkimusalueikseni vaikutti kyseisten kuntaliitosten julkisuudessa saama huomio. Suuret kuntaliitokset puhuttivat ja kiinnostivat ja niistä uutisoitiin runsaasti yhdessä muiden isojen liitosten kanssa.²⁰⁰ Salon ja Hämeenlinnan kuntaliitokset astuivat voimaan 1.1.2009, eli ne osuivat kuntaliitosten lukumääräiseen huippuvuoteen. Lukumääräisesti toiseksi eniten kuntaliitoksia toteutui vuonna 2007, jolloin astui voimaan yhteensä 17 kuntaliitosta. Näiden liitosten joukosta valitsin kahden kunnan välillä toteutetuista liitoksista tutkimuskohteikseni Mynämäen ja Pälkäneen liitokset.²⁰¹ Pälkäneen ja Mynämäen liitoksissa oli kyse kahden maaseutukunnan välisestä yhdistymisestä, Pälkäneen ja Luopioisten liitoksesta sekä Mynämäen ja Mietoisten liitoksesta. Molemmissa liitoksissa uusien kuntien nimiksi tulivat aiemmista kunnista kooltaan suurempien nimet.

Tutkimukseni kohteiksi valitsemieni kuntaliitoskuntien maantieteelliset sijainnit painottuvat eteläiseen Suomeen ja noudattelevat maakuntien tasolla tarkasteltuna niitä alueita, joilla kuntaliitoksia toteutettiin eniten vuosien 2005–2011 aikana. Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla astui kyseisten kuuden vuoden aikana voimaan kummassakin kymmenen kuntaliitosta. Seuraavaksi eniten liitoksia toteutettiin Pohjois-Pohjanmaalla, jossa liitoksia toteutui kuusi kappaletta. Kuntaliitossa laaditusta toteutuneiden kuntaliitosten listauksesta on nähtävissä liitosten lukumääräinen painottuminen maantieteellisesti pienten kuntien vallitsemille alueille Etelä- ja Länsi-Suomeen ja myös Pohjois-Pohjanmaalla maakunnan läntisiin osiin. Sen sijaan Lapin

200 Vuonna 2009 monikuntaliitokset toteutettiin myös Kouvolassa ja Länsi-Turunmaalla (molemmissa 6 kunnan liitos), Jyväskylässä, Joensuussa, Loimaalla, Mänttä-Vilppulassa, Raaseporissa ja Seinäjoella (kaikissa kolmen kunnan liitos), Siikalatvalla (5 kunnan liitos) sekä Sastamalassa, Naantalissa, Kokkolassa, Kemiönsaarella ja Kauhavalla (kaikissa 4 kunnan liitos). (Tilastokeskus, kunnat lakkautusjärjestyksessä 2015 (pdf), http://stat.fi/meta/luokitukset/_linkki/lakkautetut_aikaj_15.pdf (luettu 27.3.2020).)

201 Kuntaliitto.fi, Kuntajaot ja asukasluvut kunnittain 2000–2020, <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (luettu 16.4.2023).

maakunnassa, jossa kuntien maantieteelliset koot ovat suuret, ei kuntaliitoksia tehty lainkaan kyseisenä ajanjaksona ja itäiseen Suomeen sijoituvissa maakunnissa vain muutamia, kun Kymenlaaksossa ja Karjalassa molemmissa toteutui kolme ja Kainuun maakunnassa yksi kuntaliitos.²⁰²

Tutkimukseni kohteina olevat Salo ja Mynämäki sijaitsevat Varsinais-Suomen maakunnassa, Pälkäne Pirkanmaan maakunnassa ja Hämeenlinna Kanta-Hämeen maakunnassa. Pälkäne ja Hämeenlinna asemoituivat kuntaliitosten jälkeen paitsi naapuruskunniksi myös yhteisen maakuntarajan omaaviksi alueiksi.

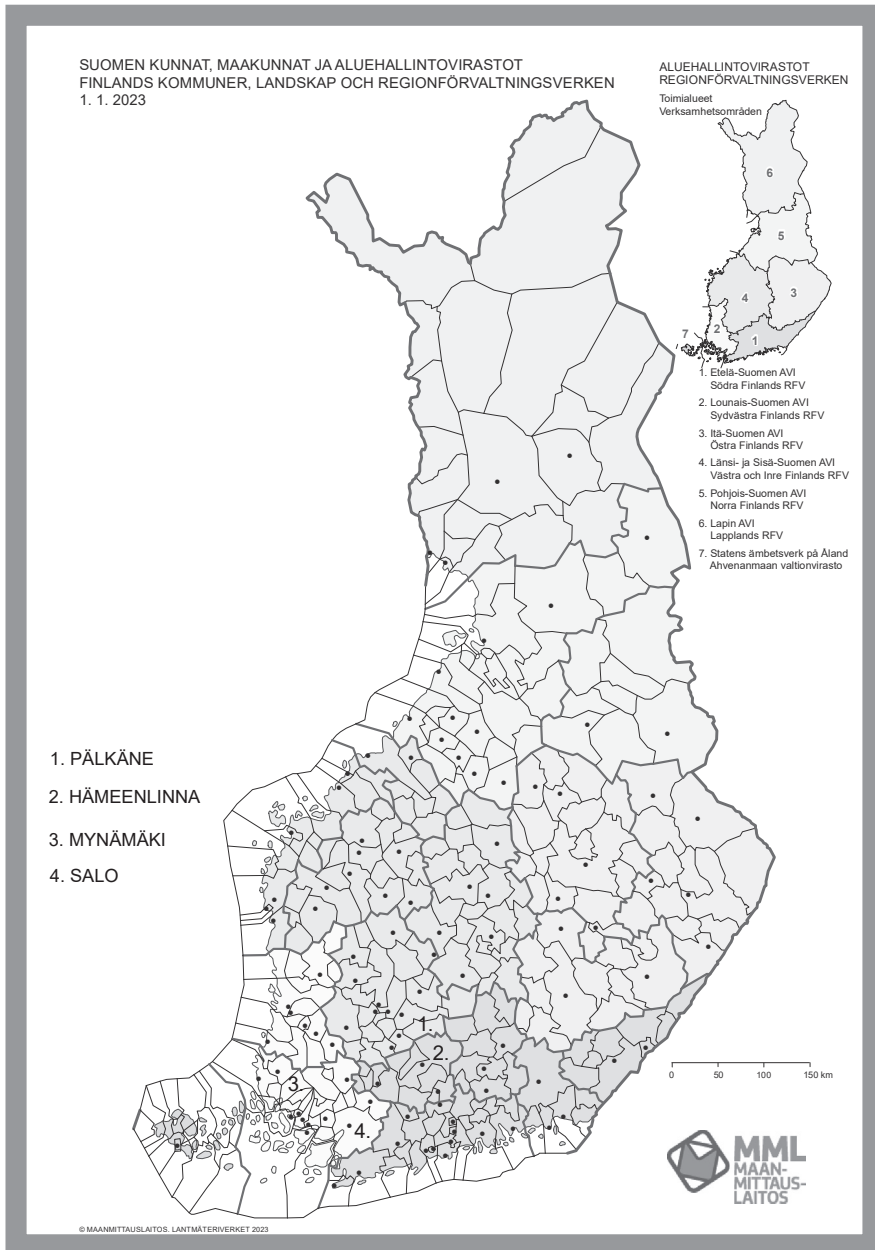
Kuntaliitosalueiden valikoitumisen jälkeen olin edelleen runsaudenpulan edessä. Paikallisyhdistysten kenttä on maassamme laaja ja jo yksinään kyläyhdistyksiä toimii maassa useita tuhansia²⁰³ ja kotiseutuyhdistyksiä satoja.²⁰⁴ Alueiden valinta rajasi osaltaan yhdistysten määrää, mutta silti edessäni oli vielä kymmeniä mahdollisia kylä- ja kotiseutuyhdistyksiä.

Tutkimuksessani keskeisellä sijalla olevat neljä kuntaliitosaluetta sijaitsevat maantieteellisesti toisistaan erillään. Valintani ottaa tutkimukseni kohteeksi sekä kylä- että kotiseutuyhdistykset tuo tutkimukseeni mukaan myös instituutioiden tuottamien näkökulmien lähtökohtaisen moninaisuuden. Yhdistystoiminnan yleisistä yhtäläisyyksistä huolimatta kylä- ja kotiseutuyhdistyksien paikallisuuteen tähtäävän ja siitä ponnistavan toiminnan lähtökohdat ovat erilaiset. Siksi niiden toiminnan kautta avautuvien tulkin-tojen ja kokemusten voidaan olettaa olevan myös jossakin määrin erilaisia. Kenttätöni tavoitteena ei ole ollut muodostaa tutkimuskohtainani olevista yhdistyksistä kuntaliitoksiin reagoivaa ”yhteisöä”, vaan ennemminkin tutkia muutoksen mukanaan tuomien vaikutusten moninaisuutta sekä yhdistysten erilaisista toimintaympäristöistä ja resursseista kumpuavia reagointeja muutokseen. Tutkimukseni kenttä on siten lähtökohdiltaan monipaikkainen ja -näkökulmainen.

202 Kuntaliitto.fi, Kuntaliitokset ja kuntajakoselvitykset, <https://www.kuntaliitto.fi/laki/kuntien-ja-kuntayhtymien-yhteistoiminta/kuntaliitokset>, sivulta linkin takaa avautuva Excel-taulukko (luettu 22.4.2023).

203 Vuonna 2014 kyläyhdistyksiksi rekisteröityneitä yhdistyksiä toimi noin 3100 yhdistystä. (Suomen Kylätoiminta ry, kylätoiminta Suomessa, <http://www.kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta/Kylaetoiminta-Suomessa.html> (luettu 25.5.2015).)

204 Suomen Kotiseutuliitto; Vuonna 2000 kotiseutuyhdistyksiä toimi 611 yhdistystä. (Turunen 2004, 291.)

Kartta 1. Tutkimuksen kohteena olevat kuntaliitoskunnat 1. Pälkäne, 2. Hämeenlinna, 3. Mynämäki ja 4. Salo merkittyinä Maanmittauslaitoksen tilaston pohjakarttaan 1.1.2023 (lisäykset ja merkinnät: Niina Koskihaara). Kartta: ©Maanmittauslaitos²⁰⁵

205 Maanmittauslaitos 2023. Tilaston pohjakartta ladattavissa https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2023/01/tilaston_pohjakartta_ilman_nimistoa_a4.pdf (ladattu 23.9.2023).

3.2. Kentän saavuttaminen

Kenttätö käsitteenä johdattaa ajattelemaan jotakin konkreettista ja rajattua paikkaa, jonne tutkija tutkimustaan lähtee tekemään. Käsitteen sisältämät assosiaatiot juontavat juurensa yleisesti kulttuurien tutkimuksen alan historiaan ja aikaan, jolloin tutkijoiden odotettiin lähtevän ”primitiivisten” heimojen ja kansakunnan rikkaasta menneisyydestä kertovien lähteiden äärelle. Toisen maailmansodan jälkeen käsitys kentästä alkoi muuttua ja tutkijoiden kenttä voikin nykyään löytyä eksoottisten ja etäisten kohteiden sijaan myös läheltä ja mistä tahansa yhteiskunnan ilmiöiden parista.²⁰⁶ Kenttä ei nykytutkimuksessa välttämättä muodostu yhdestä maantieteellisesti määritellystä ja rajatusta paikasta ja yhteisöstä, vaan se voi muodostua tutkittavien ihmisten ja ilmiöiden (liikkuvista) verkostoista. Tutkija voi saavuttaa kenttensä menemällä sinne fyysisesti, mutta hän voi tavoittaa sen myös teknologiaa apuna käyttäen. Kenttä voi löytyä myös teknologian sisältä, ihmisten tuottamista virtuaalisista sisällöistä, todellisuuksista ja kohtaamisista erilaisilla sosiaalisen median alustoilla tai viestintäkanavilla.²⁰⁷

Monipaikkainen ja liikkuva kenttä asettaa tutkijan metodologisten valintojen eteen, varsinkin jos tutkimuksen kohteena olevat ihmiset ja ilmiöt sijaitsevat maantieteellisesti kaukana toisistaan, ovat jatkuvasti liikkeessä ja tutkijan vaikeasti saavutettavina. Myös tutkijan omat sijainnit saattavat muuttua tutkimuksen teon aikana ja asettaa uudenlaisia reunaehjoja tutkittavien ja kentän saavuttamiselle.²⁰⁸ Omassa tutkimuksessani fyysinen kenttäni sijaitsee maantieteellisesti neljässä eri paikassa, eteläisessä Suomessa, joten oman sijaintini ja kenttäni välimatka ei aiheuttanut haastetta fyysiselle kentälle pääsemiseen.²⁰⁹ Kenttäni saavuttamisen onnistuminen olikin pääasiassa kiinni siitä, miten onnistuisin tavoittamaan mahdollisia haastateltavia ja suostuteltua heidät haastateltavikseni.

Haastateltavien etsinnän aloitin ottamalla yhteyttä paikallisyhdistyskentän kanssa tiivistä yhteistyötä tekeviin LEADER-ryhmiin²¹⁰ pyytääkse-

206 Ruotsala 2005, 48–49; Fingerroos & Jouhki 2014, 80–83.

207 Hirvi & Snellman 2012.

208 Hirvi 2012; Koikkalainen 2012; Vogt 2012; Wiklund 2012.

209 Päinvastaisesta esimerkistä oman tutkimuksensa kautta kertoo Saara Koikkalainen. (Koikkalainen 2012.)

210 LEADER-ryhmät Suomessa ovat seutukunnallisia tai vastaavia alueellisia yhdistyksiä, jotka kehittävät ja aktivoivat maaseutua ja sen toimijoita (mm. yhdistyksiä) rahoittamalla kehittämishankkeita omien kehittämissuunnitelmien mukaisesti. LEADER-ryhmien myöntämä rahoitus perustuu Euroopan komission, valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministeriön

ni yhteystietoja yhdistyksistä, joita lähestyä haastattelupyynnöin. Toisena kartoituskeinona käytin Internetiä ja erityisesti Suomen Kylätoiminta ry:n, Suomen Kotiseutuliiton ja kuntien kotisivuja ja niiden kautta löytyviä tietoja toimivista kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä. Laura Hirvi kuvaa väitöskirjatutkimustaan varten tekemissään kenttätöissä käyttäneensä Internetiä paitsi haastateltavien löytämiseksi, myös kenttensä havainnointiin. Haastateltavien löytämisessä ja tavoittamisessa oli tärkeässä asemassa Internet, jota ilman fyysiselle kentälle pääseminen olisi ollut vaikeampaa ja vienyt paljon enemmän aikaa.²¹¹

Omassa tutkimuksessani Internetin käyttö rajautui lähinnä kylä- ja kotiseutuyhdistysten sekä haastateltavien etsintään, ja koin sen välineellisen arvon merkitykselliseksi juuri siinä, että sen avulla mahdollisten yhdistysten ja haastateltavien ”löytäminen” oli suhteellisen helppoa ja nopeaa. Yhdistykset ja yhteystiedot löytyivät ”yhdestä paikkaa”, mutta vaati tietenkin sen, että osasin tehdä oikeanlaisia hakuja ja lukea esimerkiksi kuntien kotisivuja, sillä sivustoilla kunnissa toimivat yhdistykset saattoivat löytyä varsin monimutkaisten polkujen takaa. Myöhemmin, mikäli haastatteluissa nousi esiin jokin sivusto tai yhdistysten ylläpitämä portaali, kävin katsomassa niiden sisällön, mutta en seurannut sivustoja siinä mielessä säännöllisesti, että olisin havainnoinut tai kerännyt sieltä aineistoa järjestelmällisesti tutkimustani varten.

Tutkijan valta valita itse omat tutkimuskohteensa ja haastateltavansa näyttäytyy edellä kuvatun mukaisesti ensisilmäyksellä yksinkertaiselta tosiasialta, mutta itse asiassa olin heti soittokierroksen aloittaessani riippuvainen LEADER-ryhmistä kiinni saamieni henkilöiden antamista ja heidän valitsemistaan yhteystiedoista. Samoin Internetissä tekemäni yhdistyshaut olivat sattuman ohjaamia sikäli, että Internetsivujen kautta oli mahdollista löytää vain niitä yhdistyksiä, joilla sivut olivat olemassa tai joilla toimijoiden yhteystiedot olivat sinne kirjattuina.²¹² Käytännössä valikoitumista tapahtui myös sen perusteella, mistä yhdistyksestä onnistuin tavoittamaan henkilöitä ja olivatko he kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni.

hyväksymään rahoituskehikseen sekä Euroopan unionin ja Suomen valtion tukemaan maa-seutupolitiikkaan. Vuonna 2020 Suomessa toimi 59 LEADER-ryhmää, jotka rahoittivat yritysten, yhdistysten ja muiden yhteisöjen kehittämishankkeita. (LeaderSuomi.fi, <https://www.leadersuomi.fi/fi/> (luettu 16.1.2022).)

211 Hirvi 2012, 27–35, 42.

212 Ks. Hirvi 2012, 27–32.

Välillä melkoiselta hakuammunnaltakin tuntunut yhdistysten etsiminen jätti tunteen kenttäni hyvin sattumanvaraisesta valikoitumisesta. Miten voisin perustella kenttäni muodostumisen, kun tuntui, että ajelehdin kaarnalaivan tavoin miljoonien mahdollisuuksien ulapalla? En kuitenkaan nähnyt muuta tapaa, kuin heittäytyä rohkeasti sen varaan, mitä yhdistyksiä minulle ehdotettaisiin toimintaryhmissä, mitä yhdistyksiä onnistuisin löytämään itse Internetin kautta ja mistä yhdistyksistä saisin yhteyshenkilöt kiinni kertoakseni asiani ja ehdottaakseni haastatteluja.

Tiedon ja vallan suhde on oleellinen osa tutkimushaastatteluja mutta jo mahdollisia haastateltavia etsiessään tutkija on sidoksissa paitsi omiin ennako-oletuksiinsa ja tietoonsa myös haastateltavia hänelle ehdottavien henkilöiden antamiin tietoihin. Asiantuntijuuden roolin antaminen informantille on tilanteessa rakentuva sosiaalinen järjestys, jossa tutkija asettaa itsensä tarvitsemansa tiedon saajaksi ja informanttinsa sen antajaksi. Kyse ei niinkään ole asiantuntijan ja maallikon rooleihin liittyvästä todellisesta tiedon määrästä, vaan tilanteen sosiaalisesta järjestyksestä ja vallan liikkeestä.²¹³ Pyytäessäni kenttätyöni alkuvaiheessa LEADER-ryhmän työntekijöitä antamaan minulle paikallisyhdistysten aktiivitoimijoiden yhteystietoja annoin heille vallan päättää, keitä he ehdottaisivat haastateltavikseni. LEADER-ryhmistä saamani yhteystietojen myötä haastateltavikseni valikoitui kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoiden lisäksi myös kaksi henkilöä, jotka toimivat Hämeenlinnan alueelle kuntaliitoksen yhteydessä perustetuissa aluetoimikunnissa.²¹⁴

Etnologi Pilvi Hämeenaho on kirjoittanut väitöstutkimuksessaan, miten haastateltavilla on taipumusta ehdottaa uusiksi haastateltaviksi omia tuttujaan, itsensä kanssa samassa elämäntilanteessa tai samankaltaiset arvot omaavia henkilöitä.²¹⁵ Tutkijan tulisikin kiinnittää huomiota siihen, keitä hän saa haastateltaviksenä niin sanotun lumipallomenetelmän avulla. Huomio kohdistuu yleensä tilanteisiin, joissa haastateltava empii uusien osallistujien kohdalla tai ei osaa tai halua antaa sellaisia lainkaan. Haastateltavien käyttämä valta uusien haastateltavien ehdottamisessa nousi haastatteluissani konkreettisesti esille kahdessa tilanteessa. Toisessa oli kyse parihaastattelusta, jonka päätteeksi pyysin ehdotuksia uusista haastateltavista. Kysymykseni johti haastateltavien välillä ääneen käytyyn pohdintaan siitä, keitä he voisivat yli-

213 Lapintie 2002, 172; Staffans 2004, 244; Lappi 2007, 26.

214 Aluetoimikuntia käsittelen tarkemmin luvussa Kaupunkien pyrkimykset paikallisdemokratian toteuttamiseksi.

215 Hämeenaho 2014a, 52–53.

päätään ehdottaa mielipiteiden tai puhelahjojen perusteella. Tilanteessa haastateltavat käyttivät valtaa suhteessa siihen, minkälaisen kuvan he halusivat mahdollisten muiden haastateltavien kautta välittää tutkimuksen kohteena olevasta alueesta ja kuntaliitoksesta.²¹⁶ Forssan tekstiilityöyhteisöä väitöskirjassaan tutkinut Maria Vanha-Similä kuvaa tutkimuksessaan tilanteita, joissa haastateltavat pyrkivät ohjailemaan sitä, keitä hänen tulisi jatkossa haastatella.²¹⁷ Tilanteissa tutkijan tulee olla tarkkana siinä, millä motiiveilla henkilöt uusia haastateltavia ehdottavat. Omassa tutkimuksessani en jäänyt pelkästään kyseisessä haastattelussa minulle annettujen ehdotusten varaan, sillä lumipalotelokniikka tuotti uusia haastateltavia myös toista kautta.

Toisessa tilanteessa yhdistyksen hallituksen kokouksessa oli hallituksen jäsenten keskuudesta valittu henkilö, joka edusti yhdistystä haastattelussa. Tästä yhdistyksestä en siten onnistunut saamaan haastateltavikseni muita aktiivijäseniä. Tässä tapauksessa on vaikeaa päätellä, mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että yhdistyksessä oli päädytty kyseiseen ratkaisuun. Olivatko asiaan vaikuttaneet tutkimusaiheen teema, haastattelupyynnön yhteydessä tutkimuksesta muodostunut mielikuva, yhdistyksen sisäiset valtahierarkiat tai jotkin muut tekijät. Mahdollista on kuitenkin spekuloida sillä, olisinko onnistunut hankkia haastateltavia kyseisestä yhdistyksestä muuta kuin avaininformanttinani toimivan henkilön kautta. Halusin kuitenkin kunnioittaa yhdistyksen hallituksen tekemää päätöstä, enkä lähtenyt siksi etsimään haastateltavia kyseisestä yhdistyksestä muita kontaktiverkostoja pitkin.²¹⁸

3.3. Haastattelut

Tutkimushaastattelussa haastattelijan ja haastateltavan roolit määräävät sen kummalla tiedon katsotaan olevan. Usein ajatellaan, että haastattelijan tulisi pysytellä tietämättömänä osapuolena ja antaa näin asiantuntijan rooli kokonaan haastateltavalle.²¹⁹ Tutkijan ja tutkittavan valtasuhteita tutkimushaastattelujen etenemiseen vaikuttavina tekijöinä on käsitelty tutkimuksissa ja haastatteluja metodologiana käsittelevissä kirjoituksissa muun muassa sukupuolen, iän, sosiaalisen statuksen sekä ajan ja paikan kautta muodostuvina

216 Ruotsala 2005, 55.

217 Vanha-Similä 2017, 73.

218 Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, [\(https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi\(pdf\)\)](https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi(pdf)) (luettu 18.4.2023).

219 Ruusuvoori & Tiittula 2005, 33–34.

rakenteina haastattelutilanteissa.²²⁰ Haastateltava ja haastattelija asemoivat toisensa rooleihin, joihin vaikuttavat heidän toisistaan tekemänsä tulkinnot. Omissa tutkimushaastatteluissani lähtökohdat roolien asettumiselle tapahtuivat osittain jo haastatteluja sopiessani, kun kysyin haastateltavikseni aktiivisia yhdistystoimijoita, joiden näkemyksiä kuntaliitoksista ja liitosten vaikutuksista tulisin kysymään paitsi yhdistystoimijoiden myös yksityishenkilöiden rooleissa.

Kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoiden parissa tehtyjen haastattelujen ohella tein haastatteluja myös LEADER-ryhmien työntekijöiden kanssa. Ajallisesti nämä haastattelut sijoittuvat ensimmäisten tekemiäni haastattelujen joukkoon. Kyseisissä haastatteluissa tavoitteenani oli ensisijaisesti kerätä taustatietoa tutkimukseni fyysiseltä kentältä ja sen kohteista, kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä, sekä käyttää lumipallomenetelmää ja saada ehdotuksia uusista haastateltavista. Yhdistystoimijoiden lisäksi lumipallomenetelmä tuotti haastateltavikseni kuntaliitosten myötä syntyneissä uusissa hallinnollisissa rakenteissa ja hankkeissa toimivia henkilöitä. Salon ja Hämeenlinnan monikuntaliitosten yhteydessä uusien suurkuntien eri alueiden edunvalvojiksi oli perustettu aluelautakuntia. Salossa aluelautakuntia toimi kuusi ja Hämeenlinnassa kaksi. Hämeenlinnan aluelautakunnista haastateltavikseni valikoitui lumipallomenetelmän myötä kaksi henkilöä. Salon aluelautakunnista haastateltavissani oli yksi edustaja, mutta hänen kanssaan keskityimme haastattelussa enemmän yhdistystoiminnan käsittelyyn, sillä olin kutsunut hänet haastatteluun ensi sijassa yhdistystoimijan roolissa. Vasta haastattelun kuluessa nousi esiin hänen toimintansa myös aluelautakunnassa.

Aluetoimikuntatoimijoiden kanssa tehtyjen haastattelujen lisäksi lumipallomenetelmä tuotti kaksi haastattelua, jotka liittyivät hankkeisiin, joiden lähtökohdista olivat kuntaliitokset Mietoisissa ja Salossa. Luopioisissa haastattelin toimijaa kulttuuriyhdistyksestä, jonka toiminta oli alkanut jo ennen kuntaliitosta, mutta mikä esiteltiin minulle useammassa yhteydessä yhteisöllisenä yhdistyksenä, jonka toimijaa kannattaa haastatella. Aluetoimikunta-, hanke- ja kulttuuriyhdistystoimijoiden kanssa tehtyjen haastattelujen alkuperäinen tarkoitus oli toimia taustatietona ja tutkimuskohteideni toimintakentän hahmottamisen apuvälineenä. Tämä rooli kyseisillä haastatteluilla oli pitkään tutkimuksen teon aikana. Vasta kirjoitusvaiheessa, kun tutkimukseni

220 Snellman 2003, 21–28; Ruotsala 2005, 53–54; Ruusuvoori & Tiittula 2005; Fingerroos & Jouhki 2014, 84.

lopullinen teoreettinen viitekehys valikoitui ja asettui aiheenkäsittelyn tukirangaksi, nostin kyseiset haastattelut taustakuvanmuodostajan roolista tutkimuksen analyysin ja tulkinnan yhdeksi kohdeaineistoksi.

Haastattelut toteutin keväällä ja syksyllä 2011. Tein useita kenttätömatkoja, jotka kestivät 1–4 päivää. Hämeenlinnaan ja Pälkäneelle suuntautuneilla kenttätöjaksoilla olin yhtäjaksoisesti useamman päivän. Saloon ja Mynämäelle suuntautuneet kenttätömatkat olivat yleensä yhden päivän mittaisia, mutta tein niitä useita. Kentällä toteutettuihin haastattelupäiviin pyrin sopimaan aina useamman kuin yhden haastattelun. Käytännössä kolme haastattelua yhden päivän aikana muodostui jo liian tiiviiksi ja raskaaksi toteutettavaksi, varsinkin, jos minun piti siirtyä haastattelujen välillä useampia kilometrejä paikasta toiseen. Yleisimmin tein kaksi haastattelua päivässä. Haastattelujen lisäksi havainnoin tutkimukseni kohteena olevia pitäjii ja valokuvasin pitäjien rakennettua ympäristöä. Valokuvaamiseni ei kuitenkaan ollut systemaattista, vaan muodostui enemmänkin tilannekohtaiseksi ”itselleni sopivissa tilanteissa” kuvaamiseksi. Valokuvien arvo tutkimuksessani onkin lähinnä ollut toimia itselleni kenttäni kuvallisena ilmentymänä ja tekemieni havainnointien jälkikäteisenä tukijana.

Haastatteluihin valmistauduin tekemällä haastattelurungon, joka sisälsi kuusi teemallista kysymystä ja niihin liittyviä alakysymyksiä.²²¹ Kysymykset käsittelivät yhdistysten historiaa, toimintaa, yhdistystoimijoita, kuntaliitosen vottelujen aikaa, kuntaliitoksen vaikutuksia, identiteettiä sekä haastateltavien ajatuksia yhdistyksen ja kuntaliitoksen kohteiksi joutuneiden kuntien alueiden tulevaisuudesta. Haastattelurungon perusta oli kaikille haastateltaville sama, mutta varioin sitä haastattelutilanteissa sen mukaan, oliko haastateltavani kylä- tai kotiseutuyhdistyksen toimija. Eniten variaatiota haastattelurunkoon tein LEADER-ryhmien toimijoiden sekä aluelautakuntien ja kulttuuriyhdistyksessä sekä -hankkeessa työskentelevien haastateltavien kohdalla.

Haastattelut etenivät käytännössä pitkälti haastattelurunkoni mukaisesti, ja ne toteutettiin haastateltavieni kodeissa, kahviloissa, yhdistyksen kokoumistiloissa, seurakunnan kokoustilassa, haastateltavien työpaikoilla sekä kahden haastattelun kohdalla myös työhuoneellani Turun yliopiston Fennicumissa. Haastateltavani päättivät pääsääntöisesti siitä, missä haastattelumme tekisimme, sillä itselläni ei ollut etukäteen tarpeellista paikallistietoa

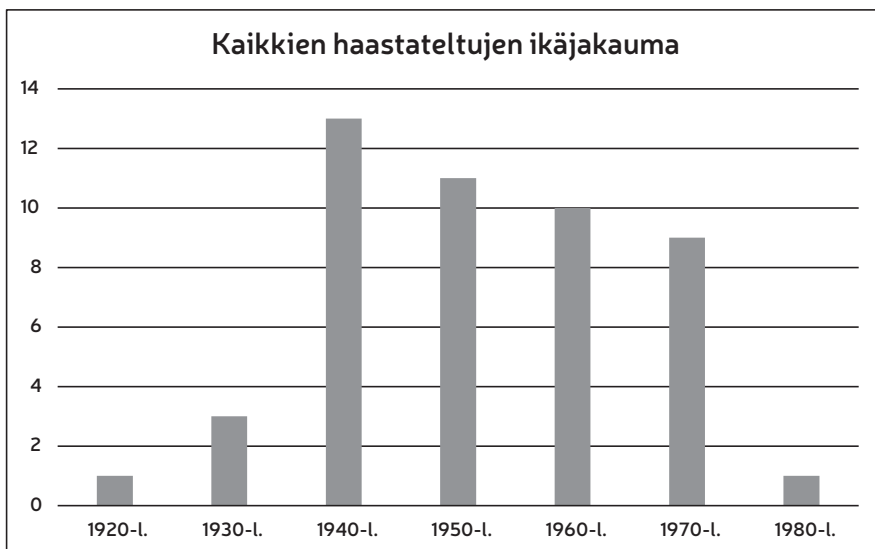
221 Liite, Haastattelurunko.

mahdollisista haastatteluun sopivista tiloista. Tilanteissa, joissa haastateltava selvästi odotti minun päättävän haastattelumme pitopaikan, valikoin paikaksi usein kahvilan, jonka löysin Internetin kautta ja johon sekä haastateltavalla että minulla oli helppo mennä.

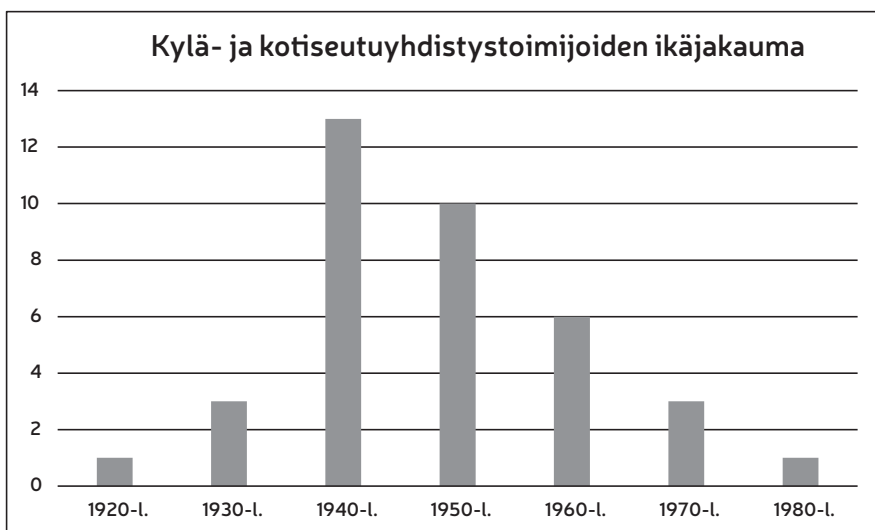
Tein yhteensä 44 onnistunutta haastattelua, joihin osallistui yhteensä 48 haastateltavaa. Näiden haastattelujen lisäksi tein kaksi haastattelua, jotka epäonnistuivat haastatteluteknisistä syistä. Toisessa haastattelutilan sähkölaitteet vaikuttivat sanelimen toimintaan häiriten äänitteen kuunneltavuutta niin pahoin, että en ole pystynyt käyttämään kyseistä haastattelua tutkimuksessani. Toisessa haastattelussa äänitys ei ollut tallentunut lainkaan. Näistä haastatteluista tein lyhyet kirjalliset muistiinpanot jälkikäteen. Onnistuneista haastatteluista kolme oli puhelinhaastatteluja ja loput 41 haastattelua kentällä tehtyjä.

Kentällä tekemäni haastattelut olivat pääasiassa yhden haastateltavan kanssa toteutettuja keskusteluja. Neljä haastattelua oli ryhmähaastatteluja, joissa kaikissa haastateltavia oli kerralla mukana kaksi henkilöä. Pääsääntöisesti kahden henkilön kanssa tekemäni parihaastattelut olivat LEADER-ryhmissä työskentelevien kanssa tehtyjä haastatteluja. Yhden kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoiden haastattelun toteutin kahden haastateltavan kanssa. Kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä haastattelin jokaisesta neljästä kuuteen (4–6) henkilöä, poikkeuksen teki edellä mainitsemani yksi yhdistys, josta haastattelin yhtä edustajaa.

Haastateltavien syntymäajat sijoittuvat 1920- ja 1980-luvun välille. Haastattelemistani henkilöistä suurin osa oli syntynyt 1940-luvulla, yhteensä 13 haastateltua. Sen jälkeen eniten, 11 henkilöä oli syntynyt 1950-luvulla. 1960- ja 1970-luvuilla oli syntynyt 10 ja 9 haastateltavaa, 1930-luvulla kolme ja 1920-luvulla sekä 1980-luvulla molemmilla yksi haastattelemani henkilö. Haastattelemieni kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoiden suhteet tutkimuksen kohteina oleviin pitäjiin olivat moninaiset. Osa haastatelluista oli elänyt samassa kunnassa koko ikänsä, osa oli lähtenyt aikanaan opiskelujen tai työn perässä muualle ja palannut myöhemmin takaisin joko jo työuran aikana tai eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Mukana oli myös haastateltavia, joiden suhde kuntaan oli syntynyt avioitumisen myötä tapahtuneen muuton kautta. Kahden haastateltavan suhde tutkimuspitäjään rakentui haastattelujen hetkellä vapaa-ajanasukkuuden kautta, mutta pitäjät olivat myös heidän syntymäkuntiaan.

Kaavio 2. Kaikkien haastateltujen ikäjakauma. Kaavio: Niina Koskihaara 2023.

Kaavio 3. Haastateltujen kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijoiden ikäjakauma. Kaavio: Niina Koskihaara 2023.

Kenttätyöni jälkeen henkilötietoihin liittyvää lainsäädäntöä on päivitetty tietosuoja-asetuksella ja tietosuojalailla.²²² Uuden lain ja asetuksen mukaisesti tutkittavia tulee informoida siitä, missä ja miten heidän tietojaan tullaan tutkimuksessa käyttämään ja missä aineisto tutkimuksen jälkeen tullaan säilyttämään ja mahdollisesti jatkokäyttämään.²²³ Tämä on tutkimuksessani toteutunut, sillä haastatteluäänitteet ja litteraatiot on tallennettu jokaisen haastateltavani antaman kirjallisen tai haastattelun alussa antaman suullisen hyväksynnän mukaisesti Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkiston TYKL-kokoelmaan, jossa ne ovat jatkossakin käytettävissä uusien tutkimusten mahdollisina aineistoina.²²⁴

Haastatelluissa on yhdistystoiminnassa pitkään mukana olleita toimijoita mutta myös vasta-alkajia. Pienissä yhteisöissä yhdistystoiminnassa mukana olevat toimijat tiedetään ja tunnetaan. Haastatteluja sopiessani lupasin haastateltavilleni, että en tulisi käyttämään heidän nimiään tutkimuksessani ja että pyrkisin mahdollisimman kattavasti häivyttämään heidän yksilöllisen tunnistettavuutensa tutkimuksessa. Siksi olen häivyttänyt tutkimustekstissäni haastateltavien aseman yhdistyksissä sekä heidän sukupuolensa. Tietyn pitäjän ja sen yhdistyskenttää hyvin tuntevalle ei kuitenkaan välttämättä ole vaikeaa päästä tutkimuksessa käytettyjen suorien lainausten ja viitteiden avulla perille siitä, keitä haastateltavat ovat olleet. Haastattelujen ajankohdasta kulu-
nut aika saattaa kuitenkin vaikeuttaa henkilöiden tunnistamista, sillä yhdistystoimijat ovat voineet muuttua kymmenessä vuodessa toisiin ja muistikuvat aiempien aikojen toimijoista hämärtyä. Tutkimusalueita ja yhdistyksiä tuntemattomille nimettömät haastateltavat näyttäytyvät ensi sijassa tutkimukseen haastateltuina yhdistystoimijoina, eikä niinkään yksilöllisesti tunnistettavina henkilöinä.

Tekstissä viitataan haastateltaviini pääasiassa käyttämällä termejä ”haastateltava” ”haastateltu” tai ”yhdistystoimija”. Haastateltavien anonymisoinnissa olisi ollut mahdollista käyttää muun muassa pseudonyymejä tai koodeja, mutta en uskonut omassa tutkimuksessani niiden tuovan lopulta pienissä

222 Tietosuojalaki (5.12.2018/1050), <https://www.finlex.fi/laki/ajantasa/2018/20181050> (luettu 18.4.2023); Tietosuoja-asetus (2016/679), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32016R0679> (luettu 18.4.2023).

223 Fingerroos & Kokko 2022.

224 Tietosuoja KAM-sektorilla 15.5.2019, https://musiikkiarkisto.fi/kam/wp-content/uploads/2019/05/Tietosuoja-KAM-sektorilla-v1_0.pdf (luettu 17.4.2023); Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 15, <https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi> (luettu 18.4.2023).

yhteisöissä toimiville haastateltavilleni lisää anonyymiteettiä.²²⁵ Sen sijaan yhteisesti kaikista haastateltavista käyttämäni termit häivyttävät enemmän sitä, kuka kulloinkin puhuu ja vaikeuttaa haastateltavien ”seuraamista” tekstissä. Valinnan olen tehnyt tietoisena siitä, että se tehdään lukijan ja lukukokemuksen kustannuksella. Perusteluna valinnalleni on se, että tutkimuksen laajassa kontekstissa tavoitteena on ensi sijassa luoda kuva tutkimuksen kohteena olevien kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnasta eikä niinkään keskittyä yksittäisten yhdistystoimijoiden toimintaan.²²⁶

3.4. Tutuissa ja vieraissa paikoissa

Kansatieteellisissä ja etnologisissa tutkimuksissa tutkijan ja tutkimuskentän suhdetta alettiin pohtia laajemmin siinä vaiheessa, kun tutkijat siirtyivät vieraan, häviämässä olevien kansankulttuurin piirteiden tutkimuksesta oman aikansa ja omien yhteisöjensä tutkimukseen.²²⁷ Oma sijoittumiseni suhteessa kenttääni on jossakin vieraan ja tutun välimaastossa. Kyläyhdistystoiminta ja sen muodot ovat itselleni tuttuja lapsuus- ja nuoruusvuosiltani 1980- ja 1990-lukujen taitteesta. Lapsuudessani osallistuin kotikyläni kyläyhdistyksen järjestämään toimintaan ja myöhemmin opiskelujeni ja töideni myötä olen toiminut kyläyhdistysten parissa ja siten muodostanut itselleni esiyymmärrystä kyläyhdistystoiminnan kentästä.

Aikuisiälläni olen toiminut erilaisissa yhdistyksissä monenlaisissa rooleissa. Yhdistystoiminnan yleiset periaatteet ja toimintakenttä ovat tulleet itselleni tutuiksi useasta näkökulmasta. Lisäksi yksi tutkimusalueistani sijaitsee syntymäkuntani naapurissa, joten kyseiset Mynämäen ja entisen Mietoisten kunnan alueet olivat itselleni jo ennestään tuttuja. Sen sijaan kotiseutuyhdistykset ja muut tutkimusalueet olivat itselleni vieraampia tai korkeintaan tiedollisella tasolla tuttuja, mutta eivät omakohtaisten kokemusten tasolla.

Miten paljon tutkijan sitten tulisi tietää tai olla tietämättä, jotta tutkimushaastattelu etenisi parhaalla mahdollisella tavalla tai ylipäättään sen toteutuminen onnistuisi? Omia tutkimushaastatteluja tehdessäni koin aieman kylä- ja yhdistystoimintakentän tuntemukseni vaikuttavan myönteisesti haastattelujen kulkuun. Minun ei tarvinnut kysyä yhdistysten toimintakentän

²²⁵ Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 14–15, <https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi> (luettu 18.4.2023).

²²⁶ Olsson 2005, 284–288.

²²⁷ Esim. Ruotsala 2002, 46–62; Ruotsala 2005, 53–54; Snellman 1996, 28–33; Snellman 2003, 21–28.

kaikista vaikutusketjuista tai yhdistysten olemassaolon perusteista, vaan saatoinkin keskittyä kysymyksissäni yhdistyksen toimintaan, toiminnan sisältöihin ja merkityksiin toimijoille. Mikäli tuntemukseni yhdistyskentästä olisi ollut heikompi, olisin joutunut kysymään myös sellaisia kysymyksiä, joita haastateltavani eivät ehkä olisi kokeneet tärkeiksi oman yhdistyksensä kannalta tai joihin he eivät olisi pystyneet vastaamaan paikallistasolle keskittyneen kokemuksensa kautta tai joihin vastatakseen he olisivat turvautuneet yhdistystoiminnan virallisiin diskursseihin. Käytännössä tämä näkyi haastatteluissa esimerkiksi siinä, että haastateltavat eivät ”joutuneet” kertomaan minulle uutena asioita esimerkiksi kunnan merkityksestä yhdistysten keskeisenä yhteistyökumppanina tai EU-rahoituksen mahdollisuuksista.

Tutkijan kokemukset ja tutkimuskohteeseen liittyvä tieto voivat kuitenkin muodostua myös tulkinnan pimeäksi kohdaksi. Vaarana on, että tutkija tulkitsee liikaa omien tietojensa ja kokemusmaailmansa kautta, jotka eivät vastaa haastateltavan tietoja ja kokemuksia. Tutkijan oman toiminnan ja tulkintojen reflektointi heti tutkimuksen alkumetreiltä lähtien on tärkeää, jotta kohteen osakseen saama tulkinta ei latistuisi tutkijan asettaman näkökulman ja ennakkokäsitysten alle.²²⁸ Koin kuitenkin, että yhdistyskentän yleinen tunteminen toimi myönteisenä johdattajana paikallistasolla toimivien yhdistysten luokse ja todellisuuteen.

Haastatteluissa eteeni avautui kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan moninaisuus, jota en olisi pystynyt saavuttamaan ilman yhdistysten toimintaan liittyviä kysymyksiä. Haastattelujen kautta muodostunut aineisto koostuu haastattelemini yhdistystoimijoiden tulkinnoista, kokemuksista, tunteista, havainnoista ja olettamuksista suhteessa yhdistykseen, niiden toimintaan, toimintaympäristöihin, kuntaliitoksiin ja kuntaliitosten mukanaan tuomiin muutoksiin toimintaympäristössä ja paikallisuuteen kiinnittyvien identiteettien ilmauksissa. Tutkimuksessa piirtyvä kuva yhdistyksistä kuntaliitoksiin reagoivina toimijoina ei ole siten identtinen kuva todellisuudesta, vaan todellisuudesta tehtyjen tulkintojen kudelma.²²⁹

Tutun ja vieraan äärelle saapumisten erot konkretisoituivat haastateltuja tehdessäni. Yhdistysten toiminnan lisäksi paikan merkitysten käsittely keskeisenä osana tutkimuskysymystä loi haasteen itselleni tutkijana; miten

228 Ruotsala 2002, 56–61.

229 Fingerroos & Jouhki 2014, 85; Pöysä 2015, 98; Jouhki & Steel 2016, 34–35.

ymmärtää tai jopa saavuttaa haastateltavien puhuman paikan ”tuntu”?²³⁰ Haastateltavien kuvailemat kertomukset paikoista ja yhdistysten toiminnasta kuntaliitosten jälkeen antoivat ensi sijassa tietoa yhdistysten toiminnan muodoista ja toimijoiden niille antamista merkityksistä. Puheessa vilahtelevat paikkojen nimet ja yhdistysten toiminnan konkreettiset kohteet olisivat jääneet ilman omaa kentällä oloani ja paikkoihin tutustumistani irti kontekstistaan.

Kenttätöiden tekeminen saattaa muuttua rutiiniksi ja tuttujen metodien käyttö itsestäänselvyydeksi ilman, että niiden merkityksiä tutkimusaiheen ja erityisesti tutkimusalueen ymmärtämisessä tulee tarkasteltua riittävästi. Omassa aineistonkeruussani havahduin kentällä olon ja kenttätöiden merkitykseen erityisesti siinä vaiheessa, kun päädyin tekemään kolmen haastateltavani kanssa puhelinhaastattelut.²³¹ Kyseiset haastattelut toteutuivat vaiheessa, jossa olin jo tehnyt kenttätöitä ja viettänyt aikaa kentällä. Puhelinhaastattelut onnistuivat asiasisällön puolesta mielestäni hyvin, mutta huomasi jo keskusteluja käydessäni sen, miten vaikeaa minun olisi ollut sijoittaa haastateltavieni kuvaamia paikkoja ja asioita kontekstiinsa, jos en olisi käynyt aiemmin haastattelujen aiheina olevilla alueilla. Omakohtaisesti näkemäni ja aistimani paikat avasivat ymmärryksen haastateltavien puheelle paikkoihin liitetystä merkityksistä, tunteista ja arvoista.²³² Kentällä olon merkityksestä puhuu tutkimuksessaan myös etnologi Laura Hirvi, joka toteaa kentällä käytetyn ja koetun ajan mahdollistaneen ”paikan tunnun” kokemuksen²³³ ja siten tutkimuskohteen syvemmän ymmärtämisen.²³⁴

Puhelinhaastattelujen kielteinen puoli liittyy haastattelijan ja haastateltavan suoran kontaktin puuttumiseen. Puhelimen välityksellä tehdyissä haastatteluisissa koin vaikeaksi sen, etten nähnyt keskustelumme aikana haastateltavani ilmeitä enkä kehonkieltä. Haastattelut jäivät kentällä tekemiäni 60–120 minuutin mittaisia haastatteluja selvästi lyhyemmiksi, noin 30–40 minuutin pituisiksi. Koin myös haasteelliseksi pitää yllä haastateltavan mielenkiintoa

230 Knuutila S. 2006, 7–10.

231 Näiden haastateltavien kohdalla emme onnistuneet sopimaan yhteistä haastattelu-aikaa, joten haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluina. Kolme haastattelua tein haastateltavieni aloitteesta työhuoneellani Turun yliopistolla.

232 Haastateltavien kokemusmaailman havainnoinnista muun muassa Hämeenaho 2014a, 53–54.

233 Hirvi käyttää tekstissään saksan kielistä sanaa *erlebnis*, joka tarkoittaa (elettyä) kokemusta.

234 Hirvi 2012, 41–42.

kysymyksiäni ja aihettamme kohtaan puhelimen välityksellä. Kaikissa haastatteluissa aistin myös haastateltavieni puheesta heidän alkavan väsyä puhumiseen noin puolen tunnin kohdalla. Kyseiset haastattelut olivat myös itselleni väsyttävämpiä kuin pidempään kestäneiden kasvokkain tapahtuneiden haastattelujen tekeminen.

Toisenlaisesta kokemuksesta kirjoittaa tutkimuksensa yhteydessä etnologi Saara Koikkalainen, joka on tutkinut ulkomailla asuvia suomalaisia ja haastatellut heitä Skypen välityksellä. Skype-puheluissa keskustelukumppanit näkevät toisensa videoyhteyden avulla ja pystyvät siten reagoimaan toistensa kasvojen ilmeisiin. Teknologiavälitteisesti tehdyissä haastatteluissa jää uupumaan haastateltavan elämänympäristön havainnointi ja siitä välittyvät kuvat tutkijalle. Skypen välityksellä toteutetut haastattelut tarjosivat vastaavasti joustavimmat ja edullisemmat mahdollisuudet ja aikaikkunat haastattelujen toteuttamiselle eri mantereilla ja maissa asuvien haastateltavien kanssa.²³⁵ Skype-haastattelut etenivät Koikkalaisen mukaan myös läsnähaastatteluista poiketen enemmän kysymys-vastaus-muotoisina. Tämän huomasin myös omissa puhelinhaastatteluissani. Keskusteluista jäi pois niihin yleensä mukaan tuleva rönsyilevyys ja rentous.

Mietoisten yhdistyksistä haastattelemani toimijat olivat henkilöinä pääasiassa itselleni ennestään vieraita. Neljä poikkeusta kuitenkin oli. Kaksi haastateltavista oli minulle ennestään tuttuja nimeltä, kolmannen haastateltavan tunnistin tarkistaessani kartalta haastattelupaikaksemme sopimamme osoitteen, ja muistin, että olin lapsuudessani ollut haastateltavan kanssa samaan aikaan yhteisen sukulaisemme juhlassa. Neljännen haastateltavan kanssa olin lukiovuosina samalla luokalla yhden lukuvuoden ajan. Lisäksi joukossa oli vielä haastateltava, jonka kanssa keskustellessamme kävi ilmi, että hän oli tuntenut lapsuudessaan edesmenneen sukulaiseni. Kukaan haastateltavista ei ilmaissut tunnistaneensa minua. Haastattelujen kuluessa kerroin kuitenkin kaikille haastateltavilleni oman taustani, myös muistoni yhteisestä sukujuhlasta sekä lukiovuodesta. Tämän jälkeen erityisesti lukioaikainen luokkakaaverini totesi muistavansa minut koulusta, mutta ei ollut haastattelun alussa tunnistanut minua samaksi henkilöksi.

En kokenut taustani avoimen esiintuomisen vaikuttaneen haastattelujen kulkuun tai minulle kerrottujen asioiden sisältöihin. Oman taustani ilmaisu ei aiheuttanut juurikaan mielenkiintoa haastateltavissa kahta poik-

235 Koikkalainen 2012, 59–60.

keusta lukuun ottamatta. Näistä haastateltavista toinen tuntui häiriintyvän ilmaistessani tietäväni esimerkiksi jonkin paikan Mietoissa. Tulkitsin hänen asennoituneen etukäteen haastattelutilanteeseen tiedonantajan rooliin, johon haastattelijan ilmaisema tieto toi häiritsevän elementin. Toinen haastateltava suhtautui päivävastaisella tavalla, ja osoitti kiinnostusta lähteä juttelemaan laajemmin molemmille tutuista paikoista ja ihmisistä.

Kenttätöitä oman yhteisön tutkimuksen yhteydessä ovat käsitelleet tutkimuksissaan kansatieteilijät Helena Ruotsala ja Hanna Snellman. Molemmat kuvaavat tulleen kohdeksi haastateltaviensa taholta sisäpuolisena, poronhoidon ja metsätyön tuntijoina.²³⁶ Oma kokemukseni on päivävastainen, koin haastattelutilanteissa olleeni paikallisyhdistystoimijoiden silmissä ensisijaisesti ulkopuolinen tutkija. Yhdistyskentän ja Mietoisten tuntemus eivät tehneet minusta Mietoisten yhdistystoimijoiden silmissä yhtä heistä. Vain yhden haastateltavan kanssa haastattelutilanne ja sen johdattaminen enemmän jutteleluun yhteisistä kokemuksipiireistä olisi voinut johtaa rajan ylittymiseen ainakin hetkellisesti ulkopuolisen tutkijan roolini ja yhteisöön kuulumisen välillä.

Tutkija itse vaikuttaa keskeisesti kenttensä rakentumiseen ja kenttätönsä tuloksena syntyvään tutkimusaineistoon. Tutkijan koulutuksen myötä rakentunut työkalupakki yhdistettynä tutkijan tietoihin, taitoihin, kiinnostuksen kohteisiin sekä henkilökohtaisiin ominaisuuksiin vaikuttavat keskeisesti siihen, millaisen aineiston hän kenttätönsä myötä onnistuu muodostamaan. Tutkimusaineisto on tulos prosessista, jossa tutkija käy jatkuvaa dialogia itsensä, yhteiskunnan, tutkimuskohteensa sekä tiedeyhteisön kanssa.²³⁷ Kansatieteilijä ja museologi Inkeri Hakamies on kirjoittanut Museoviraston keruuaineistoihin pohjautuvassa tutkimustaan käsittelevässä artikkelissa tutkimuksen dialogisuudesta. Hän viittaa dialogisuutta ja dialogismia tutkineeseen kulttuuripsykologi Per Linelliin, joka määrittelee dialogin abstraktilla tasolla kielen tai puheen kautta tapahtuvaksi vuorovaikutukselliseksi merkityksenantoprosessiksi. Dialogi voi siten Linellin mukaan tapahtua myös muuten kuin kahden henkilön välisenä vuoropuheluna.²³⁸

Fyysiseltä kentältä, Mynämäeltä, Salosta, Hämeenlinnasta ja Pälkäneeltä, keräämäni haastatteluaineisto ja tekemäni havainnot tutkimuskohteideni ympäristöistä, muodostavat kenttäni osan, joka keskeisimmin liittyy

236 Snellman 1996, 28–33; Ruotsala 2002, 51–56.

237 Fingerroos 2003; Ruotsala 2005, 46.

238 Linell 2009, 3–4, 27.

asettamaani tutkimuskysymykseen ja antaa sille vastauksia. Tutkimukseni fyysinen kenttä sijoittuu maantieteellisesti erillisiin paikkoihin, joissa tutkimuksen kohteena olevat kylä- ja kotiseutuyhdistykset toimivat. Tämä fyysinen kenttä on ollut läsnäoloni ja havaintojeni kohteena. Fyysiseltä kentältä keräämäni haastattelut muodostavat konkreettisimman osatekijän kentälle, joka tutkimuksessa rakentuu taustalla vaikuttaneiden esioletusteni ja -tietojeni, matkanvarrella käymieni vuoropuheluiden, tekemieni valintojen, rajausten ja havaintojen myötä.

Kenttäni muodostuu myös informanttien ja haastateltavieni tekemistä rajauksista ja valinnoista haastattelutilanteissa, niistä toimintaympäristöistä, jossa he toimivat vuorovaikutteisesti ja joita he määrittävät ja tulkitsevat henkilökohtaisista ja yhteisönsä lähtökohdista, ja joihin vaikuttavat myös kylä- ja kotiseututoiminnassa vallitsevat yleiset diskurssit ”kylätoiminta- ja kotiseututoimintapuheet”. Eerika Koskinen-Koivisto ja Lena Marander-Eklund toteavat, että henkilökohtaisia kertomuksia on mahdollista tarkastella aina myös suhteessa vallitseviin arvoihin ja kussakin ajassa ja kulttuurissa jaettuihin kertomuksiin.²³⁹ Tutkimukseni tavoitteena ei ole erityisesti tehdä näkyväksi yhdistystoimijoiden puheeseen vaikuttavia yhteisön arvoja, kulttuuria ja yhdistystoiminnassa omaksuttuja puhetapoja, mutta ne väistämättä kuuluvat haastateltavieni kerronnassa ja toiminnalle antamissa merkityksissä. Lopulta kenttäni on rakentunut ja muokkautunut myös työpöytäni äärellä käydessäni dialogia tutkimuskirjallisuuden ja tutkimushaastattelujeni kanssa, metodologisia, teoreettisia ja analyysin menetelmällisiä valintoja tehdessäni.²⁴⁰

3.5. Lähiluku analyysin välineenä

Haastatteluaineistoni analyysin metodiksi muodostui tutkimustyön käytännössä lähiluku ja sen soveltaminen. Metodina lähiluku on alun perin kirjallisuuden tutkimuksessa kehitetty ja käytetty analyysin väline, mistä se on ”vaeltanut” myös muille tieteenaloille.²⁴¹ Folkloristi Jyrki Pöysän mukaan esimerkiksi kyselyvastauksia voidaan tarkastella kokonaisuuksina, joka antaa mahdollisuuden niiden tarkastelun teoksina.²⁴² Etnologian ja kansatieteen piirissä lähilukua on viimeisen reilun vuosikymmenen aikana käytetty muun

239 Koskinen-Koivisto & Marander-Eklund 2016, 341.

240 Myös Hakamies 2016, 201.

241 Pöysä 2010, 331; Pöysä 2015, 26–27.

242 Pöysä 2015, 30.

muassa haastatteluaineistojen, sotakirjeenvaihdon ja sanomalehtiaineistojen analyysin välineenä.²⁴³ Lähiluvun keskeisimpiin periaatteisiin kuuluu tekstin lukeminen useaan kertaan ja lukukerroilla tapahtuva tekstin tarkka tarkastelu ja erittely. Ensimmäinen lukukerta on luonteeltaan reflektointia, ”automaattista” ja tekstin kokonaismerkitystä hakevaa. Uusilla lukukeroilla tuotetaan ensimmäisen lukukerran tulkintaa syventäviä tai sitä jopa kiistäviä tulkintoja, ja esille voi nousta uusia yksityiskohtia, jotka jäivät huomiotta ensimmäisellä kokonaisuuden hahmottamiseen pyrkivällä lukukerralla. Lukeminen eri lukukerroilla ei ole myöskään samanlaista, vaan lukija voi kohdistaa tarkastelunsa tekstin sisällön osa-alueisiin, tekstistä välittyviin tunnelmiin, tai hän voi vaihdella lukutekniikkaansa nopeasta tekstin läpikäymisestä tarkkaan yksityiskohtiin pysähtyvään lukemiseen.²⁴⁴

Lähiluku ei koostu pelkästään lukemisesta vaan se sisältää myös kirjoittamisen, jota tutkija tekee aineistoja ja taustakirjallisuutta läpikäydessään muistiinpanoina, reunahuomautuksina ja alleviivauksina. Kirjoittamisen ja tulkitsevan lukemisen prosessi, johtavat lukukerta lukukerralta kohti valmiimpaa ja tulkitumpaa tekstiä.²⁴⁵ Huomattavaa tässä yhteydessä on se, että lähiluvun kohteena ei ole vain tutkimusaineisto vaan myös teoreettiset avaintekstit, aiemmat tutkimukset ja tutkittavan ilmiön ajalliset ja kulttuurilliset kontekstit, jolloin lähiluvusta voidaan puhua myös kontekstuaalisena lähilukuna.²⁴⁶ Etnologisessa tutkimuksessa kulttuuri-ilmiöiden tarkastelu osana ajallisia ja kulttuurisia kontekstejaan on lähtökohta niiden ymmärtämiselle.²⁴⁷ Haastatteluaineistoon pohjautuvassa tutkimuksessa, jossa tutkija luo itse oman haastatteluaineistonsa, analysointia ja tulkintaa tapahtuu koko tutkimusprosessin ajan; kentällä haastattelujen äärellä, litteroidessa, lähdetekstejä lukiessa ja tutkimustekstiä työstettäessä.²⁴⁸ Kontekstit ovatkin osa tutkijan työkalupakkia, hän löytää ja valitsee ne tutkimusprosessin aikana ja aineistojen luennan seurauksena ja tutkija itse osa tutkimuksensa konteksteja.²⁴⁹

243 Nyman 2011, 29; Pehkonen 2013, 44–47; Hagelstam 2014, 42; Roivainen 2016, 88; Vanha-Similä 2017, 36–38; Kajander 2020, 64–67.

244 Pöysä 2010, 337–339; Pöysä 2015, 30–33; Folkloristi Kirsti Salmi-Nikander käyttää tutkimusaineistonsa monivaiheisesta analyysiprosessista nimitystä *etnografinen lähiluku* (Salmi-Nikander 2004, 82).

245 Pöysä 2010, 339–340; Pöysä 2015, 31–32.

246 Kirss 2004 112–114; Pöysä 2015, 33; Kajander 2020, 63–67.

247 Helo & Pitkänen 2017, 22.

248 Korkiakangas 2005, 138–130; ks. haastatteluteksteistä ja lähiluvusta myös Räsänen 2005, 253–254, 256–257; Åström 2005, 34–35.

249 Taira 2004, 61; Taira 2006, 73–74; Saarelainen 2012, 255.

Lähilukua voi ohjata myös tutkijan valitsema teoreettinen näkökulma, jolloin lähiluvusta voidaan puhua teoreettisesti informoituna lähilukuna. Tällöin tutkijan lukemista jäsentää valitun teorian kautta avautuva näkökulma.²⁵⁰ Etnologi Konsta Kajander on soveltanut sanomalehtiaineistoon pohjautuvassa tutkimuksessaan näitä lähiluennan erilaisia tapoja lähestyä tutkimuksen kohteena olevaa aineistoa. Hän jakoi lukukerrat kolmeen vaiheeseen, jotka sisälsivät useampia lukukertoja. Ensimmäinen vaihe sisälsi tekstien teemoittelun, toinen vaihe tekstien ulkoisen kontekstoinnin ja kolmas tekstien teoreettisen uudelleen luennan.²⁵¹

Omassa tutkimuksessani lähiluku ei muodostunut tutkimukseni analyysimenetelmäksi yhtä selkeän ennakkosuunnitelman pohjalta vaan ennemminkin ”vaelsi” tutkimuksen teon osittain intuitiivisessa prosessissa kohti lähilukua. Maria Vanha-Similä toteaa omassa tutkimuksessaan, että tekstien tarkka tarkastelu ja erittely ovat luontaisia kulttuurintutkimukselle ilman, että menetelmää aina määriteltäisiin tarkemmin juuri lähiluvuksi.²⁵² Haastattelujen analyysin aloitin lukemalla kaikki litteraatiot kertaalleen lävitse ja kuuntelemalla haastattelujen ääniteversiot. Toisella lukukierroksella täydensin haastatteluista tehtyihin litteraatioihin teemoittain aiheet,²⁵³ joista haastateltavani puhuivat. Teemoittelu paljasti sen, että haastattelut olivat kulkeneet pitkälti laatimani haastattelurungon mukaisesti ja keskittyneet sen sisältämien tarkempien kysymysten ympärille. Omien esioletusteni ja tietoni pohjalta rakentunut haastattelurunko ja näiden vaikutuksesta toteutuneesta haastatteluaineistosta ei aluksi tuntunut olevan mahdollista etääntyä niin, että olisin pystynyt katsomaan käsissäni olevaa aineistoa uusista näkökulmista. Tutkimukseni junnasi paikallaan.

Tutkimuksen teko ei aina suju suoraviivaisesti, vaikka sen tavoite siinäkin kirkkaana tutkijan mielessä.²⁵⁴ Tutkimuksen tekoon voi tulla taukoja, jotka johtuvat tutkimuskentän tapahtumista, tutkijan henkilökohtaiseen elämään liittyvistä seikoista tai tutkimuksen teon mahdollistavista taloudellisista resursseista. Jälkimmäinen tilanne toteutui omassa tutkimuksessani, kun tutkimusrahoitukseni katkesi vuonna 2015, ja jatkui jälleen osa-aikaisena vuon-

250 Bal 2002, 44; Pöysä 2015, 33.

251 Kajander 2020, 65–67. Lähilukuun pohjautuvaa analyysia väitöskirjatutkimuksessaan on esitellyt laajasti myös kansatieteilijä Harri Nyman (Nyman 2011, 29–30).

252 Vanha-Similä 2017, 36.

253 Teemat olivat yhdistyksen tausta, yhdistyksen toiminta ja toimijat, kuntaliitosneuvotte-
lujen aika, kuntaliitoksen vaikutukset ja identiteetti.

254 Anttonen 1999, 57; Ruotsala 2002, 26–28.

na 2019. Jatkaessani tutkimukseni tekoa useamman vuoden tauon jälkeen, asettuivat keräämäni aineisto, tutkimuskysymys ja teoria uusiin asentoihin.

Ennen teoriani tarkentumista olin kerännyt aineistoni teemoittelun pohjalta sitaatteja omien alaotsikoidensa alle työni tekstitiedostoon. Alaotsikot noudattelivat pitkälti haastattelurunkoni teemoja, mutta joita joissakin kohdin tarkensin yksityiskohtaisempiin teemoihin, kuten identiteetti teeman haastateltavien oman paikallisidentiteetin käsittelyyn ja toisaalta haastateltavien tulkintoihin yhteisön identiteetistä. Ensimmäiset tekstit käsikirjoitukseni kirjoitin näiden teemojen pohjalta.

Aiemmin esittelemäni Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria auttoi minua lähestymään ja jäsentämään tutkimusaineistoani uudella tavalla ja kokonaisuus alkoi saada mielessäni uudenlaista hahmoa. Teorian valinta vaikutti myös asettamaani tutkimuskysymykseen laajentaen sitä. Kuntaliitosten yhdistystoimintaan aiheuttamien muutosten lisäksi avautui mahdollisuus tarkastella yhteisöissä tapahtuvia prosesseja, jotka osaltaan muodostavat kuntaa tilana. Aineistojen teemallisten kokonaisuuksien sisältä alkoivat löytyä ne ainekset, jotka sosiaalisen tilan teorian ja aineistoni uudelleen lukemisten kautta pystyin jäsentämään tarkempiin osa-alueisiin ja yhdistyksiä kuntaliitoksissa yhdistäviin ja toisaalta yhdistysten erityispiirteitä avaaviin kokonaisuuksiin. Aineistoni jäsentäminen pienempiin osa-alueisiin auttoi myös muun teoreettisen lähdeaineiston kanssa käymääni dialogiin ja aineistoni sisältöjen hahmottamiseen eri näkökulmista.

Lefebvren sosiaalisen tilan teoriaa käsittelevien tutkimusten lukemisen kautta sain eväitä, joiden avulla pystyin analysoimaan haastattelusitaattien uudelleen lukemisten kautta aineistoni sisältöjä tarkemmiksi ja yksityiskohtaisemmiksi kuvauksiksi tutkimuskohteistani. Käytännössä tulkitsin haastattelujen sisältöjä lähilukua käyttäen kuvauksina käsitteellistystä, havaitusta ja eletystä tilasta. Lähiluvun myötä alkuperäinen teemoitteluni suodattui lukemiskerta lukemiskerran myötä tarkemmiksi ja yksityiskohtaisemmiksi jäsentymisiksi ja tulkinnoikseni kuntaliitosten vaikutuksista yhdistysten toimintaympäristön arkeen. Vähitellen analyysi kasvatti tutkimustani kohti sen irrottamista alkuperäisistä haastatteluista ja tutkimuskohteina olevista yhdistyksistä kohti yleisempiä aineistosta nousevia ilmiöitä, jotka myöhemmässä vaiheessa palautuivat erilaisina ja monimuotoisina yhdistelminä tutkimuskohteideni konteksteihin.²⁵⁵ Prosessin edetessä myös kirjoit-

255 Myös Nyman 2011, 29.

tamani tekstin sisäinen rakenne muokkautui sekä haastatteluaineiston että käsikirjoitus ja lähdetekstien rinnakkaisen ja limittäisen lukemisen myötä. Lukeminen ja kirjoittaminen tukivat toinen toisiaan ja auttoivat minua ajattelemaan aihettani uusista näkökulmista asettamani tutkimuskysymyksen kehityksessä. Aineistoni lähiluvun prosessi muodostui lopulta aineistoni yleisen lukemisen lisäksi valitsemalleni teorialle ja sen tarjoamalle viitekehykselle, käsitteellistetylle, havaitulle ja eletylle tilalle, mutta myös kuntaliitosten ajalliseen kontekstiin ja kuntien ja yhdistysten toimintaympäristöjen todellisuuteen.

II KUNTALIITOS YHTEISÖJEN JA PAIKKOJEN VUOROVAIKUTTEISENA LIIKKEENÄ

4. KOLMANNEN TILAN KAUTTA AVAUTUVAT KUVAUKSET KUNNISTA JA YHTEISÖISTÄ

4.1. Esitysten rakentuminen

Kuntaa määritellään monenlaisin luokitteluin, tilastoin ja tutkimuksin. Niiden kautta kuntaa tuotetaan käsitteellisesti monesta näkökulmasta. Kuntiin kohdistuu määrittelyjä valtiovallan taholta muun muassa kuntajaon, kunnille jaettavien valtionosuuksien sekä lakisääteisten tehtävienannon kautta. Kuntaa määritellään ja käsitteellistetään myös sisältä päin kunnan virkamiesten, luottamushenkilöiden ja kuntalaisten toimesta. Määrittävät diskurssit ovat moniäänisiä – kaavoituksessa kuntaa määritellään erilaisin käsittein kuin esimerkiksi kunnan tuottamien sivistyspalveluiden äärellä. Vuodesta 2015 lähtien kunnat on veloitettu laatimaan kuntastrategiat. Strategiat ovat kunnan vahvuudet ja voimavarat tunnistavia asiakirjoja, joissa ilmaistaan ne asiat, joihin kunnassa panostetaan ja suunnataan voimavaroja kunnan kehittämiseksi tulevaisuudessa.²⁵⁶ Strategioissa kunta näyttäytyy tulevaisuuskuvana, muuttavana ja kehittyvänä tilana, jossa strategian laatimishetken tulkittuun tilalliseen todellisuuteen haetaan tulevaisuudessa muutosta.

Kirjoitetut kunta- ja pitäjänhistoriat tuottavat omanlaisensa näkökulman siitä, mikä kunta on ollut tai minkälaisen sen tulkitaan aiempina aikoina olleen. Stuart Hall kirjoittaa kansallisista identiteeteistä ”kuvitteellisina yhteis-

²⁵⁶ Saukkonen et al. 2022, 14.

söinä” ja siitä, miten kansallisen kulttuurin kertomus kerrotaan. Ensinnäkin kansallisia kertomuksia tuotetaan tutkimuksissa, kirjallisuudessa, mediassa ja populaarikulttuurissa. Näissä esitetyt kertomukset representoivat yhteisiä ilon ja surun hetkiä, kokemuksia, jotka antavat kansakunnalle sen merkityksen ja osallisuuden mahdollisuuden yksilöille. Toiseksi kansakunnan kertomusta tuotetaan esittämällä kansallinen identiteetti jonakin alkuperäisenä, muuttumattomana ja jatkuvana. Jatkuvuuteen liittyy myös rituaalisten ja symbolististen traditioiden merkitys kansakunnan tarinan rakentamisessa, sillä toistuvuudessaan ne lujittavat yhteisön arvoja ja käytösnormeja. Neljäs ja viides keino kansallisen tarinan rakentamiseksi liittyvät perustamismyyttiin, kansakunnan paikantamiseen ja ajatukseen kansallisesta identiteetistä jonakin puhtaana ja alkuperäisenä.²⁵⁷

Myös kunnallisissa identiteeteissä on kyse kunnallisen kulttuurin kertomuksesta, jota tuotetaan kertomuksissa, kuntien ja pitäjien historioissa ja muissa kuntaan keskittyvissä teksteissä. Niissä representoidaan yhteisiä kokemuksia, jotka antavat kunnalle sen merkityksen, kertovat sen alkuperästä ja eroista toisiin kuntiin sekä osoittavat sen traditioiden jatkuvuuden ja ajattomuuden nykypäivään saakka. Eri tahojen käymät diskurssit ja tuottamat määritelmät kunnasta ovat vuorovaikutuksessa ja muodostavat moniäänisiä määritelmiä kunnasta. Paikkarepresentaatioiden, kuten karttojen, kirjallisuuden ja median luomien mielikuvien kautta kuntia tehdään tunnistettaviksi, ja niillä mahdollistetaan myös kuntien välinen vertailu. Representaatiot järjestävät asioita, ottavat huomioon ja sulkevat samalla jotakin muuta ulkopuolelle.²⁵⁸

Keskityn seuraavassa haastateltavieni kuvauksiin tutkimuskohteinani olevista kunnista sekä kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä. Haastattelemini yhdistystoimijoiden kuvaukset yhdistyksistä sisältävät aiemmin käsittelemieni hallintarationaliteettien kautta omaksuttuja diskursseja, tapoja puhua ja ilmaista yhdistysten toimintaa ja olemassaolon merkitystä. Kuvauksissa keskeiseen asemaan nousevat yhdistysten käyttämät hallintatekniikat, yhdistysten harjoittama toiminta ja toiminnan sisällöt, jotka heijastelevat paitsi tavoiteohjelmissa yhdistysten toiminnalle asetettuja suuntaviivoja ja tavoitteita myös paikallistason todellisuudesta ja resurssista kumpuavia tarpeita. Kuvauksia on yhtäältä mahdollista lukea tutkimuksen kohteena olevien yhdistysten esitte-

257 Hall 2002, 48–50.

258 Lappi 2007, 40.

lyinä mutta myös toimintana, joka on tulosta Barthin analyysimallin mukaisen makro- ja mikrotason toimijoiden tavoitteiden ja tarpeiden kohtaamisista, jotka saavat konkreettiset ilmenemisen muotonsa välitason toimijoina vaikuttavien yhdistysten toiminnassa.

Kuntiin liittyvistä kuvauksista on mahdollista lukea kuntaa hallinnollisena ja historiallisena paikkana muodostavien virallisten ”totuuksien” sisältyminen osaksi haastateltavien antamia kuvauksia. Kylä- ja kotiseututoimintapuheessa sekä -toiminnassa keskeisinä vaikuttavat sisällöt ovat tekijöitä, joiden kautta yhdistystoimijat määrittelevät myös kuntaa. Yhdistystoiminnassa mukana oleminen ja sen vaikutus kunnan määrittymiseen tietynlaisena yhdistyy yksittäisen yhdistystoimijan ilmauksissa paitsi hänen tuntemiinsa ja omaksumiinsa virallisiin kuvauksiin, myös hänen henkilökohtaisiin kokemuksiinsa ja havaintoihinsa kunnasta. Kyse on käsitteellisen, havaitun ja eletyn kunnan limittäisyydestä ja yhtäaikaisuudesta, mikä saa ilmaisunsa yhdistystoimijoiden kuvauksissa. Kuvaukset saavat voimansa Edward Sojan määritelmän mukaisesta ”kolmannesta tilasta”, mikä tuo yhteen materiaallisen ja mentaalisen tilan. Kunnan saamat merkitykset ja siitä muodostetut representaatiot muodostuvat yhdistystoimijoiden kokemusten, muistojen, toiveiden ja mielikuvien sekä elämämaailman, paikkoihin liittyvien subjektiivisten ominaisuuksien ja symboliikan kautta ja edelleen suhteista ympäröiviin paikkoihin ja rakenteisiin.²⁵⁹ Koska kuvaukset ovat subjektiivisia, henkilökohtaisen kokemusmaailman kautta avattuina, ovat ne rajautuneita kuvauksia kunnasta.²⁶⁰

Kuvausten avulla pyrin avaamaan tutkimukseni kohteina olevien kuntien ja yhdistysten todellisuutta haastateltavieni tulkitsemana. En ole tuonut haastateltavien äänen vierelle lähdeviitteitä pitäjien historioista, kuntien strategioista, tilastoista enkä myöskään yhdistysten pöytäkirjoista tai toimintakertomuksista. Olen halunnut antaa haastateltaville mahdollisuuden kuvata omien henkilökohtaisten ilmaustensa kautta kuntia ja yhdistyksiä, sillä näihin kuvauksiin heijastettuina on ymmärrettävissä myös haastateltavien ilmaisut kuntaliitosten tuomista muutoksista ja niiden merkityksistä haastateltaville itselleen kuin myös yhteisöille, joiden jäseninä he toimivat. Kuvaukset eivät siten ole kuntien ja yhdistysten välillä yhdenvertaiset, vaan rakentuvat sen mukaan, mitä asioita haastateltavat kokivat merkityksellisiksi kertoa ja nostaa

259 Tuan 1977, 6; Massey 2008, 29–31; Lappi 2007, 40.

260 Soja 1996, 57.

esille haastattelutilanteissa, ja edelleen omista tulkinnoistani ja valinnoistani aineistoni pohjalta.

Kuvausten aika keskittyy aikaan ennen kuntaliitosta. Asettamani tutkimusasetelman puitteissa vertailu kuntaliitosta edeltäneen ja liitoksen jälkeiseen ajan välillä oli sisäänkirjoitettuna jo haastatteluja sopiessani. Haastatteluvien kuvauksissaan nostamat piirteet pitäjistä ja yhdistyksistä heijastelevat myös heidän kokemuksiinsa yhdistystoimijoina, mutta myös roolia, joka heillä haastatteluissa oli yhdistystensä edustajina. Osio toimii samalla myös tutkimukseni kohteena olevien kuntien ja yhdistysten esittelyinä.

4.2. Mynämäen ja Mietoisten kuntaliitos – Tutut naapurit vuosikymmenten ajalta

Mynämäen ja Mietoisten kuntien yhdistyminen toteutui vuoden 2007 alussa. Lopullista kuntaliitospäätöstä edelsi vuonna 2003 järjestetty neuvoo-antava kansanäänestys, jonka taustalla vaikutti vuoden 1998 kuntajakolain säädös enklavien, eli pääalueesta irrallaan olevien alueiden eheyttämisestä joko kuntaliitoksin, alueluovutuksin tai kuntarajojen siirroin. Tämä säädös koski Mietoista, sillä kunnalla oli merkittäviä maa-alueita Mynämäen kunnan pohjoispuolella. Mietoisten kunnan asukkaat äänestivät kuntaliitosasiassa vilkkaasti, äänestysprosentin ollessa 87,2. Tuloksena oli kielteinen kanta liitokseen ja sen mukaisesti asiasta tehtiin päätös myös kunnanvaltuustossa. Kunnallisvaalikauden vaihduttua liitosasia nostettiin uudelleen käsittelyyn ja tuolloin Mietoisten kunnanvaltuusto teki ilman uutta neuvoo-antavaa kansanäänestystä myönteisen päätöksen kuntaliitoksen puolesta.²⁶¹ Yhdistymispäätöksen myötä uuden kunnan nimeksi tuli Mynämäki ja sen vaakunaksi Mietoisten vaakuna.

Vaikka vastustava kanta kuntaliitokseen oli voittanut neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä, ei kuntaliitoksen toteutuminen neljä vuotta myöhemmin aiheuttanut kuntalaisten taholta suuria julkisia vastalauseita. Tunnelmat olivat hiljaisen odottavat eikä voimallisia esiintuloja kuntaliitoksen puolesta tai vastaan ilmaantunut. Kertaalleen kuntalaisten nurin äänestämän kuntaliitoksen nostaminen uudelleen pöydälle ja päätettäväksi lienee koettu asiana, joka viedään läpi kuntalaisten mielipiteistä huolimatta. Kunnanvaltuuston päätöksen jälkeen edessä siintävään liitokseen vain alistuttiin.²⁶²

261 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/ 775; TYKL/aud/ 784.

262 TYKL/aud/785; TYKL/aud/776.

Neuvoa-antavan kansanäänestyksen voidaan kuitenkin tulkita osoittaneet yleisesti niitä tunteita, joita kuntaliitos Mietoisten alueen asukkaissa herätti. Tunteilla ei kuitenkaan ole ollut paljon sijaa palveluja ja kilpailukykyä korostavissa kuntaliitoskeskusteluissa ja niihin liittyvissä päätöksissä vaikka, kuten maaseutututkijat Sulevi Riukulehto ja Timo Suutari esittävät, kuntaliitoksen kokemuksellinen ja taloudellinen seuraus ovat yhtä todelliset.²⁶³ Mietoisissa kuljettu polku kohti toteutunutta kuntaliitosta ei myöskään ole ainutkertainen, sillä esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla Nurmossa kuntaliitos torjuttiin ensin neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä 63,1 prosentin äänimäärällä. Äänestyksen tuloksesta huolimatta kunnanvaltuusto päätyi yhden äänen enemmistöllä kuntaliitoksen kannalle.²⁶⁴ Siinä missä kuntaliitosta vastustettiin Nurmossa näkyvästi ProNurmo-liikkeellä, jäätiin Mietoisissa tarkkailemaan tilannetta ja sen kehittymistä.

Mietoisten sijainti suuremman Mynämäen naapurina vain puolen tunnin ajomatkan päässä Turusta oli jo ennen kuntaliitosta vaikuttanut siihen, että asukkaiden asiointimatkat suuntautuivat laajempien palveluiden äärelle Mynämälle tai työmatkaliikkumisen yhteydessä Turkuun ja Raisioon.²⁶⁵ Mietoisten peruspalvelut itsenäisen kunnan loppumetreillä keskittyivät kunnantoimiston palveluihin, kaksi kertaa viikossa päivystäneen terveydenhoitajan sekä hammashoidon palveluihin, kirjastoon, päiväkotiin ja kahteen 1.–6. luokkien kouluun. Yhteistyötä Mynämäen kunnan kanssa oli tehty pitkään terveyspalveluissa ja sivistyspalveluissa, sillä esimerkiksi ennen 1960–1970-luvulla toteutettua peruskoulu-uudistusta menivät oppikoulua käyvät nuoret Mietoisista Mynämäen yhteiskouluun ja myöhemmin peruskoulujärjestelmän aikaan Mynämälle yläasteelle ja lukioon.²⁶⁶ Kunnallisten palveluiden osalta Mietoisten suhde Mynämäkeen oli jo pitkään ollut ”pikkusiskona oloa”.²⁶⁷

Olihan se pitkään, et Mietoisten keskusta oli kuitenkin tavallaan siellä Mynämässä; kaupat olivat siellä, ja terveyspalvelut oli, on ollu pitkään yhdessä Mynämäen kanssa.²⁶⁸

263 Riukulehto & Suutari 2016, 271.

264 Riukulehto & Suutari 2016, 275–276.

265 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/786; TYKL/aud/780; TYKL/aud/785.

266 TYKL/aud/784; TYKL/aud/786; TYKL/aud/775; TYKL/aud/783; TYKL/aud/777; TYKL/aud/785.

267 TYKL/aud/783.

268 TYKL/aud/773–774.

Et semmonen niin kun perusjuttu, et se ei ollu ihan niin sanotaan raaka yhteenliittyminen. Et jos ois täysin semmoset kaks kuntaa, mil ei välttämättä ois ollu mitään, et kaikilla ois ollu omat laitokset olemassa. Mut kun meil oli tää terveys ja koulutus, niin oli jo yhteisiä, niin se tietysti helpotti.²⁶⁹

Muut palvelut olivat supistuneet ennen kuntaliitosta niin, että päivittäistavarakauppoja ei Mietoisten alueella toiminut yhtään. Kirkonkylässä oli kaksi pankkia ja Osuuspankin tiloissa toimiva asiamiesposti.²⁷⁰ Kunnan asukkaat olivat tottuneet asioimaan ja hoitamaan päivittäisiä asioitaan Mietoisten rajojen ulkopuolella jo ennen kuntaliitosta ja yhteistyö Mynämäen ja Mietoisten kuntien välillä oli ollut jo usean vuosikymmenen ajan tiivistä. Yhteistyön tiiviys ja laajuus vaikuttivat myönteisesti kuntaliitoksen toteutumiseen, sillä kunnallisia palveluja, joita liitoksen myötä Mietoisissa jouduttiin lopettamaan tai supistamaan ei ollut paljoa.

Maantieteellisesti leimaavaa Mietoisten alueelle on sen aluetta halkovat kaksi jokea, Mynäjoki ja Laajoki. Asutus pitäjässä on keskittynyt näiden jokien äärelle. Mynäjoen varrelle oli sijoittunut kunnan hengellinen ja maallinen keskus kirkkoineen, seurakuntataloineen ja kunnantaloineen. Tavastilaksi kutsutussa kirkonkylässä sijaitsee myös Mietoisten alueen toinen koulu. Toisen taajaman pitäjässä muodostaa Laajoen varrella sijaitseva Pyhen kylä, joka on historian kulussa ollut merkittävä keskus Mietoisissa. Höyrylaivaliikenteen kaudella Laajoen suulla Lauttanpäässä sijaitseva laituri, jolle Turusta tai Turkuun matkaavat höyrylaivat pysähtyivät. Muutama vuosikymmen myöhemmin 1920-luvulla Pyhen Hietämäkeen rakennettiin rautatieasema, kun Turun ja Uudenkaupungin välillä kulkeva junarata valmistui.²⁷¹ Rautatien myötä alueella aloitti toimintansa myös saha, joka osaltaan elävöitti kylää entisestään. Viime vuosisadan alussa Pyhe oli Mietoisten kirkonkylää vilkkaampi, mutta pikkuhiljaa kirkonkylä ja sen merkitys kasvoi. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla Tavastila ja Pyhe muodostavat Mietoisten pitäjän kaksi taajamaa. Haastatteluissa Mietoisista piirtyvä kuva nojaa vahvasti kunnan historiaan ja ympäristön ominaispiirteisiin, joista leimautavimpina ja myös pitäjän sosiaalis-tilalliseen rakentumiseen ovat vaikuttaneet sen halki virtaavat joet.

269 TYKL/aud/784; TYKL/aud/778.

270 TYKL/aud/783; TYKL/aud/777; TYKL/aud/785.

271 Kauko-Vainio 1993, 36–39.

4.3. Salon alueen kymmenen kunnan suurliitos – Uusia kumppanuuksia ja toimintamalleja

Vuonna 2009 Salon kaupungin ja sen ympäryskuntien kesken toteutui kunталиitos, jossa uudeksi Salon kaupungiksi liittyivät Salo, Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Pertteli, Suomusjärvi ja Särkisalo.²⁷² Liitosprosessi eteni siinä mukana olleissa kunnissa nopealla tahdilla. Vuoden 2004 kunnallisvaalien aikaan Salon alueen kunnissa ei ollut kuntaliitossuunnitelmia vireillä. Liitossuunnitelmia oli ollut aiemmin, mutta ne olivat kariutuneet. Valtuustokaudella 2004–2008 asia nostettiin vireille ja se eteni myönteiseen päätökseen kaikissa kymmenessä kunnassa.

Ja hirmusen nopealla tempolla siinä, ja sit toisaalta jälkeen päin ajatellen, niin se neuvottelujen nopeus aiheutti sen, että kaupunki – uusi kaupunki – oli syntyessään varsin keskenteköinen. Että pari ekaa vuotta on nytten mennyt semmoseen työhön, mikä ois ollu hyvä ehkä sitten miettiä jo ennen sitä liitoksen toteutumista valmiiksi. [---] Joo, siis ihan tämmösiä käytännön asioita, et sehän on tietysti, et kun kymmenen kuntaa sovitetaan yhteen, niin siinä on kymmenen erilaista toimintakäytäntöä.²⁷³

Sama haastateltava toi esille näkemyksensä siitä, että kuntien kirjasto-toimet olivat ehkä parhaiten valmistautuneet muuttuvaan tilanteeseen, joka johtui osaksi siitä, että kirjastoilla oli ollut jo ennen liitosta tiivistä yhteistyötä kuntarajat ylittävästi.²⁷⁴ Kirjastot ovatkin olleet kuntarajat ylittävän työn edelläkävijöitä, sillä jo 1970-luvulla kirjastoilla oli yhteisiä hankkeita muun muassa tietojärjestelmien parissa. 2010-luvulla suurin osa Suomen yleisistä kirjastoista kuului johonkin kirjastokimppaan tai -seutukuntaan, joissa niissä mukana olevilla kirjastoilla oli yhteistyötä aineisto- ja lainausrekistereiden sekä tietojärjestelmien käytössä. Kunnallista itsehallintoa kirjastoissa toteutettiin edelleen aineistohankinnoissa ja muissa itsenäistä päätösvaltaa vaativissa toiminnoissa. Kirjastojen merkitys on kautta niiden historian ollut myös siinä, että ne ovat tarjonneet palvelualueensa muille toimijoille avoimia ko-koonnumistiloja sekä aineisto- ja neuvontapalveluja.²⁷⁵

Salon alueelta haastattelemani yhdistystoimijat toimivat entisten Suomusjärven ja Kiskon kuntien alueilla toimivissa kotiseutuyhdistyksissä. Molemmissa kunnissa järjestettiin kuntaliitosneuvottelujen aikaan useita

272 Aaltonen et al. 2009, 3.

273 TYKL/aud/772.

274 TYKL/aud/772.

275 Lindberg & Kortelainen 2016, 113–115.

yleisötilaisuuksia, joissa kerrottiin liitosneuvottelujen sisällöstä ja annettiin kuntalaisille tilaisuus kysyä kysymyksiä ja tuoda näkökantojaan esille. Valtaosassa liittyneitä kuntia valtuustot tekivät liittymispäätökset yksimielisesti. Suomensjärven päätös ei ollut täysin yksimielinen, mutta tarvittavan enemmistön kanta oli kuitenkin liitoksen puolella.²⁷⁶

Kuntaliitoksen kanssa samaan ajankohtaan ajoittui 2000-luvun lopun taloudellinen taantuma, ja 28.1.2009 käyttöön avattu Lahnajärvi–Lohja-moottoritieosuus, jonka myötä Turun ja Helsingin väliä oli mahdollista matkustaa kokonaan moottoritietä käyttäen.²⁷⁷ Aiemmin liikenne oli kulkenut Suomensjärven taajamakeskustan Kitulan halki, mikä oli tuonut asiakkaita alueen yrittäjille. Taantuma ja ihmisten siirtyminen käyttämään moottoritietä vaikuttivat siihen, että osa Suomensjärven vanhan kuntakeskuksen yksityisiä palveluita tuottaneista yrittäjistä joutui lopettamaan toimintansa. Vähentyneet palvelut hiljensivät lisää taajamakeskustaa ja asukkaat liittivät muutokset helposti kuntaliitoksesta johtuneiksi.

Ja laitetaan kaikki siihen samaan piikkiin kuitenkin, et nyt kun sitten liityttiin Saloon niin tuli niin ja näin, et viedään kaikki. [---] Siis moottoritie. Tänne on ihan muuttanut ihmisiä sen takia, että työmatka ei oo oikeestaan mitään, busseja kulkee vähintään kerran tunnissa pikavuoroja Helsinkiin ja sitten moottoritie liittymät on hirmusen hyvin, että tästä Kitulastakin on kilometrin verran moottoritie liittymälle ja sitten seuraava on sitten tossa Lahnajärven, että pääsee tosi hyvin.²⁷⁸

Vaikka moottoritie oli osaltaan vaikuttanut Suomensjärven keskustaa hiljentävästi, näki haastateltava sen tuovan myös mahdollisuuksia uusien asukkaiden saamiseksi alueelle. Suomensjärven kunta oli teettänyt 2000-luvun puolivälissä selvityksen, joka osoitti, että työssäkäynti oli yleisempää Suomensjärveltä Helsingin suuntaan kuin Salon suuntaan. Haastateltavan mukaan tämä oli seikka, jota Salon kaupungissa ei ollut täysin otettu huomioon. Suomensjärveltä on matkaa Helsinkiin 80 kilometriä, eli pääkaupungin imu työssäkäynnin kannalta on asia, jossa haastateltava toivoi annettavan mahdollisuuden asukasmäärän hallitulle kasvulle tulevaisuudessa.²⁷⁹

276 TYKL/aud/772.

277 Skanska 2009,

<https://www.skanska.fi/tietoa-skanskasta/media/uutiset/44051/Turun-ja-Helsingin-valisen-E18moottoritien-LahnajarviLohjaosuus-avataan-28.1> (luettu 20.3.2020).

278 TYKL/aud/772.

279 TYKL/aud/772.

4.4. Hämeenlinnan kuuden kunnan monikuntaliitos – Uusi kaupunki muodostui yhdyskäytävän avulla

Hämeenlinnan alueen kuntaliitos toteutui vuonna 2009, kun Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos yhdistyivät uudeksi Hämeenlinnan kaupungiksi. Kaupungin nimen lisäksi myös sen vaakunaksi valittiin entisen Hämeenlinnan vaakuna.²⁸⁰ Kuntaliitosneuvotteluissa olivat mukana myös Hattulan ja Janakkalan kunnat, mutta niiden valtuustot päätyivät kuntaliitosta vastustavalle kannalle. Hämeenlinnan alueen kuntaliitoksen erikoisuutena oli, ettei Kalvolan kunnalla ollut maarajaa muiden liitospäätöksen tehneiden kuntien kanssa. Valtioneuvoston päätöksellä Hattulan kunnasta pakkoliitettiin 27 neliökilometrin suuruinen maa-alue yhdistämään Kalvola ja Hämeenlinna. Valtioneuvostolle ei riittänyt paikallistasolla yhdistäväksi tekijäksi ehdotettu kolmostie, joka kulkee Kalvolan ja Hämeenlinnan välillä,²⁸¹ vaan sen päätös pohjautui lainsäädäntöön, jonka mukaan kunnan on muodostuttava yhdestä toiminnallisen kokonaisuuden muodostamasta alueesta.²⁸² Kuntaliitos aiheutti Hämeenlinnassa myös toisen valtioneuvoston päätöksellä tehdyn aluemuutoksen, kun entisen Lammin kunnan alueeseen kuulunut Hietoisten kylä (Mommilan kylä), joka muodosti Lammin kunnan eteläisimmän kärjen, liitettiin asukkaiden keräämän asiaa puoltavan adressin jälkeen Hausjärveen vuoden 2010 alussa, eli vuosi kuntaliitoksen jälkeen.²⁸³

Kuntaliitos Hämeenlinnassa vaikutti aktiivisesti alueen kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimintaan sekä liittyneiden kuntien alueella että liitoksen ulkopuolelle jääneissä.

Paitsi uudes Hämeenlinnassa, myöskin on sit huomannu, et Hattula ja Janakkala, et he jäävät itsenäisiks ja se ei kuitenkaan välttämättä oo niin kun lopullinen tilanne. Et tavallaan ne oman kylän se semmonen arvostus ja identiteetti ja se niin kun tekemisen tahto on mun mielestä niissäkin virinny tään Hämeenlinnan kuntaliitosasian myötä aika aktiivisesti.²⁸⁴

Tämän tutkimuksen aiheena ei ole paneutua tarkemmin siihen kysymykseen, miten kuntaliitoksen mahdollisuus vaikutti niiden kuntien yhdistysten toiminnassa, joissa päädyttiin jättäytymään liitosten ulkopuolelle ja

280 Esim. Leinamo 2010, 105.

281 TYKL/aud/770; TYKL/aud/804; Suikio 2011, 9–10.

282 Kuntajakolaki (1698/2009) §4, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091698> (luetu 9.1.2022).

283 TYKL/aud/770; Leinamo 2010, 105.

284 TYKL/aud/768.

jatkaa itsenäisinä kuntina. Haastateltavan kuvaus antaa kuitenkin mahdollisuuden olettaa, että myös tällaisilla alueilla toimivissa yhdistyksissä koettiin kuntaliitosten ”uhka”, jota vastaan reagoitiin aktivoitumalla ja tekemällä yhdistysten toimintaa entistä näkyvämmäksi ja siten valmistautumalla mahdolliseen myöhemmin tapahtuvaan kuntaliitokseen.

Kuntaliitoskunnissa toiminnan aktivoituminen näkyi käytännössä LEADER-ryhmä *Linnaseudulle* osoitettujen kyläkirjoja käsitelleiden hankeselvitysten määrän lisääntymisenä. Kyseessä oli kyläiden vastareaktio kuntaliitokselle ja sen myötä paikallisen identiteetin määrittelylle tilanteessa, jossa tuttu kunta ja sen rakenteet häviävät.²⁸⁵

Ja siis monet kylät sanokin sitä, että vaikka niin kun kunta häipyä, niin kylän täytyy säilyä kartalla. Et haluttu niin kun nostaa sitä tavallaan, et kylä kuitenkin, ei se mihinkään häviä, eikä se nimi häviä ja muuta, vaikka isäntäkunta vaihtuukin.²⁸⁶

Toinen asia, johon kuntaliitos vaikutti aktiivisesti, oli kyläsuunnitelmien teko. Niiden sisällöissä oli haastateltavan mukaan noussut keskeisesti esille toiveet tiiviistä yhteistyöstä kaupungin kanssa ja isomman kontekstin mukanaan tuomat edut, mutta myös uhka palvelujen keskittämisestä ja toiminta-avustusten pienentämisestä ja niiden vaikutuksista yhdistysten toiminnan edellytyksiin. Kyläsuunnitelmat toimivat kyläiden väylänä näyttää aktiivisuutta ja saada huomiota kaupungin suunnalta.²⁸⁷

Erityisesti kotiseutuyhdistysten yhteistyö oli lisääntynyt Hämeenlinnan alueella kuntaliitoksen myötä. Yhdistykset olivat pyrkineet ottamaan pitäjissään myös vetovastuun roolia kattavasti kaikkien yhdistysten yhteistyön rakentajina ja toiminnan tukijoina. Myös kotiseutu- ja kyläyhdistysten välinen kuilu oli pienentynyt kuntaliitoksen myötä virinneen uuden aktiivisuuden ja yhdistysten välisen yhteistyön myötä.

Niin kun kylätoiminnan ja kotiseututyön välinen kuilu on niin kun pienentynyt täällä tavallaan huomasti. Mistä puhutaan ihan valtakunnan tasollakin, että se on niin kun tavallaan iso semmonen lainausmerkeissä ongelma, että ne on niin erillään. Että kotiseutuyhdistykset niin kun luonnetaan vaan semmoseks vanhojen tavaroiden pölyjenpyyhkijäks ja kotiseutumuseoiden ylläpitäjäks. Että tota ei ne niin kun oo nykypäivänä enää sitä.²⁸⁸

285 TYKL/aud/768.

286 TYKL/aud/768.

287 TYKL/aud/768.

288 TYKL/aud/768.

Kotiseutuyhdistykset olivat lähteneet toteuttamaan omaehtoista ja -aloitteista yhteistyötä, mutta kyläyhdistysten kohdalla yhteistyö oli enemmän toimintaryhmän hankkeen kautta toteutettua kuin yhdistysten itsensä organisoimaa.²⁸⁹ Kotiseutuyhdistysten aktivoituminen kuntaliitoksen myötä ja niiden toiminnan merkitys oli huomattu laajemmin myös asukkaiden keskuudessa. Kotiseutuyhdistysten arvostus ja odotukset niiden toiminnalle muun muassa vanhan kunnan järjestämien tilaisuuksien, kuten itsenäisyyspäivänjuhlien, järjestäjänä nousivat.²⁹⁰

Tutkimuksessani Hämeenlinnan kuntaliitosalueelta mukana olevat yhdistykset toimivat vanhan Kalvolan kunnan alueella. Kalvolan kunnan elinkeinojakauma nojautui maatalouteen mutta myös teollisuuteen. Tunnetuin Kalvolan tehtaista on lasitehdas, joka toimii Iittalassa. Tehtaan vuoksi Iittala oli muodostunut myös kunnan keskuukseksi, vaikka kylä oli ollut pieni tehtaan aloittaessa siellä toimintansa.²⁹¹ Kalvolalla ei ollut luontaista maarajaa muiden liitoskuntien kanssa ja sijaintinsa vuoksi sen asukkaille oli syntynyt asiointimatkojen luontaiseksi suunnaksi Hämeenlinnan ohessa myös Toijala ja Valkeakoski.²⁹² Kalvolassa olivat koulut yläasteeseen saakka ja muutenkin kunnan palvelutarjonta oli ollut monipuolinen ja kattava. Kyläkouluja Kalvolassa oli lakkautettu pikkuhiljaa jo 1960-luvulta saakka. Kuntaliitoksen jälkeen, mutta ei sen syynä, pitäjistä lakkautettiin loputkin kyläkoulut ja kaikki oppilaat siirtyivät opiskelemaan Iittalan uuteen koulukeskukseen, joka oli Kalvolan kunnan viimeisinä vuosina toteuttama suuri investointihanke.²⁹³

4.5. Luopioisten ja Pälkäneen kuntaliitos – Lumpeenkukka ja aapiskukko

Kaakkois-Pirkanmaalla sijaitsevien Luopioisten ja Pälkäneen kuntaliitos toteutui vuonna 2007. Uuden kunnan nimeksi valikoitui Pälkäne ja sen vaakunaksi Luopioisten lumpeenkukkaa esittävä vaakuna.²⁹⁴ Lumpeenkukka-aihe viittaa Kukkijärveen, joka pinta-alaltaan suurena järvenä on Luopioisten pitäjää leimaava ja maantieteellisesti hallitseva vesistöalue. Luopioisten vaa-

289 TYKL/aud/768.

290 TYKL/aud/769.

291 TYKL/aud/770; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806.

292 TYKL/aud/803.

293 TYKL/aud/806; TYKL/aud/770.

294 TYKL/aud/767; Pälkäneen kunta, <https://www.palkane.fi/kunta-ja-hallinto/tietoa-palkaneesta/palkaneen-historia> (luettu 22.1.2023).

kuna syrjäytti kuntaliitoksessa Pälkäneen vaakunana olleen ”rauniokirkko ja aapiskukko” -aiheen, joka symboloi Pälkäneen raunioitunutta keskiaikaista harmaakivikirkkoa ja isonvihan aikaan kirjanpainaja Daniel Medelplanin puuhun kaivertamia painolaattoja Pälkäneen ABC-kirjaan.²⁹⁵

Pälkäneelle leimaa antavaa on maatalouteen perustuva vauraus ja isot maatilat. Luopioista haastateltavat kuvasivat enemmän kekseliäisyyden ja yritteliäisyyden paikaksi, jossa pienen kunnan ihmiset ja ideat löytävät hyvin toisensa ja jonka tunnuksena on Luova Luopioinen.²⁹⁶ Luopioisten kunta oli saanut vuonna 2005 tunnustusta yrittäjämönteisyydestä sekä luovuuden ja innovatiivisuuden tukemisesta Luova kunta -arvonimellä.²⁹⁷ Vaikka Luopioista haastateltavien määrittelyissä leimasikin pääasiassa yritteliäisyyden mielikuva, oli myös maataloudella vahva historiansa paikkakunnalla, muun muassa 1600-luvulta peräisin olevien vanhojen tilojen muodossa.²⁹⁸ Luopioisille leimaa antava piirre on myös sen maantieteellinen sijainti Kukkijärven äärellä. Kylät ovat ”pirstaloituneiden kylien kokoelma” Kukkijärven rannoilla.²⁹⁹

Kuntaliitos aiheutti Luopioisissa henkistä etäisyyttä sitä puolustavien ja vastustavien välille. Vastustavalla kannalla olleiden näkemykset pohjautuivat pitkälti politiikkaan. Pälkäne oli oikeistovaltainen ja Luopioinen taas vasemmistovaltainen. Kuntaliitoksen mukanaan tuomat muutokset tulkittiin myös eri lailla haastateltavien kesken. Siinä missä yksi haastateltava tunnisti huolia poliittiseen vaikuttamiseen ja palveluiden saavutettavuuteen liittyen, ei toisen haastateltavan mukaan kuntaliitoksesta seurannut suuria muutoksia.³⁰⁰

Kuten Mietoisissa ja Mynämäellä, myös Luopioisten ja Pälkäneen kuntien kesken oli ollut yhteistyötä jo aiemmin muun muassa terveystalvelujen ja koulutuksen järjestämisessä.³⁰¹ Luopioisista asukkaiden asiointimatkat elintarvikeliikkeisiin olivat suuntautuneet monipuolisempien kauppapalvelujen äärelle Pälkäneelle jo ennen kuntaliitosta. Haastatteluhetkellä syksyllä 2011 Luopioisten keskustaaajamassa toimi yksi elintarvikekauppa, mutta tarve toiselle kaupalle oli olemassa. Keskustaaajamassa sijaitisi kaupan lisäksi kaksi

295 TYKL/aud/801; Suomen Kunnallisliitto 1982, 144, 155.

296 TYKL/aud/793; myös TYKL/aud/795.

297 Yrittäjät/Tiedotteet 2005, <https://www.yrittajat.fi/tiedotteet/514243-luopioisista-suomen-luovin-kunta-2005> (luettu 4.12.2022).

298 TYKL/aud/801.

299 TYKL/aud/801.

300 TYKL/aud/798; TYKL/aud/792.

301 TYKL/aud/798.

pankkia, seurakuntakeskus, terveyskeskus, vanhainkoti, lounasravintola ja kunnan palvelukeskus.³⁰² Erityisesti kaupan tarve nousi esille Rautajärven kylässä, jossa oli aiemmin toiminut kyläkauppa, mutta se oli lopettanut toimintansa. Utta yrittäjää kylään ei ollut saatu, sillä ongelmaksi oli muodostunut suurten kauppaketjujen haluttomuus tulla pieneksi katsomalleen kauppapaikalle.³⁰³ Rautajärvellä pitkään 2000-luvulle palvelut kyläkauppa on poikkeus kylissä sijaitsevien palvelujen kehityksessä. Yleisempää on ollut 1960-luvun puolivälistä lähtien kyläkauppojen väheneminen ja päivittäistavarakaupan palvelujen siirtyminen suurempiin taajamiin ja kauppakeskuksiin.³⁰⁴

Liitoksen jälkeen Luopioisten kunnantalolla säilyi kunnan palvelupiste, jonka toiminnot oli suunnattu erityisesti Luopioisten alueen asukkaille.³⁰⁵ Palvelupisteen olemassaolo oli tärkeä varsinkin, kun pisimmillään kunnan kaakkoisosan reunalta matkaa Pälkäneen keskustaankertyi jopa 50 kilometriä. Asukkailta, jotka olivat julkisten kulkuyhteyksien varassa, asiointimatkat Pälkäneen keskustaankertoivat koko päivän kestävää matkaa.³⁰⁶ Kuten monissa muissakin kuntaliitoskunnissa, myös Pälkäneellä kunta suunnitteli kiinteistöjen myyntiä. Luopioisista myyntilistalla oli vahvimmin vanha seurantalot, jonka lunastaminen yhdistysten yhteiseksi taloksi oli ollut mietinnän alla.³⁰⁷

4.6. Kotiseutuyhdistykset – toiminnan aloittamista, hii- pumista ja uusia alkuja

Tutkimukseni kohteina olevat yhdistykset muodostuvat viidestä kotiseutuyhdistyksestä, jotka ovat Mietoisten Kotiseutuyhdistys, Suomensjärvi-Seura, Kisko-Seura, Kalvola-Seura ja Kukkia-Seura (Luopioinen). Vastaavasti kyläyhdistyksiä tutkimukseni kohteena on neljä, ja ne ovat Mietoista Pyheen ja Kirkonseudun kyläyhdistykset, Kalvolasta Rimmilän kyläyhdistys ja Luopioisista Rautajärven kyläyhdistys.

Kotiseutuyhdistyksistä Mietoisten, Kiskon, Kalvolan ja Luopioisten Kukkia-Seura ovat perustettu kotiseutuyhdistysten perustamisen toisen aal-

302 TYKL/aud/796.

303 TYKL/aud/798.

304 Koistinen 2009; Lehtonen 2016, 110–116; myös Hentilä 1999; Kurkinen 2020.

305 TYKL/aud/793; TYKL/aud/801; TYKL/aud/798.

306 TYKL/aud/801.

307 TYKL/aud/798.

lon vanavedessä 1950- ja 1960-luvulla.³⁰⁸ Mietoisissa kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1952, mutta sen toiminta ei heti yhdistyksen alkuvaiheessa lähtenyt liikkeelle, vaan sitä alettiin toteuttaa varsinaisesti vasta vuoden 1961 jälkeen. Yhdistyksen perustamisen takana vaikutti vahvasti kunta, joka toimi perustamiskokouksen kokoonkutsujana ja myös myöhemmin, kun toimintaa varsinaisesti lähdettiin käynnistämään.³⁰⁹ Mietoisten esimerkistä poiketen kuntien aktiivinen toiminta kotiseutuyhdistysten perustamiseksi ja toiminnan ylläpitämiseksi ei ollut kovin yleistä, joskaan ei täysin tavatontakaan.³¹⁰

Tavallisempaa sen sijaan oli, että yhdistysten perustamisen taustalla ja liikkeelle panevana voimana toimivat paikallisesti tunnetut ja arvostetut merkkihenkilöt, jotka edistivät ja levittivät kotiseututoiminnan aatetta ja käytännön työtä. Luopioisissa kotiseutuyhdistys perustettiin 22.10.1952 sen jälkeen, kun Hämeen maaherra Mattson oli käynyt kuntakierroksella Luopioisissa ja todennut, että paikkakunnalle tulisi perustaa kotiseutuyhdistys. Maaherralle kuuliainen nimismies oli kuullut Mattsonin sanat ja ryhtyi toimiin kotiseutuyhdistyksen perustamiseksi. Pian yhdistyksen perustamisen jälkeen Luopioisiin muutti uusi johtajaopettaja, joka yhdessä seurakunnan kanttorin kanssa lähti rakentamaan yhdistyksen toimintaa ja kasvattamaan sen jäsenmäärää.³¹¹

Toisin kuin Mietoisissa, Luopioisissa Kukkia-Seuran toiminta lähti heti yhdistyksen perustamisen jälkeen liikkeelle monipuolisesti. Näkyvimpiä alkuaikojen saavutuksia oli vaikuttaminen Luopioisten kunnan vaakunan toteuttamiseksi vuonna 1960³¹² sekä kotiseutumuseon perustaminen. Kahdestatoista rakennuksesta koostuvaan ulkoilmamuseoalueeseen, joka sijaitsee Luopioisten keskustan kupeessa, Mikkelinmäellä, kuuluu myös Luopioisten kirkon vieressä sijaitseva esinemuseo, vanha lainajyvästö, joka on lahjoitettu Kukkia-Seuralle 1950-luvulla. Ulkomuseo on kuulunut 1970-luvun alusta Luopioisten kunnalle ja Luopioisten kunnan aikana aluetta ja rakennuksia hoidettiin kunnan ja kotiseutuyhdistyksen yhteistyönä.³¹³

Kuntien ja muiden yhteisöjen sekä merkkihenkilöiden merkityksestä huolimatta, yleisimmin kotiseutuyhdistyksiä perustettiin paikallisten ihmis-

308 Turunen 2004, 19–22.

309 TYKL/aud/784.

310 Turunen 2004, 25.

311 TYKL/aud/798.

312 Suomen kunnallisliitto 1982, 144.

313 TYKL/aud/798; TYKL/aud/801: TYKL/aud/796.

ten oman harrastuneisuuden ja kiinnostuksen myötävaikuttamina.³¹⁴ Näin tapahtui myös Kiskossa, jossa toimi aktiivisten kotiseudusta ja sen vaalimisesta kiinnostuneiden ihmisten joukko, ja joka halusi perustaa kuntaan kotiseutumuseon. Koska Kiskossa ei toiminut yhdistystä, joka olisi toiminut kunnan historiaan tai kotiseutuun liittyvien erityispiirteiden parissa, perustivat nämä aktiiviset kuntalaiset vuonna 1960 tarkoitukseen kotiseutuyhdistyksen, jonka nimeksi tuli Kisko-Seura. Toiminta aloitettiin vilkkaana esineistön ja valokuvien keräämisellä sekä sopivan museotilan etsimisellä. Vuoden kuluttua yhdistyksen perustamisesta ostivat yhdistyksen toimijat Kiskon manttaalikunnalta lainamakasiinin, johon kotiseutumuseo sijoitettiin.³¹⁵ Toiminnan aloitus ja sen muodot vastaavat pitkälti sitä, millaista kotiseututyö yleisesti 1960-luvulla oli ja millaiseen suuntaan sitä esimerkiksi kotiseututyön oppaisissa ohjattiin.³¹⁶

Yhdistystoiminnan luonteeseen kuuluu toiminnan aktiivisuuden aaltoilu. Joskus hiipuneen toiminnan uudelleen vilkastuminen voi saada sytykkeensä yllättävältä ja odottamattomalta suunnalta. Näin tapahtui Kiskossa, jossa kotiseutuyhdistyksen aktiivista toimintaa sisältäneiden vuosien jälkeen toiminta hiljensi viritäkseen uuteen aktiivisuuteen 1990-luvun puolivälissä. Uuden innostuksen ja aktiivisuuden aiheuttajana toimi italialainen mykeneläisen kulttuurin harrastelijatutkija Felice Vinci, joka julkaisi vuonna 1993 kirjan *Homerius Nuncius*.³¹⁷ Vinci esitti kirjassaan, että alkuperäinen Kreikka olisi sijainnut pohjoisessa Itämeren alueella, ja että Troija olisikin ollut Kiskossa sijaitseva Toija.³¹⁸

Tää oli siis vuonna yhdeksänkymmentäneljä ja tää Kisko-Seura niin kun koki semosen uudestisyntymisen. Ja silloin sitten tämä johtu tää innostus tästä asiasta. Siis, siihen ei nyt otettu kantaa sen teorian niin kun pätevyyteen, vaan siihen että hei, loistavaa, että sillä vois niin kun hypätä maailmankartalle hyvinkin taajaan.³¹⁹

Troija-teorian innoittamana yhdistys alkoi valita vuosittain Toijan Helenan ja 2000-luvulla yhdistys järjesti myös kansainvälisen seminaarin, jossa eri alojen tutkijat tarkastelivat Vincin teoriaa omien tieteenalojensa näkökul-

314 Turunen 2004, 25.

315 TYKL/aud/790; TYKL/aud/788; TYKL/aud/791.

316 Anttila 1960; Turunen 2004.

317 Vinci, Felice 1993.

318 TYKL/aud/790; TYKL/aud/788; TYKL/aud/789.

319 TYKL/aud/790.

mista. Vielä vuonna 2014 italialainen ryhmä vieraili Kiskossa Vincin teorian innoittamana.³²⁰

Uuden innostuksen myötä kotiseutuyhdistys lähti toteuttamaan vuonna 1998 EU-hanketta, jonka avulla yhdistys kunnosti Toijassa sijaitsevan vanhan viljamakasiinin. Kunnostamisen jälkeen makasiinissa on järjestetty vuosittain taidenäyttelyitä, jotka ovat saaneet tunnettujen kuraattoreiden myötä osakseen laajaa huomiota.³²¹ Toijassa sijaitsevan kivimakasiinin lisäksi Kiskon kirkonkylässä on toinen lainamakasiini, joka toimii kotiseutumuseona. Museolle tarjotaan vuosittain esineitä, mutta yhdistys on joutunut rajoittamaan niiden vastaanottoa tilanpuutteen vuoksi. Hieman ennen kuntaliitosta, 2000-luvun lopulla, Kisko-Seura uudisti kotisivunsa hankerahoituksella kaksikieliseksi, minkä jälkeen sivut olivat luettavissa sekä suomeksi että englanniksi. Kotisivu-uudistuksen myötä yhdistyksen kansainväliset yhteydet kasvoivat huomattavasti ja yhdistys alkoi saada Vincin teorian myötävaikutuksella Välimeren alueen maista ehdotuksia yhteisten kulttuurihankkeiden toteuttamiseksi. Mikäli Kisko-Seuran resurssit olisivat olleet suuremmat, olisi yhdistys ja sen toiminta voineet kasvaa haastateltavien mukaan paljon suuremmaksi erilaisten kansainvälisten yhteistyökuvioiden myötä.³²²

Tutkimukseni kohteina olevista kotiseutuyhdistyksistä tasaisinta ja jatkuvinta toimintaa vuosikymmenten saatossa ovat onnistuneet ylläpitämään Mietoisten kotiseutuyhdistys ja Kukkia-Seura. Mietoisten kotiseutuyhdistyksen toiminta keskittyy vuonna 1968 avattuun museoon, joka toimii Tavastilan kylässä sijaitsevassa vanhassa koulussa, jonka kotiseutuyhdistys sai 1960-luvulla kunnalta museokäyttöön. Ennen museotoiminnan aloittamista yhdistyksen voimannäyte oli ollut Pyhen kylässä sijaitsevan Hietämäen vanhan kappelin muistomerkin pystyttäminen ja paikkakunnan esineistön kerääminen. Toiminta oli siis keskittynyt niihin osa-alueisiin, joita kotiseututyössä yleisestikin aikakaudella korostettiin.³²³ Museon esineistö karttui edelleen 2010-luvun alussa esinelahjoituksista, joita tekivät pääasiassa henkilöt, jotka olivat muuttaneet pois Mietoisista ja luovuttivat edesmenneiden vanhempiensa tavaroita museolle kotiseutuyhdistyksen hoitoon.³²⁴ Kappelilla pidettävät vuosittaiset hartaushetket ja kotiseutumuseotoiminta puutarhoineen ja

320 Kisko-Seura, historiikki, <https://www.kiskoseura.fi/historiikki/> (luettu 27.8.2023).

321 TYKL/aud/790; TYKL/aud/788; TYKL/aud/789.

322 TYKL/aud/790; TYKL/aud/791.

323 Anttila 1960, 19–23, 82–84; Aaltonen 1963, 93–94, 100–103.

324 TYKL/aud/783.

ylläpitoineen olivat edelleen 2010-luvulla kotiseutuyhdistyksen toiminnan keskeisimmät kohteet.³²⁵

Museotoimintaan liittyi myös kerran vuodessa järjestettävä ohjelmallinen museopäivä, joka aloittaa Mietoisten viikon. Kotiseutuyhdistyksen järjestämänä viikon ohjelmaan on kuulunut myös yhteislauluilta, lasten museopäivä ja kotiseutupyöräily, joka on järjestetty yhteistyössä Pyhen kyläyhdistyksen kanssa. Kesäajan tapahtumiin kuuluu myös osallistuminen Varsinais-Suomen museopäivään elo-syyskuun taitteessa.³²⁶ Yhdistyksen harjoittamaan toimintaan kuuluivat myös vanhojen valokuvien kerääminen ja arkistointi sekä perennojen ja yrttien myynti, joka toimi yhdistyksen yhtenä varojen keruumuotona.³²⁷

Vakiintuneen toiminnan ohessa kotiseutuyhdistyksessä oli 2000-luvulla tartuttu mahdollisuuteen toteuttaa kehittämishankkeita hankerahoituksen turvin. Niitä se oli toteuttanut yhdessä Pyheen kyläyhdistyksen kanssa.³²⁸ Hankkeiden sisältöön oli koottu molempien yhdistysten tavoitteita, ja hankehallinnosta oli huolehdittu vuorotellen yhdistysten kesken. Kotiseutuyhdistys oli toteuttanut hankkeiden kautta museon katon korjaamisen ja kirkonkylässä sijaitsevan vanhan pajukujan kunnostamisen.

Kukkia-Seuran vuosittaisia tapahtumia olivat kirkastuspäivänä vietetyt kotiseutupäivät. Kotiseutupäivän viettopaikka Luopioisissa oli vakiintunut Mikkelinmäen kotiseutumuseolle. Kotiseutupäivän vakiintuneeseen ohjelmaan kuului aamun kirkkovenesoutu, jonka jälkeen kirkossa pidettiin jumalanpalvelus ja josta päivä jatkui Mikkelinmäen kotiseutujuhlaan. Kirkastussunnuntain viettoon liittyi myös kirkastuslauantaina järjestettävä kotiseuturetki, jolla vuosittain vierailaan opastetusti jollakin Luopioisten alueella sijaitsevalla historiallisella paikalla tai kiinnostavassa pihapiirissä.³²⁹

Kotiseutuyhdistyksen vuosittaiseen toimintaan kuului myös osallistuminen Euroopan rakennusperintöpäivään sekä runon ja suven päivänä järjestettävä tapahtuma, johon kotiseutuyhdistys kutsui yhteistyössä Luopioisten Marttojen ja Runopiirin kanssa runoilijoita esiintymään.³³⁰ Kesäinen tapahtuma oli myös Eino Leino -soutu, joka juontaa juurensa runoilijan oles-

325 TYKL/aud/784.

326 TYKL/aud/784.

327 TYKL/aud/781; TYKL/aud/784; TYKL/aud/783.

328 TYKL/aud/766.

329 TYKL/aud/801.

330 TYKL/aud/798; TYKL/aud/801; TYKL/aud/796.

kelusta Luopioisissa Kukkiajärven Ahosaaressa ensimmäisen maailmansodan aikana vuonna 1914. Kaksi ja puoli kuukautta Luopioisissa kestäneen olonsa aikana Leino kirjoitti runokokoelmansa *Elämän koreus*.³³¹ Leinon oleskelu Luopioisissa on paikallishistoriallisesti merkittävä asia, ja sen pohjalta kotiseutuyhdistyksen Eino Leino -soututapahtuma oli luotu näytelmäksi, joka tapahtuu veneessä Kukkiajärvellä. Idea Eino Leino -soutuun ja näytelmään oli muodostunut kirkastuspäivän perinnesouduissa, jossa osallistujat olivat soutumatkan aikana pohtineet, millä saarella Leino olikaan Luopioisissa ollessaan ollut. Asia ei ratkennut tuon soutumatkan aikana, vaan jäi pohdituttamaan. Tarkemman selvittelyn myötä lopputuloksena oli yhdistyksen puheenjohtajan ideoima ja lopulta performanssiksi muodostunut tapahtuma.³³²

Kukkia-Seuran tapahtumat painottuvat kesäaikaan, osittain siksi, että tuolloin saavutetaan myös kunnan alueella lomaansa viettävät vapaa-ajanasukkaat. Talvella toiminta keskittyy enemmän jonkin aiheen ympärille ideoituihin tapaamisiin.³³³ Vuosittaisten tapahtumien lisäksi Kukkia-Seura oli osallistunut paikalliseen vaikuttamistyöhön kulloinkin ajassa ajankohtaisina nousevissa asioissa, muun muassa puolustamalla kyläkoulujen säilyttämistä niitä uhanneiden lakkautusten yhteydessä. Kuntaliitoksen yhteydessä myös kirjaston säilyminen Luopioisissa oli noussut puolustettavaksi asiaksi.³³⁴ Uusia, toteuttamistaan odottavia hankkeita haastattelujen tekoaikaan olivat veteraanimatrikkeli-hankkeeseen osallistuminen sekä pitäjän kirjan *Luopain luomassa* toteuttaminen.³³⁵

4.7. Kyläyhdistykset – yhteisöllisyyttä ja kehittämistä

Tutkimuksessani mukana olevista kyläyhdistyksistä pisimpään on toiminut Luopioisissa vaikuttava Rautajärven kyläyhdistys, joka on perustettu vuonna 1983 kylätoimikunnaksi.³³⁶ Kylätoiminnan aloittaminen Rautajärvellä osuu kylätoiminnan omaksumisen ja leviämisen aikaan 1980-luvulle.³³⁷ Mietoissa

331 TYKL/aud/801.

332 TYKL/aud/798; TYKL/aud/801.

333 TYKL/aud/796.

334 TYKL/aud/801; TYKL/aud/796.

335 TYKL/aud/798; TYKL/aud/796. Kirja on julkaistu myöhemmin vuonna 2017 (Haapanen, Rauno 2017. Luopain luomassa: kertomuksia Luopioisten seudulta. Kukkia-Seura).

336 Rautajärven kyläyhdistys ry. 2020, <https://rautajarvi.fi/yritykset-ja-yhdistykset/rautajarven-kylayhdistys-ry> (luettu 18.4.2023).

337 Hyyryläinen 1994, 58–63.

toimivan Pyheen kyläyhdistyksen perustaminen vuonna 1995³³⁸ osuu puolestaan kylätoiminnan uuden asemoitumisen ja toiminnan virallistumisen aikaan, jota edisti osaltaan Suomen liittyminen Euroopan Unioniin ja uudenlaisen hankerahoituksen mahdollisuudet myös yhdistyksiksi rekisteröityneille toimijoille.³³⁹ Yhdistyksiksi Rautajärven ja Pyheen kylätoimikunnat rekisteröityivät 2000-luvun alussa. Rautajärvellä tämä tapahtui vuonna 2000,³⁴⁰ kun kylän elävöittämisestä haluttiin lähteä rakentamaan ulkoilureittiä sekä laavua hankerahoituksella.³⁴¹ Pyheellä kylätoimikunnan rekisteröityminen yhdistyksen tapahtui vuotta myöhemmin, vuonna 2001.³⁴²

Yhteistä Rautajärven ja Pyheen kyläyhdistysten perustamiselle oli se, että ne lähtivät liikkeelle ulkopuolisen vaikutuksen innoittamina. Rautajärvellä perustamisen taustalla vaikutti kansalaisopistossa järjestetty kurssi³⁴³ ja Pyheellä projekti, jossa tavoitteena oli kylätoiminnan aktivoiminen.

Et sekin on semmonen jännä, et silloin oli täällä muistaakseni yliopistolla, vai oliko se täyrennyuskoulutuskeskuksella oli tämmönen joku projekti, missä näit tavallaan perustettiin näitä tai aktivoitiin näitä kylä perustamaan. Ja Pyheen kyläyhdistys lähti sitä kautta. Silloinkin eräs pyheläinen kunnallispoliitikko sanoi silloin, et ei tänne nyt enää uutta yhistystä tarvita, et meil on ihan tarpeeks ja kaikki toimii ihan hyvin. Mut sitten kuitenkin siel sitten, kun väkeä koulutettiin talven ajan, niin sitten se keväällä sitten perustettiin ja on toiminu aktiivisesti. Et sille oli tilaus, vaikkei se niin kun tavallaan omasta aloitteesta lähtenytään.³⁴⁴

Myös Kalvolassa Rimmilän kyläyhdistyksen perustaminen lähti liikkeelle ulkopuolisen toimijan vaikutuksesta, kun vuonna 2001 toimintaryhmä³⁴⁵ Linnaseutu ry järjesti koulutuksen, jossa kylä kannustettiin laatimaan alueilleen kyläsuunnitelmia.³⁴⁶ Kyläyhdistyksen perustaminen Rimmilään tapahtui organisoituneen kylätoiminnan historiassa melko myöhäisessä vaiheessa, mutta se noudatteli perustamisessaan kaavaa, jolla kyläyhdistyksiä on usein perustettu, eli ulkopuolisen tahon asiaa pohjustava innostus ja kylässä koettu tarve kylän elinvoiman ja vireyden eteen toimimiseksi. Erotuksena

338 TYKL/aud/784; TYKL/aud/786.

339 Hyyryläinen 1994, 58–63.

340 Rautajärven kyläyhdistys ry. 2020, <https://rautajarvi.fi/yritykset-ja-yhdistykset/rautajarven-kylayhdistys-ry> (luettu 18.4.2023).

341 TYKL/aud/797.

342 TYKL/aud/779; TYKL/aud/786; Patentti- ja rekisterihallitus, yhdistyshaku, <https://yhdistysrekisteri.prh.fi/>. (luettu 27.2.2020).

343 TYKL/aud/797.

344 TYKL/aud/784.

345 LEADER-ryhmistä käytetään myös nimitystä (paikallinen) toimintaryhmä tai paikallinen kehittämissyhdystys.

346 TYKL/aud/802; TYKL/aud/807.

Pyheen ja Rautajärven kyläyhdistysten perustamisen taustalla vaikuttaneista toimijoista, oli se, että LEADER-ryhmät olivat ottaneet 2000-luvulle tultaessa suurempaa roolia kylätoiminnan aktivoimisesta ja tukemisesta.

Linnaseutu ry:n koulutuksen tuloksena Rimmilän kyläyhdistykselle laadittiin heti toiminnan alkumetreillä kyläsuunnitelma, jota päivitettiin säännöllisesti toiminnan ensimmäisinä vuosina.³⁴⁷ Suurimpina tavoitteina kyläsuunnitelmaan oli kirjattu kylään johtavan tien asfaltointi ja katuvalojen saaminen kylään. Jälkimmäisen asian kohdalla vaikuttimena toimi naapurikauteus, sillä naapurikylässä Kotkajärvellä jo pidempään aktiivisena vaikuttanut kyläyhdistys oli onnistunut saamaan aktiivisen toiminnan ja vaikuttamisen kautta katuvalot kylälleen.³⁴⁸ Katuvalot sekä kylään johtavan tien asfaltoinnit saivat ajan kuluessa kuitenkin jäädä, kun yhdistyksen toiminnan painopisteet vakiintuivat pian perustamisen jälkeen asukkaille järjestettyjen tapahtumien toteuttamiseen ja asukkaiden viihtyvyyden vaalimiseen.³⁴⁹ Eräs haastateltavista totesi omana motiivinaan yhdistyksen toimintaan osallistumiselle olleen kylän elämän virkistymisen.

Etä sehän oli selvä, kun tää oli sillai rapistunu kaikki, niin kun siihen eloo tuli, niin siihenhän lähti mukaan heti.³⁵⁰

Tarve kyläyhteisön toiminnan virkistämiseksi oli ollut ilmeinen vuosituhannen vaihteessa. Kylässä oli toiminut aiempina vuosikymmeniä muun muassa työväenyhdistys, urheiluseura sekä Rimmilän VPK, jonka toimintaan kyläläiset olivat osallistuneet laajasti. Näiden yhdistysten toiminta oli kuitenkin hiipunut ja siksi kyläyhdistyksen perustaminen oli koettu tarpeelliseksi.³⁵¹

Rimmilän kylä sijaitsee syrjässä, matkaa entisen Kalvolan kunnan keskukseen Iittalaan on 18 kilometriä ja Hämeenlinnan keskusta 25 kilometriä. Kylä sijaitsee keskellä Etelä-Suomen suurinta yhtenäistä korpimaata, joka ulottuu Lopelta Forssaan, Urjalaan, Iittalaan ja aina Hämeenlinnan Parolaan saakka. Kylässä ei ollut ollut pysyviä palveluja moniin vuosiin. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Rimmilän kylässä oli toiminut suuri saha, jonka toiminta oli lopetettu 1950-luvulla. Saha yhdessä metsätyön kanssa oli tuonut elinkeinon useille kyläläisille ja vaikuttanut sen myötä ylläpitävästi kylän

347 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

348 TYKL/aud/807.

349 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

350 TYKL/aud/805.

351 TYKL/aud/802.

palveluihin, joita olivat runsaimmillaan olleet kolme kauppa, kansakoulu, posti ja pankki. Sahan lakkautuksen jälkeen kylän palvelut alkoivat pikkuhiljaa vähetä niin, että viimeisin kauppa oli lopettanut toimintansa haastattelvien muistin mukaan noin parikymmentävuotta aikaisemmin, eli 1980- ja 1990-lukujen taitteessa.³⁵²

Syrjäisen sijainnin vuoksi keskeiseksi vaikuttamisen asiaksi yhdistykselle oli muodostunut kylään johtava tie ja sen kuntoon liittyvät asiat. Haastattelvien mukaan Kalvolan kunnan aikana kunta ylläpiti erityisesti Iittalan suuntaan menevää tietä. Sen sijaan toinen, Hämeenlinnaa johtava tie jäi vähemmälle huomiolle.

Et Iittalaanhan pääsee sitten toista tietä ja sinne on vähän parempi tie. Sen takia se on nii jäänytkin, et Kalvolan kunta piti niin kun sen tien puolta, että ihmiset ajaiskin Iittalaan eikä menis Hämeenlinnaan. Et sen takia tää on ollukkin aika huonossa kunnossa toi tie ja on edelleenkin. Niin siihen me ollaan hyvinkin vahvasti puututtu, että saatais se tie...³⁵³

Kulkuyhteyskysymys on ollut Rimmilän kylässä tärkeä, sillä päivittäistavara-asioinnit ovat suuntautuneet kylästä pääsääntöisesti aina Hämeenlinnan suuntaan, Iittalassa on käyty hoitamassa lähinnä vain kunnan ja seurakunnan toimintaan liittyviä asioita.³⁵⁴ Tottumukseen asioida Hämeenlinnassa vaikutti osaltaan se, että kylän läpi oli aiemmin kulkenut linja-autovuoroja, jotka olivat menneet nimenomaan Hämeenlinnaan. Viimeisimpänä oli kulkenut Hämeenlinnasta Urjalan Lauttakylään ajanut linja-autovuoro, jonka aikataulu oli sovitettu koulukyytien tarpeisiin. Linja oli lopetettu vasta muutamia vuosia ennen haastattelujen ajankohtaa.³⁵⁵

Kyläyhdistyksen toiminta oli vakiintunut useisiin vuosittain järjestettävään tapahtumiin, joita olivat lasten hiihtokisat, juhannusjuhla, lasten kesäkiisat, kesäkauden päättäjäiset, ruskaretki, sekä pikkujouluajan teatterimatka ja uudenvuoden vastaanottajaiset. Monet yhdistyksen järjestämistä tapahtumista oli suunnattu kylän asukkaiden lisäksi myös alueen vapaa-ajanasukkaille. Esimerkiksi pesäpallo-ottelu, joka pelattiin juhannuksena kesäasukkaiden ja vakituisten asukkaiden välillä, on ollut vuodesta toiseen hyvin suosittu tapahtuma ja kerännyt lähemmäs sata pelaajaa ja pelin seuraajaa kentän laidalle.³⁵⁶

352 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805.

353 TYKL/aud/807.

354 TYKL/aud/807.

355 TYKL/aud/807.

356 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805; TYKL/aud/802.

Talvikautena kyläyhdistyksen toimijat kävivät pelaamassa lentopalloa kerran viikossa Iittalassa ja kesäisin kylän omalla kentällä.³⁵⁷

Yhdistyksen toiminta ja tapahtumat keskittyivät Renkajärven rannalla sijaitsevalle vanhalle urheilukentälle, jolle yhdistyksen toimijat olivat rakentaneet hankerahoituksella mökin ja grillikodan. Hankerahoituksen turvin yhdistystoimijat olivat kunnostaneet myös urheilukenttää ja uimarantaa, joiden ylläpidosta yhdistys vastasi talkootyönä. Varoja toimintaansa yhdistys oli kerännyt tekemällä pieniä rakennus- tai pihatöitä sekä talviaikaan myös lumen pudottamista katoilta. Näitä palveluita kyläyhdistykseltä olivat pääasiassa tilanneet kylän vapaa-ajanasukkaat.³⁵⁸

Keskeinen toiminnan muoto oli myös yhdistyksen kolme kertaa vuodessa ilmestyvä kylälehti, *Rimmin Räpylä*, joka lähetettiin vakituisesti kylässä asuvien lisäksi myös kylän vapaa-ajanasukkaille.³⁵⁹ Säännöllisintä yhteistoimintaa muiden yhdistysten kanssa kyläyhdistyksellä oli juuri tiedotustoiminnassa. Renkajärven suojeluyhdistyksellä ja naapurikylässä toimivalla Pirttikosken kesäteatterin kannatusyhdistyksellä oli molemmilla nettisivut, joilla kyläyhdistyksen tiedotuslehtinen julkaistiin säännöllisesti. Vastaavasti kyläyhdistyksen lehtisessä kerrottiin Renkajärven suojeluyhdistyksen ja Pirttikosken kesäteatterin tapahtumista. Tiedotusyhteistyön myötä yhdistykset suunnittelivat myös omien tapahtumiensa aikataulut niin, etteivät ne menneet päällekkäin toistensa kanssa.³⁶⁰

Rimmilän kylän alueella toimii kyläyhdistyksen ja Renkajärven suojeluyhdistyksen lisäksi myös kalastusseura ja metsästysyhdistys. Yhdistysten kesken on toteutettu satunnaista ja tilanteiden tarpeista nousevaa yhteistyötä muun muassa pilkkikilpailujen ja tienvarsien raivauksen muodossa.³⁶¹ Yhteistyön toteuttaminen muiden yhdistysten kanssa oli erään haastateltavan mukaan resurssikysymys, sillä aktiivitoimijoiden työpanos haluttiin suunnata yhdistyksen oman toiminnan ylläpitoon.³⁶² Toisen haastateltavan mukaan Rimmilässä oli havaittavissa myös sisäänpäin lämpiävyyttä, joka osaltaan vaikutti toiminnan rajautumiseen vain yhdistyksen oman ja oman kylän alueella tapahtuvaan toimintaan.³⁶³

357 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

358 TYKL/aud/805.

359 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802; TYKL/aud/805.

360 TYKL/aud/802.

361 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

362 TYKL/aud/805

363 TYKL/aud/807.

Luopioisten Rautajärvellä kylätoimikunta oli ollut heti perustamisen-
 jälkeen edistämässä kylään rakennetun vanhustentalon toteutumista.³⁶⁴
 Haastattelujen tekoaikaan lähemmäs kolmekymmentä vuotta toimineelle
 Rautajärven kyläyhdistykselle oli muodostunut toiminnan vuosikello, jon-
 ka mukaan yhteisössä toimittiin. Tapahtumat merkitsivät toimijoille yhteen-
 kuuluvuutta, sisältöä, viihtymistä ja yhteistä hauskanpitoa.³⁶⁵ Elävyys, viihtyi-
 syys, elinvoima, paikallisuus sekä yhteishengen nostatus olivat tärkeimmät
 asiat kyläyhdistyksen toiminnassa ja siinä, että ihmiset viihtyvät kylässä.³⁶⁶
 Kylän sisäisen yhteishengen ja viihtyisyyden lisäksi kyläyhdistyksen merkitys
 oli erityisesti siinä, että se toimi asukkaiden ja kylän yhteisenä äänitorvena
 kylän palvelujen puolustajana kuntaan päin.³⁶⁷ Rautajärven kyläyhdistyksen
 toiminnassa oli myös vahva tulevaisuuteen suuntautunut ajattelutapa. Yhdis-
 tystoimijan mukaan yhdistyksessä pyrittiin toimimaan siten, että toiminnalla
 edistettäisiin kylän palvelujen, elinvoiman ja viihtyisyyden säilymistä niin,
 että tulevaisuudessa tilanne kylällä ei olisi ainakaan nykytilaa heikompi.³⁶⁸

Yhdistyksen toiminnan rungon muodostavat elokuun alussa vuosittain
 pidettävät Rautajärven markkinat sekä joulumyyjäiset. Molemmat tapahtu-
 mat sijoittuvat fyysisesti kylän taajamassa sijaitsevan Rautahovin pihapiiriin
 ja rakennuksen sisälle. Kylään muuttaneita ja syntyneitä vauvoja kyläyhdis-
 tyksellä on tapana muistaa joko laskiaisriehojen tai markkinoiden yhteydessä.
 Vuosittaiseen ajankiertoon kuului myös kylän liikuntapaikkojen, venerannan
 ja uimarantojen yleinen kunnossapito sekä urheilukentän jääkiekkokaukalon
 pystytys- ja purkutalkoot.³⁶⁹ Vuosittain järjestettäviä tuttuja tapahtumia osa-
 taan kyläläisten taholta aina myös odottaa.

Kyläyhdistyksen järjestämänä kylällä pelataan pesäpalloa ja rantalentö-
 palloa. Myös yhteisten retkien järjestäminen kuuluu yhdistyksen toimintaan
 muun muassa kuutamokävelyiden ja hiihtoretkien muodossa. Yhteisen toi-
 minnan mahdollistamiseksi yhdistyksen toimijat osallistuvat talkoisiin muun
 muassa säilyttämällä yksityisissä tiloissaan liikuntapaikkojen välineistöä.³⁷⁰
 Keskeisenä toiminnan muotona on myös varainkeruu, jolla mahdollistetaan

364 TYKL/aud/797.

365 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805; TYKL/aud/802.

366 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

367 TYKL/aud/810; TYKL/aud/792; TYKL/aud/794; TYKL/aud/795.

368 TYKL/aud/792.

369 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

370 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

kyläläisten ja koulun tarpeisiin tarvittavien urheiluvälineiden hankintaa.³⁷¹ Maisemanhoidollisen hankkeen kyläyhdistys oli toteuttanut kylässä kulkevan pitkän vaahterakujan kunnostuksessa. Vanhat ja jo vaarallisiksi luokitellut puut oli kaadettu ja tilalle istutettu uusia.³⁷²

Pienessä kylässä toimivat yhdistykset tekivät yhteistyötä tapahtumien ja talkoiden muodossa. Esimerkiksi Rautajärven markkinoiden ohessa järjestetyistä tansseista oli ottanut kyläyhdistyksen sijaan järjestämisvastuun paikallinen Luopioisten sahtiseura ja joulumyyjäiset järjestettiin aina yhdessä koulun vanhempaintoimikunnan kanssa. Järjestämisvastuussa olleen yhdistyksen lisäksi muut yhdistykset osallistuivat markkinoihin ja myyjäisiin joko myymällä tuotteitaan tai esittelemällä kalustoaan, kuten vapaapalokunta tai kylässä toimiva mopokerho, Helvetin Tunarit, joka osallistui tapahtumiin ”pappamopojen”, traktoreiden ja muiden vanhojen koneiden kanssa.³⁷³ Kyläyhdistyksen keskeisin kokoontumispaikka oli kylän taajamassa sijaitseva Rautahovi, joka on Rautajärven Maamiesseuran omistama rakennus. Kyläyhdistys maksaa tilan käytöstä Maamiesseuralle vuokraa, mutta kuten haastateltava toi esille, kaikkien tavoitteena on yhteisesti pitää kylää elävänä ja toimintaa kylän kiinteistöissä.³⁷⁴ Rautajärven yhdistysten yhteistyönä kylälle oli toteutettu myös viisiväyläinen frisbeegolfkenttä. Yhdistysten yhdessä hankkimia frisbeegolfkiekkoja säilytettiin Rautahovissa, josta pelaajat saivat käydä niitä lainaamassa.³⁷⁵

Mietoisissa Pyheen kyläyhdistyksen alkuvuosien suosituksi tapahtumaksi oli muodostunut Laajoen rannalla järjestetty jokakesäinen Rakovalkeatapahtuma. Tapahtumasta tuli suosittu ja sen kasvun myötä kyläyhdistys rakensi hankerahoituksella tanssilavan Laajoen rantaan ja alkoi kutsua Rakovalkeailtaan nimekkäitä esiintyjä. Alkuvuosina järjestelyistä koituneet kulut oli katettu buffetin tuotoilla, mutta kun tapahtuma kasvoi, kasvoivat myös kulut järjestysmiesten ja tapahtuman järjestämiseksi tarvittavien lupien myötä. Varsinaisen ongelman aiheutti kuitenkin ilkeävalta. Toistuneiden järjestyshäiriöiden vuoksi tapahtuman järjestäminen lopetettiin kokonaan 2000-luvun puolivälissä.³⁷⁶

371 TYKL/aud/792.

372 TYKL/aud/792.

373 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

374 TYKL/aud/797.

375 TYKL/aud/797.

376 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/775; TYKL/aud/786.

Rakovalkeailta oli ollut suosittu sosiaalinen tapahtuma, jonne oli tultu tapaamaan muita, kuuntelemaan musiikkia, tanssimaan ja seuraamaan järjestettyä ohjelmaa. Lopettaminen oli ikävä asia, sillä tapahtuma oli koonnut ihmisiä yhteen ja tuonut kylän uudetkin asukkaat mukaan, mikä puolestaan oli mahdollistanut ihmisten tutustumisen toisiinsa. Rakovalkeailan lopettamisen jälkeen vastaavan sosiaalisen tilan kylässä on ottanut kyläyhdistyksen ylläpitämä kesätori. Tori on avoinna nimensä mukaisesti kesäkuukausina jokaisena perjantai-iltapäivänä.

Kesätorikin ni se on just siin, et se on semmonen sosiaalinen tapahtuma. Se ei oo yksistään tori, vaan se on sosiaalinen tapahtuma, et siel kokoontuu kaikki tommoset vanhat pitäjäläiset, kun tulevat kesälomil tänne vanhoil kotipaikoillensa ni ne tulee siihen kato, et siin sit vaihdetaan kuulumisii ja kerrotaan vähän. Et siel on Saksast saakka ihmisii, Saksast ja Ruotsist, et siin mieles se on. Se on semmonen, kun ei täälläkään, ku tääl oo Mietosis kauppaakaan enää ja ennen kyläkauppa oli semmonen misä käytiin viikon juorut kertomas, mut sitäkään ei ole, ni tori ajaa sen asian.³⁷⁷

Torin alkuperäinen paikka sijaitsi kylän huoltoaseman pihassa, mikä perjantai-iltapäivien ja alkuillan Kustaviin suuntautuvan mökkiliikenteen kannalta oli hankalasti saavutettavalla puolella Kustavintietä. Tieltä torille poikkeamisen kannalta helpompi puoli oli kunnan omistamaa maa-aluetta, jonka kyläyhdistys vuokrasi Mietoisten kunnalta. Kun tori siirrettiin auto liikenteen kannalta helpommin saavutettavalle puolelle tietä, lisääntyi myös torilla poikkeavien asiakkaiden määrä.³⁷⁸ Yhdistyksen toimijoiden visiona oli tehdä torista näkyvä maamerkki kylälle ja rakentaa torille kiinteät myyntipaikat. Idea toteutettiin ja torin myyntipaikat rakennettiin talkoilla ja EU:n hankerahoituksen turvin vuonna 2005.³⁷⁹

Myöhemmin toria on kehitetty ja sille on rakennettu lisää muun muassa katostilaa, varasto sekä saniteettitilat. Torista on muodostunut yhdistyksen toiminnan keskeisin osa, joka vie kesäaikaan yhdistyksen aktiivitoimijoiden suurimman huomion.³⁸⁰ Torin kehittämisen yhdistys on toteuttanut hankkeilla, joihin on sisällytetty mukaan myös muita kylän alueella sijaitsevia kohteita, kuten kunnan ranta-alueen kehittäminen matonpesupaikan, grillikatoksen ja urheilukentän rakentamisella.³⁸¹ 2000-luvulla toteutetut hankkeet

377 TYKL/aud/775.

378 TYKL/aud/786.

379 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/775; TYKL/aud/779.

380 TYKL/aud/775.

381 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/775.

kyläyhdistys toteutti yhteistyössä Mietoisten kotiseutuyhdistyksen kanssa, jolloin hankkeiden sisältöihin kuuluivat myös kotiseutuyhdistyksen kehittämiskohteet.³⁸²

Pyhen kylätorista oli tullut 2010-luvun alkuun mennessä suosittu ja sille on muodostunut paitsi asiakkaiden myös torimyyjien keskuudessa oma maineensa. Vilkkainta on mansikanmyyntiaika, vaikka muutenkin asiakkaita ja myyjiä torilla riittää. Aluksi myymässä kävivät pääasiassa kylän omat yrittäjät ja viljelijät, mutta pikkuhiljaa puskaradion välityksellä myyjiä alkoi tulla kauempaakin, aina Rymättylästä asti. Torilla käy säännöllisesti ympäri vuoden kalamyymyjä sekä liha-auto, vaikka tori ei virallisesti olekaan talviaikaan avoinna.³⁸³

Yhdistyksen muu toiminta on torin ohella jäänyt vähäisemmäksi. Joitakin tapahtumia ja teatterimatkoja yhdistyksessä pyritään järjestämään vuosittain, sekä kesämaanantaisin kylän innokkaille kuntoilijoille maanantai-pyöräilyä.³⁸⁴ Tavoitteena tapahtumien järjestämisessä on yhteisen mukavan toiminnan lisäksi se, että yhdistyksen riveihin saataisiin uusia toimijoita. Tulevaisuuden ajatuksissa haastateltavilla siinsi idea tanssilavan ja tanssien uudelleen järjestämisestä, sillä rakovalkeatapahtumien jälkeen tanssilava oli ollut käytännössä tyhjän panttina. Toiminnan uudelleen herättäminen vaatisi kuitenkin uusien kylätoiminnasta innostuneiden ihmisten mukaan tuloa, ja heidän sitoutumistaan toimintaan ja tanssien järjestämiseen.

4.8. Uudet yhdistykset – reagoiteja kuntaliitoksiin

Tutkimukseni kohteena on myös kolme yhdistystä, jotka perustettiin reagointina tulevaan tai jo toteutuneeseen kuntaliitokseen. Liitoksia käsittelevissä tutkimuksissa on noussut esille yhdistysten merkitys paikallisuutta edustavina instituutioina kunnan lakkaamisen jälkeen. Kuntaliitosten innoittamina uusia yhdistyksiä perustettiin erityisesti alueille, joilla ei ennestään toiminut alueen etua ajavia yhdistyksiä. Varsin usein tällainen alue oli vanha kunta-keskus, josta liitosten myötä hävisivät kunnantalon palvelut.³⁸⁵ Uusien yhdistysten perustamisten taustalla vaikutti pelko alueiden jäämisestä epätasarvoiseen asemaan muiden uutta kuntaa muodostavien alueiden joukossa.

382 TYKL/aud/779.

383 TYKL/aud/775; TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/779; TYKL/aud/786.

384 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/775.

385 Esim. Rannikko 2009, 13–16; Kumpulainen & Sihvonen 2009b, 21–22; Kumpulainen 2014, 48–51.

Erityisesti huoli nousi esille tilanteissa, joissa muilla alueilla havaittiin toimivan aktiivisesti alueiden etuja ajavia yhdistyksiä.

Hämeenlinnan kuntaliitoskunnissa kaikissa muissa paitsi Kalvolassa toimi ennen liitosta kotiseutuyhdistykset. Kuntaliitoksen myötä yhdistyksen perustaminen tuli ajankohtaiseksi myös Kalvolassa, sillä paikallisesti koettiin, että Kalvolan alueen tulee olla edustettuna tasavertaisesti myös kotiseutuasioissa uudessa suurkunnassa. Uusi kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 2010, ja sen toiminta-alueeksi rajautui Kalvolan pitäjän, eli vanhan kunnan rajoja noudatteleva alue.³⁸⁶ Myös Salossa liitoksessa mukana olleissa kunnissa kaikissa muissa paitsi Suomusjärvellä toimi kotiseutuyhdistykset. Jo ennen kuntaliitoksen toteutumista kaavailtiin Suomusjärven kuntakeskukseen, Kitulaan, perustettavaksi asukasyhdistystä. Sen tehtäväksi suunniteltiin paikallisten asioiden eteenpäin viemisestä vastaaminen sekä asukkaiden aktivoiminen tulevassa muutostilanteessa ja sen jälkeen. Suunnitelmat etenivät kuitenkin niin, että alueelle perustettiin lopulta maaliskuussa vuonna 2008 kotiseutuyhdistys, Suomusjärvi-Seura ry. Yhdistys keskittyy toiminnassaan erityisesti Suomusjärven alueeseen ja suomusjärveläisten asioihin, vaikka sen säännöissä toiminta-alueeksi on määriteltykin koko Salo.³⁸⁷

Mietoisten entisessä kuntakeskuksessa, Tavastilassa, ei kuntaliitoksen jälkeen toiminut yhdistystä, joka olisi voinut ottaa vastuulleen hiljenneen kuntakeskuksen asiat ja vireyden ylläpitämisen. Yhdistys perustettiin joulukuussa 2008, mutta sen perustamista oli yritetty jo aiemmin, heti kuntaliitoksen voimaan astumisen jälkeen vuoden 2007 keväällä. Taustavaikuttajana yhdistyksen perustamiselle toimi paikallinen aktiivi, joka oli tuonut heti kuntaliitoksen jälkeen esille, että Mietoisten kirkonkylään tulisi perustaa kyläyhdistys ajamaan alueen asioita ja pitämään yllä vireyttä. Asian tiimoilta järjestettiin asukastapaaminen, jossa toimintaryhmä Ravakan edustajat sekä Varsinais-Suomen alueen kyläasiamies³⁸⁸ olivat esittelemässä kyläyhdistysten toimintaideaa.³⁸⁹

386 TYKL/aud/804.

387 TYKL/aud/772.

388 Kyläasiamiehet toimivat maakunnallisesti paikallisina asiantuntijoina ja kylätoiminnan organisoijina yhteistyössä paikallisyhdistysten, LEADER-ryhmien sekä maakunnallisten toimijoiden ja maaseutupolitiikkaa toteuttavien tahojen verkostossa. Vuonna 2014 Suomessa toimi maakunnallisia kyläasiamiehiä 19, seutukunnallisia kyläasiamiehiä 33 ja kunnallisia kyläasiamiehiä 16 henkilöä. (Lundgren 2014, 38.)

389 TYKL/aud/780; TYKL/aud/785; TYKL/aud/766.

Asukastapaaminen ei kuitenkaan johtanut yhdistyksen perustamiseen, vaan tarvittiin aikaa vielä noin puolitoista vuotta ennen kuin uusi yhdistys perustettiin. Myös tuolloin Ravakka ry:n roolina oli olla aloitteen tekijänä, kun koululaisten reppupostissa koteihin lähetettiin kutsu kyläyhdistyksen perustamista esittelevään kokoukseen. Tilaisuudessa toimintaryhmän edustus oli laaja, sillä paikalla olivat kyläaktivaattoreiden lisäksi myös yhdistyksen puheenjohtajisto.³⁹⁰ Tämän tapaamisen tuloksena perustettiin Mietoisten Kirkonseudun kyläyhdistys. Yhdistyksen toiminta-alue käsittää Mietoisten pitäjän kirkonkylän alueen.³⁹¹ Tulen käsittelemään tämän luvun keskiössä olevien yhdistysten toimintaa tarkemmin työni luvuissa 6.3 ja 6.4.

390 TYKL/aud/780; TYKL/aud/778; TYKL/aud/776; TYKL/aud/766.

391 TYKL/aud/780.

5. MUUTOKSIA KÄSITTEELLISTETYSSÄ, ELETYSSÄ JA HAVAITUSSA TILASSA

5.1. Kunnan sosiaalisen tilan rikkoutuminen

Kuntaliitoksessa kunta lakkasi olemasta virallisesti määriteltynä ja tehtäviään hoitavana hallinnollisena toimijana. Kunnalle kuuluneet tehtävät siirtyivät uuden kuntaorganisaation huolehdittaviksi ja sen toiminnallinen alue liitettiin osaksi uutta kuntaa. Näiden muutosten myötä lakkasi myös kuntaa koskeva virallinen määrittely, se osa, joka käsitteellistettynä muodosti kuntaa sosiaalisena tilana.³⁹² Enää ei ollut tarvetta pinta-alan, asukasmäärän, verotusasteen, kunnan järjestämien palveluiden tai muiden kuntaa määrittävien tekijöiden ilmaisulle ja käytölle, koska ne olivat liitoksen jälkeen uuden kuntakokonaisuuden osia ja järjestämiä. Lakkautetun kunnan virallinen olemassaolo jäi siihen tilaan, historiaan, jossa se oli juuri ennen liitoksen toteutumista.

Kuntaliitoksissa oli kyse yhteiskunnan makrotason toimijan, valtion, harjoittamasta vallasta suhteessa välitasolla toimiviin kuntiin.³⁹³ Muutos rikkoi kunnan sosiaalisen tilan järjestyksen, kun hallinnollinen ja virallinen kunta lakkasi olemasta. Kuntaliitos ei kuitenkaan ollut vain kuntarakenteessa ja kunnanhallinnossa toteutettu muutos, vaan sillä oli vaikutuksensa myös kuntaa havaittuna ja elettyinä tilana muodostaneisiin osa-alueisiin.³⁹⁴ Liitoksen mukanaan tuomassa muutoksessa kunnallisten symbolien kuten rajojen,

392 Lefebvre 1991, 33, 38–39.

393 Barth 1994, 188–189.

394 Rannikko 2009; Mäkinen 2007, Katiskoski 2014, Riukulehto & Suutari 2016.

nimen ja vaakunan, lisäksi muuttuivat tai katosivat kokonaan myös kuntaa havaittuna tilana muodostaneet rakenteet. Lefebvren määritelmässä sosiaalisen tilan triadin kolme osa-aluetta ovat jatkuvassa vaikutussuhteessa toisiinsa.³⁹⁵ Nämä vaikutussuhteet ja osien kietoutuminen toisiinsa tulivat näkyviksi kuntaliitoksissa, kun kuntaa aiemmin muodostaneilta käsitteellistyksiltä, virallisilta määritelmiltä, katosi niiden kohde. Tämä aiheutti asukkaissa ja yhteisöissä hämmennystä ja tunteita siitä, että jotakin oli poissa. Seuraavissa luvuissa nostan esille, mitä nämä koetut muutokset olivat ja miten yhteisöt reagoivat muuttuneeseen toimintaympäristöön.

5.2. Kylä, kaupunginosa vai pitäjä?

Erityisesti monikuntaliitoksissa, joissa lopputuloksena muodostettiin uusi kaupunki, aiheutui hämmennystä siitä, millä nimityksellä entisiä kuntia tulisi kutsua. Ovatko ne uudessa tilanteessa kaupunginosa vai kylä, ja mikäli jälkimmäisiä, miten silloin tulisi kutsua alueella sijaitsevia kyliä. Vanhojen kaupunginosien vertautuminen liitoskuntiin ei myöskään ollut ongelmantona. Yhteisten käsitteiden puuttuminen korostui monikuntaliitoksissa Salossa ja Hämeenlinnassa. Yhteisöjen ja virkamiesten käytössä sanaa kylä käytettiin kuntaliitoksen jälkeen erilaisissa merkityksissä. Entiset kuntakeskukset eivät yhdistystoimijoiden näkökulmasta voineet vertautua kyliksi, sillä kylässä ei koskaan ole esimerkiksi terveyskeskusta. Virkamiesten käyttämät ilmaisut kylistä, joissa on palveluja (esimerkiksi terveysasema) ja kylistä, joissa ei ole palveluja, olivat kömpelöitä eivätkä vastanneet yhdistystoimijoiden mielikuvaa kylästä. Kylä vertautuu yhdistystoimijoiden ilmaisussa paikaksi, jossa on korkeintaan kauppa tai kyläkoulu, mutta ei koskaan terveysasemaa.³⁹⁶

Käytetyn terminologian sijaan alueiden rinnastaminen toiminnallisina alueina herätti Kalvolan alueella haastattelemieni yhdistystoimijoiden keskuudessa enemmän pohdintaa. Kalvolan rinnastaminen muihin kuntaliitoskuntiin, kuten Rengon pitäjään tuntui haastateltavan mukaan luonnollisemmalta kuin kaupungin aluetoiminnassa tehdyt rinnastukset Iittalan ja Jukolan kaupunginosa välillä.³⁹⁷ Kaupungin virkamiesten käyttämät rinnastukset pohjautuivat alueiden toiminnallisiin ominaispiirteisiin ja yhtäläisyyk-

395 Lefebvre 1991, 46.

396 TYKL/aud/790.

397 Virkamiesten ilmauksissa mm. Jukola, joka oli vanhan Hämeenlinnan yksi kaupunginosa, rinnastettiin Kalvolan vanhaan kuntakeskukseen Iittalaan, sillä perusteella, että molemmissa oli tiloja, joissa oli mahdollista järjestää messutapahtumia. (TYKL/aud/806.)

siin kuten infraan ja palveluihin. Virkamiesten tekemät rinnastukset eivät kohdanneet yhteisöjen kokemuksiin alueiden yhtäläisyyksistä. Tätä kuvastaa erään haastateltavan toteamus siitä, että kaupungin näkökulmasta Kalvola on varmaankin nukkumalähiö nykyään.³⁹⁸ Muutos aktiivisena toimineesta kun- nasta nukkumalähiöksi sisältää ristiriidan suhteessa kokemuksiin ja mieliku- viin, joita vanha kunta ihmisten mielissä sisälsi.

Eräs haastateltavista nosti saman asian esiin kaupunginosa-termin käy- tön yhteydessä. Paremmiin sopiva määrittely liitoskunnille olisi hänen mieles- tään ollut kaupunginosa ja niissä sijaitsevat kylät, jolloin myös [vanhan] Salon kaupungin kaupunginosat olisi voitu määrittellä kyliksi. Salon kaupungino- sien vertautuminen kuntaliitoksessa liitettyihin kuntiin ei tuntunut hänestä oikealta.³⁹⁹ Vanhojen kuntien ja kaupungin keskinäinen vertautuminen sa- moin kuin kylien ja kaupunginosien vertautuminen olisi ollut loogista ja vä- hentänyt hierarkkista mielikuvaa maalaiskunnista Saloon liittyneinä kuntina ja hallinnollisesti alisteisina alueina suhteessa Saloon. Kuntaliitoksessa vanha Salon kaupunki lakkautettiin kuitenkin maalaiskuntien tavoin ja tilalle perus- tettiin uudet maantieteelliset rajat ja hallinnollisen kokonaisuuden omaava kaupunki.

Kaupunginosa-termin sijaan lakkautettujen kuntien alueista puhut- taessa käyttökelpoinen termi on pitäjä, jolloin esimerkiksi Suomusjärven kohdalla voidaan käyttää ilmaisua Salon kaupungin Suomusjärven pitäjä tai yksinkertaisesti vain Suomusjärven pitäjä. Pitäjä-sanana käyttö yksinkertais- taisi sijainnin ilmauksia ja määrittelyjä; Salossa olisi Suomusjärven pitäjä ja siellä sijaitsevat kylät, Kiskon pitäjä ja sen kylät.⁴⁰⁰ Haastateltavien pohdinnat alueiden rakenteesta ja käytettävistä termeistä heijastelevat epätietoisuutta ja hämmennystä, mitä uusi tilanne paikallistasolla aiheutti.

Menettämisen tunteesta huolimatta paikat itsessään eivät muutu kun- taliitoksessa, Pyheen kylä on edelleen Pyheen kylä, kuten kirkonkyläkin on kirkonkylä, eivätkä maaseutualueet muutu urbaaneiksi, vaikka kuntaliitok- sessa olisi liityttykin kaupunkiin.⁴⁰¹ Yhteenkuuluvuuden tunne liittyy van- haan kuntaan, josta puhuminen uusien määrittein aiheuttaa hämmennystä tai ei tunnu oikealta.

398 TYKL/aud/808.

399 TYKL/aud/772.

400 TYKL/aud/772; TYKL/aud/790.

401 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/772; TYKL/aud/776.

Se on jotakin enempi kun kylä, mut se ei oo kumminkaan itsenäinen kunta, et se on jotakin sil välillä. [---] Mut mun mielest kyl vierastan ilmaisuus, kun puhutaan, et Mynämäen Mietoisissa, niin siin pitäis olla joku semmonen tavallaan välijuttu, et sitä Mietoista vois käyttää ihan semmosena omana käsitteenä.⁴⁰²

Pohdintojen kautta käy näkyväksi selkeiden ilmausten tarve, kun puhutaan alueiden keskinäisistä suhteista, paikantamisesta ja ihmisten identifiointumisesta paikkoihin. Vaikka aiheesta keskusteltiin myös julkisuudessa ja muun muassa suomen kielen lautakunta oli antanut asiasta suosituksensa ja myöhemmin myös kannanoton,⁴⁰³ eivät uudet tavat käyttää esimerkiksi pitäjä-sanaa vakiintuneet hallinnollisen muutoksen kanssa samassa tahdissa. Paikallisesti pyrkimyksiä selkeämpien ilmaisujen käyttöön oli havaittavissa esimerkiksi Varsinais-Suomessa, jossa maakunnan kyläasiamies oli lanseerannut pitäjä-termin käyttöä ja josta innostuneena eräs haastateltava kertoi ottaneensa termin myös omaan käyttöönsä.⁴⁰⁴ Pitäjä-sana oli luontevasti käytössä myös Kalvolan kotiseutuyhdistyksen toimijoiden keskuudessa.

Kahden kunnan liitoksissa sijainnin ilmaisu saatettiin tehdä tarkemmin kuin pelkällä uuden kunnan nimellä. Se johti usein pitkiin, kömpelöihin ja ihmisten arkikokemuksesta irrallaan oleviin muotoiluihin paikkojen sijaintien ilmauksissa. Selkeän ilmaisutavan tarve nousi esille myös tätä tutkimusta kirjoittaessani. Ilmaisut vanha kunta, uusi kunta, Salo ennen kuntaliitosta, kuntaliitoksen jälkeinen Salo, liitoskunta, ennen ja jälkeen kuntaliitoksen ja niin edelleen, alkoivat toistua tekstin kirjoittamisen edetessä ja toistuessaan tuntua yhä hankalammilta. Jotta tutkimustekstissä käytettävät ilmaukset olisivat mahdollisimman selkeitä ja teksti myös niiltä osin luettavaa, olen käyttänyt tutkimuksessani liitoskunnista nimitystä *pitäjä*. Tämä noudattaa kielilautakunnan kyselyn tuloksessa eniten kannatusta saanutta ilmausta, kun puhutaan liitoskunnista vanhojen hallinnollisten rajojen alueina.

Kuntaliitoksen myötä muodostuneista kunnista käytän niiden uutta hallinnollista nimeä. Näin esimerkiksi Mietoisten ja Mynämäen pitäjillä viitataan niihin vanhoina hallinnollisina alueina ja Mynämäellä liitoksen myötä muodostettuun kuntaan. Salon ja Hämeenlinnan kaupungeista kunnallisina hallintoalueina käytän ilmauksia vanha Salo ja vanha Hämeenlinna sekä uusi Salo ja uusi Hämeenlinna. Kaupunkien kohdalla en lähde määrittelemään alueita Iltasen ja Paikkalan mukaan niiden asukastiheyden ja palveluraken-

402 TYKL/aud/781.

403 Suomen kielen lautakunta 2006; Suomen kielen lautakunta 2012.

404 TYKL/aud/772.

teen pohjalta, vaan seuraan kuntien itse itselleen määrittelemää asemaa kaupunkina.⁴⁰⁵ Salon ja Hämeenlinnan liitoksissa mukana olleisiin muihin kuntiin viittaa ilmauksella pitjä.

5.3. Tuttu nimi ilmaisee sijainnin

Kunnilla ja kylillä on yhteisöllisyyttä, identiteettiä ja alueiden hahmottamista palveleva merkitys. Nimistöntutkija Sirkka Paikkalan mukaan kunnista ja niiden rajoista on totuttu käyttämään tiettyä nimeä, jolla hahmotetaan kuntaa maantieteellisenä sijaintina ja ominaispiirteinä, mutta myös menneisyyden ja nykyisyyden toimintojen sekä tapahtumien paikkana. Nimillä on merkitystä myös ihmisten kotipaikan ja juurien ilmaisuissa.⁴⁰⁶ Kuntaliitoksissa kuntien nimet ovat muuttuneet ja jääneet pois käytöstä. Muutoksella on ollut paikoin vaikutusta myös katujen ja teiden nimiin tilanteissa, joissa uudessa kunnassa on pitänyt poistaa nimistön päällekkäisyyttä osoitetietojen selkeyden vuoksi.

Paikka ei olekaan vain fyysinen maantieteellinen pinta eikä sen nimi pelkkä etiketti, joka osoittaa paikan sijainnin ja yksilöi sen. Paikan merkitys syntyy elämisen kautta: sen välittämässä identiteetissä yhdistyvät sekä fyysinen ympäristö että ihmisten omat yksilölliset ja kollektiiviset kokemukset monienkin sukupolvien takaa. Tämä ”mentaalinen paikkatieto” kiinnittää ihmisen paikkaan: hän ei ole enää sivullinen vaan osallinen. Paikka on osa ihmisen identiteettiä.⁴⁰⁷

Lainaus kiteyttää sitä taustaa, jonka pohjalta reaktiot kuntaliitoksiin, niihin liittyviin pelkoihin ja koettuihin uhkiin, kumpusivat ihmisten ajatuksissa ja ääneen lausutuissa ilmauksissa. Jotakin koettiin häviävän ja poistuvan lopullisesti liitoksen myötä.⁴⁰⁸

Kuntaliitoksissa kuntiin liittyvät symbolit, kunnan nimi, vaakuna, viirit ja kunnallisia palveluita tarjoavat rakennukset joutuvat muutoksen kohteiksi. Janne Vilkuna puhuu paikallisuuden tietoisesta tai tiedostamattomasta rapauttamisesta, johon kuuluu paikallistunnuksien, postitoimipaikkojen ja paikallismuseoiden hävittäminen.⁴⁰⁹ Mynämäen ja Mietoisten kuntaliitoksessa uuden kunnan nimeksi päätettiin Mynämäki ja sen vaakunaksi valittiin Mie-

405 Kuntalaissa kunnille on asetettu oikeus käyttää nimitystä kaupunki, kun sen katsotaan täyttävän kaupunkimaiselle yhdyskunnalle asetetut vaatimukset. (Kuntalaki 365/1995, §5, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950365> (luettu 9.1.2022); Kuntalaki 410/2015, §4, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410> (luettu 9.1.2022).)

406 Paikkala 2005.

407 Paikkala 2009.

408 TYKL/aud /790.

409 Vilkuna 2016, 127.

toisten vaakuna. Pälkäneen ja Luopioisten kuntaliitoksessa kuvio oli samanlainen, uuden kunnan nimeksi tuli Pälkäne ja sen vaakunaksi Luopioisten lumpeenkukkaa esittävä vaakuna. Hämeenlinnan ja Salon monikuntaliitoksissa maaseutupitäjien nimet saivat väistyä, mutta uutta kaupunkia symboloivaksi vaakunaksi Salossa valittiin Halikkoa aiemmin symboloinut vaakuna. Hämeenlinnassa nimen lisäksi säilyi myös vanhassa Hämeenlinnassa käytössä ollut vaakuna. Tutkimuksen kohteena olevissa liitoskunnissa nimivalinnat oli toteutettu suomen kielen lautakunnan esityksen mukaisina ratkaisuin. Kahden kunnan välisissä liitoksissa uuden kunnan nimeksi oli valittu toisen kunnan nimi ja vaakunaksi toisen. Salon ja Hämeenlinnan monikuntaliitoksissa uusien kaupunkien nimiksi oli valittu keskuskaupunkien nimet ja vaakuna otettu liittyneiden kuntien vaakunoista.⁴¹⁰

Sirpa Paikkala esitti vuonna 2009 ilmestyneessä artikkelissaan, että kuntajaon muututtua virallisissa yhteyksissä, hallinnollisissa asioissa ja kunnallisissa palveluissa, kunnasta tulee käyttää selkeyden vuoksi sen uutta nimeä. Muissa tilanteissa vanhojen kuntien nimien käyttö olisi hänen mukaansa edelleen perusteltua. Vanhat nimet toimivat laajassa kunnassa paremman paikantamisen välineinä ja niillä voidaan ilmaista paremmin myös kotiseutudentiteettiä. Paikkalan mukaan perusteltua olisi myös säilyttää vanhojen kuntien nimet ja rajat tiedonvälityksessä esimerkiksi teidenvarsien opasteluissa ja kartoissa. Paikallisten nimien säilymistä ja näkyvyyttä voi edistää myös yhdistysten ja seurojen nimissä. Myös asukasnimityksissä Paikkala esitti käytettävän vanhaan kuntajakoon perustuvia ilmauksia, esimerkiksi mietoislainen, luopioislainen, mutta mikäli on tarpeen korostaa erityisesti kunnan asukasta, tällöin asianmukaista on käyttää hallintokunnan mukaista nimitystä, mynämäkeläinen, pälkäneläinen.⁴¹¹

Paikkalan artikkelin mukaista linjausta vanhojen kuntien nimien käytöstä noudatti myös suomen kielen lautakunnan kannanotto vuonna 2012. Kannanotolla pyrittiin vastaamaan ja antamaan ohjeistusta käytännössä havaittuun epäselvyyteen siitä, miten paikoista tulisi uudessa tilanteessa puhua ja miten ilmaista sijainteja.⁴¹² Samaa asiaa ajoi myös Suomen Kotiseutuliitto

410 Suomen kielen lautakunta 2006; Kuntajakolaki (1196/1997), §28, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1997/19971196> (luettu 9.1.2022); Kuntajakolaki (1698/2009) §8, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091698> (luettu 9.1.2022).

411 Paikkala 2009.

412 Suomen kielen lautakunta 2012.

suosituksellaan säilyttää uusien kuntien ja paikallisyhteisöjen jäävää nimitystä erityisesti niiden suuren kotiseutu-arvon vuoksi.⁴¹³

Nimen symbolisesti tärkeää asemaa kuvaa se, että joissakin kuntaliitoksissa uuden kunnan nimiasia muodostui vaikeaksi ja pitkäksi prosessiksi. Näin kävi esimerkiksi vuonna 2009 toteutetussa Paraisten alueen kuntaliitoksessa, jossa nimiasia muodostui niin isoksi kysymykseksi, että käyttöön otettiin ensin väliaikainen nimi, Länsi-Turunmaa. Lopullinen nimi päätettiin monien vaiheiden, muun muassa kansanäänestyksen jälkeen, vuonna 2011 Paraiseksi.⁴¹⁴ Nimiasian merkittävyttä kuntaliitosalueille kuvaa myös vuonna 2014 Naantalın saaristolautakunnalle tehty aloite, jossa esitettiin entisten saaristokuntien nimikylttien palautusta vanhoille kuntarajoille. Saaristolautakunta lähti viemään asiaa eteenpäin hakemalla lupaa nimikylttien palautukselle ELY-keskukselta. Naantalın saaristokaupungin kuntaliitos oli toteutettu vuonna 2009, joten nimiasia koettiin liitosalueilla tärkeäksi vielä viisi vuotta liitoksen jälkeen.⁴¹⁵ ELY-keskus ei antanut saaristolautakunnalle myönteistä lupaa nimikylttien palautukselle eikä päätöksessä myöskään huomioitu suomen kielen lautakunnan kannanottoa vuodelta 2012, jossa esitettiin, että vanhoja kuntien nimiä voitaisiin jatkossakin käyttää entisten kuntien alueista ja alueiden tarkemmassa paikantamisessa.⁴¹⁶

Salossa nimiasia ei muodostunut yhtä isoksi kysymykseksi,⁴¹⁷ mutta haasteltavan mielipide kuntaliitoksessa muodostetun kaupungin nimivalinnasta nostaa esille sen, mikä merkitys uuden kunnan tai kaupungin nimellä oli siihen mielikuvaan, millaisena suhteena mukana olleiden kuntien liitoksen oli koettu tapahtuneen.

Siis, Suomensuomalainen ei liittynyt Saloon vaan kymmenen Salon alueen kuntaa lakkautettiin ja perustettiin uusi Salo. Siis psykologisesti aivan täyspielessä antaa uudelle kunnalle vanhan kunnan nimi. Jos olis valittu jokin neutraali nimi, niin oltaisiin todella oltu tekemässä jotakin uutta yhdessä. Et nyt tää Saloon liittyminen...⁴¹⁸

Haastateltavan näkemys nimiasiaa edusti Ulla Hakalan ja Paula Sjöblomin kunnan nimien merkitystä asukkaille käsittelevässä tutkimuksessa vähiten kannatusta saanutta nimivaihtoehtoa Salossa. Kokonaan uuden

413 Riukulehto & Suutari 2016, 285 < Suomen Kotiseutuliitto 2012, Lausunto elinvoimainen kunta- ja palvelurakenneselvityksestä.

414 Koistinen 2013.

415 Ranta 2014.

416 Suomen kielen lautakunta 2012.

417 Hakala & Sjöblom 2016.

418 TYKL/aud/772.

nimen keksimistä tai jonkin alueella aiemmin käytössä olleen historiallisen nimen käyttöönotto saivat tutkimuksessa vähiten kannatusta. Suuruuden logiikka sen sijaan näytti voittavan, sillä eniten Hakalan ja Sjöblomin tutkimuksessa Salon kaupungin asukkaat kannattivat tunnetuimman liitoskunnan tai väkiluvultaan suurimman kunnan nimen valitsemista.⁴¹⁹

Haastateltavan näkemys poikkesi myös suomen kielen lautakunnan suosituksesta, jossa yhdistyvien kuntien nimissä tulisi aina valita keskuskaupungin nimi uudeksi nimeksi tapauksissa, joissa ympäristökunnat sulautuvat keskuskaupunkiin.⁴²⁰ Haastateltavan näkemys nimiasiassa on kuitenkin merkittävä. Vanhan kunnan nimen valinta vaikuttaa mielikuvissa siihen, miten liitoksen koettiin tapahtuneen, oliko se tasavertainen vai liittyikö jokin alue toiseen. Vaikka käytännössä kaikki vanhat kunnat lakkautettiin ja perustettiin kokonaan uusi Salo, johtaa valittu nimi ajattelemaan muiden kuntien liittyneen entiseen Saloon ja sen saaneen uutena kuntakeskuksena hierarkkisen ykkösaseman. Mahdollistaisiko neutraalimpi nimi todella uuden yhtenäisen kunnan ja identiteetin rakentamista, vai onko vanhojen nimien valinta muutostilanteessa kuitenkin parempi tukemassa ihmisten paikkatietoisuutta ja identiteetin kiinnittymistä? Nämä ovat kysymyksiä, joita kuntaliitoksissa tulisi punnita tarkoin lainsäädäntö huomioon ottaen.

Konkreettisenä muutoksena asukkaille näyttäytyivät myös pitäjien tienvarsioasteiden poistamiset, joita toteutettiin kunnissa eritahtisesti. Joissakin kunnissa vanhat opaskyltit saivat olla paikoillaan pitkään, mutta joissakin nimikyltit hävisivät teiden varsilta heti kuntaliitoksen astuttua voimaan.⁴²¹ Myös pitäjien asukkailla saattoi ilmetä kiinnostusta opaskylttien anastamiseen itselleen ennen niiden poistoa teiden varsilta, sillä esimerkiksi Kiskossa uudenvuoden aaton ja tammikuun ensimmäisen päivän välisenä yönä osa Kiskon kuntaa osoittavista tienviitoista ja -kilvistä hävisi paikoiltaan. Eräs Kisko-Seuran aktiiveista oli kysellyt tienviittojen perään kunnan keskusvarastolta, mutta sieltä ei ollut löytynyt ainuttakaan, joka viittaisi siihen, että muillakin kuin virallisilla tahoilla oli ollut kiinnostusta kylttejä kohtaan.⁴²² Paikannimet ovat osoitus niiden merkityksellisyydestä inhimillisen ajattelun ja toiminnan kannalta. Ne ovat osa paikalliskulttuuria ja niiden avulla jäsen-

419 Sjöblom, Hakala & Kantola 2014.

420 Suomen kielen lautakunta 2006.

421 Ks. Vilkuna 2016, 143–144.

422 TYKL/aud/791.

nämme ympäristöämme ja muistojamme,⁴²³ ne toimivat kielen ja kulttuurin säilyttäjinä, mutta piirtävät myös rajoja.⁴²⁴

Kuntaliitosten seurauksena uusiin kuntiin saattoi muodostua päällekkäisyyttä teiden ja katujen nimistössä. Tällaisia nimiä jouduttiin paikoin muuttamaan toisiksi, kun uuden kunnan postitoimipaikat yhtenäistettiin koko kunnan aluetta käsittäväksi. Postiosoitteen yhtenäistäminen johti yleensä ketjuun, jossa myös lähiosoitteita jouduttiin muuttamaan katujen ja teiden nimistöjen päällekkäisyyksien osalta. Näissä tilanteissa asukkailla, joilla muuttui myös lähiosoite, tuli kuntaliitos vielä lähemmäs omaa elämänpiiriä ja identiteettiä. Varsinkin näin kävi tilanteissa, joissa samassa osoitteessa oli asuttu sukupolvien ajan.

... ja kyl sit aika monelle oli varmasti se nimen, pelkästään oman kotitien nimen muutos kova juttu. Koska moni on asunu koko ikänsä ja muutama sukupolvi on asunu sillä samalla tiellä iankaikkisesti. Ja sit, kun Hämeenlinnan kaupungin alueella olikin jo semmonen tie, niin sit piti niin kun neuvotella, että kuka muuttaa.⁴²⁵

Tutuksi koetusta nimestä luopuminen voi olla vaikeaa ja uuden nimen käyttö tuntua keinotekoiselta ja vieraalta. Kuntaliitoksen yhteydessä tai sen seurauksena toteutetut nimien muutokset liittyvät liitoksen mukanaan tuomiin muutoksiin asukkaiden arjessa ja toimintaympäristössä. Nimimuutokset ovat kuitenkin omiaan herättämään keskustelua ja tunteita myös muissa tilanteissa kuin kuntaliitosten yhteydessä, mutta kuntaliitos voi aktivoida jopa vuosikymmeniä aiemmin toteutettujen nimimuutosten aiheuttaman keskustelun uudelleen. Esimerkin arkipuheessa säilyneestä paikannimien käytöstä ja tarpeesta paikan täsmällisempään määrittelyyn ja ilmaisuun toi eräs haastateltava nostaessaan esille vuonna 1977 toteutetun Mynämäen ja Karjalan kuntien liitoksen.⁴²⁶ Haastateltava kertoi, että edelleen 2010-luvulla ilmaisu jonkun olevan Karjalasta kertoo enemmän sijainnin todellisuudesta ja henkilön kotipaikasta kuin pelkän Mynämäen mainitseminen.⁴²⁷ Toinen haastateltava toi esille käytännön esimerkin taksimatkasta toteamalla, että Turusta otettu taksi vie hänet Mynämäen keskusta, jos hän sanoo pelkästään haluavansa Mynämäelle. Päästäkseen Mietoisten pitäjään on kuskille tarpeen mainita myös Mietoinen.⁴²⁸ Uusien nimien käyttö saattaa muodostua vain virallisissa

423 Vilkuna 2016, 143.

424 Mäkinen 2013, 53–54.

425 TYKL/aud/803.

426 Vakka-Suomen Sanomat 30.12.1976 ja 4.1.1977.

427 TYKL/aud/776.

428 TYKL/aud/785.

yhteyksissä käytettäväksi ja vanhojen paikannimien käyttö arkipuheessa eläväksi käytännöksi.⁴²⁹

Kuntaliitosten myötä muodostuneet uudet kunnat muodostavat liian suuria kokonaisuuksia maantieteellisesti täsmällisten ilmaisujen antamiseen sijainneista.⁴³⁰ Oman kotipaikan määrittelyn liike ja tilannesidonnaisuus suhteutui haastateltavilla myös paikkojen kokoon ja ympäristössä olevien rakenteiden, kuten tehtaiden, tunnettuuteen liittyviin tekijöihin. Iittalan lasitehdas sijaitsee Kalvolan pitäjän keskustassa, ja oli haastateltavien mukaan Kalvolan kuntaa tunnetumpi käsite muualla Suomessa jo ennen kuntaliitosta. Kuntaliitoksen jälkeen koettiin selkeämmäksi kertoa kotipaikan sijaitsevan lähellä Iittalaa sen sijaan, että olisi viitattu Hämeenlinnaan.⁴³¹

5.4. Vaakunoiden muuttuva käyttö

Kunnallisiin symboleihin kuuluvat myös kuntien vaakunat, joita maalaiskunnille alettiin suunnitella ja toteuttaa 1940-luvulla. Ajatuksen isänä toimi sosiologi ja historiantutkija Esko Aaltonen. Hän lienee saanut ajatuksilleen virikkeitä Ruotsista, jossa jotkut maalaiskunnat olivat jo 1930-luvulla hankkineet tunnukseensa vaakunoita. Aaltonen vei ajatuksensa johtamansa Talonpoikaiskulttuurisäätiön kautta kuntien yhteenliittymään, Maalaiskuntien Liittoon, joka puolestaan teki vuonna 1948 asiasta esityksen valtioneuvostolle. Valtioneuvosto asetti komitean valmistelemaan esitystä kuntien vaakunoista. Työn tuloksena vuoden 1949 valtiopäivillä hyväksyttiin kuntien vaakunoita koskeva lakiesitys ja asetus.

Aluksi vaakunoiden suunnittelu ja käyttöönotto kunnissa eteni hitaasti, mutta kuitenkin niin joutuisasti, että kaksikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1969 kaikilla Suomen 536 kunnalla oli vaakunansa. Maalaiskunnat olivat kuntien lukumäärässä suurin ryhmä, yhteensä 466 kuntaa. Merkittävä vaikutuksensa vaakunoiden käyttöönotossa oli kuntiin jälleenrakentamisen aikaan perustetuilla kotiseutulautakunnilla, jotka rakensivat toiminnallaan identiteettisältöjä kuntarajojen mukaisesti toteuttamalla kuntaelokuvia ja perustamalla kotiseutumuseoita vaakunoiden laatimisen ohella.⁴³²

Vaakunoiden käyttöönoton ajanjaksoon osui myös suuren kuntauudistuksen toimeenpano, jonka takia vuonna 1969 kunnanvaakunoista oli jo

429 Ks. Riukulehto & Tunturi 2016, 285.

430 TYKL/aud/794; TYKL/aud/785.

431 TYKL/aud/805; TYKL/aud/806.

432 Pirinen 1970, 16–19; Turunen 2004, 100–104, 205; Peltonen 2013, 9–15.

29 vaakunaa jäänyt kunnan lakattua vaille virallista käyttöä ja 13 vaakunaa siirretty kuntaliitosten jälkeen kauppaloiden vaakunoiksi. Kuntavaakunoita tutkinut Kauko Pirinen nostaa esille mielenkiintoisen huomion vaakunoiden käyttöönoton ja suuren kuntauudistuksen yhteydestä. Kunnat, joiden edessä siinsi tuleva kuntaliitos, kiirehtivät vielä itsenäisen kunnan viime hetkillä hankkimaan oman vaakunansa ja täten jättämän ”yhden historiallisen muiston lisää olemassaolostaan”.⁴³³

Suuren kuntauudistuksen aikaan käytännöksi muodostui sen kunnan nimen ja vaakunan säilyminen käytössä, johon muut kunnat liitettiin. Käytäntö siis poikkesi jonkin verran tutkimukseni kohteena olevien kuntien nimi- ja vaakunavalinnoista, poikkeuksena Hämeenlinna, jossa sekä kaupungin nimi että vaakuna tulivat samalta edeltäjältä. Uusia kuntia muodostettaessa oli mahdollista myös kokonaan uuden vaakunan laatiminen, erityisesti jos kunta sai liitoksessa myös uuden nimen. Käytännössä tällaisissa tilanteissa vaakunaksi valikoitui useimmiten jonkin liittyneen kunnan vaakuna.⁴³⁴ Pirinen esitti tutkimuksessaan alkuperäisestä käytöstään poistettujen vaakunoiden käyttämistä jatkossa epävirallisina kotiseutuvaakunoina, joita paikkakuntien yhdistykset ja seurat voivat käyttää omissa lipuissaan ja merkeissään.⁴³⁵

Samanlaisen ohjeistukseen ja käytäntöihin päädyttiin myös 2000-luvun kuntaliitosten yhteydessä. Suomen Kotiseutuliitto antoi vuonna 2009 jäsenyhdistyksilleen ohjeet lakkautettujen kuntien vaakunoiden käytöstä jatkossa kotiseutuvaakunoina, joita voitaisiin käyttää

- lakkautetun kunnan alueella toimivan rekisteröidyn yhdistyksen lipussa, standaarissa tai muuna symbolina
- kotiseutuviireissä
- yhdistysten lahjaesineissä yhdistyksen nimellä varustettuna
- paikkakunnan identiteettiä vahvistavassa eettisesti ja esteettisesti soveliaassa matkailu- tai muussa markkinoitavassa tuotteessa ja markkinoinnissa
- taajamamerkkien yhteyteen pystytettävien ”kylä- tai kaupunginosaporttien” yhteydessä
- entisen kuntakeskuksen ”tervetuloa”-kylttien yhteydessä.

433 Pirinen 1970, 18.

434 Pirinen 1970, 19–20.

435 Pirinen 1970, 19.

Vaakunaa tuli jatkossakin käyttää sen alkuperäisessä heraldisessa muodossa. Edelleen Kotiseutuliitto suositteli, että lakkautettavissa kunnissa mietittäisiin, mitä niiden kaikille vaakunasovellutuksille – viireille, lipuille, lahjaesineille, standaareille – tehtäisiin kuntien lakkaamisen myötä. Ehdotuksena oli, että tuotteita lahjoitettaisiin paikallismuseoille tai maakuntamuseoille.⁴³⁶

Käytännössä vaakunoita alettiinkin käyttää Kotiseutuliiton suosittelemalla tavalla yhdistysten yhteisinä kotiseutuvaakunoina ja vanhoilla symboleilla koristeltua esineistöä luovutettiin kotiseutuyhdistyksille myytäväksi varainkeruuseen. Tutkimukseni kohteena olevassa Kalvolassa kunnanvaakunan käyttöoikeus lahjoitettiin Kalvolan pitäjän kaikille yhdistyksille yhteisesti ja Kalvola-Seuran vastuulle tuli huolehtia vaakunan käyttöoikeussääntöjen laadinnasta ja sääntöjen noudattamisen seuraamisesta. Vaakuna otettiin käyttöön myös seuran omassa tiedotustoiminnassa tavoitteena pitää vaakunaa esillä, jotta se ei unohtuisi. Vaakuna-asia nousi esille myös muissa Hämeenlinnan liitoskunnissa, joissa niin ikään vaakunoiden hallinnointioikeudet luovutettiin kaupungin toimesta kotiseutuyhdistyksille, joilta muut yhdistykset hakemuksia vastaan saattoivat hakea käyttöoikeutta itselleen.⁴³⁷ Myös Kiskossa Kisko-Seura oli saanut vanhalta kunnalta sen vaakunalla koristettua esineistöä, joita seurassa oli myyty haastattelujen hetkellä jo neljä vuotta kotiseutuesineistöä kiinnostuneille henkilöille.⁴³⁸ Vaakunalogolla varustettujen esineiden kiinnostavuus ja menekki vielä useiden vuosien jälkeenkin on osoitus kotiseutuhengen olemassaolosta ja ihmisten halusta pitää sitä edelleen myös yllä vanhaa kotikuntaa symboloivien esineiden kautta.

5.5. Huolta herättävät palvelut

Kunnallisiin palveluihin liittyvät kokemukset ovat kiinteä osa kunnan jäsenytymistä asukkaiden mielikuvissa, ja siksi niiden erottaminen itse kunnasta on vaikeaa. Sulevi Riukulehto ja Timo Suutari toteavat tutkimuksessaan, että monet kuntien tuottamista palveluista olisi siitä huolimatta mahdollisia toteuttaa myös kuntaorganisaatioista erillisinä palveluina.⁴³⁹ Ajankohtainen esimerkki tästä on vuoden 2023 alussa toimintansa aloittaneet maakunnalliset sosiaali-

436 Suomen Kotiseutuliitto, kuntavaakunat ja kotiseutuvierit, <https://kotiseutuliitto.fi/tietopankki/kuntavaakunat-ja-kotiseutuvierit/lakkautetun-kunnan-vaakunan-kaytto/> (luettu 5.11.2022).

437 TYKL/aud/768; TYKL/aud/769; TYKL/aud/808; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806.

438 TYKL/aud/791.

439 Riukulehto & Suutari 2016, 292–293.

ja terveyspalvelualueet, jonka myötä kyseisten palvelujen järjestämisvastuu on siirretty kunnilta maakunnallisten toimijoiden vastuulle. Muutoksen myötä suurin palvelukokonaisuus, joka kunnille jää on sivistys- ja koulutuspalveluiden järjestäminen. Arjen tavanomaisuuden keskellä kunta ja sen tarjoamat palvelut jäävät usein huomaamattomiksi ja niihin kiinnitetään huomiota vasta jonkin muutoksen tai palvelun toimimattomuuden yhteydessä.⁴⁴⁰

Kuntaliitoksen neuvotteluvaiheessa asukkaiden huolena oli kunnan tuottamien palveluiden siirtyminen kauemmas uusiin kuntakeskuksiin ja palveluiden saavutettavuuden vaikeutuminen.⁴⁴¹ Konkreettisin muutos kunnallisissa palveluissa koettiin kunnantalojen toimintojen siirtymisissä uusiin kuntakeskuksiin ja uusien palvelupisteiden perustamisina pitäjiin. Kunnantaloissa oli usein työskennelleet tutut ihmiset, joilta oli ollut helppo lähestyä. Kunnantalo edusti symbolisesti ”meitä” ja siellä hoidettiin ”meidän” asioita.⁴⁴²

Mutta tota ei meillä heti välittömästi tapahtunu mitään [Kiskon alueen palveluissa]. Mutta pikkuhiljaa niinkun sitten. Ensinnäkin se kunnantalo hiljeni, joka on aivan keskellä sitä meidän keskustaajamaa ja hyvin semmosella keskeisellä paikalla. Ja siten niinkun sen hiljeneminen niin kun kouraisee ihmistä. Koska se, jotakin on niin kun puuttumassa, jotakin on poissa.⁴⁴³

Kunnantalon toimintojen lakkaaminen koettiin usein varsin konkreettisenä merkinä kunnan olemassaolon lakkaamisesta, vaikka henkilöiden omat käynnit kunnantalolla olisivat olleetkin hyvin satunnaisia ja harvoin tapahtuneita.⁴⁴⁴ Kunnantalojen hiljenemisen lisäksi julkisiin palveluihin tuli odotetusti vähitellen muutoksia, kun esimerkiksi hammaslääkärien ja sairaanhoitajien päivystystä ja vastaanottoaikoja vähennettiin pitäjien alueilla. Kunnallisten palvelujen vähenemisestä huolimatta liitoksilla ei ollut juurikaan vaikutusta ihmisten arkielämän muihin palveluita vaativiin osa-alueisiin, sillä usein käytetyt peruspalvelut muun muassa pankkeineen, kauppoineen ja apteekkeineen pysyivät pääosin samoina kuin aiemminkin.⁴⁴⁵

Vuoden 2009 kuntaliitosten toteutuminen osui ajankohtaan, jossa yhteiskunnassa koettiin taloudellisen taantumien vaihe. Kyseisenä vuotena liitoksen toteuttaneissa Hämeenlinnassa ja Salossa monet yksityisten palveluiden ja yritystoiminnan kohtaamat haasteet johtuivat taantumasta, eivätkä

440 Mäkinen 2009, 62–63.

441 TYKL/aud/789; TYKL/aud/791.

442 Mäkinen 2013, 54; Katiskoski 2014, 70–71; Koskihaara 2016, 163.

443 TYKL/aud/790.

444 Katiskoski 2014, 71.

445 TYKL/aud/787.

liittyneet kuntaliitoksiin. Yleisessä mielikuvassa ne liitettiin kuitenkin kunta-liitoksista johtuviksi.⁴⁴⁶ Suomenselällä taloudellinen taantuma ja myös vuo-teen 2009 osunut Salo–Lohja -moottoritien avautuminen vaikuttivat yhdessä siihen, että pitäjän keskus Kitula hiljeni, kun sen läpi kulkevan vanhan 1-tien liikenne siirtyi uudelle moottoritiele.

Myös Mietoisissa nousi esille palvelujen vähäisyyden yhteydessä laa-jemmat ja pitkäaikaisemmat yhteiskunnalliset muutokset, mitkä olivat vai-kuttaneet siihen, että pitäjän palvelutarjonta oli vähäistä. Pitkäaikaisempi maatalouselinkeinon väheneminen alueella oli vaikuttanut laskevasti maa-talouden parissa työskentelevän väestön määrään, joka olisi ollut päivisin käyttämässä alueen palveluja. Pitäjän ulkopuolella työskentelevät puolestaan hoitivat kauppa-asiointinsa pääsääntöisesti työmatkoillaan suuremmissa kes-kuksissa Turussa ja Raisiossa.⁴⁴⁷

Kuntaliitokset eivät aiheuttaneet pelkästään kunnallisten palveluiden karsimista tai supistamista. Tutkimukseni kohteena olevissa pitäjissä liitos toi mukanaan myös kokonaan uusia palveluja, joita uusi kunta alueille järjesti. Palvelujen toteuttamistapa oli molemmissa liikkuva palvelu, joka Hämeen-linnassa toteutui joka toinen viikko Kalvolan pitäjän kylissä kulkevan kir-jastoauton muodossa.⁴⁴⁸ Liikkuvia palveluja tutkinut etnologi Jussi Lehtonen nostaa tutkimuksessaan esiin, miten kuntaliitokset sysäävät entiset pääkirjas-tot sivukirjastojen asemaan tai ne korvataan kirjastoautolla ja koulukirjasto-jen laajentamisilla.⁴⁴⁹ Tutkimusta varten tekemiäni haastattelujen ajankohtana vuonna 2011 Suomessa liikennöi 153 kirjastoautoa,⁴⁵⁰ joka Lehtosen tutkimis-ta liikkuvista palveluista – kirjastoautoista, myymäläautoista, pankkiautoista ja autopostitoimistoista – oli kyseisenä ajankohtana kaikkein yleisin.⁴⁵¹

Kirjastoauto oli Hämeenlinnan kaupungin pyrkimys ylläpitää palve-lua saavutettavana kunnan kaikille asukkaille. Kalvolan pitäjän syrjäkylillä se otettiin vastaan mieluisana palvelujen kohentumisena kuntaliitoksen jäl-keen.⁴⁵² Palvelujen siirtäminen pyörien päälle korvautuu kunnissa usein myös

446 TYKL/aud/769; TYKL/aud/772; myös Lindberg & Kortelainen 2016, 120.

447 TYKL/aud/780.

448 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

449 Lehtonen, 2016, 153–155.

450 Perustilastot, Suomen yleisten kirjastojen tilastot, <https://tilastot.kirjastot.fi/> (luettu 3.10.2022).

451 Pankkiautot ja postiautoimistot eivät koskaan muodostuneet kovin yleisiksi. (Lehto-nen 2016.)

452 TYKL/aud/809.

palveluratkaisuilla, joilla kuntien asukkaille mahdollistetaan liikkuminen reuna-alueilta keskustoissa sijaitsevien palvelujen äärelle. Mynämäellä kunta järjesti erityisesti ikääntyneelle väestölle kaksi kertaa viikossa osoitetun palvelukyydin, jolla Mietoisten pitäjän asukkaat pääsivät asioimaan kuntakeskukseen palveluiden äärelle.⁴⁵³

Haastattelujen tekohetkellä voimassa olleessa Suomen Kylätoiminta ry:n ohjelmassa nostettiin erityisesti esille kuntaliitosten mukanaan tuomat haasteet palvelujen säilyttämiseksi kylissä. Ratkaisuna haasteisiin ohjelmassa esitettiin yhdistysten tekemää suunnitelmallista kehittämistyötä, jossa paikallistoiminnan kautta toteutetaan uusia työtapoja, yhteistyömuotoja ja vastuunkantoa palvelujen tuottamisesta. Laajaa vastuunkantajan roolin tarjoamista perustellaan ohjelmassa sillä, että paikallistoimijoilla on paras tietämys ja taito reagoida omia alueitaan koskeviin asioihin.⁴⁵⁴

Kuntaliitoksiin liittyvät pelot kunnallisten palvelujen alasajosta ja alueiden jäämisestä unohdettujen sivukylien asemaan eivät tutkimukseni kohteena olevissa pitäjissä toteutuneet kaikkein pahimmissa skenaarioissaan. Sen sijaan uudet kunnat pyrkivät ottamaan palvelujen tarjoamisessaan alueet ja asukkaat kattavasti huomioon erilaisin, joskin paikoin niukoin, palveluratkaisuin. Loiventavaa vaikutusta muutokseen toivat myös liitossopimuksissa määritellyt tarjottavien palveluiden vähimmäistasot ja alueiden kehittämiseen suunnatut taloudelliset resurssit. Minna Mäkisen tutkimassa Säynätsalon ja Jyväskylän kuntaliitoksessa Jyväskylän kaupunki otti heti kuntaliitoksen toteuduttua aktiivisen roolin liitossopimuksessa määritellyn investointisopimuksen toteuttamiseksi. Säynätsaloon saatiin nopealla aikataululla kaupungin toimesta jääkiekkokaukalo, teiden asfaltointi, kevyenliikenteen väylien rakentaminen sekä puistoalueiden siistiminen.⁴⁵⁵

Jyväskylän esimerkki on osoitus siitä, miten kaupunki pystyi aktiivisella toiminnallaan osoittamaan heti liitoksen toteuduttua, että myös Säynätsalon alue otetaan huomioon kaupungin uudessa kokonaisuudessa ja liitossopimuksessa sovituista asioista pidetään kiinni. Päämäärätietoisella toiminnalla oli myös rauhoittava vaikutus asukkaiden pelkoihin. Päinvastainen kokemus liitossopimuksessa määritellystä parannuksesta oli Mietoissa Pyhen kyläyhdistysten edustajilla. Mynämäen ja Mietoisten kuntaliitossopimuksessa oli

453 TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/779; TYKL/aud/780.

454 Suomen Kylätoiminta ry. 2014, 11, https://issuu.com/maaseutuplus/docs/ohjelma2014_2020_issue (luettu 5.11.2022).

455 Mäkinen 2007, 81–83; Mäkinen & Wilmi 2016, 217–218.

määritely varoja käytettäväksi uuteen kevyenliikenteenväylään, joka kulkisi Pyheen kylän alueella.⁴⁵⁶ Haastattelujen tekohehkellä vuonna 2011, eli neljä vuotta liitoksen jälkeen, asia ei ollut kuitenkaan edennyt. Tilanne koettiin toisaalta sellaiseksi, jossa kyläyhdistyksen tulisi pitää jatkossa ääntä, jotta lupaus täytettäisiin, mutta samalla asian edistymättömyys herätti epäilyjä siitä, että rahat olisi käytetty jo johonkin muuhun.⁴⁵⁷

5.6. Kyläkoulu herätti enemmän tunteita ja toimintaa kuin kuntaliitos

Kyläkoulujen lakkautukset ovat olleet pysyvästi ajankohtainen ilmiö 1960-luvulta lähtien. Enimmillään kansakouluja oli maassamme lukuvuonna 1959–1960, jolloin koulujen lukumäärä oli 6527.⁴⁵⁸ Huippuvuoden jälkeen kouluverkko on tasaisesti harventunut ja keskittynyt alueellisesti. Vuonna 2009 koulujen lukumäärä oli 3027, joista pieniä alle 50 oppilaan kouluja oli 738.⁴⁵⁹ Vuonna 2022 pieniä alle 50 oppilaan kouluja oli jäljellä enää reilut sata.⁴⁶⁰ Koulujen lakkautuksiin ovat vaikuttaneet monet syyt: syntyvyyden lasku ja siitä johtuvan oppilasmäärän väheneminen, maan sisäisen muuttoliikkeen suunta, perusopetuksessa toteutetut muutokset, viestintä- ja liikenneteknologian kehittyminen, valtion ja kuntien taloudellinen tila ja koulusta koituvat kustannukset sekä koulujen oppilaskoot ja opetuksen laatu. Kunnissa joudutaan puntaroimaan monia osatekijöitä suunniteltaessa kouluverkkoa. Käytännössä keskustelut lakkautussuunnitelmien kohdalla keskittyvät kuitenkin pääsääntöisesti poliittis-taloudellisten perustelujen ympärille ja esimerkiksi näkökulmat lasten koulupäivien pituudesta ja oppimisympäristön laadusta jäävät pienemmälle huomiolle. Tutkimukset, joissa on osoitettu pienten koulujen edut verrattuna suuriin kouluyksiköihin, tuntuvat jäävän päätöksiä tehtäessä pienemmälle huomiolle.⁴⁶¹ Vaikka lakkautuksia yleensä perustellaankin tavoiteltavilla säästöillä, on niiden todellinen toteutuminen riippuvaista

456 TYKL/aud/775; TYKL/aud/779.

457 TYKL/aud/775.

458 Martikainen 1984, 988.

459 Autti & Hyry-Beihammer 2009, 54, 56.

460 Suomen Kylät ry 2022, https://suomenkylat.fi/content/uploads/2023/01/kylakoulujen-pelastussuunnitelma_.pdf (luettu 13.8.2023).

461 Autti & Hyry-Beihammer 2009, 58–59; Tantarimäki 2010, 32–33; Kilpeläinen 2010, 162–164, 166–167; Tantarimäki 2011, 94–95.

myös monesta muusta samanaikaisesti kunnassa ja yhteiskunnassa tapahtuvasta kehityksestä.⁴⁶²

Koulu on kylän elinvoimaisuudelle merkittävä palvelu. Sen merkitys ei rajoitu vain kunnan tarjoamaan sivistyspalveluun, vaan sen merkitys näyttäytyy myös laajemmin kyläyhteisön toimintoja kokoavana paikkana, jossa järjestetään yhdistysten kokouksia, juhlia ja harrastusmahdollisuuksia. Harvaan asutulla maaseudulla kyläkoulut voivat toimia myös lähipalvelukeskuksina, jonne keskitetään erilaisia kyläläisten arkea ja kylän elinvoimaa edistäviä toimintoja.⁴⁶³ Koulut ovat merkittävä osa kuntien tarjoamaa sivistyspalvelua ja kunnan muodostamaa sivistyspalveluverkkoa. Kouluverkon historiallinen kehityssuunta huomioiden ei ole yllättävää, että myös kuntaliitosten yhteydessä pelot kyläkoulujen säilymisestä aktivoituivat erityisesti pienten kyläkoulujen kohdalla. Pelot eivät myöskään olleet aiheettomia, sillä monissa kunnissa pian liitoksen toteutumisen jälkeen uusi kunta aloitti sivistyspalveluverkkoon liittyvän selvitystyön ja useat kyläkoulut joutuivat lakkautusuhan alle.⁴⁶⁴

Pelko kouluverkon karsimisesta nousi esille kuntaliitoksen yhteydessä myös tämän tutkimuksen pitäjissä. Mietoisten kahden koulun kunto oli hyvä ja oppilasmäärät riittävät, mutta liitoksen jälkeen toinen niistä sijaitsi maantieteellisesti lähellä vanhan Mynämäen puolella toimivaa kyläkoulua. Kyseisten koulujen väliselle tieosuudelle oli suunnitteilla kevyenliikenteen väylä, jonka pelättiin johtavan siihen, että jompikumpi kouluista lakkautettaisiin. Erityisesti huoli haastateltavilla oli siitä, että lakkautusuhan alle joutuisi Pyheen kylässä sijaitseva Pyhän koulu.⁴⁶⁵ Kevyenliikenteenväylään liittyi kylässä ristiriita: yhtäältä sen pelättiin johtavan koulun lakkauttamiseen, mutta toisaalta sen rakentaminen koettiin tärkeänä. Väylän merkitystä korosti se, että se liittyi jo aiemmin tutkimuksessani käsittelemääni liitossopimuksen ja siihen määritelyihin kylän kehittämiseen tähtääviin toimiin.

Myös Kalvolassa kyläkoulujen lakkautukset tulivat ajankohtaisiksi samaan aikaan kuntaliitoksen kanssa. Rimmilän kylän lapset kävivät naapurikylässä, Pirttikosken koulua, joka oli yksi lakkautuksen alle joutuneista kouluista.

462 Tantarimäki 2011; Nieminen 2022, 83–84.

463 Kolehmainen 2002; Autti & Hyry-Beihammer 2009, 57–58; Haantie 2013, 28–29, 150–154; Rantanen 2014.

464 Rannikko 2009, 15; Mononen & Tuononen 2012, 27.

465 TYKL/aud/784; TYKL/aud/775; TYKL/aud/779.

Ja täällä tietysti sekosi aika paljon siihen samaan hässäkkään toi Pirttikosken koulun lakkauttaminen oli siinä samanaikaisesti. Se oli samaan aikaan, kun tätä yhdistymistä puuhattiin ja suunniteltiin, niin se paljon enemmän täällä niitä tunteita herätti. Ja se oli niin kun tänne paikallisille suurempi asia, että siihen otettiin voimakkaammin kantaa joka tavalla.⁴⁶⁶

Vaikka lakkautettu Pirttikosken koulu ei sijainnut Rimmilän kylässä, oli se kuitenkin Rimmilän lapsiperheille ja kylän asukkaille palvelu, jonka lakkauttaminen ja siirtyminen naapurikylästä kauemmas Iittalaan aiheutti kuntaliitosta runsaampia keskusteluja ja kannanottoja. Lakkautuksen myötä koulukyytejä varten järjestetyt kuljetukset vähentyivät ja reitit muuttuivat. Se puolestaan vaikutti heikentävästi kylässä ilman omaa autoa asuvien liikkumisen mahdollisuuksiin, sillä kylän asukkaat olivat voineet käyttää koulukyytejä myös omassa liikkumisessaan.⁴⁶⁷

Kyläkoulujen lakkautuksia oli suunniteltu jo Kalvolan kunnan aikana ja viimeisinä vuosina ennen kuntaliitosta pitäjään oli rakennettu uusi koulukeskus, jonne kaikki Kalvolan alueen oppilaat olisi keskitetty tulevaisuudessa todennäköisesti myös ilman kuntaliitosta.⁴⁶⁸ Kyläkoulujen lakkautuksia tutkineen Sami Tantarimäen mukaan koulujen joutumisiin lakkautusuhan alle reagoidaan usein yllätyksinä, vaikka selkeitä merkkejä ja konkreettisia suunnitelmiakin kouluverkon supistamisesta olisi ollut ilmassa pidempään. Sovittuihin oppilasmäärärajoihin tai lakkautuksen aikatauluun tuudittaudutaan usein sen sijaan, että kylissä toimittaisiin pitkäjänteisesti ja ennakoivasti esimerkiksi tarvittavan oppilasmäärän ylläpitämistä edistävän asukashankinnan puolesta. Toisaalta, mikäli sovitusta asioista ei pidetä kunnan taholta kiinni on ymmärrettävää, että koulun lakkautus saa kylissä osakseen vastustusta.⁴⁶⁹

Hämeenlinnan kuntaliitoksen liitossopimuksessa oli luvattu säilyttää kaupungin kouluverkko entisellään kolmen vuoden ajan, mutta kaupunki lähti toteuttamaan kyläkoulujen lakkautuksia nopeammalla aikataululla.⁴⁷⁰ Lakkautuksen kohteeksi joutui Lammin pitäjässä sijaitseva Lieson kyläkoulu. Kaupunki joutui kuitenkin perumaan koulun lakkautuksen liitossopimuksessa sovitun hallinnon ja palvelujen järjestämisen aikataulun vastaisena.⁴⁷¹ Päätös toteuttaa koulujen lakkautukset liitossopimuksessa sovittua aikataulua

466 TYKL/aud/807.

467 TYKL/aud/806.

468 TYKL/aud/804.

469 Tantarimäki 2011, 92.

470 TYKL/aud/808; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804.

471 Tantarimäki 2011, 91.

nopeammin oli omiaan liittämään koulujen lakkautuksiin liittyvät kielteiset vaikutukset ja mielikuvat kuntaliitoksesta johtuviksi myös Kalvolan pitäjässä, vaikka kyläkoulujen lakkautuksista oli tehty päätös jo ennen kuntaliitosta Kalvolan kunnan toimesta. Uudella koulukeskuksella uskottiin olevan myönteinen vaikutus Kalvolan pitäjän alueella tarjottavan perusopetuksen säilymiselle Hämeenlinnan kaupungin sivistysverkossa.

Liitosalueiden palvelujen väheneminen oli kuntaliitoksen jälkeen realiteetti, sillä palveluja ei ole varaa pitää entisellään kaikissa pitäjissä. Mitä paremmat palvelut kunnassa olivat olleet ennen liitosta, sitä parempi tilanne oli myös liitoksen jälkeen, sillä usko uusien palveluiden saamiseen ei ollut haastateltavien keskuudessa kovin korkealla.⁴⁷² Koulujen säilymisen kohdalla merkittävä tekijä tarpeeksi suuren oppilasmäärän lisäksi on myös koulukiinteistön kunto. Vasta remontoitu tai uusi koulukiinteistö ei todennäköisesti vaadi lähitulevaisuudessa suuria remontti-investointeja ja kuluja kunnalle, jolloin koulun joutuminen lakkautusuhan alle ei ole todennäköinen tai ainakin perusteluja lakkautukselle olisi vaikeampi löytää.

Konkreettisimmin kyläkoulun lakkautusuhka ja koulun puolesta toimiminen nousi tutkimuksessani esille Luopioisten Rautajärven kylällä, jossa pian kuntaliitoksen jälkeen Pälkäneen kunnan aloittaman kouluverkon karsimisen myötä Rautajärven kyläkoulu joutui lakkautusuhan alla olevien koulujen listalle. Mielikuvissa kyläkoulun lakkautusuhan ja kuntaliitoksen välille syntyi syy-seuraussuhde, vaikka varmuutta siitä, etteikö samoin olisi voinut käydä myös ilman kuntaliitosta, ei voi olla. Rautajärvellä koulun joutuminen listalle koettiin väärytenä, sillä samalle lakkautettavien koulujen listalle oli merkitty myös pienempiä ja lähempänä kuntakeskusta sijaitsevia kouluja. Rautajärven koulu oli monia listalla olevia kouluja suurempi oppilasmäärältään ja palveli lisäksi useiden kylien lasten lähikouluna Pälkäneen kunnan reuna-alueella.⁴⁷³

Rautajärven kyläyhdistys osallistui koulun vanhempaintoimikunnan kanssa aktiivisesti koulun puolustamiseen adressein, lehtikirjoituksin, kunnanhallitukselle ja -valtuustolle lähetetyin kirjelmin ja kunnanvaltuutettuihin kohdistetun suoran vaikuttamistyön kautta vuosina 2008–2009.⁴⁷⁴ Lakkautusuhan alle joutuneiden koulujen kylät ja niissä toimivat yhdis-

472 TYKL/aud/787; TYKL/aud/789.

473 TYKL/aud/792.

474 TYKL/aud/797; TYKL/aud/792.

tykset tekivät yhteistyötä koulujen säilyttämiseksi. ”Yhteinen uhka sai riivit yhdistymään” ei vain Luopioisten alueella vaan myös Pälkäneen puolella.⁴⁷⁵ Päätävään kokoukseen maaliskuussa 2009 Rautajärveltä lähdettiin bussilla ja mukaan oli varattu banderollit, joissa oli eri päätösten mukaiset tekstit. Aktiivisen vaikuttamistyön ja päätävässä kokouksessa pitkien keskustelujen lopputuloksena oli, että noin viidenkymmenen oppilaan koulu sai jäädä kylään. Rautajärven koulun puolesta toimineiden banderollissa luki ”Rautajärven koulu kiittää”⁴⁷⁶

Haastattelujen tekoaikaan syksyllä 2011 kouluasia oli noussut uudelleen esille. Vuonna 2009 tehdyssä päätöksessä kunta ei lakkauttanut yhtään kyläkoulua, mutta vuonna 2011 asia oli nostettu uudelleen sivistyslautakunnan käsittelyyn. Esityksessä säästöjä pyrittiin saamaan koulujen lakkautuksen tai opettajien määrän vähentämisen kautta. Rautajärven koulun osalta oli esitetty koulun muuttamista kolmen opettajan koulusta kahden opettajan kouluksi, mikäli oppilasmäärä laskisi alle 40 oppilaan. Suunnitelmaan kuului myös koulun muuttaminen 1.–6. luokkien koulusta 1.–4. luokkien kouluksi.⁴⁷⁷ Sivistysverkkoon kohdistuvien säästötavoitteiden yhteydessä lakkautusuhan alle joutuneiden kyläkoulujen kohdalla joudutaan usein pitkäaikaiseen puolustustaisteluun, jossa eri näkökulmista lasketut säästö- ja kuluarviot kamppailevat keskenään.⁴⁷⁸

Eli käy samalla lailla, että siitä tulee semmonen Ämmänsän koulu ja sitte se pikkuhiljaa lopetetaan. Että kyllähän niillä on kova halu siellä jollain, jokka laskee niitä säästöjä. Mutta kun siitä nyt ei minun käsittääkseni tuu säästöjä, koska ne oppilaat tarvii sen ruuan ja kuljetuksen ja lämmön ja siivoukset sun muut, että ei se minun käsittääkseni siitä mikskään muutu, että jos niitä saadaan vähän vaikka kokoja kasvatettua. Kyllä tua minun käsittääkseni parempi tos tommonen lähikoulu on kun, että kuskataan sitte tonne kauas.⁴⁷⁹

Sivistyslautakunnan käsittelyssä esitys kuitenkin hylättiin perusteluna se, että saman vaalikauden aikana kaksi vuotta aiemmin oli jo kertaalleen käyty kouluverkkokeskustelu ja päätökset tehty sen mukaan. Rautajärven kylässä ja kyläyhdistyksen toiminnassa tämä tarkoitti sitä, että koulukysymyksen kanssa saatiin hengähtää taas ainakin hetkiseksi.

475 TYKL/aud/792.

476 TYKL/aud/797.

477 TYKL/aud/810; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

478 Tantarimäki 2011, 85–88.

479 TYKL/aud/794.

Kyläkoulun lakkautusuhan yhteydessä paikallistason aktiivisuus yleensä nousee, ja koulun pelastamiseksi ryhdytään toimimaan perustamalla esimerkiksi kyläyhdistyksiä tai jo olemassa olevat yhdistykset aktivoituvat koulun pelastamiseen.⁴⁸⁰ Pienissä kylissä koulun merkitys kylän elinvoimaisuudelle on suuri: se pitää lapsiperheet kylässä ja vaikuttaa parhaimmillaan myönteisesti myös kylän muuhun palvelutarjontaan. Mikäli koulun toiminta lopulta lakkautetaan kokonaan, on sillä edelleen vaikutuksensa myös yhteisöön. Parhaimmillaan se voi aktivoida yhteisöä uuteen toimintaan, mutta myös seisauttaa, lamaannuttaa, taannuttaa tai jopa katkaista kylän ja kunnan suhteet. Jälkimmäinen vaihtoehto kävi toteen Hämeenlinnaan liittyneessä Lammin pitäjässä, jossa Mommilan kyläkoulun lakkautus johti Mommila-Hietosen kylän hakemaan vuonna 2007 osakuntaliitosta Hausjärven kuntaan. Liitos toteutui vuonna 2009 Hämeenlinnan ja Hausjärven valtuustojen hyväksymisen ja valtiovarainministeriön päätöksen jälkeen.⁴⁸¹

Rautajärvellä kiinnostus kyläyhdistyksen toimintaan virkistyi ja kasvoi kyläkoulun kohtalon jouduttua vaakalaudalle. Uusia ihmisiä tuli mukaan toimintaan koulun säilymisen puolesta. Koulun kohtalon ratkettua uhan ensimmäisessä vaiheessa, osa uusista toimijoista jäi pysyvämmiin mukaan kyläyhdistyksen toimintaan. Koulukysymyksen synnyttämän uuden vireen myötä kyläyhdistyksessä oli alettu toimia entistä vahvemmin kylän kehittämisessä ja markkinoinnissa sekä asioiden puolesta vaikuttamisessa kunnan ja päättäjien suuntaan. Vaikka lakkautus oli saatu kertaalleen torjuttua, oli kyläyhdistyksen toimijoille selvää, että koulun säilymiseksi kylässä myös tulevaisuudessa, olisi oppilasmäärä oltava jatkossakin riittävän suuri. Käytännössä tämä tarkoitti tarvetta saada uusia asukkaita kylään. Koulun on yleisesti tunnistettu vaikuttavan myönteisesti kylien ja maaseudun asukasmäärään.⁴⁸²

Koulun olemassaolon merkitys Rautajärven kylässä oli osoittautunut myös käytännössä merkittäväksi uusien asukkaiden muuttopäätökseen

480 Autti & Hyry-Beihammer 2014, 8–10, 12. Suomen Kylät ry on julkaissut vuonna 2022 Kyläkoulujen pelastuspaketin, jonka tarkoituksena on herätellä päättäjiä pohtimaan kouluverkon kehittämistä eri näkökulmista ja tarjota kysymyksiin ratkaisuehdotuksia. (Suomen Kylät ry 2022, https://suomenkylat.fi/content/uploads/2023/01/kylakoulujenpelastussuunnitelma_.pdf (luettu 13.8.2023).) Lisäksi Facebookissa on toiminut 2010-luvun puolivälistä lähtien Suomen lähikoulut ry (kyläkoulut Suomessa) -ryhmä, jossa toimijat ympäri Suomen jakavat kokemuksiaan koulujen lakkautuksista tai niiden uhan alle joutumisesta sekä tietoa ja tukea lähikoulujen puolesta toimimiseen. (<https://www.facebook.com/groups/1486100175024753/?ref=share> (luettu 14.8.2023).)

481 Tantarimäki 2011, 89–91.

482 Ks. Mononen & Tuononen 2012, 31.

vaikuttavaksi tekijäksi. Haastateltava kertoi esimerkin vuokra-asunnosta, josta omistaja oli laittanut netti-ilmoituksen maininnalla lähellä sijaitsevasta kyläkoulusta. Vielä samana päivänä asuntoa oli tullut katsomaan lapsiperhe.⁴⁸³ Kyläyhdistyksessä oli tunnustettu mahdollisuus ottaa aktiivisempi rooli uusien asukkaiden houkuttelemiseksi, mutta myös kunnan roolia tonttien kaavoituksissa korostettiin.⁴⁸⁴

Ehkä täällä ei nähdä sitten, että täällä vois ihmiset asua ja viihtyä, että se tämmönen kun kylän läpi ajaa niin voi olla, että tää ei kerro kaikkee, mitä täällä kuitenkin on, että loppujen lopuksi täällä kylällähän on paljon yrityksiä, mutta se on vähän, että kaikkee ei aina katsomalla selviä.⁴⁸⁵

Kyläkaava-asia oli kylällä ajankohtainen, mutta kaavan kokonaisuuden suunnittelu oli haastattelujen tekohetkellä vielä alkutekijöissään.⁴⁸⁶ Kyläkoulun kohtalo ja sen puolesta toimiminen oli jättänyt kaava-asian taustalle odottamaan.⁴⁸⁷ Kyläkaavan osalta vaikutti myös siltä, että kunta ei ollut markkinoinut Rautajärven tontteja kovinkaan aktiivisesti, vaan markkinoinnin keskiössä olivat olleet muut alueet Luopioisten ja Pälkäneen pitäjistä ja erityisesti kunnan keskustan alueella sijaitsevat tontit ja asunnot.⁴⁸⁸

Kyläkaavan suunnittelun ohella Rautajärven kyläyhdistyksessä oli aktivoituttu kylän vuokrattavien ja myytävien asuntojen kartoittamisessa.

Me on just kartotettu sitä kauheesti, ja aina katotaan karttojen kanssa, että tossa, entäs toi talo, onks se tyhjillään, kuka kyslee tota. Ei täällä sinänsä oo, et koska mökkiläisiä on paljon, niin täällä on niitä kolme viikonloppua vuodessa asuttuja asuntoja, joista ei haluta luopua.⁴⁸⁹

Tehtävä ei kuitenkaan ollut helppo, sillä pääsääntöisesti kylän asunnot olivat käytössä vakituisesti tai ainakin vapaa-ajanasuntoina.⁴⁹⁰ Erityisesti harvaanasutulla maaseudulla myytävien asuntojen löytyminen voi osoittautua vaikeaksi, sillä vaikka asumattomia asuntoja löytyisikin eivät omistajat välttämättä ole valmiita myymään kiinteistöjään niihin liittyvien tunnesiteiden ja merkitysten vuoksi. Tällaiset kiinteistöt ovat usein siirtyneet vapaa-ajan käyttöön kesämökeiksi tai jopa varastoiksi. Kiinteistöjen käytöllä on kuitenkin

483 TYKL/aud/795.

484 TYKL/aud/797; TYKL/aud/810; TYKL/aud/792.

485 TYKL/aud/810.

486 TYKL/aud/810.

487 TYKL/aud/795.

488 TYKL/aud/795; TYKL/aud/797; TYKL/aud/810; TYKL/aud/792.

489 TYKL/aud/795.

490 TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

kin merkitystä kyläyhteisöjen kannalta, parhaimmillaan vapaa-ajanasukkaat vaikuttavat myönteisesti kylän elinvoimaan, palveluihin ja maisemaan kiinteistöjen ja pihapiirien kunnossapidon kautta.⁴⁹¹

Rautajärven kyläyhdistyksen toiminnalla oli tarkoitus ja päämäärä, jolla tähdättiin koulun säilyttämiseen.⁴⁹² Uhka kyläkoulun lakkauttamisesta aktivoi jo aiemmin aktiivisesti toiminutta yhdistystä monipuoliseen kylän elinvoiman ja viihtyvyyden eteen toimimiseen. Kyläkaavan ja myytävien kiinteistöjen kartoituksen lisäksi kylään oli suunnitteilla palvelukeskus, jonne oli tulossa kauppa, kahvila ja parturi. Erityisesti koulun ja kaupan rooli elinvoimaisuuden ylläpitäjänä ovat merkittäviä ja niillä on suoraan vaikutusta myös siihen, muuttaako kylään uusia asukkaita ja erityisesti lapsiperheitä.⁴⁹³ Vaikka näkymät tulevaisuuden suhteen Rautajärvellä olivat myönteiset, olivat kyläyhdistyksen toimijat tietoisia siitä, että myönteisiä asioita ei tapahdu, jos asioita ei ajeta ja kylää markkinoida muun muassa asunnonostajille tai yritystoimintaa harjoittaville.⁴⁹⁴ Tähän tavoitteeseen yhdistyksessä oli vastattu muun muassa kylän uusilla kotisivuilla, joilla tavoiteltiin kylän tunnettavuuden lisäämistä esittelemällä kylää, sen palveluja ja toimijoita sekä houkuttelemalla uusia asukkaita kiinteistöjä ja tontteja markkinoimalla.⁴⁹⁵ Toimet vastasivat niitä odotuksia, joita myös maaseutupoliittisissa ja kylätoimintaa ohjaavissa ohjelmateksteissä 2000- ja 2010-luvulla oli kirjattu paikallisyhteisöjen toimiksi maaseutualueiden ja kylien elinvoiman ylläpitämiseksi.⁴⁹⁶

Kyläkoulun lakkautusuhka vaikutti siihen, miten kyläyhdistys pyrki uusilla ja entistä aktiivisemmilla tavoilla toimimaan kylän elinvoiman, viihtyisyyden ja esilläolon puolesta. Kuntaliitoksen myötä muuttunut toimintaympäristö ja kunnan tavoitteet sivistysverkon muokkaamiseksi olivat laukaisijoina uuden toiminnan ja vastuun ottamisessa. Kyläkouluasiassa oli toistaiseksi onnistuttu, mutta kylän kirjastoa kyläyhdistys ei onnistunut säilyttämään Rautajärvellä. Sen sijaan tilalle oli tullut kunnan ostamana palveluna Padasjoen puolelta kulkeva kirjastoauto.⁴⁹⁷ Palvelujen paranemisen osalta Rautajärven kylässä oltiin tulevaisuuden suhteen toiveikkaita, sillä uusi yrit-

491 Sikiö, Pitkänen & Rehunen 2014; myös Autti & Hyry-Beihammer 2014, 10.

492 TYKL/aud/792.

493 TYKL/aud/797; TYKL/aud/810; TYKL/aud/792; TYKL/aud/794; TYKL/aud/795.

494 TYKL/aud/792.

495 TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

496 Suomen Kylätoiminta ry. 2008; Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2014, 24–36; Suomen Kylätoiminta ry. 2014, 35.

497 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

täjä oli 2010-luvun alussa avaamassa kylään elintarvikekauppaa muutaman kaupattoman vuoden jälkeen.⁴⁹⁸ Uusi kauppias oli kylän asukas ja yhteisön aktiivinen jäsen. Hänen toimintansa kyläkaupan avaamiseksi on esimerkki yksilön halusta ja rohkeudesta parantaa kylän palveluja paikassa, johon suuret kauppaketjut eivät tule toimimaan. Kyse on myös uuden kauppiaan henkilökohtaisesta sitoutumisesta kylään ja sen yhteisöön, jossa kansatieteilijä Liisa Kurkisen mukaan kauppialla on rooli sekä yhteisöä ylläpitävänä ja rakentavana että tukea saavana toimijana.⁴⁹⁹

2010-luvun alkuvuosina uusien kuntaliitosten toteutuminen ja entisestään suurempien kuntien muodostaminen näyttäytyivät mahdollisina tulevaisuuskuvina. Uusien liitosten mahdollisuus nousi esille myös Rautajärven kyläyhdistystoimijoiden haastatteluissa, ja johti erään haastateltavan pohdintaan siitä, miten uuden kuntaliitoksen yhteydessä koulunkäyntialueet tulisivat jaetuksi uudelleen. Rautajärven koulunkäyntialueen jakaminen kahtia, jolloin osa lapsista kävisi pohjoisempaan sijaitsevaa Pohjan koulua, tulisi vaikuttamaan rautajärveläisyyteen ja kyläidentiteettiin, sillä tuolloin rautajärveläisiä olisi hyvin vähän. Koulun merkitys kyläidentiteetin ylläpitäjänä oli määräävä tekijä, jossa uusilla liitoksilla ja koulunkäyntialueiden jaoilla tulisi todennäköisesti olemaan rikkova merkitys.⁵⁰⁰

5.7. Kiinteistöt intressien kohteina

Kuntaliitoksen jälkeen uusissa kaupungeissa tehtiin vaikeita päätöksiä, joista kaikki eivät olleet liitoksessa mukana olleiden pitäjien asukkaiden ja yhteisöjen kannalta mieluisia. Salon kaupungin ja Suomusjärven pitäjän välejä oli jäänyt hiertämään pitäjään vuoden 2008 marraskuussa avattu Kivikausikeskus Riran kohtalo. Riran tarkoituksena oli toimia alueen kivikautisen kulttuurin keskuksena uuden ja vilkkaan Turku–Helsinki-moottoritien varrella. Alun perin keskuksen oli tarkoitus olla alueen kuntien yhteistyön ponnistus, mutta suunnitelmien kariuduttua Suomusjärven kunta haki vuonna 2007 hankkeelle rahoitusta kahden EU-hankkeen kautta. Riran toiminta alkoi itsenäisen Suomusjärven kunnan aikana muutamaa kuukautta ennen kuntalii-

498 TYKL/aud/792; TYKL/aud/794; TYKL/aud/810; TYKL/aud/795.

499 Kurkinen 2020, 113–117.

500 TYKL/aud/795. Uusia kuntaliitoksia ei ole vuoteen 2023 mennessä toteutettu, mutta Rautajärven kyläkoulua kohtasi lakkautus vuonna 2021. Rautajärven kylän Internetsivuilla voi kuitenkin nähdä kylän ja sen eri toimijoiden aktiivisuuden ja toiminnan kylän elinvoiman ja viihtyisyyden ylläpitämiseksi. (Rautajärvi, <https://rautajarvi.fi/> (luettu 19.4.2023).)

toksen täytäntöönpanoa. Kunnan hankkeena perustettu Rira olisi toiminnan jatkuessa ollut Suomusjärven kuntaa ja sen historiaa esittelevä ja tarinallistava keskus. Kuntaliitoksen astuttua voimaan vuoden 2009 alussa teki Salon kaupunki kuitenkin jo toukokuussa päätöksen keskuksen lakkauttamisesta.

Keskuksen kohtaloa voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä keskus ei ehtinyt toiminnallaan näyttää, miten hyvin se olisi tavoittanut kävijöitä tai saanut toimintaansa kannattavaksi. Keskuksen olisi tullut antaa toimia ainakin kaksi tai kolme vuotta, jotta toiminnan menestyminen olisi todella nähty. Toisesta näkökulmasta katsoen keskuksen toiminnan alun ajoittaminen tulkittiin jo liitossopimuksen hyväksyneen Suomusjärven kunnan sooloiluksi ja itse keskus kannattamattomaksi lyhyen toimintansa perusteella.

Keskuksen nopea lakkauttaminen näyttäytyy ulospäin poliittisena päätöksenä, jossa Suomusjärven kunnan itsenäisyytensä viime metreillä tekemä päätös (ja itsenäisenä kuntana olon ilmaisu) haluttiin kumota taloudellisiin syihin vedoten.⁵⁰¹ Nopealla tahdilla tehty Riran lakkautus symboloi ja sinitöi tavallaan myös Suomusjärven kunnan olemassaolon, ja päätöksellä pitäjälle osoitettiin sen uusi paikka kaupungin hallinnollisessa kokonaisuudessa. Nopea lakkautus vertautuu kunnallisten symbolien riisumisiin ja kunnan deinstitutionalistamiseen. Esihistoriallisia matkailukohteita väitöskirjassaan tutkineen etnologi Maija Mäen mukaan kuntaliitokset ovat yleisemminkin aiheuttaneet kielteisiä vaikutuksia esihistoriamatkailun jatkuvuudelle ja kehittämislle.⁵⁰² Riran tapauksessa merkitystä ei näyttänyt olevan myöskään sillä, että Suomusjärven mukaan on nimetty myös yksi esihistoriallinen ajanjakso alueelta tehtyjen merkittävien esinelöytöjen mukaan.⁵⁰³

Salon kaupungin ”pelko” kustannusten noususta liittyy osaltaan yleisempään ilmiöön, jossa kuntaliitosten myötä kuntien kiinteistöomaisuus kasvoi huomattavasti. Kiinteistöt toivat mukanaan niihin liittyvät ylläpito-kustannukset. Kuntalaisten tärkeiksi kokemien kunnan kiinteistöjen kohdalla asukkaiden ja kunnan hallinnon yhteentörmäys oli usein väistämätöntä myyntiaikeiden tultua julki. Näissä tilanteissa paikallisyhteisöt lähtivät toimimaan kiinteistöjen uusien käyttömuotojen löytämiseksi ja vaikuttamiseksi kuntaan.⁵⁰⁴ Salossa kuntalaiset onnistuivat estämään aktiivisella toiminnallaan kaupungin aikeen myydä sen omistukseen kuntaliitoksessa tulleen Sär-

501 TYKL/aud/772; Mäki 2020, 170–178.

502 Mäki 2020, 177.

503 Huurre 1990, 20–23.

504 Koskihaara 2016, 163.

kisalossa sijaitsevan Niksaaren saunan. Myyntiaie kohtasi paljon vastustusta koko Salon laajuisesti, ja lopulta kaupunki perui myynti-ilmoituksen ja alkoi vuokrata saunaa yleisesti ihmisten käyttöön. Asukkaat ympäri Saloa alkoivat vuokrata saunaa, koska ”se on se meidän sauna”.⁵⁰⁵

Niksaaren sauna on yksi esimerkki liitosten myötä syntyneiden kuntien kasvaneesta kiinteistöomaisuudesta, joiden ylläpitoon tai myyntiin kuntien oli pyrittävä löytämään ratkaisuja. Erityisesti tyhjilleen jääneet kunnantalot ovat usein joutuneet myyntilistoille. Näin tapahtui myös Mynämäellä, jossa heti liitoksen toteuduttua tyhjilleen jääneen Mietoisten kunnantalon lisäksi myyntilistalle joutui kaksi alueella sijainnutta merenrantasaunaa. Myöhemmin kaikkien kolmen kiinteistön myyntiaikeet kuitenkin kariutuivat. Erityisesti kunnantalon kohdalla asiaan vaikutti pitäjässä toimivien yhdistysten aktiivinen vaikuttamistyö kiinteistön säilyttämiseksi ja muuttamiseksi kylätaloksi.⁵⁰⁶

Mietoisten pitäjässä kunnan suunnitelmat kiinteistöjen myymisestä ja erityisesti syksyllä 2010 asukkaille yllätyksenä tullut tieto suunnitelmista lakkauttaa Mietoisten kirjasto, yhdistivät pitäjän yhdistyksiä ja asukkaita. Kirjaston lakkautusta perusteltiin kunnan taholta sillä, että sen tiloja Tavastilan koulun yhteydessä tarvittaisiin jatkossa enemmän koulun omaan käyttöön. Kirkon Seudun kyläyhdistyksen puheenjohtaja ja sihteeri päättivät laatia kunnalle vetoamuksen, jossa tuotiin esille mietoislaisten toive kirjastopalvelun säilyttämiseksi Tavastilassa. Kyläyhdistys sai tuekseen myös muita yhdistyksiä ja vetoamuksen allekirjoitti viikossa yli neljäsataa ihmistä.

Pirkko Lindberg ja Terttu Kortelainen tuovat kirjastoja Oulun seudun kuntaliitosta tarkastelevassa tutkimuksessaan esille lähikirjastojen vahvan aseman. Kirjastoja uhkaaviin lakkautuksiin on reagoitu asukkaiden taholta voimakkaasti. Erityisesti lakkautettujen kuntien vanhat pääkirjastot kotiseutukokoelmineen kantavat ohessaan vahvaa kulttuurista ja historiallista identiteettiä. Sivukirjastoilla on puolestaan merkitystä lähipalveluina, joita uusi kunta voi asukkailleen tarjota. Tutkijoiden mukaan ainakin Oulussa näytti siltä, että mitä kauempana liittyvä kunta sijaitsi kantakaupungista tai -kunnasta, sitä todennäköisempää alueen kirjastopalveluiden säilyminen oli.⁵⁰⁷

505 TYKL/aud/790.

506 TYKL/aud/784.

507 Lindberg & Kortelainen 2016, 123–125.

Mietoisissa kirjaston lakkautusuhan yhteydessä nousi esille Mynämäen sivistyslautakunnan aiemmin tekemä ehdotus kirjaston sijoittamisesta Mietoisten entisen kunnantalon tiloihin ja kunnantalon muuttamisesta kylätaloksi. Kunnanhallituksen jäsenet eivät kuitenkaan olleet ensi vaiheessa myönteisiä idealle, sillä Mietoisten kunnantalosta oli jo tehty myyntipäätös.

No mun mielestä kunta on tehny parhaansa, kaikki mahdollisen siihen eteen, että ei saatais toteutettua. Ei sit voi ainakaan kunnan virkamiehiä mitenkään ylistää, et he olis ollu positiivisella mielellä sit mukana. [---] Sitä [kunnantaloa] oli myyty sit jo kolme vuotta, et ei se mitenkään kauheen konkreettiselta. En tiedä sit, mikä se tilanne loppujen lopuks oli siinä, et oliko se hinta niin paljon metsässä. Mut eihän se itnessään sovellu suoranaisesti esimerkiks asuinkäyttöön ilman täydellistä saneerausta.⁵⁰⁸

Kunnan ylin johto epäroi kylätalohankkeen onnistumista ja sitä, jaksetaanko yhdistysten toimesta sitoutua pitkäjänteiseen toimintaan talon ylläpitämiseksi.⁵⁰⁹ Kirkonseudun kyläyhdistyksessä nähtiin, että tilanne vaati aktiivista vaikuttamista. Kirjaston säilyttämisen lisäksi yhdistystoimijat lähtivät ajamaan kunnantalon myyntipäätöksen kumoamista ja talon muuttamista kylätaloksi, johon kirjaston lisäksi sijoitettaisiin nuorisotila ja perhekahvila sekä yhdistyksille, alueen asukkaille ja harrasteryhmille kokoontumis- ja toimistotilat. Tiiviin vaikuttamistyön tuloksena kunnanvaltuusto päätti maaliskuussa 2011 vetää Mietoisten kunnantalon pois myynnistä ja lähteä kehittämään rakennuksen toimintoja yhteistyössä Mietoisten alueen yhdistysten kanssa. Tavoitteena heti alkuvaiheessa oli, että kylätalon toiminta päästäisiin aloittamaan vuoden 2011 elokuussa ja myös kirjasto siirtyisi tiloihin.⁵¹⁰

Tutkimukseni kohteina olevissa pitäjissä myös Kiskossa, Kalvolassa ja Luopioisissa kunnantalojen myyntiä suunniteltiin tai ne olivat myynnissä. Kiskossa kotiseutuyhdistys oli pyrkinyt vaikuttamaan muiden Kiskon alueen yhdistysten kanssa siihen, että kunnantalo jäisi kaupungin omistukseen ja toimisi jatkossa yhdistysten kokoontumis- ja harrastustilana.⁵¹¹ Myös Kalvolassa Kalvola-Seuralla oli tarpeita saada käyttöönsä tila, jossa yhdistys voisi käyttää kokoontumistilanaan. Suunnitelmia kunnantalon muuttamisesta yhdistysten yhteiskäyttöön oli käynnissä, mutta mitään varmaa ei haastattelujen tekoheillä ollut vielä päätetty.⁵¹²

508 TYKL/aud/777.

509 TYKL/aud/785.

510 TYKL/aud/778; TYKL/aud/777; TYKL/aud/785; TYKL/aud/776.

511 TYKL/aud/790; TYKL/aud/787.

512 TYKL/aud/808; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804.

5.8. Kunta yhteistyökumppanina ja taloudellisena tukijana

Kunnat ovat kylä- ja kotiseutuyhdistysten keskeisimmät yhteistyökumppanit.⁵¹³ Suomen liittyttyä vuonna 1995 Euroopan Unioniin perustettiin uusia organisaatioita, toimintaryhmiä, jotka toimivat aluekehittämisen paikallisina ohjaajina ja hankerahoituksen suuntaajina. Muutoksen myötä nämä nykyään LEADER-ryhminä tunnetut organisaatiot syrjäyttivät kunnat yhdistyksille mahdollistettujen taloudellisten resurssien jakajina, ja hankerahoitus yhdistyksille kulkee nykyään usein kunnan ”yli”⁵¹⁴. LEADER-rahoitus on mahdollistanut monille yhdistyksille mittavien taloudellisten hankkeiden toteuttamisen. Hankerahoituksen määrä on usein suurempi kuin mihin kuntien varat riittäisivät yhdistysten toimien tukemisessa. Hankerahoituksen mahdollistumisesta huolimatta kuntien merkitys yhdistysten yhteistyökumppaneina on säilynyt, ja myös vuosittaiset yhdistysavustukset, niin rahalliset kuin muukin yhdistysten toimintaedellytyksiä tukeva toiminta, ovat säilyneet yhdistysten kannalta merkityksellisinä tuen muotoina.⁵¹⁵

Kuntien jakamiin yhdistysavustuksiin ja hakukäytäntöihin tuli kuntaliitosten myötä muutoksia, kun uudessa kunnassa muodostettiin uusia toiminnan muotoja ja periaatteita. Mynämäellä yhdistysten oli mahdollista hakea erillistä talkoorahaa, joka kuntaliitoksen jälkeen muuttui kuitteja vastaan maksettavaksi avustukseksi. Käytännössä tämä tarkoitti yhdistysten osalta sitä, että työhön tarvittava raha tuli hankkia etukäteen jostakin muualta. Mietoisten kunnalla toimintatapa oli ollut toinen, ja avustuksen oli saanut jo ennen työn aloittamista.⁵¹⁶ Yhdistysavustusten määriin ja hakukäytäntöihin tulleet muutokset olivat yleinen seuraus kuntaliitoksissa. Suoran rahallisen tuen ohella kunnissa oli yleistä, että ne olivat tukeneet yhdistyksiä tarjoamalla muun muassa mahdollisuuksia kopioida ilmaiseksi yhdistysten asiakirjoja kunnan kopiokoneella, ja käyttää kunnan omistamia tiloja korvauksetta yhdistysten tilaisuuksissa.⁵¹⁷ Kuntaliitoksen jälkeen uudet kunnat alkoivat periä maksua tilojen käytöstä, mikä pienten yhdistysten taloudessa asetti haasteita käyttää kunnan tiloja enää yhdistysten tilaisuuksien ja kokousten pitopaikkoina.⁵¹⁸

513 Rouhiainen 2014, 21.

514 Kumpulainen 2012, 123–124.

515 Rouhiainen 2014, 21–22; myös Kumpulainen 2014, 55–57.

516 TYKL/aud/784; TYKL/aud/781; TYKL/aud/782; TYKL/aud/783; TYKL/aud/779.

517 TYKL/aud/772; TYKL/aud/790.

518 TYKL/aud/768.

Lauri Katiskoski nostaa Naantalın saaristokaupunkiin liittyvässä Pro gradu -tutkielmassaan esille sen, miten kaupungin pyrkimys yhtenäiseen ja tasa-arvoiseen kohteluun voi toisaalta luoda myös kokemuksia epätasa-arvoisista mahdollisuuksista käyttäen kunnan tarjoamia palveluja.⁵¹⁹ Vapaaehtoisuuteen perustuvan yhdistystoiminnan tukemisessa tarvittaisiinkin välillä lisää jouston mahdollisuuksia kuntien taholta. Suomusjärvellä ja Kiskossa toimivat yhdistykset joutuivat muiden Salon kaupungin keskusta-alueen ulkopuolella toimivien yhdistysten kanssa epätasa-arvoiseen asemaan kaupungin mahdollistamien kokoontumistilojen saavutettavuuden ja tilavuokrien osalta. Kaupungin reuna-alueilla yhdistysten oli vaikeaa löytää kokoontumistiloja ja jos niitä oli, perittiin niistä vuokraa. Kaupungin keskustan läheisyydessä toimivilla yhdistyksillä oli paremmat mahdollisuudet tilojen käyttöön ja osa kaupungin omistamista tiloista oli keskustan alueella myös ilmaisia.⁵²⁰ Vallitseva tilanne oli haastateltavan mukaan ”tuskallinen”.

Niin minusta ei ole kauheen loogista, että meidän pitää vielä maksaa siitä hyvästä, että me kokoonnutaan itsellemme suunnittelemaan työtä ja tekemistä, jotta sitten muille tulisi siitä hyvää. Koska ei tämä oo mitään tenniksenpeluuta, missä minä kehitän omaa niin kun lihastani. Vaan tässä tää kaikki toiminta suuntautuu siis ympäröivään maailmaan ja niihin meidän lähellä, siihen yhteisöön, missä me toimitaan. Ei tää oo mikään tämmönen henkilökohtaisen kehittämisen kurssi. Ja tää loukkaa meitä kyl suoraan sanoen aika kovaa.⁵²¹

Kisko-Seura yhdessä muiden Kiskon alueella toimivien yhdistysten sekä Salon alueen yhdeksän kotiseutuyhdistyksen kanssa oli pyrkinyt viemään kokoontumistila-asiassa viestiä kaupungin suuntaan ja ilmaisemaan yhdistysten tarpeen tilojen saatavuudelle. Yhdistykset olivat onnistuneet saavuttamaan vaikuttamisellaan sen, että yleishyödylliset yhdistykset saivat oikeuden käyttää maksutta koulujen tiloja pääsymaksuttomissa tilaisuuksissaan. Muut kaupungin tilat pysyivät kuitenkin edelleen yhdistyksille maksullisina, eikä tilanne eri harrastusmuotoja edustavien yhdistysten välillä ollut edelleenkaan tasavertainen, sillä esimerkiksi urheiluseuroilla oli yleensä toimitiloja käytössään toisin kuin monilla muilla yleishyödyllisillä yhdistyksillä.⁵²²

Kaisu Kumpulainen ja Katriina Soini toteavat tutkimuksessaan, että tilojen antaminen yhdistysten käyttöön ilmaiseksi olisi edullinen tapa tukea asukkaiden yhteisöllisyyttä, yhteisöjen omaehtoista toimintaa ja yhdistysten

519 Katiskoski 2014, 101–102.

520 TYKL/aud/790; TYKL/aud/791.

521 TYKL/aud/790.

522 TYKL/aud/772.

jatkuvuutta.⁵²³ Kunnan omistamien tilojen käytön ja niihin liittyvien vuokrien hankaloittaessa yhdistysten kokoontumisia joutuivat yhdistystoimijat miettimään vaihtoehtoisia ratkaisuja kokousten ja muiden tilaisuuksien pitopaikoiksi. Tilavuokrien perimisiin tullut muutos kosketti eniten niitä yhdistyksiä, joille kunnan tilat olivat olleet pääasialliset kokoontumistilat. Vähemmän tilavuokrilla oli vaikutusta niissä yhdistyksissä, joissa oli totuttu kokoontumaan muissa kuin kunnan omistamissa tiloissa. Esimerkiksi Mietoisissa Pyheen kyläyhdistyksen hallituksen kokouksia oli ollut tapana viettää jäsenten kotona ja vain sääntömääräisten kokousten yhteydessä käyttää kylällä käytettävissä olevia tiloja, kuten kylän huoltoaseman kokoustilaa, maamiesseurantaloa ja joskus myös koulua.⁵²⁴ Rautajärven kyläyhdistyksen kokoontumispaikaksi oli vakiintunut kylän keskustassa sijaitseva Rautahovi, vaikka kylän koulukin sijaitsi aivan vieressä.⁵²⁵ Syrjässä sijaitsevassa Rimmilän kylässä kokoontumistilojen vaihtoehdot olivat vähäiset, ja kokoontumispaikoiksi olivat vakiintuneet kyläyhdistyksen itse itselleen rakennuttamat kota ja mökki.⁵²⁶

Kuntaliitoksen jälkeen tällainen tuki oli jäänyt kokonaan pois. Näin oli tapahtunut myös Suomusjärvellä, jossa haastatteluhetkellä kuntaliitoksesta oli kulunut vasta kolme vuotta ja monet käytännöt olivat haastateltavan mukaan vasta muotoutumassa kaupungin hallinnossa.

Jotenkin on tullut sellainen olo, että kaikkein suurimmissa vaikeuksissa ovat ne yhdistykset, jotka eivät ole älynneet sitä toimintaympäristön muutosta.⁵²⁷

Vaikka toimintaympäristön muutos oli vaikuttanut yhdistyksen toimintaan, löytyi haastateltavalta ymmärrystä kaupungin hallintoa ja virkamiehiä kohtaan.

Mä katsoisin, että tääkin on ihan semmonen asia, et elää nyt vielä, että uusi kaupunki ja uudenlaiset käytännöt niin, et tää on vasta kolmas vuosi, niin kestää aikansa ennen kuin löydetään sellainen hyvä toimiva systeemi.⁵²⁸

Rautajärven kyläyhdistystoimijan mukaan yhdistyksen itsensä on oltava aktiivinen kunnan suuntaan kylän äänen kuuluviin saamiseksi. Kunnan

523 Kumpulainen & Soini 2019, 309.

524 TYKL/aud/779.

525 TYKL/aud/797.

526 TYKL/aud/807.

527 TYKL/aud/772.

528 TYKL/aud/772.

taholta tulevat yhteydenotot rajoittuivat hänen mukaansa vain ”virallisiin” [lainsäädännössä määriteltyihin] asioihin.

Kyllä melkein itte pitää olla aktiivinen ja kysellä, että jatketaanko tätä hommaa nyt näin tai että voisko kysellä, että voisko tälle asialle tehdä jotain ja näin. Että jotenkin tuntuu, että jo täällä kylässä ollaan jo niin kaukana sieltä Onkkaalasta, että jotenkin tuntuu, että sitä joutuis unohduksiin tyystiin jos ei itte muistais kontaktoida ja pitää ääntä.⁵²⁹

Yhteistyö kunnan kanssa ja erityisesti yhdistysten yhteinen vaikuttamistyö uusien kuntien suuntaan oli tärkeää. Vaikka yhteistyötä yhdistysten kesken oli ollut jo aiemmin, nostivat kuntaliitokset yhteistyön tarvetta entisestään. Tämä tarkoitti yhteistyön kynnyksen madaltamista ja yhdistysten välisen reviiriajattelun vähentämistä. Haastateltavat kokivat aktiivisen toiminnan ja yhteydenpidon sekä osallistumisen kuntien järjestämiin tapaamisiin ja tarjottuihin yhteistyömahdollisuuksiin avaavan laajempia mahdollisuuksia toteuttaa yhdistysten toimintaa.⁵³⁰ Vastakkaistakin mielipidettä esitettiin kunnan ja yhdistysten välisestä yhteistyöstä. Erään haastateltavan mukaan tiivis yhteistyö kunnan kanssa sisältää yhdistysten kannalta myös riskin. Tiiviissä yhteistyökumppanuudessa yhdistys ei voisi valvoa kuntaa ja sen toimia ja pitää siten huolta yhdistyksen oman toiminta-alueen eduista parhaalla mahdollisella tavalla.⁵³¹

5.9. Museot yhteistyön kenttänä

Kotiseutuyhdistysten ja kuntien yhteistyön yhtenä muotona on kotiseutumuseoihin liittyvä toiminta ja omistussuhteet.⁵³² Museoiden ja kuntien yhteistyötä edistettiin erityisesti 1950–1960 -luvulla, jolloin maaseudulla toimivia museoita haluttiin monin paikoin kunnallistaa.⁵³³ Kuntaliitosten museoihin tuomat muutokset olivatkin erilaisia riippuen siitä, mikä taho omisti museon, millainen oli liitoksessa mukana olevien kuntien museokentän kokonaisuus ja oliko joukossa myös ammattimaisesti hoidettuja museoita.⁵³⁴ Mietoisten kotiseutuyhdistyksessä kannettiin ennen liitoksen toteutumista huolta museon kohtalosta, sillä museorakennus oli Mietoisten kunnan omistama. Pelko

529 TYKL/aud/792.

530 TYKL/aud/772; TYKL/aud/778.

531 TYKL/aud/780.

532 Turunen 2004, 343–347.

533 Anttila 1968b, 39–42.

534 Vilkuna 2016, 133.

museon tulevasta kohtalosta johtui siitä, että Mynämäellä kotiseutumuseona toiminut vanha koulurakennus oli myyty 1980-luvulla kunnan säästötoimien yhteydessä, jolloin museo oli lopetettu ja sen kokoelmat siirretty varastoon.⁵³⁵

Heränneen huolen myötä Mietoisten kotiseutuyhdistyksen toimijat ottivat ennen kuntaliitoksen voimaantuloa yhteyttä Mietoisten kuntaan ja ehdottivat museorakennuksen lahjoittamista tai myymistä pienellä hinnalla kotiseutuyhdistykselle. Näin yhdistystoimijat olisivat halunneet turvata museon tulevaisuuden ja ehkäistä pelättyä kuntaliitoksen mukanaan tuomia epävarmuustekijöitä. Museorakennuksen omistusoikeuden siirtäminen kotiseutuyhdistykselle ei kuitenkaan toteutunut. Päättäjien haluttomuuteen omistussuhteen muutoksesta vaikutti se, miltä kunnan omaisuuden siirtäminen yhdistykselle juuri ennen liitoksen toteutumista olisi näyttänyt ulospäin. Mietoisten alueen valtuutettujen ansiota kuitenkin oli, että he pitivät kuntaliitoksen jälkeen esillä Mietoisten alueella toimivia yhdistyksiä ja turvasivat vaikuttamisellaan osaltaan myös kotiseutumuseon toiminnan.⁵³⁶

Kotiseutuyhdistystoimijoiden huoleen Mietoisten museon kohtalosta liittyi myös Mynämäen kunnan toisella laidalla sijaitseva pieni lainamakasiiini tehty kotiseutumuseo. Sen olivat perustaneet vuonna 1976 Karjalan maa- ja kotitalousnaiset hieman ennen Karjalan kunnan liittämistä Mynämäkeen vuonna 1977.⁵³⁷ Koska Karjalan kotiseutumuseo oli myös Mynämäen kunnan omistuksessa, liittyi Mietoisten kotiseutuyhdistystoimijoiden huoli kunnan halukkuuteen pitää omistuksessaan kahta museota. Museoiden sijainnit maantieteellisesti kunnan ääripäissä sekä kotiseututoimijoiden kunnan luottamushenkilöiltä saamat vakuuttelut siitä, että museotoiminta saa Mietoisissa jatkua kuten ennenkin, rauhoittivat toimijoiden kokemaa huolta.⁵³⁸

Ja nyt ainakin tuntuu, et museolla on paikkansa tässä isossa Mynämäessäkin, koska siellä ei ollu sitten meillä semmosta, mikä olis voinu olla kilpailija, et me ois katsottu, et tarvitaanko kahta. Nyt, kun on kaksi tavallaan kunnan eri laidoilla, et siellä Karjalassa se pikku museo ja sit meil hiukan isompi siellä Tavastilassa, niin en mää koe sitä [kotiseutuyhdistyksen toiminnan tulevaisuutta] minään uhkana. Ainoa se, et saadaa ne toimivat ihmiset siihen mukaan.⁵³⁹

535 1960- ja 1970-luvuilla toteutetun peruskoulu-uudistuksen ja kyläkoulujen lakkautusten myötä maaseudulla sijaitsevia koulurakennuksia saatettiin siirtää museokäyttöön. (Korhonen 1989, 127.)

536 TYKL/aud/784.

537 Wirmo Wiki, Karjala, <https://www.wirmo-seura.fi/wiki/index.php?title=> (luettu 4.2.2023); TYKL/aud/784.

538 TYKL/aud/781; TYKL/aud/784.

539 TYKL/aud/784.

Museotoiminnan osalta museopalveluiden tarjoamisen vastuun koettiin laajentuneen kuntaliitoksen myötä. Isompana museona Mietoisten kotiseutumuseon rooli koko Mynämäen kunnan museopalveluiden tarjoajana korostui yhdistystoimijoiden näkemyksissä.

Pelko museorakennuksen myymisestä näyttäytyy aiheellisena, kun tarkastellaan yleisellä tasolla kuntaliitosten myötä tehtyjä toimia kuntien omistamiin kiinteistöihin. Lopulta kuntaliitos ei vaikuttanut kotiseutuyhdistyksen museotoimintaan suurestikaan, sillä Mynämäen kunta huolehtii liitoksen jälkeenkin museokiinteistön vakuutus- ja sähkölaskuista, myöntää vuosittaista toiminta-avustusta sekä hoitaa kesäaikaan museoalueen nurmen leikkauksen. Kuntaliitosta edeltäneistä peloista oli liitoksen toteuduttua siirrytty tilanteeseen, jossa liitoksen ei nähty lopulta muuttaneen juurikaan yhdistyksen perustoimintaa. Pelko siitä, että museotoiminta kokisi saman kohtalon kuin 1980-luvulla lakkautettu Mynämäen kotiseutumuseo, oli haastattelujen teko- vaiheessa siirtynyt jo taka-alalle. Ennen kuntaliitoksen toteutumista nousseen huolen kumpuaminen Mynämäen kunnan aiemmista toimista Mynämäen kotiseutumuseon kohdalla osoittaa sen, että kuntaliitosta heijasteltiin myös kunnan aiempien toimien valossa.

Myös Luopioisten kotiseutuyhdistys joutui kuntaliitoksen myötä neuvotteluihin kotiseutumuseon omistus- ja hoitosuhteista. Kukkia-Seuran toimijat eivät itse olleet aloitteentekijöinä keskusteluille, vaan sen teki Pälkäne-Seura. Sen toimijat olivat kuntaliitoksen yhteydessä nähneet mahdollisuuden siirtää yhdistykselle raskaaksi käynyt museorakennusten ylläpito kunnan vastuulle. Pälkäneen alueella oli ennen kuntaliitosta useita museoita, joista osa oli yksityisten omistuksessa ja osa kunnan omistuksessa kuitenkin niin, että rakennukset olivat kunnan omaisuutta ja esineistö Pälkäne-Seuran. Lisäksi Pälkäneen kunta ja Pälkäne-Seura omistivat puoliksi lahjoituksena saadun museorakennuksen. Yhteisomistuksessa olevien museoiden kohdalla Pälkäne-Seura oli toivonut kunnan ottavan vastuun rakennusten omistuksesta ja ylläpidosta, sillä kiinteistöjen omistus oli seuran talouden kannalta raskasta. Kunta kuitenkin epäröi uusien museoiden ottamista vastuulleen, ja käydyissä keskusteluissa oli mukaan nostettu myös Luopioisten alueella sijaitsevat museot sekä niiden ylläpito.⁵⁴⁰

Kuntaliitoksessa Luopioisten museot siirtyivät Pälkäneen kunnan omistukseen. Kuntaliitos ei aiheuttanut Kukkia-Seuran toimijoissa varsinais-

540 TYKL/aud/796.

ta huolta museotoiminnan tulevaisuudesta, sillä Luopioisten museoiden vahvuutena oli museon kesäajan säännöllinen avoinnapito, esineistöstä huolehtiminen ja uusien esineitten vastaanotto. Nämä olivat tekijöitä, jotka vahvistivat Luopioisten museon toiminnan vakaata jatkuvuutta.⁵⁴¹

Ilmiö, joka oli konkreettisesti seurannut kuntaliitoksesta ja jonka syyt olivat vaikeasti selitettävissä, oli Luopioisten museolle tehtyjen esinelahjoitusten määrän nousu kuntaliitoksen jälkeen. Jopa Pälkäneen puolelta oli alkanut tulla esineluovutuksia. Syytä miksi myös Pälkäneeltä oli tullut esinelahjoituksia Luopioisten museolle, eivät haastateltava halunneet lähteä avaamaan. Kuitenkin museovieraille on tärkeää, ovatko museon kaikki esineet juuri Luopioisten puolelta ”meidän esineitämme” vai onko näyttelyissä myös pälkäneläistä esineistöä.⁵⁴² Kansatieteilijä Johanna Lehto-Vahteran mukaan paikallisuus on arvo, joka sitoutuu museon kokoelmiin ja museota ympäröivään yhteisöön. Museon esineiden voima on juuri niiden alkuperässä, sillä niihin kuuluvaa tietoa ei voida kerätä talteen ja liittää esineisiin missään muualla.⁵⁴³ Esineluovutusten alkuperä on siten varsin mielenkiintoinen ja se voidaan tämän tutkimuksen kontekstissa nähdä liikkeenä ja pyrkimyksenä kohti yhteistä kuntalaisuutta. Toisaalta esineluovutuksia voidaan tarkastella myös museoiden vastuunjaon kysymyksenä sekä kysymyksenä siitä, minkälaista kuntalaisuutta ja paikallista identiteettiä kotiseutumuseot haluavat tallettaa ja esittää silloin, kun kunnan alueella toimii useampi pitäjakohtainen kotiseutumuseo.

Tutkimukseni kohteena olevista kotiseutuyhdistyksistä eniten museotoiminnan puolesta oli joutunut toimimaan Kalvola-Seura. Kalvolan museo oli ollut pitkään suljettuna, koska museona toimivan rakennuksen yläkerän lattian kunto oli huono ja rakennusta vaivasi hirsijumi. Hämeenlinnan kaupunki oli luvannut korjata kiinteistön sen jälkeen, kun sen omistus oli siirtynyt kuntaliitoksen myötä Kalvolan kunnalta Hämeenlinnan kaupungille. Kaupunki oli ilmaissut myös kiinnostuksensa antaa museokiinteistö Kalvola-Seuran vastuulle, mutta seura ei halunnut ottaa rakennusta vastuulleen ennen kuin se olisi korjattu asianmukaisesti ja remontoitu turvallisesti museokävijöiden käyttöön.⁵⁴⁴ Vasta vähän aikaa toimineen kotiseutuyhdistyksen haluttomuus ottaa vastuulleen heti toiminnan alkumetreillä museorakennuk-

541 TYKL/aud/796; TYKL/aud/798.

542 TYKL/aud/796.

543 Korhonen 1989, 120–121; Lehto-Vahtera 2007, 24.

544 TYKL/aud/808; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804; TYKL/aud/809.

sen mittavaa korjausprojektia on ymmärrettävää siihen tarvittavien taloudellisten resurssien puitteissa.⁵⁴⁵

Ratkaisuna tilanteeseen Kalvola-Seura oli sopinut kaupungin kanssa museoon tehtävistä korjauksista, jotka tulisi olla tehtyinä ennen kuin yhdistys ottaa rakennuksesta ylläpitovastuun itselleen.⁵⁴⁶ Käytännössä asiat eivät olleet lähteneet edistymään ja korjauksia museorakennuksessa ei ollut edes aloitettu. Haastateltavat antoivatkin kritiikkiä kaupungin suuntaan siitä, että kukaan kaupungin hallinnossa ei tuntunut ottavan asiasta vastuuta ja ”pompottelu” oli jatkunut jo pitkään. Rakennuksen huonosta kunnosta huolimatta museossa säilytettiin esineistöä, jota sinne oli kerätty yhdistyksen edeltäjän toimesta. Tulevaisuuden tavoitteena oli inventoida ja digitoida museon esineistö, mutta tähän työhön seurassa oli päätetty lähteä vasta, kun museo olisi Kalvola-Seuran hallinnassa. Odotuksia museon avaamiselle oli tullut myös Kalvolan asukkailta ja kotiseutuyhdistyksen toimijoille yhteydenottoja ja kyselyitä museon avaamisesta ja tarjouksia myös uusista esinelahjoituksista.⁵⁴⁷ Odotukset ja uudet esinelahjoitukset ovat käytännön osoituksia siitä, minkälainen merkitys paikallisuudella on ihmisille ja miten kotiseutumuseot vastaavat tähän arvoon.⁵⁴⁸

5.10. Ympäristöhoito

Kyläyhdistyksiä ohjaavissa ohjelmateksteissä yhdistyksiä kannustetaan kokonaisvaltaiseen vastuunottoon alueiden kehittämisestä sekä elinvoiman ja viihtyisyyden ylläpidosta.⁵⁴⁹ Kyläyhdistysten ja kuntien yhteistyössä tavoite näkyy erilaisina sopimuksina kunnan alueiden tai kiinteistöjen hoidosta ja kehittämisestä niin, että yhdistykset hoitavat usein käytännön työt ja kunta tarjoaa toiminnalle resurssit. Kalvolassa Rimmilän kyläyhdistyksen toiminta keskittyi alueelle, joka oli ennen kuntaliitosta Kalvolan kunnan omistuksessa. Kyläyhdistyksessä oli tehty kunnan kanssa sopimus siitä, että yhdistys vastasi alueen hoidosta ja kehittämisestä. Vuosikymmeniä aikaisemmin urheilukenttä oli ollut kunnan ylläpitämä, ja sillä oli ollut vilkasta käyttöä muun muassa kyläläisten suosiman pesäpalloharrastuksen myötä. Pienessä kylässä oli parhaimpina vuosina toiminut kaksikin pesäpallojoukkuetta.

545 TYKL/aud/803.

546 TYKL/aud/804; TYKL/aud/809; TYKL/aud/811.

547 TYKL/aud/808; TYKL/aud/804; TYKL/aud/811; myös Vilkuna 2016, 142.

548 Korhonen 1989, 105–106.

549 Suomen Kylätoiminta ry 2008; Suomen Kylät ry 2014.

Vuosien myötä urheilukentän käyttö väheni, kunnes kyläyhdistys otti kunnan myötävaikutuksella alueen kehittämisen oman toimintansa keskiöön.

Rimmilän kyläyhdistyksen toimijoissa kuntaliitosneuvottelujen vaihe nosti esiin huolen siitä, mitä alueelle tulee liitoksen myötä käymään. Urheilukentän kohtalo olikin pitkään epävarma.

Se roikku se asia, että se ei niin kun erenny. Se vaan pitkitty ja pitkitty. Ja me luultiin jo, että kuinka siinä käykään ollenkaan. Piti aina tulla ja tulla jonkun kattoon tätä. Ja sitten kun tää on puhdasvetinen järvi, niin kaupunkillakin olis hyvin paljon käyttöä. Että me ruvettiin jo vähän pelkään, että onnistuuko se että [kyläyhdistys saa jatkaa alueen ylläpitoa].⁵⁵⁰

Kuntaliitoksen jälkeen alue siirtyi Hämeenlinnan kaupungin omistukseen, ja Rimmilän kyläyhdistys, oman ehdotuksensa mukaisesti, vuokrasi alueen itselleen kolmeksi kymmeneksi vuodeksi.⁵⁵¹ Vuokra-asia oli suurin ja ainoa käytännön tasolla suoraan kyläyhdistyksen toimintaan vaikuttanut asia, joka seurasi kuntaliitoksesta. Vuokra-asian järjestettyä yhdistys oli saanut jatkaa alueella toimintaansa kuten ennenkin.⁵⁵²

Ympäristönhoitoon liittyvät toimet ovat helposti havaittavia ja niihin myös yhdistystoimijat olivat kiinnittäneet huomiota varsinkin tilanteissa, joissa alueiden hoitoon koettiin tulleen heikennyksiä. Kiskon alueella uimarantojen ylläpito ennen kuntaliitosta oli toteutettu kyläyhdistysten ja kunnan yhteistyönä niin, että kyläyhdistykset olivat hoitaneet talkoilla yleisen ylläpidon ja mikäli rannalle oli tarvinnut hankkia jotakin uutta, oli kunta antanut siihen taloudelliset resurssit. Kuntaliitoksen jälkeen Salon kaupunki otti uimarantojen hoitovastuun itselleen, mutta kyläyhdistyksissä olisi edelleen löytynyt halua toimia totutulla tavalla.

Nyt tota ei niinkään varoista oo kysymys, vaan siitä hoitamistavasta. Et osattais, kaupunki osais käyttää näitä entisiä kuntia, niitten voimavaroja hyväks. Sielt löytyy vieläkin sitä talkoohenkeä, ettei tarvii tulla jostain tuolta neljänkymmenen kilometrin päästä jotain hoitamaan, et se voitais hoitaa tääl paikallisesti, et ihan sovittais, mitä siel hoidetaan ja se tulis edullisemmaksikin.⁵⁵³

Haastateltavan mukaan uimarantojen kunto oli huonontunut kuntaliitoksen seurauksena. Vastaava tilanne oli Kiskon kirkonkylässä sijaitsevan ten-

550 TYKL/aud/805.

551 TYKL/aud/807; TYKL/aud/802.

552 TYKL/aud/805.

553 TYKL/aud/787.

niskentän ylläpidon osalta, kun kuntaliitoksen jälkeen ei ollut selvyttä kentän hoitovastuusta ja Salon kaupungissa edes tietoa kentän olemassaolosta.⁵⁵⁴

Kielteistä kehitystä ympäristöhoidon kannalta tapahtui myös Pyheen kylässä, jossa kyläyhdistyksen toiminnan kannalta tärkeän torin parkkialueen reunalle rakennettu jätteidenkeräilypiste oli muodostunut ongelmaksi kyläympäristön viihtyvyydelle. Jätepisteen koettiin muodostuneen kaatopaikaksi, joka epäsiisteytensä vuoksi vaikutti kielteisesti torin viihtyvyyteen. Kyläyhdistyksen toimijat olivat saaneet asukkailta yhteydenottoja, joissa oli toivottu kyläyhdistyksen vaikuttavan kuntaan asian korjaamiseksi.⁵⁵⁵

Poliittisten päätösten onnistumista voidaan mitata sillä, miten ja millaisina ne näyttäytyvät paikallistasolla ihmisten arkielämässä. Paikallinen perspektiivi on avain ymmärtää, miten yhteisöt selviävät pienten ja suurten muutosten pyörteissä.⁵⁵⁶ Kielteistä mielikuvaa kuntaliitosten vaikutuksista ihmisten elinympäristöön ja arjen viihtyvyyteen aiheuttivat havaitut heikennykset alueiden hoidossa. Kielteisyys näkyi myös tilanteissa, joissa kunnan ja yhdistysten yhteistyö alueiden hoidossa oli katkennut kuntaliitoksen seurauksena. Kielteisimmässä mielikuvassa syntyi jopa epäluottamusta uutta kuntaa kohtaan, jos se ei ollut tarpeeksi nopeasti pystynyt osoittamaan, että liitosprosessista saatuja ”porkkanarahoja” oli lähdetty aktiivisesti käyttämään liitossopimuksessa sovittuihin kohteisiin.

Rautajärvellä kunnalta pyydetyn tuen kohdentaminen toisin kuin kyläyhdistyksen pyynnössä oli alun perin esitetty, aiheutti tunnetta huomiotta jättämisestä.

Mattomankelia toissakesänä ruvettiin hommaa ja kysyttiin sitte kunnalta, että tulisko minkäännäköstä avustusta, niin ne osti tonne Luopioisiin mattomankelin ja meille ei tullu penniäkään rahaa. Mutta me sitten kerättiin rahat ja hommattiin itte mattomankeli.⁵⁵⁷

Pälkäneen kunnan näkökulmasta investoinnin ottaminen kokonaan kunnan vastuulle ja mankelin sijoittaminen paikkaan, jonne Luopioisten pitäjän eri alueilta oli yhtäläisemmät etäisyydet, oli päätös, jolla pyrittiin ottamaan huomioon pitäjän asukkaita tasavertaisesti. Kyläyhdistyksen toiminnan ja tekemän aloitteen kannalta se ei kuitenkaan vastannut sitä, mihin yhdistys oli pyynnöllä pyrkinyt ja mikä olisi vastannut kyläyhdistyksen itselleen otta-

554 TYKL/aud/789.

555 TYKL/aud/775.

556 Frykman 2009, 10.

557 TYKL/aud/794.

maa roolia ja vastuuta kehittää juuri Rautajärven kylän aluetta. Samankaltaisesta, joskin pettymyksen kannalta päinvastaisesta tilanteesta kirjoittaa Kaisu Kumpulainen. Hänen esimerkissään Äänekosken kunnan päätös rakentaa matonpesupaikka Konginkankaan pitäjän alueelle aiheutti kritiikkiä ja arvostelua liitoksessa muodostuneen kunnan muiden alueiden asukkaissa.⁵⁵⁸ Pälkäneellä lopputuloksen kannalta sekä kyläyhdistys että kunta toteuttivat omia roolejaan: kyläyhdistys aktivoitui keräämään investointiin tarvittavat rahat kokonaan omalla toiminnallaan ja kunta puolestaan palveli alueensa asukkaita sijoittamalla uuden mattomankelin maantieteellisesti keskeisemmälle paikalle.

Rautajärven kyläyhdistyksen ja kunnan välillä oli toteutunut myös myönteistä yhteistyötä, jonka tuloksena ympäristön viihtyvyyttä oli saatu parannettua kylän uimarantojen ja urheilupaikkojen ylläpidon myötä. Periaatteena oli, että kylän ja yhdistyksen toimijat tekevät käytännön ylläpitotyöt, kuten talvella latujen aukipidon ja kesällä uimarantojen siisteydestä huolehtimisen ja kunta antaa ylläpitoa vastaan avustuksia ja korvauksia työkoneiden käyttö- ja polttoainekustannuksia vastaavasti.⁵⁵⁹ Kylän uimarantojen ja liikuntapaikkojen wc-rakennusten ylläpito koheni, kun ennen liitosta hoitamattomina olleiden saniteettitilojen hoitamisesta sovittiin kyläyhdistyksen ja kunnan kesken. Kyläyhdistys oli rakentanut kohteisiin ensi töinään kompostoitavat käymälät, joihin kunta oli antanut rahallisen avustuksen.⁵⁶⁰

Mietoisissa Kirkon Seudun kyläyhdistys oli ottanut Tavastilassa sijaitsevan urheilukentän ylläpidossa aktiivisen roolin ja järjestänyt talkootempauksen, jossa luistelukaukalon reunalle rakennettiin talkoilla penkit, joissa lapset voivat lumihangon sijaan istua ja vaihtaa luistimia jalkaansa. Kunta oli osallistunut penkkien rakentamiseen antamalla tarvittavat raaka-aineet kyläyhdistykselle ja maksamalla tehdyistä talkootunneista yhdistykselle korvauksen. Samalla periaatteella ja yhteistoiminnalla kunta ja yhdistys olivat toteuttaneet Tavastilan koulun pihalle rantalentopallokentän, jolle kunta oli toimittanut tarvittavan hiekan ja kyläyhdistys tehnyt talkoilla kentän perustamistyöt.⁵⁶¹

Edellä kuvatut toiminnot ja yhteistyön muodot ovat pitkälti samankaltaisia kuin kylätoiminnan alkuaikoina. Tuolloin kylätoimintaan kannustet-

558 Kumpulainen 2014, 55.

559 TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

560 TYKL/aud/794.

561 TYKL/aud/778; TYKL/aud/776.

tiin erityisesti elinympäristön viihtyisyyden eteen toimimiseksi, jota kunta oli omalla tuellaan tukemassa. Kunta myös hyötyi toiminnasta, sillä se sai säästöjä kylätoimikuntien- ja yhdistysten ottaessa vastuun käytännön toteuttamisesta.⁵⁶² Mietoisissa kunnan kanssa toteutettu yhteistyö oli sujunut hyvin, mutta taloudellisen tuen hakeminen koettiin asiaksi, jota ei olisi välttämättä haluttu tehdä. Eräs haastateltavista määritteli kunnan ja yhdistyksen välisen suhteen niin, että yhdistys on kunnalle pienen harmituksen aihe, kun se aktiivisena ”häiritsee” toiveillaan kunnan virkamiehiä, joilla on kädet täynnä vielä liitokseen liittyviä ja sen jälkeen alkaneita uusia muutosprosesseja.⁵⁶³

5.11. Kunnan saavutettavuus

Kuntaliitosten yhteydessä käytiin paljon keskustelua päätöksenteon etäännyttämisestä kuntalaisten arjesta ja paikallisuudesta niin henkisesti kuin fyysisestikin. Kuntalaisten ja valtuutettujen suhteen nähtiin etäännyvän, kun oman kunnan asioista eivät enää päättäneetkään tutut valtuutetut. Liitoksissa muodostuneiden suurkuntien kohdalla pohdintaa aiheuttivat erityisesti edustuksellisesti tasapuolisen demokratian toteutuminen ja toisaalta yksittäisten valtuutettujen vallan ja vastuun suureneminen. Haastavana keskusteluissa nähtiin myös se, miten päättäjät pystyvät tekemään päätöksiä koko suuren kunnan alue tasapuolisesti huomioiden.⁵⁶⁴

Asioinnin hankaloitumisen ja byrokratisoitumisen kokemukset korostuivat erityisesti monikuntaliitoksissa Hämeenlinnassa ja Salossa. Kuntaliitoksen yhteydessä uuden kaupungin hallinnon järjestäminen oli iso asia, jota toteutettiin pitkälti hallinnollisella tasolla. Liitoksen toteutumisen jälkeen monet yhdistysten kannalta tärkeät kontaktiverkostot kaupungin suuntaan olivat kadoksissa, eikä vastuutahoista tai -henkilöistä ollut yksiselitteistä selvyyttä. Epäselvässä tilanteessa vanhan kunnan aikana totut käytännöt näyttäytyivät helppoina ja käytännöllisinä ratkaisuin. Kunnantoimisto virkamiehineen ja toimintoineen oli sijainnut lähellä ja helposti saavutettavana. Tuttuihin virkamiehiin ja valtuutettuihin oli ollut helppo ottaa yhteyttä ja avata keskustelu yhdistyksen tai yleisemmin kunnan alueiden ja asukkaiden tarpeista. Saavutettavuutta ja osallisuuden tunnetta vanhassa kunnassa oli

562 Hautamäki 1989; Hyyryläinen 1994; Hyyryläinen, Katajamäki, Piispanen, Pylkkänen & Rouhiainen 2011; Rouhiainen 2014.

563 TYKL/aud/785.

564 Mäkinen 2007, 111–113; Mäkinen 2013, 51–57; Katiskoski 2014, 74–76.

luonut muun muassa kunnantalon ulko-ovien aukiolo virastoaikoina. Ovesta oli saattanut kävellä sisälle ohikulkumatalla ja hoitaa mielenpäällä ollut asia toisin kuin uudessa kaupungissa, jossa kaupungintalon ulko-ovet olivat aina lukossa, ja virkamiehen puheille pääsy vaati ajan varaamisen etukäteen.⁵⁶⁵

Vanhassa kunnassa vallinneet vaikuttamisen tavat ja toimintakulttuuri olivat haastateltavien mukaan olleet usein mutkattomat ja suorat. Virkamiehet ja päättäjät olivat tuttuja, heidän kanssaan saattoi jutella kuntaan ja kuntalaisiin liittyvistä asioista ja kehittämiskohteista, vaikka ruokakaupassa tavatessa. Tällaisten epämuodollisten keskustelujen pohjalta asioita myös toteutettiin. Kaikkien kehittämissideoiden ei tarvinnut välttämättä käydä läpi raskasta ja pitkää virkakoneistoprosessia. Pienten kuntien ehdottomana etuna ja vahvuutena olivat asukkaille mahdollistuneet läheiset ja luontaiset suhteet ja vaikuttamisen tavat päättäjiin ja virkamiehiin.⁵⁶⁶ Tällainen ”välittömyys” ei välttämättä kunnallisessa päätöksenteossa kuitenkaan edusta kaikkien kuntalaisten kannalta toivottavaa läpinäkyvyyttä ja mahdollista kaikille tasaverstaista asioihin vaikuttamista. Vastakkaisia kokemuksia kunnan virkamiesten kanssa toimimisesta oli erityisesti Rimmilän kyläyhdistyksen toimijoilla, jotka kokivat kylänsä jääneen vaille huomiota vanhassa kunnassa.⁵⁶⁷

Kuntaliitoksen jälkeisessä toimintaympäristössä etäntymisen ja vierauden kokemukset olivat konkreettisia. Vanhassa kunnassa virkamiesten toiminta oli jälkikäteen tarkasteltuna joustavaa, turha byrokratia ei leimannut toimintaa ja yhteistyötä. Kuntaliitoksen jälkeen henkilökohtaiset kontaktit kunnan virkamiehiin olivat vähentyneet, ja asioita hoidettiin virallisemmin kuin pienen kunnan aikana. ”Pienessä kunnassa oli vähän asioita, niin ilmeisesti kuulu kaikki asiat kaikille”. Asioista päättäminen tapahtui suoraviivaisemmin, eikä kaikkeen tarvittu raskasta byrokratiaa.⁵⁶⁸

...kaikki oppi [Kiskossa] tunteen toisensa ja se oli niin lähellä. Et se oli niinkun hyvin yhteistä, että se oli kyllä käsitettävä yhteisö. Kyllähän se siinä [kuntaliitoksen yhteydessä] hävis. Ja tuolla on joku palvelupiste tuolla kirjastossa, mutta mulla ei oo sinne kyllä mitään asiaa.⁵⁶⁹

Asioiden hoidon koettiin tulleen vaikeammaksi uudessa kunnassa. Kunnan päätöksentekokeskuksen fyysisen sijainnin siirtyminen kauemmas

565 TYKL/aud/788; myös Katiskoski 2014, 75–76.

566 TYKL/aud/781.

567 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805.

568 TYKL/aud/805.

569 TYKL/aud/789.

loi osaltaan mielikuvan asioiden hoidon hankaloitumisesta.⁵⁷⁰ Uudessa kunnassa piti sopeutua sekä opetella uudet tavat toimia ja vaikuttaa kuntaan. Yhteiskunnan yleisen digitalisaatiokehityksen myötä yhteydenottokanavat kuntaan ohjattiin yhä useammin tapahtuvaksi Internetin kautta, joka osaltaan lisäsi kokemusta kunnan kasvottomuudesta ja viranhaltijoiden häviämisestä suuren kunnan koneistoon.⁵⁷¹

Kunnallisten palvelujen ja tarjotun informaation siirtyminen Internetiin ei varsinkaan iäkäämmille kuntalaisille ollut luonteva tapa saada tietoa, hoitaa asioita tai ottaa yhteyttä kuntaan.

No, kaikki palvelut on nyt sitten hyvin paljon netissä. Et ikäihmisetkin eivät edes halua kauheesti niihin käydä. Pakko on jonkun totta kai ruveta. Mut kyl sä saat hakemalla hakea. Et se on niin kun menny kauas tavallisest ihmisestä.⁵⁷²

Tiedon etsiminen ja löytäminen Internetin digitaalisten palvelujen kautta ei välttämättä ollut kaikille kunnan asukkaille helppo väylä tarvittavan tiedon saamiselle, ja ihmiset jäivät kaipaamaan suoraa kontaktia virkamieheen tai kunnan työntekijään. Käytännössä tapahtui niin, että ihmiset saattoivat ottaa edelleen yhteyttä vanhan kunnan virkamiehiin, joiden tiedettiin työskentelevän kaupungin organisaatiossa, vaikka kyseinen virkamies olisi uudessa roolissaan työskennellyt aivan eri tehtävien parissa kuin aiemmin.

Salossa ja Hämeenlinnassa koetut asiointivaikeudet johtuivat pitkälti siitä, että kaupungin hallintoa ei ollut ehditty saada järjestykseen ja toimimaan vaikka kuntaliitoksesta oli kulunut jo kaksi vuotta. Tilanne ja hallinnollisen muutoksen suuruus ja monimutkaisuus ymmärrettiin haastattelemiени yhdistystoimijoiden keskuudessa, mutta se ei poistanut kokemusta asioiden hoidon hankaloitumisesta.

Kun tämmönen isompi kokonaisuus toimii, niin en tiedä, että onks niillä vielä niinkun jotenkin sekasin nää toimialueet, et ei ne oo pystyny itseään vielä hahmottamaan, että kuinka se toimii, mutta erittäin huonosti. Että se on mun mielestä selkeesti huonontunu.⁵⁷³

Virkamiehilläkään ei tuntunut aina olevan tietoa siitä, kenelle yhdistysten asiat uudessa kaupungissa kuuluvat. Ilmiö on tuttu myös muista kuntaliitoksista, joissa vanhojen kuntien toimintakulttuurit saivat väistyä uuden

570 TYKL/aud/792.

571 Katiskoski 2014, 110–111.

572 TYKL/aud/791.

573 TYKL/aud/807.

kunnan suuremman ja monimutkaisemman toimintakulttuurin tieltä, mutta jonka muotoutuminen vaati aikaa rakentuakseen toimivaksi kokonaisuudeksi. Muutoksessa muuttuivat myös viranhaltijoiden työnkuvat ja vastuut, joiden omaksumiseen kului oma aikansa. Viranhaltijoiden kokemukset kuntaliitoksen tuomista haasteista liittyivät juuri työnkuvien ja vastuiden epäselvyyteen, tarvittavan osaamisen puutteisiin mutta myös kokemukseen uuden suurkunnan alueiden vieraudesta.⁵⁷⁴

Ymmärrettäväksi kaupungin hallinnossa koetun ja toteutetun muutoksen vaikeuden ja moniulotteisuuden tekee Hämeenlinnan esimerkki, jossa kuntaliitoksen ja kaupungin hallintorakenteen muutoksen rinnalle osui myös kaupungin taloudellisen tilanteen heikkeneminen.⁵⁷⁵ Aloitettut muutokset ja uusien rakenteiden muodostamiset olivat yhtä aikaa pyrkimystä määrittellä, mikä ja minkälainen kokonaisuus uusi Hämeenlinna on. Se oli samaan aikaan määrittämätön ja uusia muotojaan hakeva, ja näyttäytyi siksi hallinnon ulkopuolisille sekavana ja vaikeasti saavutettavana kokonaisuutena. Yhteistyö kaupungin suuntaan oli Kalvola-Seuran toimijoiden kuten Rimmilän kyläyhdistystoimijoidenkin mukaan muuttunut etäisemmäksi ja byrokraattisemmaksi, ja alkuvaiheessa vastuualueet olivat epäselvät ja yhteisten käytäntöjen puuttumattomuuden leimaamat.⁵⁷⁶ Yhdistystoimijat kokivat kuntaliitoksen ja sen toteuttamisen tapahtuneen nopeassa aikataulussa.⁵⁷⁷

Ja sit must tuntuu, et se aika nopeesti vedettiin se uudistus, että ei ollu ehkä mietitty ihan kaikkia asioita silleen loppuun tai sillai, et miten ne käytännössä sit oikeesti toteutetaan. Esimerkiks kaupunki oli aika pitkään epätietonen omista työntekijöistään, et kuka hoitaa mitäkin hommaa silloin 2009 kesällä. Niin piti yleensä soittaa aina kolmeen eri paikkaan ennenkun sitten sai vastauksen. Hallinnollisesti täältä lähti, eri kunnista lähti sinne edelleen töihin ihmisiä. Ne vaihto vähän niinkun jakaroita siellä ja se oli vähän semmost sekavaa. Mut mää luulen, et se on aina, kun tulee tällönen rakennemuutos.⁵⁷⁸

Toinen haastateltava totesi, ettei millään yhdistyksillä tuntunut olevan selvää kontaktia kaupungin suuntaan paikallisten asioiden hoitamiseksi.⁵⁷⁹ Toisin kuin Kalvolan kunta aiemmin, Hämeenlinnan kaupunki oli fyysisesti

574 Rinne-Koski, Saartenoja, Rantanen & Tantarimäki 2012, 17–18.

575 TYKL/aud/769; TYKL/aud/770.

576 TYKL/aud/808; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804; TYKL/aud/809; TYKL/aud/811.

577 TYKL/aud/811.

578 TYKL/aud/803.

579 TYKL/aud/806.

etäällä, eikä toiminut haastateltavan mukaan samalla lailla kokoavana voimana, kuin vanha kunta oli toiminut.⁵⁸⁰

Nämä asiat puhuttivat yhdistystoimijoita ja vaikuttivat esimerkiksi Salossa kotiseutuyhdistysten tiivistyneeseen yhteistyöhön. Yhdistyksissä otettiin vastuuta asioiden selvittelystä kunnan suunnalta ja toisaalta saatujen tietojen jakamisesta yhdistyskentän kesken.⁵⁸¹ Näin edistettiin sitä, että jokaisen yhdistyksessä ei tarvinnut erikseen kulkea samoja etsinnän polkuja. Aktiivisina toimivissa yhdistyksissä taito ja resurssit tämän kaltaisten asioiden hoitoon olivat olemassa, ”täytyi vaan opetella uusista paikoista hakeen avustuksia ja opetella uusi yhteistyömuoto uuden kunnan kanssa”.⁵⁸²

Kyllä ne virkamiehet sieltä löytyy, kuka hoitaa mitäkin asiaa. Kyllä mä koen, että on suhteellisen helppo lähestyä, että jollakulla on paremmat välit tai on enemmän asioinut tietyn tyyppisiä asioita. Että kyllä ne sieltä löytyy ja ei muuta kuin reippaasti vaan, että kyllä se on vähän ittestäkin kiinni, että reippaasti vaan asioimaan. Että ei voi sitä sanoa, etteikö yhteistyö toimis, että ne tulokset on aina sitten mitä on, mutta että sieltä sitten tulee viestiä, että ei onnistu ja ei oo rahaa ja piste, ja tämmöistä. Mutta asioita kuitenkin yritetään hoitaa. Ja jotkut asiat sitten toimii ja hoituu, niin kun tosi hyvin ja kivasti. [---] Ja pakkohan se on, ei niitä asioita muuten saa edistettyä, että ei täällä voi eristäytyä tietenkään, että ihan päinvastoin.⁵⁸³

Kunnan etääntyminen ja tuttujen virkamiesten häviäminen yhteistyökumppaneista nousi esiin myös kahden kunnan liitoksissa. Vaikka Pälkäneen kunnan panoksesta kylään löytyi kritisoitavaa ja mitään ei kylälle saa ilman ”tinkaamista” ja oma-aloitteista aktiivisuutta, kehui haastateltava kuitenkin myös kunnan virkamiehiä omien tehtäviensä hyvästä hoidosta ja yhteistyön sujumisesta.⁵⁸⁴

Kunnan päätöksentekokulttuurissa tapahtunut muutos kuntaliitoksen jälkeen nousi esiin erityisesti Kukkia-Seuran ja Rautajärven kyläyhdistystoimijoiden kanssa tekemissani haastatteluissa. Luopioisten kunnan aikaan päätöksiä käsiteltiin ja tehtiin asiakeskeisesti, mutta Pälkäneen kunnan päätöksissä vaikutti enemmän puoluepolitiikka ja henkilöt.⁵⁸⁵ Toimintakulttuurin muutos vaikutti yhdistysten kannalta siihen, miten ne pystyivät uudestaan tilanteessa vaikuttamaan kuntaan.⁵⁸⁶

580 TYKL/aud/811.

581 TYKL/aud/790.

582 TYKL/aud/810; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

583 TYKL/aud/792.

584 TYKL/aud/792.

585 TYKL/aud/792; TYKL/aud/798; TYKL/aud/796; TYKL/aud/795.

586 TYKL/aud/792.

Yhteistyön osalta haastatteluissa nousivat monissa kohdin esille yhdistysten tapahtumien huomioiminen kuntien ja kaupunkien tiedotuksessa. Salossa tiedotuksen koettiin keskittyneen Salon kantakaupungin alueella toteutettavien tapahtumien huomiointiin ja markkinointiin. Alueellinen tasa-arvo ei ollut toteutunut tiedotuksessa, vaan usein pitäjien tapahtumien koettiin unohtuneet kaupungin yhteisestä tiedotuksesta.⁵⁸⁷ Samansuuntaisia kokemuksia oli myös Kukkia-Seurassa, jonka tapahtumat saattoivat jäädä Pälkäne-Seuraa pienemmälle huomiolle Pälkäneen kunnan tiedotuksessa.⁵⁸⁸

Yhdistysten järjestämille tapahtumille onnistunut ja monikanavainen tiedotus on tärkeää. Paperilappu ilmoitustaululla tai pitäjän keskustan valotolpissa ei riitä, vaan ilmoitusten tulee näkyä Internetissä, yhdistyksen kotisivuilla, kaupungin verkkosivuilla, kaupunkijulkaisussa, jäsenjulkaisussa ja paikallislehdissä.⁵⁸⁹ Laaja tiedottaminen on keino pitää yllä tietoisuutta yhdistyksen olemassaolosta, sen tekemästä työstä ja järjestämisestä tapahtumista. Tässä työssä kuntien ja kaupunkien tuki yhdistyksille on tärkeää ja siksi yhdistyksissä myös arvostetaan tiedotuksessa saatua apua kunnilta.

Kunnan osoittama huomio alueille oli kuntaliitoksen jälkeen tärkeässä asemassa. Kunnan virkamiehille asia oli vaativa ja onnistumisten rinnalla tapahtui myös epäonnistumisia. Pyheen kyläyhdistyksessä oli kiinnitetty huomiota siihen, että kunnan tapahtumakalenterissa Pyheen kylätorin nimeksi oli merkitty ”Mietoisten tori”, jota tosiasiallisesti ei ole olemassa, sillä tori sijaitsee Pyheen kylässä. Toisaalta myönteisenä asiana yhdistyksessä oli koettu kunnan maankäyttösuunnitelma, jossa Pyhe oli nostettu Mietoisten kirkonkylän rinnalle kuntakeskukseksi.⁵⁹⁰ Tiedottamiseen liittyy myös pitäjässä myynnissä olleiden tonttien markkinointi, jonka aktiivisuus oli laskenut kuntaliitoksen myötä. Uudessa kunnassa ei ”uusien reuna-alueiden” tontteja markkinoitu yhtä aktiivisesti kuin vanhan kunnan toimesta oli tehty.⁵⁹¹

Samansuuntainen kokemus tonttimarkkinoinnin heikentymisestä oli myös Rautajärven kylässä, jossa kyläyhdistys oli ottanut aktiivisen roolin kyläkaavan ja myytävien tonttien saamiseksi kylään. Tiedottamiseen liittyi myös myönteisiä kokemuksia, sillä esimerkiksi Kalvola-Seurassa kuntaliitoksen koettiin tuoneen markkinointitietua yhdistysten tapahtumille ja pitäjän

587 TYKL/aud/788.

588 TYKL/aud/796.

589 TYKL/aud/791.

590 TYKL/aud/775.

591 TYKL/aud/775.

tonttitarjonnan esittelylle. Kalvolan tapahtumat, matkailukohteet ja myytävät tontit pääsivät aiempaa laajemmin esille osana Hämeenlinnan kaupungin markkinointia.⁵⁹²

592 TYKL/aud/803.

6. KULTTUURISIA REVIIREJÄ JA RAJANKÄYNTJÄ – TILALLISTEN JÄRJESTYSTEN ETSINTÄÄ

6.1. Kaupunkien pyrkimykset paikallisdemokratian toteuttamiseksi

Seuraavissa luvuissa käyn läpi niitä prosesseja, joihin tutkimukseni kohteena olevissa paikallisyhteisöissä jouduttiin kuntaliitosten myötä. Kuntaliitoksiin liittyi pelkoja ja uhkia, joihin paikallisyhteisöjen toiminnalla pyrittiin vastaamaan. Muuttuneessa toimintaympäristössä kylä- ja kotiseutuyhdistyksiin kohdistui paikoin myös odotuksia vahvemman vastuunkantajan roolin ottamisesta, minkä myötä yhdistykset joutuivat ottamaan kantaa oman toimintansa resurssien riittävyteen ja tarkoitukseen.

Hämeenlinnassa ja Salossa kuntaliitoksen jälkeiseen aikaan varauduttiin perustamalla aluetoimikuntia⁵⁹³, joiden tehtävänä oli toimia uusien suurkuntien alueiden asukkaiden ja kaupunkien hallinnon välisenä viestinvälittäjänä.⁵⁹⁴ Salossa kaupungin taholta lähdettiin rakentamaan vanhat kuntarajat ylittävää yhteistyötä alueiden kesken. Kaupunkiin perustettiin vuosiksi 2009–2012 viisi aluetoimikuntaa, joiden tarkoituksena oli edistää kaupungin ja aluetoimikuntien edustamien alueiden, niiden toimijoiden ja väestön vä-

593 Vuonna 2012 alueellisia toimikuntia toimi maassamme yhteensä 63. Niiden nimet vaihtelivat 23 eri vaihtoehton välillä, yleisempien ollessa kylien neuvottelukunta, kyläneuvosto ja aluetoimikunta. (Pihlaja & Sandberg 2012, 27–29.)

594 TYKL/aud/765; TYKL/aud/769; TYKL/aud/770.

listä yhteistyötä.⁵⁹⁵ Aluetoimikuntien toiminta-alueet muodostettiin ilman-suuntien mukaisesti Salon kaupungin viiden pääväylän varrelle niin, että jokainen pitävä oli edustajiensa kautta edustettuna omalle alueelleen muodostetussa aluetoimikunnassa.

Salossa aluetoimikuntien tehtäväksi määriteltiin yleisellä tasolla esitysten ja aloitteiden tekeminen viherkaupungin rakentamisen edistämiseksi. Tarkempaan ydintoiminnan ja sen muotojen määrittelyyn jätettiin varsin vapaat kädet, joka alkuvaiheessa vaikutti vahvasti siihen, että aluetoimikunnissa onnistuttiin muodostamaan toiminnan raamit hyvin eriaikaisesti.⁵⁹⁶ Myös aluetoimikuntien koot vaikuttivat siihen, miten niiden työskentelyssä päästiin käyntiin. Pienissä aluetoimikunnissa yhteisten asioiden löytäminen ja eteenpäin vieminen kaupungin päätöksenteossa onnistui nopeammalla tahdilla kuin isoissa aluetoimikunnissa, joissa yhteisten tavoitteiden löytäminen vaati enemmän aikaa.⁵⁹⁷

Aloitteiden ja lausuntojen antamisen lisäksi Salon aluelautakunnat osallistuivat kaupungin yleiskaavan valmisteluun sekä järjestivät asukkaiden ja kaupungin virkamiesten yhteisiä tilaisuuksia eri teemojen ympärillä. Aluelautakuntien pääasiallisena tavoitteena oli vaikuttaa lähipalvelujen säilymiseen eri puolilla Saloa, ja vakiinnuttaa toimintansa niin, että aluelautakunnat pääsisivät vaikuttamaan kaupungin asioihin jo niiden valmisteluvaiheessa. Toimijoina aluetoimikunnat olivat haastattelujen tekohetkellä vuonna 2011 uusia ja toiminnan vakiinnuttamiseksi tarvittiin vielä paljon työtä.⁵⁹⁸

Salossa jäsenten valinta aluetoimikuntiin tapahtui jäsenten asuinpaikan sijainnin mukaan suhteessa kaupungin keskustaan.⁵⁹⁹ Tämän periaatteen mukaan yhdistykset esittivät vanhoille kunnanhallituksille jäseniä aluetoimikuntiin ja kuntien hallitukset puolestaan veivät esitykset aikanaan uuden kaupungin hallitukselle, joka lopullisesti päätti kokoonpanoista. Näin valituilla jäsenillä varmistettiin kaupungin reuna-alueiden asukkaiden ja yhdistysten äänen kuuluminen aluetoimikunnissa. Haastateltava näki vanhat kuntarajat rikkovassa aluejaossa uuteen tähtäävän tavoitteen.

595 Salon aluetoimikuntien toimintakertomus 2009–2010, <https://docplayer.fi/42665417-Salon-aluetoimikunnat-toimintakertomus-vuosilta.html> (luettu 27.3.2020).

596 Leinamo 2010, 111; TYKL/aud/790; TYKL/aud/771.

597 TYKL/aud/771.

598 TYKL/aud/765; myös Leinamo 2010, 108–114.

599 Kymmenen kilometrin säteellä keskustasta valittiin yksi edustaja aluetoimikuntaan, kahdenkymmenen kilometrin säteellä kolme jne.

Onhan niillä [aluetoimikuntien aluejaoilla] sit semmost tavallaan käytännönkin tai sanotaan ajatusmaailman muutosta, kun ei oo pidetty niistä vanhoist kuntarajoista kiinni. Niin se uusi alue jo toiminnallisesti rikkoo sen rajan, ni ihmisten on ehkä helpompi sitten taas niinku muuttua.⁶⁰⁰

Hämeenlinnassa kuntaliitokseen varauduttiin jo liitossopimuksessa määritetyllä tavalla perustamalla aluetoimikunnat, joiden tarkoituksena oli Salon aluetoimikuntien tapaan toimia liittyneiden alueiden äänenä ja vaikuttajakanavana kaupungin suuntaan. Hämeenlinnaan perustettiin kaksi aluetoimikuntaa; kaupungin itäpuolelle yhtenäisen alueen muodostava Ydinhämeen aluetoimikunta, johon kuuluivat Hauho, Tuulos ja Lammi sekä länsipuolelle Kalvola-Rengon aluetoimikunta.⁶⁰¹ Hämeenlinnassa aluetoimikuntien alkuperäiseksi tarkoitukseksi oli määritelty liitossopimuksen toteuttamisen seuraamisen lisäksi toimia erityisesti kansalaisvaikuttamisen kanavana ja kolmannen sektorin toiminnan edistäjänä, sillä huolena oli, että maaseutupitäjien asukkaiden ääni ei kuulu uuden Hämeenlinnan hallinnossa. Tähän huoleen Hämeenlinnan kaupungin taholta varauduttiin aluetoimikuntien perustamisen lisäksi varmistamalla asukkaiden ja alueiden äänien kuuluminen varaamalla jokaiseen kaupungin lautakuntaan kaksi kiintiöpaikkaa maaseutupitäjien edustajille.

Vaaleissa kävi kuitenkin niin, että liittyneistä maaseutupitäjistä valittiin kuntavaaleissa ennalta arveltua enemmän edustajia suoraan kaupunginvaltuustoon.⁶⁰² Asukkaat äänestivät niin, että Hämeenlinnan kaikki alueet tulivat edustetuksi kaupungin päätöksentekokelemissä. Vaalitulos vei pohjaa aluetoimikunnille ajatellusta merkityksestä kaupungin ja asukkaiden välisenä viestinviejänä ja vaikuttajana toimimisesta.⁶⁰³ Koska aluetoimikuntien kokoonpanot valittiin poliittisiin voimasuhteisiin perustuen, koostuivat niiden kokoonpanot lopulta pitkälti vanhojen kuntien valtuutettujen, lautakuntien ja kunnanhallitusten jäsenistä.⁶⁰⁴

Poliittisiin voimasuhteisiin perustuneesta muodostamisesta huolimatta aluetoimikunnille ei määritelty kuitenkaan poliittista valtaa samalla lailla kuin kaupungin lautakunnille. Myös toiminnan tavoitteiden ja sisällön määrittely oli puolinaista, ja käytännön toiminta rajautui lausunnonantajan ja ra-

600 TYKL/aud/765.

601 Leinamo 2010, 111; TYKL/aud/769; TYKL/aud/770.

602 TYKL/aud/769; TYKL/aud/770.

603 TYKL/aud/769.

604 TYKL/aud/769.

han jakajan rooliin yhdistysten toiminta-avustusten ja yksityistieavustusten muodossa. Hämeenlinnan kaupunki oli pyytänyt harvakseltaan lausuntoja aluetoimikunnilta, ja ne olivat antaneet lausuntonsa haastattelujen tekohelellä kaksi ja puoli vuotta kestäneen toimintansa aikana neljään asiakokonaisuuteen. Haastateltava totesikin että ”tuntuu että meitä ei aina olla huomioitu tässä päätöksentekoprosessissa”.⁶⁰⁵ Aluetoimikuntien toiminnan onnistumisen varmistaminen ja toiminnan hyödyntämisen kirkastaminen oli jäänyt kuntaliitosprosessin yhteydessä huomiotta.

Hämeenlinnassa aluetoimikuntien toiminnan alkuun vaikutti myös se, että niille alun perin annettuja määrärahoja leikattiin pian toiminnan aloittamisen jälkeen. Rahaa oli alkujaan osoitettu 220 000 euroa alueelliseen kehittämiseen sekä 280 000 euroa yksityisteiden kunnossapidon avustamiseen. Alueelliseen kehittämiseen osoitettu määräraha leikattiin heti toisena toimintavuotena 80 000 euroon.⁶⁰⁶ Määrärahan leikkaus tarkoitti käytännössä sitä, että paikallisyhdistyksille jaettavaa avustusta oli paljon suunniteltua vähemmän. Muutos vaikutti myös siihen, että aluetoimikuntien toiminta jäi niille alkuperäisesti suunniteltua tarkoitusta pienimuotoisemmaksi. Haastattelujen hetkellä vuonna 2011 aluetoimikuntien rooli kaupungin hallinnossa ja tehtävien tarkempi määrittely oli edelleen tekemättä. Toiminta oli ensimmäisen vuoden jälkeen muotoutunut lähinnä asukkailla suunnattujen tilaisuuksien järjestämiseen ja muutamien lausuntojen antoon kaupungille.⁶⁰⁷

Toisin kuin Hämeenlinnan aluelautakunnille, Salossa aluelautakunnille ei ollut osoitettu käyttöön rahaa, jota se olisi voinut jakaa yhdistyksille. Haastateltavan mukaan aluetoimikunnissa oltiin tyytyväisiä siihen, että niillä ei ollut rahavastuuta, vaan vain asioihin vaikuttamisen tavoite.⁶⁰⁸ Aluelautakuntien tulevaisuuteen haastateltavilla Salossa oli myös myönteisempi suhtautuminen kuin Hämeenlinnassa. Lähidemokratian toteutumiseksi oli painetta, ja siihen tähtäävä toimintaa tultaisiin jatkossakin toteuttamaan, vaikka järjestämisen muodot olisivat tulevaisuudessa erilaiset kuin kuntaliitoksen myötä muodostetuilla aluetoimikunnilla. Eräs haastateltava toi esille toiveen, että aluelautakuntien toiminnalle annettaisiin aikaa, sillä puolitoista vuotta

605 TYKL/aud/770; TYKL/aud/769.

606 TYKL/aud/768; TYKL/aud/770; TYKL/aud/769; Leinamo 2010, 111–112.

607 Haastateltavat totesivat myös lausuntojen antamisen jääneen varsin pienelle määrälle, sillä pyyntöjä ei kaupungin taholta ollut tullut monestakaan asiasta. (TYKL/aud/769; TYKL/aud/770.)

608 TYKL/aud/772.

on liian lyhyt aikajänne toiminnan arvioimiseen. Pidempi aika näyttäisi paremmin, miten aluetoimikunnissa ja lähidemokratian toteuttamisessa onnistutaan.⁶⁰⁹

Hämeenlinnassa aluetoimikuntien toiminnan lentoon lähtöä hillitsi osaltaan se, että toiminta oli alun perin suunniteltu väliaikaiseksi. Haastattelujen aikaan näytti jo todennäköiseltä, että toimintamallia muutettaisiin kokonaan toisenlaiseksi ja aluetoimikuntien työ loppuisi ja tilalle järjestettäisiin kaupungin lautakuntien alaisuudessa toimivat vaikuttajatiimit, jotka muodostettaisiin muilla kuin poliittisilla perusteilla.⁶¹⁰ Vaikuttajatiimien työskentely tulisi olemaan osa koko kaupungin uudistettua organisaatiomallia, joka pohjautuisi elämäntaakamalliin.⁶¹¹

Hämeenlinnassa aluetoimikuntien toiminnalle kohdistui aluksi suuria odotuksia paikallisen lähidemokratian turvaamisesta.

Ehkä toive mul oli enemmän näiden aluetoimikuntien suuntaan, että nyt se olis se väline taikka toimielin, jonka kautta sitten, koska se tuntuu, että se hukkuu tuonne Hämeenlinnan organisaatioon se yhteydenotto, että aluetoimikunnalla olis se pikkunen demokratia. Mutta se on kyllä niinkun ihan selkeesti tärta på tärta niin, että se aluetoimikunta ei aja sitä pikkudemokratian asiaa. Ja silloin kyllä yhdistysten täytyy ottaa suoraan yhteyttä Hämeenlinnaan ja silloin se hukkuu sinne. Että se on minusta huono kehityskulku kyllä.⁶¹²

Toimivan ja toimivaltaisen kunnanosa- ja hallinnon tarve tunnistettiin uusissa suurkunnissa, mutta niiden käytännön organisoiminen oli osoittautunut vaikeaksi. Kuntaliitosten yhteydessä nopealla aikataululla ja ilman varsinaista päätös- ja budjettivaltaa perustetut aluelautakunnat ja kyläparlamentit sekä erilaiset kylien ja kuntien väliset sopimusmenettelyt eivät saaneet kriittisimmässä kannanotoissa ja tutkimuksissa kannatusta. Niiden sijaan peräänkuulutettiin todellisella toimivallalla ja -alueilla, taloudellisilla resursseilla sekä vastuilla muodostettuja kunnanosa- ja hallinnon toimijoita, jotka pystyisivät

609 TYKL/aud/765.

610 TYKL/aud/770; TYKL/aud/769.

611 TYKL/aud/769. Elämäntaakamallilla tarkoitetaan kunnallisia palveluita, joissa esim. sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluita tuotetaan asiakaslähtöisesti eri palvelujen sektorirajat ylittäen. Siilomaisesta palvelujentuottamisesta luopuminen ja siirtyminen kohti uudenlaisia palvelujen tuottamisen tapoja oli lähtenyt liikkeelle jo kuntaliitoksen neuvotteluvaiheessa Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla -hankkeella (PATU-hanke). (Rimpelä 2015, <https://docplayer.fi/46388734-Hyvinvointi-ja-elamankaarimalli-kayttoon-palvelujen-jarjestamisessa-case-hameenlinna-lasten-ja-nuorten-palvelujen-yhteensovittaminen.html> (luettu 4.2.2023); Suikio 2011, 34–36.)

612 TYKL/aud/808.

käytännössä toteuttamaan toimivaa lähidemokratiaa.⁶¹³ Alueellisen toimijan tarve nousi esille myös pienempien kuntaliitosten kohdalla, sillä esimerkiksi Pälkäneellä ja Luopioisissa alueiden yhteistyö oli kylä- ja kotiseutuyhdistysten tasolla vähäistä. Alueellisen lähidemokratiatoimijan merkitys nousisi konkreettisesti esille tilanteessa, jossa esimerkiksi Rautajärven kylältä ei olisi ainuttakaan luottamusmiestä vaikuttamassa kunnan päättävissä elimissä.⁶¹⁴

Aluetoimikuntien toiminta loppui sekä Salossa että Hämeenlinnassa vuoden 2012 lopussa. Hämeenlinnassa perustettiin tämän jälkeen vaikuttajaraadit, jotka pohjautuivat tilaaja-tuottaja-elämänkaarajatteluun. Salossa lähidemokratian toteuttamista jatkettiin aluetoimikuntien lakkautuksen jälkeen kaupungin sekä paikallisyhdistysten ja -toimijoiden säännöllisillä tapaamisilla sekä Kylien Salo -hankkeen avulla.⁶¹⁵ Syyt aluetoimikuntien lakkautukselle lienevät siinä, että niiden toiminta ei ehtinyt vakiintua missään vaiheessa, eikä niillä myöskään ollut selkeää vastuualuetta tai päätösvaltaa. Asukkaiden ja kaupungin välisenä tiedonvälittäjänä toimikunnat jäivät myös vieraiksi ja niiden toimintatavat koettiin jäykkinä.⁶¹⁶

6.2. Vanhan ylläpitoa ja kurottautumisia kohti uutta

Kuntaliitosten myötä uuden kunnan yhtenäisyyden muodostamisessa ja toisaalta vanhan kunnan paikallisidentiteetin ylläpidossa aktivoituivat sekä paikalliset että paikallistason kehittämistyötä ohjaavat ja toteuttavat Barthin analyysimallin mukaiset välitason toimijat.⁶¹⁷ Mietoisten ja Mynämäen kuntaliitoksessa alueen ulkopuoliset organisaatiot lähtivät vaikuttamaan siihen, mitä Mietoisten alueella liitoksen myötä ja siihen reagoiden alettiin tehdä. Vakka-Suomen alueella toimiva LEADER-ryhmä Ravakka⁶¹⁸ oli taustalla vaikuttamassa Mietoisten alueen asukkaita, yrittäjiä ja yhdistystoimijoita palvelemaan tarkoitettussa Kyläportaalissa. Kyseinen portaali oli verkkosivu, jolle kerättiin tietoa Mietoisten alueesta ja jossa asukkaat, yrittäjät ja yhdistykset saattoivat tiedottaa ja keskustella ajankohtaisista asioista. Sivustolle tuotettiin tietoa paitsi Mynämäen kunnan päätöksistä myös Mietoisten kappeliseura-

613 Katajamäki 2013, 105–106.

614 TYKL/aud/795.

615 Koskihaara 2014, 33; Hämeenlinna vaikuttajaraadit, <http://www.hameenlinna.fi/Paatoksenteko-ja-talous/> (luettu 18.5.2014); Salo, lähidemokratia, <http://www.salo.fi/linkit/osalistuminenjaasiointi/lahidemokratia/> (luettu 16.5.2014).

616 Koskihaara 2014, 33; myös Metsälä & Leinamo 2013, 121–123; Katiskoski 2014, 75.

617 Barth 1994, 184–188.

618 Leader Ravakka, <https://ravakka.fi/> (luettu 25.4.2023).

kunnan asioista sekä julkisen liikenteen yhteyksistä erityisesti Turun suuntaan. Hankkeen kuvauksessa todetaan portaalin olevan virtuaalinen keskustelu- ja kohtaamispaikka alueesta kiinnostuneille.⁶¹⁹

Kyläportaali valmistui loppuvuonna 2010. Se oli digitaalinen ympäristö, jolla luotiin ja ylläpidettiin mietoislaisuutta ja Mietoisten paikkaidentiteettiä. Hankekuvauksen mukaisesti kaikki Mietoisista kiinnostuneet ja siellä toimivat saattoivat osallistua siihen. Sittenkin kyläportaalin tarjoama keskustelu- ja kohtaamispaikka on siirtynyt Facebookiin⁶²⁰ ja itse portaalisivusto muutettu Mietoisten historiaa, alueen matkailua ja nähtävyyksiä sekä Turun seutukunnan yritys- ja talouselämää esitteleväksi staattiseksi informaatio-sivustoksi.⁶²¹ Mietoisten Facebook-sivulle on siirtynyt portaalilla tavoiteltu keskustelu alueen asukkaiden, yrittäjien ja muiden toimijoiden kesken sekä mietoislaisuuden ylläpitäminen ja rakentaminen kuntaliitoksen jälkeisessä ajassa. Heti kuntaliitoksen jälkeen portaalin merkitys mietoislaisuuden ylläpitämisessä korostui myös siksi, että Mynämäen kunnan kotisivuille päivitetiin hitaasti Mietoisten pitäjän alueeseen liittyviä tietoja.⁶²² Myös Pälkäneen kunnan alkuun panema hanke Luopioisten pitäjän historian kirjoittamiseksi voidaan tulkita uuden kunnan yhtenäisyyttä ja alueiden yhteistyötä tavoittelevaksi toimeksi. Historiahankkeella kunta pyrki tasapainottamaan uuden kunnan alueiden historian kirjoitusta, sillä Pälkäneen pitäjän alueelta historia oli kirjoitettu jo aiemmin 1900-luvun alkuun saakka.⁶²³

Salossa ennen kuntaliitoksen toteutumista jokaisessa yhdeksässä kunnassa oli kulttuuritoimi, jota hoitivat virkavastuisina pääsääntöisesti joko kuntien kirjasto- ja vapaa-aikasihteerit tai liikuntas sihteerit. Kuntaliitoksen myötä liitoskuntien alueiden kulttuuritoimea ylläpitävät rakenteet ja vastuuhenkilöt hävisivät uuden kaupungin hallinnollisista rakenteista. Kaupungin hallinnossa ei ollut kuntaliitoksen jälkeen vastuuhenkilöä, joka olisi tukenut alueiden kulttuuritoimijoita, auttanut yhdistyksiä niiden toiminnassa ja organisoanut rakenteita, joita kulttuuritoimijat esimerkiksi tilojen muodossa olisivat tarvinneet.⁶²⁴

619 Mietoisten kyläportaali, <https://www.sitra.fi/hankkeet/mietoisten-kylaportaali/> (luettu 18.4.2023); Mietoisten kyläportaali – Blogi, <http://mietoinen.blogspot.com/> (luettu 18.4.2023); TYKL/aud/766.

620 Mietoinen – Facebook, <https://www.facebook.com/Mietoinen/> (luettu 6.1.2021).

621 Mietoinen, <https://mietoinen.fi/> (luettu 6.1.2021).

622 TYKL/aud/784.

623 TYKL/aud/798.

624 TYKL/aud/771.

Salon kulttuuritoimessa oli kuitenkin varauduttu ennakoivasti kuntaliitoksen jälkeiseen aikaan ja haettu ESR-rahoitteista valtakunnallista Hymykuopat-hanketta, jonka tavoitteena oli kehittää kulttuuri-, liikunta-, taide- ja nuorisoseurojen osaamista.⁶²⁵ Salon kaupunki hallinnoi hanketta, jolla oli kymmenen osatoteuttajaa Salossa, Turussa, Kouvolassa, Hankasalmissa ja Forssassa. Salossa kotiseutuyhdistyksistä mukaan hankkeeseen olivat lähteneet Suomenselän-Seura ja Kisko-Seura. Näistä ensin mainittu oli toteuttanut hankkeessa kouluikäisille suunnattua musiikkikasvatustoimintaa ja jälkimmäinen muun muassa yli 75-vuotiaille suunnattua muistelutustoimintaa, joka oli myöhemmin laajentunut myös kouluikäisille menneistä ajoista kertovaksi toiminnaksi.

Kaupungin taholta tavoitteena oli ollut saada toimintaan mukaan yhdistyksiä, jotka vastaisivat kaupungin tarpeeseen hyvinvoinnin tuottajina, ja jotka sitoutuisivat ja pystyisivät toteuttamaan käytännön kulttuurityön kautta hyvinvointia asukkaille kaupungin eri alueilla.⁶²⁶ Tavoiteltu yhteistyö on seurausta valtion ja kuntasektorin taloudellisista haasteista toteuttaa palveluja paikallistasolla, jolloin vastauksena on nähty yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, joka samalla on tarkoittanut myös vastuun siirtämistä enemmän paikallistason yhteisöille. Siinä missä 1970-luvulta alkaen hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen ja yhteiskunnan kaupungistuminen sekä teollistuminen siirsivät yhteisöllistä vastuuta valtiolle, on viime vuosikymmenten kehitys johtanut siihen, että yhä enemmän vastuuta ollaan palauttamassa julkiselta vallalta yksilöille ja yhteisöille.⁶²⁷

Hymykuopat-hanke voidaan nähdä myös kaupungin keinona rakentaa yhteisyyttä ja yhteistyötä kaupungin ja yhdistysten välillä sekä yhteistyössä toteutettavan toiminnan kautta kiinnittämisen kohteita kuntalaisille asuinkaupunkiinsa. Salon kaupunki pyrki rakentamaan kaupungin yhtenäisyyttä myös muilla tavoin. Heti ensimmäisenä vuotena kuntaliitoksen jälkeen kaupunki oli aloitteentekijänä tarjoamalla yhdistyksille taloudellista tukea kaupunginosapäivien järjestämiseen. Pitäjissä tartuttiin tilaisuuteen ja päivät järjestettiin alueilla toimivien yhdistysten yhteistyönä. Kaupunki hoiti tapahtumien markkinoinnin ja yhdistykset käytännön työn. Tapahtumat onnistuivat hyvin

625 ESR-rahoitus on Euroopan sosiaalirahastosta koordinoitua hankerahoitusta, jota voi saada työllisyyden lisäämistä tukeviin ja tavoitteleviin hankkeisiin.

626 TYKL/aud/771.

627 Suomen kylätoiminta ry. 2008, 21; myös Koskihaara 2014, 31–33.

ja keräsivät paljon osallistujia saavuttaen niille asetetun tavoitteen, eli osallistujien osallistumisen eripuolilta kaupunkia eri pitäjien tapahtumiin.⁶²⁸

Kisko-Seura toteutti hankkeessa Perttelin pitäjän alueella toimivassa kyläkoulussa kokonaiskoulupäiväidea tuottamalla koulun kaikille oppilaille iltapäivätoimintaa koululla. Käytännössä toimintamalli tarkoitti sitä, että kaikki alakoululuokkien lapset osallistuvat koulun päätteeksi iltapäivätoimintaan ja kaikki koulukuljetukset lähtevät samaan aikaan. Kisko-Seura oli toimintamallin vastuullinen taho ja koordinoi muista yhdistyksistä ja harrasteryhmistä iltapäivätoiminnan toteuttajat. Kaupungille toimintamalli oli tuonut säästöjä koulukuljetuksissa sekä tuloja iltapäiväkerhon järjestämisestä valtionosuuksien muodossa. Salon kaupungin ja kotiseutuyhdistysten roolit toimintamallissa perustuivat siihen, että kaupungin kulttuuriasiainyksikkö suunnitteli ohjelman ja toteutti hankkeen tuotannollisen puolen ja yhdistykset puolestaan käytännön toteutuksen ja sisällön kaupungin ostopalveluna. Haastateltavan mukaan ostopalvelu oli kaupungille tehokas tapa toteuttaa toimintaa. Yhdistysten kautta toteutettu toiminta oli samalla helppo tapa tukea ja kannattaa alueiden kulttuuritoimintaa.⁶²⁹

Koululaisten iltapäiväkerhotoiminnan järjestäminen oli yhdistyksessä aloitettu kyläkoulun vanhempainyhdistyksen ja kaupungin kanssa yhteistyössä. Niin kutsutussa kokonaiskoulupäivämallissa Kisko-Seuran vastuualueena oli koordinoita neljänä päivänä viikossa koululle seurojen ja yhdistysten kautta henkilöitä, jotka vuorollaan vetivät oppilaille iltapäivätoimintaa. Toimintamalli osoittautui onnistuneeksi heti ensimmäisen vuotena. Iltapäiväkerhotoiminta kuten myös ikäihmisten muistelutus ja yhdistyksen runonlausujen ryhmän Runomummojen toiminta oli sidottu valtakunnalliseen Hymykuopat-hankkeeseen, jonka kautta yhdistys myi kyseisiä toimintamuotojaan kulttuuri- ja hyvinvointipalveluina kaupungille.⁶³⁰

Mynämäen kunnan kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimi järjestivät vuosittain järjestöillan, jossa yhdistykset ja kunta jakoivat ajankohtaisia asioitaan ja yhdistykset pääsivät kertomaan tarpeistaan sekä vaikuttamaan asioidensa edistämiseen.⁶³¹ Kuntaliitoksen jälkeen järjestöillan toteuttamisen merkitys oli suuri, sillä se oli kanava myös Mietoisten pitäjän yhdistyksille tuoda olemassaoloon ja asioitaan esille. Yhdistysillassa oli mahdollisuus oman yhdis-

628 TYKL/aud/790; TYKL/aud/772.

629 TYKL/aud/771.

630 TYKL/aud/790; TYKL/aud/788; TYKL/aud/791.

631 TYKL/aud/778; TYKL/aud/784.

tyksen asioiden ohella nostaa esille yhteisiä tarpeita ja verkostoitua paitsi kunnan virkamiesten myös toisten yhdistysten toimijoiden kanssa.⁶³² Yhdistysten kannalta yhdistysissä oli keskeistä myös se, että tarjottu tilaisuus käytettiin hyväksi ja osallistumisella osoitettiin kunnalle tilaisuuden tärkeys ja merkitys yhdistyksille.

Mynämäen kunnan ja yhdistysten välinen säännöllinen yhteydenpito ei ollut tärkeää vain Mietoisten alueen yhdistyksille vaan kunnan kaikille alueille. 1970-luvulla Mynämäen kunnan kanssa liittyneen Karjalan kunnan alueen asukkaat kokivat uudessa kuntaliitoksessa myös huolta oman alueensa unohduksiin jäämisestä. Syynä huoleen oli muun muassa se, että Mynämäen kunta oli keskittänyt kaavoitusstrategiansa lähellä Mietoista kulkevan junaradan läheisyyteen, jonka myötä asukkaat pelkäsivät Karjalan alueen jäävän entistä enemmän kunnan syrjäalueeksi.⁶³³ Onkin merkittävää huomata myös se, että kuntaliitoksen mukanaan tuomat muutokset eivät vaikuttaneet aina pelkästään niille alueille, joiden koettiin liittyneen toiseen kuntaan, vaan liitoksen jälkeen uudessa kunnassa tehdyt päätökset vaikuttivat ja saattoivat aiheuttaa huolta myös kunnan muilla alueilla, joista syrjäisimmät jäävät yleensä vähäisemmän huomion ja kehittämisen kohteiksi.

6.3. Uudet ja uudelleen perustetut yhdistykset paikallisuuden merkityksellistäjinä

Kuntaliitoksiin liitetyt pelot ja uhat aktivoivat paikallisyhteisöjä havainnoidaan arjen tasolle asettunutta toimintaympäristöään ja myös toimimaan uusin tavoin sen puolesta. Erityisesti kyläyhdistysten rooli on joissakin liitosprosesseissa noussut merkittäväksi, mutta yleisesti paikallistasolla toimivat yhdistykset ovat ottaneet hyvin erilaisia rooleja liitosprosesseihin vaikuttamisessa.⁶³⁴ Tutkimukseni kohteina olevissa yhdistyksissä ei ollut otettu virallista kantaa kuntaliitoksen puolesta tai sitä vastaan, vaan vaikuttamistyössä oli keskitytty yhdistysten toimintaan konkreettisesti vaikuttavien asioiden ajamiseen. Kuntaliitokset loivat kuitenkin tilanteen, missä lakkautettu kunta

632 TYKL/aud/778.

633 TYKL/aud/766. Tutkimukseen ei ole haastateltu entisen Karjalan kunnan alueen yhdistystoimijoita, mutta asukkaiden huoli oli välittynyt LEADER-ryhmä Ravakan henkilökunnalle.

634 Kumpulainen & Sihvonen 2009a; myös Mäkinen 2009, 68–69; Mononen & Tuononen 2012, 31.

jätti jälkeensä kulttuurisen tilan, jonka täyttäjiksi odotettiin monin paikoin asettuvan jonkin yhdistyksen.

Erityisesti kuntien keskustaajamissa ei yleensä ole toiminut alueen asukkaita edustavaa yhdistystä, sillä toimijalle ei ole ollut tarvetta alueen keskeisen sijainnin ja palveluiden olemassaolon vuoksi. Kuntaliitoksessa tilanne muuttui monessa pitäjässä, sillä hiljentyneisiin keskustaajamiin syntyi paikallisen toimijan ja alueen edunvalvojan tarve. Näin tapahtui myös Mietoisissa, jossa kuntaliitos toimi lopullisena vaikuttimena sille, että jo pikkuhiljaa edeltäneillä vuosikymmenillä hiljenneen kuntakeskuksen ja asukkaiden luontaisen kontaktien väheneminen toimivat yhdistystoimijoiden motiiveina lähteä mukaan uuden kyläyhdistyksen toimintaan.⁶³⁵ Myös Suomensjärvi-Seuran ja Kalvola-Seuran perustamiset olivat reagoiteja kuntaliitoksiin. Salon ja Hämeenlinnan kuntaliitoksissa mukana olleissa kunnissa kaikissa muissa paitsi Suomensjärvellä ja Kalvolassa toimi kotiseutuyhdistykset ennen liitosta, minkä takia Suomensjärvellä ja Kalvolassa haluttiin perustaa myös omat kotiseutuyhdistykset. Vaikka kuntaliitosten myötä perustetut yhdistykset olivat toimineet haastattelujen tekohetkellä vasta muutaman vuoden, oli niiden toiminnan muodoissa nähtävissä jo koko kirjo kylä- ja kotiseututoiminnan yleisiä toimintakohteita sekä toimijoiden kuvaamia motiiveja toiminnalle.

Ensimmäisten toimintavuosien aikana Mietoisten Kirkonseudun kyläyhdistyksen toiminnassa oli keskitytty paikallisissa tapahtumissa mukanaoloon tai niiden järjestämiseen, kuten talviriehaan, lasten peuhapäivään, joulumyyjäisiin, virkistysretkiin ja kokonaan kyläyhdistyksen ideoimaan ja toimijoiden omin voimin järjestämään jalkapalloturnaukseen, Tavastila Cupiin.⁶³⁶ Kyläyhdistyksen toiminnassa on nähtävissä paljon niitä piirteitä, joita kylätoiminta on vuosikymmenten saatossa säilyttänyt 1970- ja 1980-luvulta, kuten asukkaiden yhdessä omalla kylällä järjestämää virkistystoimintaa ja retkiä Suomessa tai ulkomailla.⁶³⁷

Eräs haastateltavista totesi Mietoisten kirkonseudun kyläyhdistyksen perustamisen syyksi ytimekkäästi sen, että ”sais ihmisii vähän liikkeel ja torpast ulos”.⁶³⁸ Pitäjän keskuksen palvelujen vähentyminen oli vaikuttanut sii-

635 TYKL/aud/788; TYKL/aud/779; TYKL/aud/775.

636 TYKL/aud/780; TYKL/aud/777; TYKL/aud/785; TYKL/aud/776.

637 Itä- ja Pohjois-Suomessa, joissa yhteiskunnan rakennemuutos oli vaikuttanut raskaimmin, ensimmäisillä vuosikymmenillä toimittiin aktiivisemmin myös palvelujen vähenemisen aiheuttamiin muutoksiin reagoiden. (Hautamäki 1989, 75–78; Hyyryläinen 2000, 110; Hyyryläinen, Katajamäki, Piispanen, Pyökkänen & Rouhiainen 2011.)

638 TYKL/aud/776.

hen, ettei asukkailla ollut tarvetta liikkua pitäjän keskustassa, eikä sen myötä toteutunut enää ihmisten luonnollisia kohtaamisia arkisten asiointimatkojen yhteydessä. Kyläyhdistyksen toiminnan kautta tavoiteltiin tämän kehityskulun katkaisua ja tapaamismahdollisuuksien luomista alueen asukkaille.

Tän meitä kyläyhdistyksen tarkoitus oli heti niinku tuoda toimintaa sinne ihmisten arkeen ja, ja arkeen ja juhlaan. [---] Se oli heti et, heti oli se ensimmäine päämäärä, et järjestetään jotain kylään, mis ei muuten oikeestas oo mitään.⁶³⁹

Kohtaamisten ja yhteisöllisyyden ylläpidon ohella vaikuttaminen alueen palveluihin oli toinen kokonaisuus, johon yhdistyksen toimijat uskoivat tulevaisuudessa tulevan enemmän mahdollisuuksia.⁶⁴⁰

Kirkonseudun kyläyhdistyksen tulevaisuuden toiminnassa keskeinen asia oli vaikuttamistyö elintarvikekaupan saamiseksi alueen läpi kulkevan Kustavintien varteen. Kauppa-asia oli tavoitteena vanha, mutta kyläyhdistyksen toiminnan alettua se oli siirtynyt kyläyhdistyksen toiminnalle asetettujen odotusten listaan. Toiveita kauppa-asian edistämiseksi oli esitetty yhdistykselle ulkoapäin, mutta se sisältyi myös yhdistystoimijoiden omiin tavoitteisiin.⁶⁴¹

Koska se on ihan satavarma, et jos se tulis, ni sen jälkeen Mietonen tulis vetovoi-maseks niinku asuinpaikkakuntanaki, elikä et sit sul olis, siäl olis kunnan koulu ja ne peruspalvelut, koska päiväkodit ja, ja sit jos se kauppa, ni silloha se olis niinku lapsiperheil vetovoimane.⁶⁴²

Toimijat olivat kuitenkin realisteja resurssien suhteen ja kauppa-asian edistämisen aika olisi sitten, kun haastattelujen hetkellä ajankohtaisena ollut kylätalohanke olisi saatu vietyä maaliin ja toiminta sen ympärillä löytänyt vakiintuneet muotonsa.⁶⁴³ Halu vaikuttaa yhdistyksen toiminta-alueen palveluihin vastaa kylätoiminnalle suunnatussa tavoiteohjelmassa kirjattuihin toiminnan osa-alueisiin, joista yhtenä vastuualueena on paikallisista palveluista huolehtiminen.⁶⁴⁴ Viihtyvyyden ja elinvoimaisuuden ylläpidon ohella uudessa yhdistyksessä oli omaksuttu ajatus kylätoiminnasta myös laajempänä vastuunkantajana ja palvelujen mahdollistajana.

Tutkimuksen kohteina olevissa kuntaliitoskunnissa juuri Mietoisten kohdalla kunnallisiin palveluihin kohdistuneet muutokset nousivat vahvim-

639 TYKL/aud/780.

640 TYKL/aud/777; TYKL/aud/785.

641 TYKL/aud/780; TYKL/aud/778; TYKL/aud/777.

642 TYKL/aud/778.

643 TYKL/aud/777.

644 Suomen Kylätoiminta ry. 2008.

min esille. Ennen liitosta kunnan keskustaajaman palvelut muodostuivat pääasiassa juuri kunnallisista palveluista, sillä kaupalliset ja yksityiset palvelut olivat vähentyneet pikkuhiljaa edellisillä vuosikymmenillä ja palveluja haettiin pitkälti Mynämäen kunnan puolelta. Kehitys Mietoisissa vastasi pitkälti maa-seututaajamien yleistä kehitystä, jossa vielä 1980- ja 1990-luvulla rakennettiin julkisten palveluiden rakennuksia, mutta 2000-luvulle tultaessa rakentamisen painopisteet olivat muuttuneet päivittäistavarakauppaan tai kerrostalorakentamiseen. Vähittäistavarakaupan muutos kohti suurempia yksiköjä ja keskittymistä näkyi Mietoisissa, jonka kirkonkylässä ei toiminut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla enää yhtään päivittäistavarakauppaa.⁶⁴⁵ Kunnan tuottamien palveluiden väheneminen ja siirtyminen Mynämäelle, erityisesti kunnantalon toimintojen siirtymisen ja terveydenhoitopalveluiden supistumisen muodossa, vaikutti ratkaisevasti mielikuvissa ja myös konkreettisissa arjen toiminnoissa kokemukseen pitäjän hiljentymisestä.

Uudelleen perustetun Kalvola-Seuran toiminnassa vanhan kunnan rajat olivat oleellinen tekijä yhdistyksen toiminnalle annetuissa merkityksissä.

Kylhän nää tota kunnan rajat niin voimakkaat on tietyllä tasolla, et vaikka porukka käy töissä ja menee edes takasin ja matkat on pitkiäkin, että ei se siis semmoses arkielämäs niin kun vaikuta. Mut kyl tää tämmönen kotiseutujuttu, niin varmaan niin kun siitä vähän saa nostetta, että kun täytyy niin kun pitää ne rajat, vaikkei niitä oikeesti enää oookaan.⁶⁴⁶

Vanhat kuntarajat ovat konkreettisena olemassa yhä ihmisten mielissä, vaikka hallinnollisesti niitä ei enää olekaan olemassa. Myös oman kunnan nimen säilyttäminen ja Kalvolan pysyminen edelleen tunnettuna paikkana toimi kotiseutuyhdistyksen toiminnan motivaationa kuntaliitoksen jälkeen.⁶⁴⁷ Nimen ja rajojen mielikuvallisen säilyttämisen lisäksi yhtenä keskeisenä motiivina toimi museotoiminnan elvyttäminen, joka ilman Kalvola-Seuraa olisi museon huonon kunnan vuoksi saattanut jäädä huomiotta ja samalla aiempien sukupolvien tekemä kotiseututyö mennä hukkaan.⁶⁴⁸

Kalvola-Seuran toiminta oli alkuvaiheessaan keskittynyt kotisivujen laatimiseen ja julkaisuun sekä vaikutustyöhön kotiseutumuseon uudelleen avaamiseksi. Yhdistyksen ensimmäisenä vuotena Renko-Kalvolan aluetoimikunnan jakamalla yhdistysavustuksella oli ollut merkittävä vaikutus yhdistyk-

645 Koistinen 2009; Aarrevaara & Rönkkö 2015, 12.

646 TYKL/aud/803.

647 TYKL/aud/811.

648 TYKL/aud/806; TYKL/aud/811; Vilkuna 2016, 142.

sen toiminnan käynnistämiseksi, sillä avustuksen myötä yhdistys oli pystynyt tiedottamaan toiminnastaan ja osallistumaan yhdistysten yhteisesitteisiin.⁶⁴⁹ Yhdistyksen alkutaipaleella aikaa oli mennyt myös järjestäytymiseen ja tulevan toiminnan suunnitteluun sekä yhdistyksen tunnetuksi tekemiseen enemmän kuin toiminnan varsinaiseen toteuttamiseen. Toimintansa suunnittelussa yhdistyksessä oli tukeuduttu 1990-luvulla lakkautetun kotiseutuyhdistyksen toiminnasta säilyneisiin pöytäkirjoihin. Niistä oli saatu selville, että kotiseutuyhdistys oli aikanaan pystyttänyt paikkakunnalla vaikuttaneelle Emmanuel Kanajärvelle muistomerkin Kalvolan hautausmaalle. Uusi Kalvola-Seura oli kunnostanut ja puhdistanut muistomerkin ja ottanut toimintaansa muistomerkin kukituksen kerran vuodessa.⁶⁵⁰

Uudelle yhdistykselle oli Kalvolan asukkaiden taholta esitetty toiveita kotiseuturetken järjestämisestä muun muassa Kalvolassa sijaitseville muinaishautapaikoille – retkiä, joita kunta oli aikaisemmin järjestänyt. Kotiseuturetken lisäksi toiveita asukkaiden taholta oli esitetty paikannimiin liittyvän luennon järjestämisestä. Toive liittyi kuntaliitoksen mukanaan tuomaan muutokseen, jossa Kalvolassa sijaitsevia teiden ja katujen nimiä oli muutettu uusiksi siitä syystä, että uudessa Hämeenlinnan kaupungissa oli nimistössä päällekkäisyyttä.⁶⁵¹

Kalvola-Seuran toiminta haki haastattelujen aikaan vuonna 2011 vielä muotoaan, eikä ollut rakentunut organisatorisesti eikä toiminnan sisältöjenkään osalta vakiintuneeksi. Yhdistyksellä oli alustavia toimintasuunnitelmia Kalvolan miltei joka kylässä sijaitseville rautakautisille kalmistoille, sekä Olavin päivän tilaisuudelle Kalvolan kirkossa, joka on Pyhän Olavin kirkko.⁶⁵² Kalvolan muinaismuistoalueet olivat ennen kuntaliitosta olleet kunnan hoidossa, mutta liitoksen jälkeen Kalvola-Seura oli alkanut ottaa vastuuta alueiden hoidosta.⁶⁵³ Historia ja perinteet, kunnassa vuosikymmeniä sitten toteutettujen tapahtumien elvyttäminen ja museotoiminta olivat kokonaisuuksia, joihin yhdistys oli hakenut innoitusta aikanaan lakkautetun kotiseutuyhdistyksen toiminnasta.⁶⁵⁴

649 TYKL/aud/803.

650 TYKL/aud/806; TYKL/aud/804.

651 TYKL/aud/803; TYKL/aud/804; TYKL/aud/809; TYKL/aud/803.

652 TYKL/aud/804; TYKL/aud/806.

653 TYKL/aud/811.

654 TYKL/aud/804; TYKL/aud/809; TYKL/aud/811.

Haastattelujen tekohetkellä neljä vuotta toimineen Suomusjärvi-Seuran toiminnan ”punaisena lankana” oli toimia kotiseutuhengessä ja pitää esillä Suomusjärven kivikautista kulttuuria Kivikausikeskus Riran sulkemisen jälkeenkin.⁶⁵⁵ Riran lyhyeksi jääneestä toimintakaudesta huolimatta hankkeella oli ollut myönteistä vaikutusta pitäjän paikallisidentiteettiin ja alueella koettuun kotiseutuyllpeyteen kivikautisen kulttuurin sekä tutkimuksen keskittymänä.⁶⁵⁶ Yhdistys oli keskittynyt toiminnassaan myös vaikuttamis- ja yhteistyöhön kaupungin suuntaan muun muassa yhdistysten tila-asioissa ja kyläsuunnitelmienteossa.⁶⁵⁷ Salon pitäjien kotiseutuyhdistysten välillä oli aloitettu säännöllinen yhteistyö jo vuonna 2008, eli vuosi ennen kuntien liittymistä. Muutaman kerran vuodessa pidettyjen yhteiskokousten lisäksi kotiseutuyhdistykset olivat vaikuttaneet kaupunkiin muun muassa yhdistysavustusasiassa. Yhteistyön ohella yhteisöllisyyden edistäminen ja kulttuuritoiminnan ylläpitäminen olivat Suomusjärvi-Seuran toiminnan painopistealueet, joita se oli toteuttanut luentojen ja näyttelyiden muodossa.

Mietoisten Kirkonseudun kyläyhdistyksen, Kalvola-Seuran ja Suomusjärvi-Seuran esimerkit osoittavat, miten uusissakin yhdistyksissä toiminnan lähtökohdat vastasivat yhdistystoiminnalle kirjoitettujen ohjelmatekstien yleisiä muotoja, ja miten niiden voidaan tulkita vaikuttaneen siihen, mitä yhdistysten toimintaan oli heti alkuvuosina otettu kohteiksi. Valinnat toiminnan toteuttamisen muodoista tulevat ohjatuiksi makro- ja muiden välitason toimijoiden vaikutuksesta, suoran ohjauksen tai esimerkkien kautta. Kyse on yhdistystoiminnassa vaikuttavien hallintarationaliteettien ja tekniikoiden omaksumisesta.⁶⁵⁸ Mietoisten Kirkonseudun kyläyhdistyksen toiminnalle ohjaavana vaikuttajana toimi paikallisen LEADER-ryhmä Ravakan työntekijät ja Varsinais-Suomen kyläasiamies, jotka toimivat yhdistyksen perustamiseksi tarkoitettujen tilaisuuksien järjestäjinä ja yhdistystoimintaan ohjaajina. Kalvola-Seurassa toiminnan sisältöihin oli haettu tukea lakkautetun yhdistyksen aikanaan toteuttamista toiminnan muodoista ja Suomusjärvi-Seurassa haluttiin jatkaa kulttuuriyhdistyksen sekä Kivikausikeskus Riran viitoittamalla tiellä Suomusjärven historian ja perinteiden ylläpitäjänä.

655 TYKL/aud/772.

656 Mäki 2020, 175–176.

657 Kyläsuunnitelma on kylän/yhteisön yhteinen näkemys ja tahdonilmaisu siitä, millainen kylän halutaan olevan ja mitä sen toteuttamiseksi ollaan valmiita tekemään. (Keski-Suomen Kylät.fi, <https://www.keskisuomenkylat.fi/kylien-kehittaminen/kylasuunnitelma/> (luettu 20.11.2022); Kuisma & Peltonen 2002.)

658 Kumpulainen 2012, 133–134.

6.4. Yhdistysten sisäisten tavoitteiden ja päämäärien etsintää

Uusissa yhdistyksissä yhdistystoiminnan hallintarationaliteettien ja -tekniikoiden omaksuminen ei tapahdu ilman yhdistystoimijoiden neuvotteluja. Onnistuakseen toiminnan aloittamisessa ja sen ylläpidossa on yhdistystoimijoiden löydettävä yhteiset päämäärät ja tavat toiminnan toteuttamiselle.⁶⁵⁹ Mikäli yhdistystoimijat eivät löydä tarpeeksi yhteisiä nimittäjiä tai muotoja toiminnalle, ei heille muodostu Katriina Siivosen määritelmän mukaista samankaltaisuuden tihentymää,⁶⁶⁰ joka toimii yhdistystoiminnan voimavarana. Kotiseutu- ja kyläyhdistysten toiminta saa voimavaransa tällaisesta tihentymästä, joka on tulosta kulttuurisesta prosessista, jossa ihmiset identifioivat paikkaan ja ilmentävät yhteisyyden kokemustaan yhdistyksen toiminnan kautta. Yhteisyyden kokemus voi olla eriasteista eri ihmisillä ja se voi vaihdella ajan ja tilanteen mukaan. Se voi samassakin yhdistyksessä toimivien ihmisten kesken olla myös jännitteistä ja sisältää vierauden kokemusta. Yhtä kaikki yksilön olemassaolo omana itsenään ja hänen kokemansa samuus tai vieraus suhteessa toisiin yhdistystoimijoihin vaikuttaa hänen toimintaansa yhdistyksessä joko sitä edistäen tai vaikeuttaen.⁶⁶¹ Voidakseen toimia yhdistyksessä samuuden kokemus ja yhteisten tavoitteiden löytäminen toimijoiden kesken ovat ratkaisevassa asemassa yhdistyksen toiminnan jatkuvuudelle. Käytännössä tämä tarkoittaa yhdistysten toiminnassa sen jäsenten jatkuvaa neuvottelua toiminnan tavoista ja päämääristä. Uusien yhdistysten kohdalla nämä neuvottelut nousivat selkeästi esiin.

Mietoisten kirkonseudun kyläyhdistyksen alkumetreillä toimijoiden energia oli mennyt yhdistyksen toiminnan luomiseen ja toimijoiden yhteisen näkemyksen löytämiseen toiminnan muodoista. Jälkimmäistä ei aina ollut löydetty ilman ristiriitoja ja toiminnasta poisjättäytymisiä. Ensimmäisen vuoden jälkeen jatko oli vaakalaudalla, mutta kääntyi lopulta kymmenen ihmisen ydinjoukon eteenpäin viemäksi toiminnaksi.⁶⁶² Jatkuvuuden kannalta vaikutusta oli ollut sillä, että yhdistyksessä oli haasteista huolimatta saatu järjestettyä monia pieniä asioita sekä tapahtumia, joihin oli saapunut hyvin osallistujia ja joista yhdistyksen toimijat olivat saaneet myönteistä palautetta.

659 Esim. Rannikko 2009, 11.

660 Siivonen 2008, 60–61.

661 Siivonen 2008, 79.

662 TYKL/aud/778.

Yhdistyksessä oli onnistuttu jakamaan myös vastuunkantoa sen mukaan, mitkä olivat kunkin toimijan osaamisalueet ja henkilökohtaiset mielenkiinnon kohteet.⁶⁶³

Alkutaipaleelle haasteen oli muodostanut myös se, että ihmiset eivät olleet vielä löytäneet uutta kyläyhdistystä. Sen toiminnan tavoitteet oli myös saatettu ymmärtää muun muassa niin, että kyläyhdistys keräisi rahaa kyläläisiltä omaan sisäiseen toimintaansa.⁶⁶⁴ Ajatus oli kuitenkin väärä, sillä yhdistys suuntasi varansa kyläläisten hyväksi tehtävään toimintaan. Vanhemmalle väestölle uusi yhdistys saattoi toimia heti perustamisen jälkeen kanavana purkaa kuntaliitoksen aiheuttamaa turhautumista, joka ilmeni odotuksina ja ääneen lausuttuina vaatimuksina siitä, mitä uuden yhdistyksen tulisi alueelle toteuttaa.⁶⁶⁵

Kyläyhdistykselt vähä edellytetää semmosii, semmosii toimintoi, ja semmosii niinku tekoja, mitkä ei niinku välttämät kuulu edes kyläyhdistyksel, et kunnan talouden ja tukien vaihtaminen ja tota... ----- ”Kyl teidän nyt täytyy sitten huolehtia ja tehdä, ja teiän täytyy siivota kylänraitit ja teiän täytyy huolehtia, et tänne tulee kauppa” ja sitä ja tätä.⁶⁶⁶

Kyläyhdistyksistä ja -yhteisöistä tehtyjä tutkimuksia ja populaareja tekstejä on kritisoitu liiasta romantisoimisesta ja tekstien muodostamista kuvista, joissa kylät ja yhteisöt näyttävät yhtenäisinä yhteisöinä vailla ristiriitoja.⁶⁶⁷ Kirkonseudun kyläyhdistyksen alkuvaiheet osoittavat käytännössä sen, että todellisuus ei ole ristiriidaton, sillä yhdistyksessä oli jouduttu käymään neuvotteluja sekä sisäisesti että ympäröivän yhteisön kanssa toiminnan muodoista ja laajuudesta. Haasteista huolimatta yhdistyksessä oli onnistuttu menemään eteenpäin ja luomaan jatkuvuutta onnistumisten myötä.

Tutkimuksista löytyy esimerkkejä myös siitä, miten asiat ovat kyläyhdistyksen toiminnassa saattaneet mennä niin pahasti pieleen, että ristiriidat ovat jakaneet koko kyläyhteisöä ja vaikuttaneet kielteisesti myös ihmisten arkisiin kanssakäymisen muotoihin. Esimerkiksi yhteiskuntatieteilijöiden Kylätoiminnan tila 2010 -kyselyn pohjalta tekemässä tutkimuksessa ilmeni, että hanketoiminta sai kyläyhdistystoimijoilta osakseen enemmän kielteisiä arvioita kuin myönteisiä. Synä kielteisiin arvioihin oli hankkeissa syntyneet

663 TYKL/aud/777.

664 Koskihaara 2012, 116–117.

665 TYKL/aud/780.

666 TYKL/aud/780.

667 Anttila 1968a, 63–70; Lehtonen 1990, 222–223.

ristiriidat, jotka vaikuttivat kylien sosiaalisiin suhteisiin vielä vuosien päästäkin.⁶⁶⁸ Hanketoiminta tuo yhdistysten toimintaan suuremmat rahamäärät ja laajemmat vastuut hankebyrokratian myötä. Kasvanut rahan määrä ja vastuut eivät saa aina varauksetonta vastaanottoa paikallistoimijoilta, jotka saattavat toivoa yhdistyksen toiminnan kumpuavan enemmän paikallisuudesta.⁶⁶⁹

Myös Kalvola-Seurassa oli yhdistyksen alkutaipaleella haasteeksi osoittautunut yhdistyksen tarkoituksen kirkastaminen. Osa toimijoista katsoi enemmän menneeseen ja halusi jatkaa sitä, mitä jo kertaalleen lakkautetun yhdistyksen aikana oli tehty. Tämän näkökulman mahdollistivat yhdistyksen edeltäjän toiminnasta säilyneet asiakirjat, joita toimijat olivat käyneet läpi ja saaneet ideoita aikoinaan keskeisinä olleista toiminnan osa-alueista. Toisen näkökulman omaavat toimijat halusivat suunnata yhdistystä ja sen toimintaa myös uusille kentille muun muassa yhdistysten välisen yhteistyön ja kokonaisvaltaisen kulttuuri- ja kotiseutuvaikuttamisen kautta.⁶⁷⁰ Eräs haastateltavista kiteytti oman näkemyksensä yhdistyksen toiminnan tavoitteet seuraavasti:

Siihen kerätään kaikki Kalvolaa koskevaa tämmöstä perinnetietoo ja sitten ihan tätä tulevaakin, nykyistä elämää, ollaan mukana nykyisessä elämässä ja mietitään tulevaakin, mutta koitetaan saada kalvolalaisille se Kalvolan alue kaikkienensa tutuksi ihan maantieteellisesti ja sitten tapoja ja perinteitä. Ja sitten yhteistyössä muitten yhdistysten kanssa.⁶⁷¹

Rajankäyntiä käytiin yhdistyksen toimijoiden kesken toiminnan sisällöistä ja painopistealueista, mutta myös yhdistysten välillä niiden asemasta ja rooleista Kalvolan pitäjän yhdistyskentällä. Kalvola-Seuran toimijoiden tavoite muodostaa yhdistyksestä kattoyhdistys kaikkien pitäjässä toimivien kotiseutu-, kylä-, kulttuuri- ja kehittämistyötä tekevien yhdistysten taustalle, ei ollut saanut haastattelujen perusteella varauksetonta kannatusta muilta yhdistyksiltä. Kalvola-Seuran järjestämään yhdistysten yhteiseen tapaamiseen ja seuran toimintojen organisoimiseen oli osallistunut neljästäkymmenestä kutsutusta yhdistyksestä edustajat vain kymmenestä.⁶⁷² Katto-organisaationa toimimisen tavoitteen taustalla vaikutti osaltaan aluetoimikuntaan ja sen toi-

668 Oksa 2008, 250–251; Hyyryläinen, Katajamäki, Piispanen, Pylkänen & Rouhiainen 2011, 33.

669 Hyyryläinen 2000, 112–113, 117; Rannikko 2000, 154–156; myös Hyyryläinen, Katajamäki, Piispanen & Rouhiainen 2011; Suomela 1998, 11.

670 TYKL/aud/808.

671 TYKL/aud/809.

672 TYKL/aud/803.

mintaan kohdistuneet odotukset viestinvälittäjän roolista pitäjien ja kaupungin välillä, mutta joka käytännössä oli osoittautunut toimimattomaksi. Kalvola-Seuran toimijoilla oli halukkuutta ottaa vastuunkantajan roolia, mutta haasteeksi muodostui se, että pitäjässä toimivat yhdistykset olivat tottuneet toimimaan omilla tonteillaan ja kiinnostus yhteistyöhön oli verraten vähäistä.

Esimerkkejä kuntaliitosten vaikutuksesta perustetuista kotiseutuyhdistyksistä ja niille asetetuista tavoitteista pitäjien alueilla toimivien yhdistysten etujärjestönä toimimisesta on muualtakin Suomesta, muun muassa Kangaslammen ja Varkauden kuntaliitoksesta, jonka seurauksena perustettiin Kangaslampi-seura.⁶⁷³ Oman tutkimusaineistoni valoissa on kuitenkin tulkittavissa, että kattojärjestön roolin ottaminen, varsinkaan uuden yhdistyksen kohdalla, ei ole helppoa. Myöskään jo toimintansa vakiinnuttaneiden yhdistysten kohdalla toiminnan ”kohottaminen” toisten yhdistysten ”yläpuolelle” ei ollut asia, jota esimerkiksi Kukkia-Seurassa olisi kovin rohkeasti ajettu, vaan asia ilmaistiin enemmän varovaisena tulevaisuuden tavoitteena.⁶⁷⁴

Haastattelujen tekoaikaan vuoden 2011 keväällä ja syksyllä uusien kuntaliitosten mahdollisuudet näyttäytyivät varsin todennäköisinä tulevaisuuskuvina myös niissä kunnissa, joissa jo kertaalleen oli kuntaliitos toteutunut. Mietoisissa toiveita vanhan kunnan roolin ottajasta esitettiin uudelle kyläyhdistykselle, mutta toiveiden ilmaisijoina olivat lähinnä yhdistyksen toimijat itse. Uuden kyläyhdistyksen toiminta ja asema Mietoisten yhdistyskentässä ei ollut vielä niin vakiintunut, että koko pitäjän edunvalvojuuden roolia olisi yhdistyksessä lähdetty ottamaan itselle. Varovaisia puheita ja tunnusteluja tähän suuntaan oli tehty, mutta käytännön tasolla panostukset olivat liittyneet yksittäisiin ja konkreettisiin asioihin.⁶⁷⁵ Myös Luopioisissa asukkaiden ja yhdistysten aktiivisuutta ja yhteistyötä pidettiin haastateltavien keskuudessa tärkeänä asiana, sillä uusien liitosten mahdollisuus nähtiin myös todennäköisenä. Tällöin aktiivisuus ja valmius puolustaa Luopioisten aluetta olisi valmiiksi hyvä, mikäli uusia kuntaliitoksia toteutettaisiin. Sen sijaan Kisko-Seuralle oli kuntaliitoksen seurauksena konkreettisesti asettumassa paikallisen vastuunkantajan rooli Kiskon alueen asioissa. Asema ei tullut seuralle kuitenkaan otettuna tai annettunakaan, vaan se oli ennemminkin seurausta yhdistyksen aiemmin toteuttamasta aktiivisesta toiminnasta. Sen myötä yhdistys sai osakseen luot-

673 Mononen & Tuononen 2012, 26–27.

674 TYKL/aud/801.

675 TYKL/aud/780.

tamusta ja siihen kohdistui kuntaliitoksen jälkeen odotuksia paikallisena vastuunkantaja toimimisesta.

6.5. ”Varmaan Kisko-Seura hoitaa tämän”

Kuntaliitoksen jälkeen Kisko-Seurassa oli otettu järjestämisvastuuta tilaisuuksista, kuten itsenäisyyspäivän juhlallisuuksista, joita Kiskon kunta oli aiemmin järjestänyt. Uusi Salon kaupunki ei ollut valmis järjestämään erikseen itsenäisyyspäivän juhlaa jokaisessa kaupungin pitäjässä.

Ja tota tähän [kaupungin ilmoitus, ettei sillä ole resursseja järjestää itsenäisyyspäivän juhlaa pitäjissä] siis niinkun sai heti hirveesti ihmiset jaloilleen, että ne kaikki meiltä vievät. Että kyllä mun mielestä kaupunki on myöskin kiitolisuudenvelkaa yhdistykselle siitä, että otettiin välillä hyvin nopealla aikavälillä, niinkun jouduttiin reagoimaan hommiin ja ottamaan tehtäviä hoitaaksemme ja sitoutumaan juttuihin, jotka sitten niinkun tavallaan pelasti kaupungin maineen. Että ei tästä nyt kaikki sit kuitenkaan hävinny.⁶⁷⁶

Aktiivisena kulttuuri- ja kotiseututoimijana profiloituneelle yhdistykselle alettiin jo ennen kuntaliitoksen voimaantuloa asettaa paikallisen vastuunkantajan roolia muuttuvassa toimintaympäristössä. Yhdistykseen kohdistui kuntaliitoksen myötä asukkaiden ja vapaa-ajanasukkaiden odotuksia paikallisena edunvalvojana toimimisesta sekä ehdotuksia yhdistyksen toiminnan sisällöistä⁶⁷⁷

Ja jollakin tavalla meitä ilmeisesti pidetään myöskin jonkun näkösenä intressijärjestönä, siis nimenomaan tään paikallisen, siis Kiskon kaupunginosan niinkun etujen ajajana jollakin tavalla. Koska semmosia yhteydenottoja meille aika paljon tulee, että pitäis niinkun hoitaa niitä asioita myös. [---] Me ei siis olla niinkun hypätty pöydälle ja sanottu, että me haluamme kaiken. (naurua) Vaan tää on niinkun sil tavalla pala palalta vaan niin kuin, et ”varmaan Kisko-Seura hoitaa tämän.” ”Et varmaan nyt Kisko-Seura tämän tekee.” Ja sit justii, et niinkun meille, meidän nettisivujen kautta meiltä kysytään, mistä saa kalastuskortteja ja tarvitsemme traktoraa ja siis tämmösiä ihan näitä. Et me ollaan niinkun paikallinen internet, et tota, et jos jotakin kaivataan, niin sit kysytään, et mistäs semmosen saa. [---] Ja meilt on lisäksi myöskin nää ihan tämmöset sähköposti ja netin kautta tulevat tiedustelut, niin tota on lisääntyny. Ja ne tosiaan niinkun syleilee maailmoja, et ne on siis kaikkea. Ne on justiin ihan tämmösist käytännön jutuista, että haluamme kaataa puun, kuka voi tulla sen kaatamaan tai jotain tämmöstä. Mutta myöskin siihen, et miten esimerkiksi nää kirjasto- ja muut palvelut järjestetään. Tai missä on tiloja, mitä voi vuokrata. Ja mistä löytyy esiintyjä johonkin syntymäpäiville. Se on tämmönen hyvin niin kun laaja kirjo kaikkea.⁶⁷⁸

676 TYKL/aud/790.

677 TYKL/aud/787; TYKL/aud/790; TYKL/aud/791.

678 TYKL/aud/790.

Yhdistys oli aiemmalla toiminnallaan onnistunut luomaan maineen pystyvänä vaikuttajana, ja jo ennen kuntaliitosta yhdistykselle oli saatettu ohjata sellaisia kuntaan tulleita asukastiedusteluita, joihin ei kunnassa ollut osattu antaa vastauksia.⁶⁷⁹ Kuntaliituksen jälkeen Kisko-Seura oli suurin yhteinen nimittäjä kotiseutua edustavana toimijana.⁶⁸⁰ Tämä johti odotuksiin yhdistyksestä paikallisen vastuunkantajan roolin ottajana. Kasvaneiden odotusten lisäksi myös yhdistyksen jäsenmäärä kasvoi ja sen toiminta-alueeksi määritellyn alueen maantieteellinen laajuus ja käytännön toiminta kasvoivat vanhojen kuntarajojen ylitse.⁶⁸¹ Aiemmin toiminta-alueeksi oli määritelty Kiskon kunta. Kuntaliituksen jälkeen toiminta-alueeksi määriteltiin Kiskon pitäjän Salon kaupungissa, mutta käytännössä yhdistyksen toiminta-alue oli laajempi muun muassa Hymykuopat-hankkeessa Perttelin pitäjässä toteutetun koululaisten iltapäiväkerhotoiminnan myötä.⁶⁸²

Ulkoapäin suunnattujen odotusten myötä Kisko-Seurassa oli jouduttu miettimään, mihin ja miten laajaan toimintaan yhdistyksen ja sen toimijoiden resurssit riittävät. Monet ulkoapäin yhdistyksen toiminnalle asetetut kysymykset ja odotukset eivät tarkalleen ottaen sisällyneet yhdistyksen säännöissä määriteltyihin toiminnan osa-alueisiin. Salon kaupungin kiinnostus solmia yhteistyömuotoja kolmannen sektorin toimijoiden⁶⁸³ kanssa heijastelee laajempaa yhteiskunnallista haastetta, jossa yhteiskunnallisin varoin toteutettavia palveluita on jouduttu karsimaan kunnissa. Paikallistasolla toimivat yhdistykset on nähty tilanteessa toimijoina, joille on nähty mahdolliseksi asettaa vastuunkantajan roolia alueiden elinolosuhteiden ja -mahdollisuuksien eteen toimimisesta sekä palvelujen tuottamisesta. Vastuunkantajan roolia yhdistyksille on asetettu myös valtakunnallisissa tavoiteohjelmissä, kuten Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa, jossa painotettiin yhdistysten vastuun ottamisen merkitystä erityisesti kuntaliitosten yhteydessä, kun kunnat

679 TYKL/aud/789.

680 TYKL/aud/790.

681 TYKL/aud/787.

682 TYKL/aud/790.

683 Kolmannen sektorin toiminta mielletään epämuodolliseksi, joustavaksi ja lähellä kansalaisia olevaksi. Kolmanteen sektoriin kuuluvat organisaatiot voidaan luokitella viiden osaluoen avulla: 1) muodollinen ja organisatorisesti pysyvä, 2) yksityinen, eli irrallaan kunnasta ja valtiosta, 3) voittoa jakamaton, eli yleishyödyllinen, 4) itsehallinnollinen, 5) vapaaehtoinen, jolloin huomattava osa työstä tehdään ilman palkkaa tai palkka on vähäinen. (Jurvansuu 2002, 10.)

suurenevat ja palveluja keskitetään entistä enemmän.⁶⁸⁴ Kasvavien odotusten myötä yhdistyksissä joudutaan entistä useammin miettimään, mihin toiminnassa halutaan keskittyä ja mihin toimijoiden resurssit riittävät.⁶⁸⁵

Aina yhdistystoimijat eivät ole valmiita kolmannelle sektorille tarjotun vastuunkantajan rooliin, vaan toiminnassa halutaan keskittyä ”asukkaiden äänen” kuuluviin pitämiseen. Myös yhteisön taholta saattaa tulla odotuksia ja suoria vaatimuksia, joihin yhdistystoiminnassa aktiivisesti mukana olevat eivät halua vastata. Kisko-Seurassa yhdistyksen sääntöpykälien tuijottelua tärkeämpänä oli kuitenkin koettu se, että toimijat pystyivät omalla toiminnallaan tuottamaan ympäristöönsä yleistä hyvää. Keskeisessä roolissa oli tällöin toimijoiden mielenkiinto toteuttaa monipuolista toimintaa sekä ymmärrys ja yksituumaisuus toiminnan merkityksestä ja tarkoituksesta. Isoihin ja vaativiinkin asioihin tarttuminen onnistuu toimijoilta, joilla on rohkeutta, henkilökohtaisia resursseja ja halua viedä suuria ja vaikeitakin asioita eteenpäin.⁶⁸⁶

Odotukset Kisko-Seuran uudesta roolista eräänlaisena vanhan kunnan korvaajana ja identiteetin jatkajana muodostivat yhdistyksen toimijoille moraalisen velvollisuuden jatkaa yhdistyksen toimintaa ja pyrkimystä vastata ainakin osittain ympäristön odotuksiin.⁶⁸⁷ Toiminnallisuus on tekijä, jonka myötä side kotiseutuun syntyy. Kisko-Seuran esimerkki osoittaa, että toiminnallisuus heijastuu yhdistyksen ulkopuolelle, myös niihin ihmisiin, jotka itse eivät välttämättä osallistu yhdistyksen toimintaan, mutta luottavat sen kykyyn hoitaa asioita. Kuntaliitoksen jälkeen toiminnallisuus loi luottamusta ja toivoa siitä, että yhdistys voi osaltaan paikata sitä, mitä liitoksessa oli koettu menettävän.⁶⁸⁸ Lisääntyneiden odotusten herättämänä yhdistyksen hallituksessa oli käyty vakavaa pohdintaa siitä, mikä yhdistyksen tarkoitus ja merkitys pohjimmiltaan on, mihin toimijoiden resurssit riittävät ja miksi toimijat haluavat yhdistyksessä toimia.⁶⁸⁹ Vaikka yhdistyksen hallituksessa päätettiinkin vastata myönteisesti moniin odotuksiin, oli selvää, että monelle toiminnalle oli laitettava myös hintalappu. Yhdistyksen omat varat eivät olisi riittäneet kaiken toteuttamiseen ilman korvauksia toimijoiden vapaaehtoistyöstä.

684 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 125–128; Suomen Kylätoiminta ry. 2008; Suomen Kotiseutuliitto, toiminnan päälinjat, <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalinjat/> (luettu 20.1.2023).

685 Koskihaara 2012, 114–115; Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 122.

686 TYKL/aud/790; TYKL/aud/789.

687 TYKL/aud/789; ks. Focault 1991, 91–92; Kumpulainen 2012, 43.

688 Riukulehto & Suutari 2016, 281, 285.

689 TYKL/aud/790; TYKL/aud/789.

Salon kaupungin suunnalta tulleiden odotusten ja yhteistyöehdotusten kohdalla Kisko-Seuran toimijat olivat miettineet myös kolmannen sektorin ja julkisen sektorin suhdetta.

Et ollaanks me niinkun oikeesti se semmonen ilmainen selkänahka vaan. Et tota tavallaan, et meille voi niinkun, et sit kun sä haluat, et jotakin tehdään, mut se ei saa maksaa mitään, niin sit me ollaan se osote, mistä se löytyy se tekijä ilmaseks.⁶⁹⁰

Toinen yhdistyksestä haastatelluista toimijoista ilmaisi saman asian näin:

Et todella niinkun seura on yhtäkkiä sama, kun entinen kunta, että sieltä tulee kakkokööstä. [---] Kyllä siinä tietysti on vähän sitäkin, että Kiskon puolesta, meidän pitää olla Kiskon puolesta, että jos joku juttu tuota on luisumassa tavallaan meiltä pois tai pelätään jonkin asian menettämistä, niin sitten saattaa olla, et Kisko-Seura kokee sen, että meidän täytyy tää asia nyt sit hoitaa.⁶⁹¹

Yhdistyksen hallituksessa oli otettu linja, että se vaati työpanoksestaan vastineeksi rahallisen korvauksen, jolla se pyrki samalla nostamaan yhdistyksen arvostusta ja näkyvyyttä. Rahallinen korvaus oli edelleen kuitenkin pieni ja kustannustehokas yhteistyökumppanin kannalta.⁶⁹² Haastateltavan mukaan yhdistys oli jättäytynyt myös pois joistakin hankeideoista juuri sen takia, että hallituksen jäsenet olivat katsoneet, etteivät yhdistyksen taloudelliset ja toimijoiden ajalliset resurssit olisi riittäneet.⁶⁹³

Kaupungin kanssa solmittujen palvelusopimusten yhteydessä vapaaehtoistoiminnan pohjalta toimivan yhdistyksen haavoittuvuus tiedostettiin Kisko-Seurassa.

Etä kun me tehdään esimerkiks palvelusopimuksia kaupungin kanssa, niin me ollaan siis niinkun sopimuksella sidottu kaupunkiin suhteessa. Mutta ne meidän tota, jotta me täytetään se sopimuksen pykälä, niin se edellyttää sitä, että vapaaehtoiset tekee työtä. Ja siinäkin tapauksessa, että me voitaisiin maksaa jotakin palkkiota tai palkkaa jollekin jonkun työn tekijälle, niin se perustuu. Nää palkkiot ei ole semmosia, joilla niinkun voidaan oikeesti ketään palkata. Etä tää kuitenkin perustuu semmoseen niinkun sitoutumiseen ja vapaaehtoisten panokseen. Ja ongelmana siinä on se, että miten me sitoutetaan ne vapaaehtoiset tähän yhdistyksen toimintaan ja näihin niinkun tekemiimme sopimusten niinkun täyttämiseen ja miten me motivoidaan heitä ja miten niin kun pidetään niinkun se toiminta mielekkäänä. Samalla kun sitten pidetään huolta siitä, että nää ihmiset ei pala loppuun.⁶⁹⁴

690 TYKL/aud/790.

691 TYKL/aud/789.

692 TYKL/aud/790.

693 TYKL/aud/787.

694 TYKL/aud/790.

Vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta on myös haavoittuvaa tilanteissa, joissa tapahtuu jotakin yllättävää, esimerkiksi henkilöiden sairastumisia. Varamiehiä ei ole helppoa saada työhön, josta ei makseta palkkaa ja jossa tekemistä on paljon.

Kaupungin ja yhdistysten välisen yhteistyön haasteet johtuivat pitkälti näkökulmien lähtökohtaisesta erilaisuudesta. Salon pitäjissä toimivat kotiseutuyhdistykset olivat yhteistyössä lähteneet vaikuttamaan asiaan järjestämällä yhteisiä tilaisuuksia kaupunginhallituksen puheenjohtajiston ja virkamiesjohdon kanssa, ja näissä tilaisuuksissa yhdistykset olivat pyrkineet tuomaan esille yhdistyskentän toiminnan todellisuutta. Suomessa vallitsevaan hallinnon ja järjestelmien hegemoniaan pyritään usein sovittamaan kaikki ympäröivässä maailmassa kohdattavat ilmiöt ja toimijat. Konkreettisesti tämä tulee esille yhdistysten toiminnassa niiden toimiessa julkisen sektorin sopimuskumppaneina.

Kolmannen sektorin toimijat ovat keskenään jo lähtökohtaisesti usein hyvin eriparisia toimijoita, sillä esimerkiksi kylä- ja kotiseutuyhdistysten resurssit ovat aivan eri luokkaa kuin vaikkapa kolmanteen sektoriin myös luetaan Raha-automaattiyhdistys (RAY) ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). Kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä kunnat ja kaupungit saavat halutessaan hyviä yhteistyökumppaneita, kun ja jos yhdistysten toiminnan luonne ymmärretään ja jos kunnat ovat valmiita ja pystyviä joustamaan hallinnollisista rakenteistaan yhteistyön mahdollistamiseksi. ”Et se semmonen niinkun yhdenkoon sukkahousun keksiminen, mikä sopii sit joka jätkän jalkaan, niin siis ei semmosta kyllä tule, niin suoraan sanoen.”⁶⁹⁵ Kylä- ja kotiseutuyhdistyksiä ei voi kilpailuttaa, eikä niiltä voida vaatia laatusertifikaatteja samalla tavalla kuin suuremmilta toimijoilta.

Monipuolista ja runsasta toimintaa toteuttavan Kisko-Seuran toiminnassa oli tiedostettu myös toimijoiden jaksamisen rajallisuus. Kuntaliitoksen mukanaan tuoma lisääntynyt toiminta nähtiin osaksi kuitenkin väliaikaisena vaiheena, josta päästään myöhemmin rauhallisempaan ajanjaksoon, kun monet muutoksen pyörteissä olevat asiat ovat asettuneet muotoihinsa. Toimijoiden jaksamisen lisäksi tärkeä asia toiminnan jatkuvuuden kannalta on vapaaehtoisten sitoutuminen toimintaan. Käytännössä tämä vaatii myös taitoa vapaaehtoistoiminnan johtamiseen ja esimerkiksi kuntaliitoksen synnyttämässä muutostilanteessa muodostuneen epätietoisuuden hallintaa sekä

695 TYKL/aud/790.

taitoa sen keskellä toimimiseen. Riskinä muutostilanteessa on, että toimijat toteavat uuden tilanteen liian kuormittavaksi ja lopettavat toimintansa yhdistyksessä kokonaan. Tällaisessa tilanteessa yhdistyksen johtohahmojen kyky pitää ohjat käsissään ja toiminnan muodot kasassa on ensiarvoisen tärkeää.⁶⁹⁶

Vaikka kuntaliitos ohjasikin yhdistyksen ja sen toimijoiden huomiota uusiin yhteistyökumppanuuksiin, yhdistyksen roolin etsintään ja määrittelyyn uudessa toimintaympäristössä, oli Kisko-Seuran perimmäinen tarkoitus ja merkitys silti kirkkaana toimijoiden mielessä: paikallisuuden ja Kiskon historian säilyttäminen sekä paikallisen kulttuuritarjonnan järjestäminen ja puolustaminen. Yhdistyksen museo- ja kulttuuritapahtumien järjestäminen ja niille hankittava näkyvyys ja yleisön huomio olisivat jatkossakin tärkeitä osa-alueita yhdistyksen toiminnassa.⁶⁹⁷

6.6. Maantieteelliset alueet ja rajat

Kuntien sisällä vaikuttaneet alueiden väliset jännitteet ja historiasta kumpuavat jaot ”meihin” ja ”muihin” eivät poistuneet kuntaliitoksen myötä vaan vanhat vastakkainasettelut vaikuttivat kuntaliitosten jälkeenkin. Tällaiset jaot olivat havaittavissa erityisesti Mietoisissa kirkonkylän, eli Tavastilan ja Pyheen kylän välillä sekä Kalvolassa Rimmilän kylän ja vanhan kuntakeskus Iittalaan välillä. Mietoisissa vanha jako Pyheen ja kirkonkylän välillä tunnistettiin edelleen alueen asukkaisiin ja toimijoihin vaikuttavana ja identiteettiä muokkaavana tekijänä.⁶⁹⁸

Historiallisista kehityskuluista syntynyt kylien erilaisuus ja Mietoisten alueen jakautuneisuus laajasti ymmärrettyihin kirkonkylän, eli Tavastilan ja Pyhen kylien, koulupiireihin nousi esiin haastateltavien puheessa muisteluna koulupiirien välisistä kilpailuista sekä ilmaisuissa ”me täällä – ne siellä”.⁶⁹⁹ Saman huomion on tehnyt kuntaliitoksiin liittyvässä autoetnografisessa tutkimuksessaan myös maaseutu- ja ympäristöpolitiikan tutkija Pertti Rannikko, joka toteaa, että varsinkin iäkkäämmälle väestölle on ominaista mieltää kylät ja niiden rajat vanhojen koulupiirijakojen kautta. Vaikeimmillaan kyliin rajoittuvat identiteetit voivat toimia yhteistyön esteenä ja tukahduttaa mahdollisuudet rajojen yli kurottaviin toimintoihin.⁷⁰⁰

696 TYKL/aud/790.

697 TYKL/aud/789; TYKL/aud/791.

698 TYKL/aud/777.

699 TYKL/aud/782; TYKL/aud/775.

700 Rannikko 2009, 9–11.

Kuntaliitoksen myötä yhdistysten yhteistyö Mietoisten alueen sisällä oli kuitenkin ottamassa askelia vakiintuneempaan suuntaan, ja Pyhen ja Tavastilan välillä vallinneesta me–te-asetelmasta oli havaittavissa siirtymistä aiempaa enemmän Mietoisten ja Mynämäen välille.

Haastateltava2: Niin, ettei oo niinku Tavastila, esimerkiks Tavastila–Pyhe vaan, et me toimittais niinkun Pyheen kanssa niinkun semmatti niin kun kimppaan, et. Et me ollaan se Mietonen ja se Mynämäki on... on sit erikseen.

Haastateltava1: Iso paha susi.⁷⁰¹

Samansuuntaisesti vastasi myös toinen yhdistystoimija, joka tulkitsi kuntaliitoksen luoneen tilanteen, jossa entisten kilpakumppanien, Tavastilan ja Pyheen, on keskinäisen kilpailunsa sijaan suunnattava enemmän voimavarojaan yhteiseen toimintaan ja vaikuttamiseen Mynämäen kunnan suuntaan.

Joskus o kuulemma ollu kauhee vahva, mut mul ei nyt onneks oo tän lyhyen urani aikana tullu vastaa, mut siin o ollu varmaa aika, aika niinku rankkaaki niinku kilpailu ja vääntö ja vähä semmost niinku Pyheen ja Tavastilan välil, mikä sit täätty o surullista. Mut tavallaa se voi olla, et se o taas niinku lieventyny siinä, ku tää kuntaliitos o tullu, koska sit tulee se tavallaa niinku ”vihollinen” sinne muualle, et täytyy taas pitää meä niinku pualii. Et tän tyyppist painotus siin o varmaa ollu, äkkiseltää ku miättii.⁷⁰²

Käytännössä rajanveto mietoislaisiin ja mynämäkeläisiin näkyy seuraavassa esimerkissä. Kuntaliitoksen toteuduttua Pyheen kylätorille Mynämäen puolelta tulleet torimyyjät vaativat itselleen ilmaisia myyntipaikkoja perustelunaan se, että mynämäkeläiset ja mietoislaiset olivat nyt saman kunnan asukkaita. Kyläyhdistyksen toimijat eivät tähän kuitenkaan suostuneet.

Mut me todettiin, et ette te saa, et se on silloin, ku säännöt on tehty, ni te olette silloin ollu (naurahtaa) ulkopuolisia ja olette vieläki, et siis joo. Siihen joutuu sen kolmen euron maksamaan sitte, et mun mielest se oli aika semmonen, mikä sil taval sit konkreettisesti vaikutti.⁷⁰³

Esimerkki osoittaa sen, että ihmiset eivät arkisissa toimissaan olleet valmiita toimimaan heti liitoksen toteuduttua yhden ja saman kunnan asukaina ”toisten” kanssa, vaan rajaa ”meidän” ja ”toisten” välillä pidettiin yllä vaikkapa yhdistyksen sääntöihin vetoamalla.

Suomen Kuntaliiton vuonna 2009 järjestämässä kilpailussa Luopioisten kunnantalo valittiin kolmen kauneimman kunnantalon joukkoon Suo-

701 TYKL/aud/780.

702 TYKL/aud/778.

703 TYKL/aud/775.

messä.⁷⁰⁴ Kunnantalo oli entisen Mikkolan tilan päärakennus, jonka pihapiiristä edelleen 2000-luvulla löytyi tilan vanhoja rakennuksia. Yksi niistä on yleisesti Mikkolan Navettana tunnettu rakennus, jossa on 2000-luvun alkupuolelta asti toiminut erilaisia yrityksiä ja yhdistyksiä. Luopioisten kunnan aikana kiinteistö oli kunnan omistuksessa ja kiinteistön toimijat saivat käyttää tilaa sähkölaskun kattavalla korvauksella. Kuntaliitoksessa kunnan kiinteistöt siirtyivät uuden kunnan omistukseen.

Muutoksen johdosta Mikkolan Navetan toimijat perustivat sateenvarjoryhdyhdistyksen, Kulttuuriyhdistys Mikkolan Navetan, joka alkoi vuokrata kiinteistöä uudelta Pälkäneen kunnalta.⁷⁰⁵ Mikkolan Navetasta oli muodostunut keskeinen paikka, jossa yhdistykset ja yritykset toimivat aktiivisesti yhdessä ja itsenäisesti omia toimintojaan toteuttaen. Eräs kiinteistössä toimivista yhdistyksistä oli Muodonmuutoksia ry, jonka toiminta pohjautui tieteen, taiteen ja yleisön kohtaamisen mahdollistamiseen moninaisin tavoin. Yhdistys oli ottanut tavoitteekseen kuntaliitoksen jälkeen hälventää ihmisten mielissä edelleen vaikuttanutta kahtiajakoa, joka oli olemassa Luopioisten ja Pälkäneen välillä, ja tavoittaa toiminnallaan ihmisiä myös vanhan Pälkäneen puolelta. Haastateltavan havainnon mukaan Pälkäneen ”torilta saattaa olla yllättävän pitkä matka tänne navetalle”.⁷⁰⁶

Täs toiminnas kuitenkin mietitään kovasti, miten sitä yhteisyyttä voitaisiin edelleen pienelle kunnalle ja tälle yhteiselle toiminnalle luoda, niin sitä kuitenkin ajattelee sille, tai haluu ajatella Pälkänettä ilman erotteluja, vaikka jokasella luopioislaisella on tärkeä oma identiteetti. Mut et nyt yhdistyksen näkökulmasta niin kyl mä helposti mietin sitä kokonaisuuttaki ja niitten raja- vanhojen ennakkoluulojen tai raja-aitojen ylittämistä siit näkökulmasta et. Ja että miten vois sitä edistää tällä toiminnalla.⁷⁰⁷

Lainaus haastateltavan puheesta avaa sitä, mistä oli kyse Pyhen kylätörin kohdalla. Vanhat rajat ja ennakkoluulot eivät hävinneet kunnan symbolisten rajojen lakkaamisen myötä, vaan vaikuttivat vielä liitoksen jälkeenkin.

Muodonmuutoksia ry:ssä tilanne oli tiedostettu ja yhdistyksen toiminnalla haluttiin tietoisesti vaikuttaa uuden kuntalaisuuden kokemiseen ja tu-

704 STT tiedotteet/Kuntaliitto 2009, <https://www.sttinfo.fi/tiedote/kuntaliitto-tiedottaa-kauneimmat-kunnantalot-on-valittu?publisherId=2133&releaseId=38180> (luettu 2.5.2020).

705 Muodonmuutoksia ry, <https://www.muodonmuutoksia.fi/> (luettu 18.4.2023).

706 TYKL/aud/793.

707 TYKL/aud/793.

tuksi tekemiseen sekä vanhojen Pälkäneen ja Luopioisten välillä vallingneiden rajojen ja erontekojen ylittämiseen.

Yhdistyksen näkökulmasta, niin kylmä helposti mietin sitä kokonaisuuttaki ja niitten raja-, ehkä niitten vanhojen ennakkoluulojen tai raja-aitojen ylittämistä siitä näkökulmasta, että miten vois sitä edistää tällä toiminnalla.⁷⁰⁸

Sama haastateltava pohti myös paikallisuutta, ”onko se [paikallisuus] enemmän sitte sitä tunnetta, kun niitä rajoja”, ja päätyi pohdinnassaan siihen, että paikallisuus on saavutettavuutta, henkistä lupaa mennä paikkoihin ja tuntea olonsa siellä hyväksi. Se on myös tunnetta, että voi ottaa paikan omakseen. Paikallisuus on myös vastaanottavuutta uutta ja uusia kohtaamisia kohtaan.⁷⁰⁹ Taidetta ja tiedettä yhdistävän yhdistyksen toiminta paikallistalossa vaikuttavana ja vanhoja raja-aitoja ylittämään pyrkivänä toimijana on yksi esimerkki väli- ja mikrotason toimijoiden reagoinnista muuttuneeseen toimintaympäristöön, ja yhdistyksestä, jonka toiminnassa halutaan luoda yhdistäviä ja vuorovaikutteisia kohtaamisia ihmisten kesken.

Kyliä välillä vallingneiden jännitteiden lisäksi jännitteitä voi olla myös kylien ja kunnan välillä. Yhteiskuntatieteilijät Tuija Mononen ja Piia Tuononen nostavat tutkimuksessaan esimerkiksi Karttulan kunnan ja siellä sijainneen Airakselan kylän, jonka asukkaat kokivat kunnan syrjävän päätöksissään Airakselan vireää ja muuttovoittoista kylää. Tyytymättömyys johti kyläläisten haluun ja konkreettisiin toimiin irrottautumisiksi Karttulan kunnasta ja liittymiseksi osaksi Kuopion kaupunkia.⁷¹⁰ Myös asukkaiden henkilökohtaisiin kokemuksiin kunnan kanssa asioinnista saattaa liittyä kielteisiä tunteita, varsinkin jos kokemus liittyy epätasa-arvoiseksi koettuun kohteluun. Tällöin toteutunut kuntaliitos ja päätöksenteon etäännyminen pienen kunnan piiristä voidaan kokea myönteisenä asiana ja mahdollisuutena tulla kohdelluksi omien asioiden hoidossa tasavertaisemmin kuin aiemmin.⁷¹¹

Tutkimuskohteenani olevassa Rimmilän kylässä kyläyhdistystoimijat kokivat kylänsä tulleen aiemmin kohdelluksi epätasa-arvoisesti ja asukkaiden arki oli jäänyt huomiotta muun muassa teiden kunnossapidossa. Kalvolan kunnan aikana Rimmilän kylä oli selkeästi ollut kunnan syrjäkylä, joka oli jäänyt sivuun kunnan keskuksessa Iittalassa tehdyissä päätöksissä. Kuntaliit-

708 TYKL/aud/793.

709 TYKL/aud/793.

710 Mononen & Tuononen 2012, 28–29. Liitosneuvottelujen lopputuloksena Karttulan kunta yhdistyi kokonaisuudessaan Kuopion kanssa vuonna 2011.

711 Katiskoski 2014, 99–100.

toksen myötä kyläyhdistyksen toimijat kokivat, että kylän asema oli Hämeenlinnassa arvostetumpi, kylä tunnettiin Hämeenlinnassa ja kyläyhdistyksen esiin nostamat asiat huomioitiin paikallislehdissä tehdyissä jutuissa. Kyläyhdistyksen toimijoille oli tärkeää tuoda esille rimmiläläisyyttä ja korostaa sitä, että yhdistys toimi nimenomaan Rimmilän kylässä, varsinkin tilanteissa, joissa yhdistykseen kohdistui huomiota lehtijuttujen ja radiohaastattelujen muodossa.

Ainakin me itse tunnetaan, että me ollaan Hämeenlinnassa paremmin arvostetussa asemassa, kuin me oltiin Kalvolassa. Vaik on isosta kokonaisuudesta kyse, niin me päästään mahdottoman hyvin esille. [--] Taikka siis kokonaisuutena ilman muuta siis tää tietoisuus on parantunu. Mutta, että melkein meil on parempi tietoisuus nyt Hämeenlinnan sisällä, kun oli jonkun pienen Kalvolan sisällä.⁷¹²

Kuntaliitoksen myötä epäkohdat tulivat ”hyvitetyksi”, kun kylän maantieteellinen sijainti oli liitoksen jälkeen lähempänä Hämeenlinnan keskustaa kuin Iittalalla ja kokemukset kuulluiksi tuloista myönteisemmät kuin vanhasa kunnassa. Aiemmin vallinnut jännitteinen suhde vanhaan kuntakeskukseen Iittalaan merkitsi Rimmilän kyläyhdistyksen toimijoille eräänlaista tasoittavaa tilannetta, jossa molemmat alueet olivat uudessa kunnassa tasavertaisemmassa asemassa Hämeenlinnan kylinä tai kaupunginosina.⁷¹³

Rimmilässä Hämeenlinnan kaupungin kehittämistoimien ei uskottu ulottuvan omalle kylälle eikä toisaalta omiin vaikutusmahdollisuuksiinkaan uskottu. Kylässä ei ollut ennen kuntaliitosta palveluja eikä työpaikkoja, joten asukkaiden oli haettava niitä muualta. Haastateltavat kokivat, ettei kuntaliitos ollut lopulta juurikaan vaikuttanut kylään tai yhdistyksen toimintaan.

Haastateltava A: Ja sit paljon puhutaan siitä, että syrjäkylät jää niinkun kuntaliitoksissa huomiotta, niin meille se ei kyllä vaikuttanu oikeestaan millään tavalla silloin.

Haastateltava B: Yhdistyksenä.

Haastateltava A: Niin, ei yhdistyksenä, eikä myöskään täällä asuvina ihmisinä, koska ei täällä ollu ne palvelut sen paremmat Kalvolan kunnan aikana, kun ne on nytkään.⁷¹⁴

Kuntaliitoksen ei koettu vaikuttaneen kylään juurikaan, toisin kuin pitäjänkeskus Iittalaan. Toisaalta Rimmilässäkin tiedostettiin se, että omalla aktiivisuudella voi saada kylän asioita huomioiduksi myös kaupungin tahol-

712 TYKL/aud/807.

713 TYKL/aud/802.

714 TYKL/aud/807.

ta, mutta jos ei pidetä ääntä ei kaupunkikaaan huomioi. ”Oma aktiivisuus [on tärkeää]. Kaupunki ei huomioi, jos ei itse kysytä tai kourata.”⁷¹⁵

Kyliä ja kuntakeskusten maantieteelliset etäisyydet liittyvät osaltaan myös kokemuksiin kuntien saavutettavuudesta. Syrjäkylän aseman osakseen saanut alue on aina myös vallan ja vallankäytön kohteena. Siksi kuntaliitosten yhteydessä liitosten onnistumisessa vaikuttaakin se, minkälaisena eri etäisyyksillä vallan keskiöstä sijaitsevilla alueilla kuntaliitos koetaan,⁷¹⁶ mutta myös se minkälaisesta todellisuudesta esimerkiksi kylässä olevien ja tarjottavien kunnallisten palvelujen suhteen kuntaliitosta tarkastellaan. Rimmilän esimerkki osoittaa Hämeenlinnan kaupungin onnistuneen ainakin Rimmilän kohdalla siinä, missä Kalvolan kunta ei saanut osakseen kovinkaan hyvää arviota.

6.7. Yhteistyön hyödyt ja haasteet

Kuntaliitosten toteuduttua kylä- ja kotiseutuyhdistysten rooli paikallisina ääninä ja kuntaan vaikuttamisen kanavina nousi entistä tärkeämpään asemaan. Yhdistykset edustivat haastateltaville toimijoita, joilla oli moraalinen vastuu, painoarvo ja resurssit muodostaa toimivat suhteet sekä vaikuttamisen kanavat kunnan viranhaltijoihin ja päättäjiin. Kunnan kehittämisen aktiivinen seuraaminen ja vaikuttaminen siihen, että oma pitäjä ja kylä tulee tasapuolisesti huomioduksi, eikä jää unohtetun sivukylän asemaan oli haastateltavien puheissa yksi tärkeimmistä yhdistysten tehtävistä uusissa kuntakonteksteissa. Tässä etujenajotyössä nousi esille yhdistysten keskinäisen yhteistyön ja sen lisäämisen, ”yhteen hiileen puhaltamisen”, tärkeys.

Et varmaan näitten [yhdistysten] täytyy ottaa niinkun yhdessä sitten niinkun tässä kylätaloasiassakin, niin kaikkien niinkun puhaltaa yhteen hiileen sitten. Ja yks, mitä mä nään myöskin, niin on sit tää kaavoituspolitiikka tulevaisuudessa, et siin on kyllä semmonen, että kyllä niinkun puolensa saa pitää sitten. [---] Ja sit pitää olla myöskin näitten yhdistysten myöskin ja yksityisten ihmisten niin vähän niinkun aktiivisia sitten, että seurataan sitä, että mihin suuntaan tätä uutta kuntaa nyt sitten junaillaan, et. Et helposti käy, et se kaavotuspolitiikka sitten painottuu sinne keskus-taajaman läheisyyteen.⁷¹⁷

Kuntaliitokset lisäsivät yhdistysten välillä toteutettua yhteis- ja vaikuttamistyötä. Esimerkiksi Salossa kotiseutuyhdistysten yhteistyön kannalta

715 TYKL/aud/805.

716 Oinas 2009, 73, 80.

717 TYKL/aud/784.

liitos vaikutti konkreettisen yhteistyön tekemiseen ja vaikuttamistyöhön erityisesti kaupungin suuntaan, ja lisäsi myös kotiseutuyhdistysten keskinäistä toimintaa. Siinä missä aiemmin yhdistykset olivat lähinnä tienneet toinen toistensa olemassaolon, oli yhteistyö kuntaliitoksen myötä muodostunut järjestäytyneempään suuntaan.

Etä kyllähän me esimerkiksi nää kotiseutuyhdistykset toinen toisestamme tiedettiin, mutta mitään semmosta niinkun järjestäytymistä omien asioittemme ajamiseen, niin semmosta tarvetta ei ollut, kun jokainen oli yhteydessä siihen omaan kuntaansa. Mut meil on ollu hirveen hyvää yhteistyötä. Ja ihan ilmiselvästi se meidän yhteistyö niin on ollu tarpeellista.⁷¹⁸

Alkuvaiheessa kotiseutuyhdistysten yhteistyö oli keskittynyt yhdistyskentän etujen puolustamiseen. Salon kolmivuotisessa liitossopimuksessa oli kirjattu, että valtiolta saatavaa yhdistymisavustusta tullaan käyttämään 200 000 euron verran kotiseutu-, kylä- ja asukasyhdistysten toiminnan tukemiseen.⁷¹⁹ Uudessa kaupungissa ja muuttuneessa toimintaympäristössä ei kuitenkaan ollut määritelty selkeästi, miten rahoja tullaan käytännössä käyttämään tai miten yhdistykset voisivat niitä hakea. Liittymissopimuksen voimassaolon kolmantena vuotena Salon alueen kymmenen kotiseutuyhdistystä liittivät voimansa ja hakivat yhteisellä hakemuksella liittymissopimuksen mukaisesti rahoja yhdistysten käyttöön. Hakemus ei mennyt kaupungin päättävissä elimissä läpi, mutta lopulta oikaisuvaatimuksen kautta yhdistykset onnistuivat saamaan vuoden 2011 budjettiin 100 000 euroa liittymissopimuksessa mainittujen yhdistysten käyttöön.⁷²⁰

Kotiseutuyhdistykset vaikuttivat yhteistyössä myös siihen, että kaupungin asettamat rahojen hakuperusteet muotoutuivat sellaisiksi, että ne olivat yhdistysten kannalta helposti haettavissa. Uudessa toimintaympäristössä avustusten haku vaati yhdistystoimijoilta enemmän osaamista, byrokratian hallintaa ja valppautta seurata avustusten hakuaikojia.⁷²¹ Yksittäin toimineet yhdistykset eivät olleet onnistuneet saamaan tietoa rahojen hakukanavista tai perusteista, mutta kotiseutuyhdistysten tekemän yhteis- ja vaikuttamistyön tuloksena rahat tulivat haettaviksi kaikille liittymissopimuksessa mainituille yhdistyksille.⁷²²

718 TYKL/aud/790.

719 Leinamo 2010, 106–114.

720 TYKL/aud/787; TYKL/aud/788; TYKL/aud/791.

721 TYKL/aud/787; TYKL/aud/788; TYKL/aud/791.

722 TYKL/aud/790; TYKL/aud/788.

Kotiseudun vaalimiseen liittyi myös yhteistyönä muiden kotiseutuyhdistysten kanssa tehty esitys Salon kaupungille yhdistysten yhteisen kotiseutuarkiston perustamisesta. Arkiston saaminen koettiin tarpeelliseksi, sillä yhdistyksillä ei ollut omia arkistoja ja kertyneitä asiakirjoja säilytettiin yhdistystoimijoiden kodeissa. Kaupunki ei kuitenkaan lähtenyt tukemaan arkiston perustamista. Sen sijaan se osoitti kiinnostusta solmia yhdistysten kanssa palvelusopimuksia, joita oli toteutettu muun muassa Hymykuopat-hankkeessa.

Kuntaliitoksen myötä lisääntynyt yhteistyö vaikutti siihen, että yhdistystoimijat tunsivat paremmin toinen toisensa sekä toistensa toiminnan. Laajentunut tuntemus yhdistyksistä ja niiden tilanteista vaikutti myös siihen, että Salon kaupungin suuntaan tehtävä vaikuttamistyö oli helpompaa, kun toimijoilla oli oikeasti tietoa siitä, miten asiat yhdistysten kannalta ovat.⁷²³ Myös alueellinen kokonaisvaltaisuus tuli paremmin huomioiduksi, kun alueet, jotka olivat kuntarajojen vuoksi jääneet aiemmin vähemmälle huomiolle, tulivat yhdistysten lisääntyneen yhteistyön myötä paremmin huomioiduiksi.⁷²⁴ Haastateltavat uskoivat yhteistyön lisääntyvän ja laajenevan pikkuhiljaa, kun myös ihmisten mielissä olevat rajat pitäjien väliltä ajan kuluessa hiipuisivat.⁷²⁵

Myös Kalvola-Seuralla oli säännöllistä yhteistyötä Hämeenlinnan alueen muiden kotiseutuyhdistysten kanssa tapaamisten sekä Hämeenlinnan kotiseutujulkaisun muodossa. Kotiseutujulkaisu oli ollut aiemmin Hämeenlinnan kaupunkiseurana oma lehti, mutta kuntaliitoksen jälkeen kaupunkiseura oli kutsunut myös muut Hämeenlinnan alueella toimivat kotiseutuyhdistykset kirjoittamaan lehteen. Siinä yhteydessä myös julkaisun nimi oli muutettu Hämeenlinna-Vanajasta Hämeenlinnan kotiseutujulkaisuksi.⁷²⁶ Kotiseutujulkaisun nimenmuutos on osoitus yhdistyskentällä tapahtuneesta myönteisestä reagoinnista ja yhdistyskentän pyrkimyksestä uudelleen yhteistyöhön muuttuneessa toimintaympäristössä. Nimenmuutos ei ollut Hämeenlinnan kaupunkiseuralle sen identiteettiä ohentava, sillä Hämeenlinna-nimi pysyi julkaisun kantavana tunnuksena. Se tarjosi kuitenkin mahdollisuuden muille yhdistyksille näkyvyyden saamiseen uudessa kunnassa ja oli kädenojennus pitäjissä toimiville kotiseutuyhdistyksille.

723 TYKL/aud/790.

724 TYKL/aud/787.

725 TYKL/aud/787; TYKL/aud/791.

726 TYKL/aud/803; TYKL/aud/811.

Kotiseutuyhdistysten välistä yhteistyötä tuettiin Hämeenlinnassa myös LEADER-ryhmä Linnaseudun Pitäjärinki-hankkeessa. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli kotiseutuyhdistysten yhteistyön lisääminen ja tiivistäminen alueella. Kuntaliitoksen jälkeen kotiseutuyhdistysten toiminnan merkitys nähtiin tärkeänä ja yhdistysten yhteistyön tiivistäminen voimavarana, joka tuo lisää voimaa myös yksittäisten yhdistysten toimintaan.⁷²⁷ Paikallisten LEADER-ryhmien ja kyläasiamiesten rooli kuntaliitoksissa yhdistystoiminnan virittäjinä ja innostajina sekä yhdistysten yhteistyön tukijoina nousee esiin taustalla vaikuttavana voimana ja yhdistyskenttään myönteisesti vaikuttavana resurssina, jota tämän tutkimuksen kontekstissa ei ole kuitenkaan mahdollista tarkastella tarkemmin.⁷²⁸

Kalvolan pitäjässä toimivien yhdistysten välillä oli toteutettu yhteistyötä aiemmin harrastemessujen tiimoilla ja tulevaisuudessa yhteistoimintaa suunniteltiin toteutettavaksi Kalvola-päivän yhteydessä. Päiviä oli järjestetty aiempina vuosina kiertävällä vastuulla kyläyhdistysten kesken. Uutena ideana oli järjestää päivä yhdistysten yhteistyönä, jolloin yhdelle yhdistykselle kertyvä vastuu tilaisuuden järjestämisestä ei kasvaisi suureksi.⁷²⁹ Yhdistysten välinen yhteistyö ei kuitenkaan ole helppoa toteuttaa, mikäli yhdistyksiä ei yhdistä yhteistyöhön jokin konkreettinen tavoite, kuten jokin tapahtuma tai kunnan suuntaan vaikuttava asia.

Yhdistysten välisen yhteistyön merkitys nähtiin Mietoissakin hyvänä asiana, varsinkin kuntaliitoksen jälkeen alueen voimavaroja yhteen kokoaavassa merkityksessä. Mietoisten yhdistystoimijat olivat kuitenkin varovaisia toisten reviirille menemisestä. Tämä kävi ilmi muun muassa ilmaisussa, jossa haastateltava kertoi, miten hänen edustamassaan kyläyhdistyksessä oli seurattu toisen kyläyhdistyksen toiminta-alueen ajankohtaisia asioita ja yhdistyksen toimintaa asioiden kehittämiseksi, mutta joihin haastateltavan edustamassa yhdistyksessä ei ollut haluttu mennä ”sorkkimaan”.⁷³⁰ Toinen yhdistystoimija totesi, että mietoislaiset yhdistykset ovat toimineet vähemmän tai enemmän omillaan, ja vaikka aktiiviset ihmiset ovat usein toimineet monissa yhdistyksissä ei yhdistysten välille ole välttämättä löytynyt yhteisiä päämääriä.⁷³¹

727 TYKL/aud/808; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806.

728 Kyläasiamiesten roolista maaseudun kehittämisessä ja yhdistystoiminnan tukemisessa on kirjoittanut Maija Lundgren. (Lundgren 2014.)

729 TYKL/aud/808; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804; TYKL/aud/809.

730 TYKL/aud/779.

731 TYKL/aud/780.

Yhteistyöstä huolimatta voivat yhdistysten rooleiksi mielletyt toimintamuodot ja -alueet olla varsin rajaavia yhdistysten välillä. Tulkintaa tukee Mietoisista haastattemieni yhdistystoimijoiden antamat kuvaukset yhdistysten yhteistyöstä ja keskinäisistä rooleista, joissa kyläyhdistysten tehtävänä nähtiin olevan kehittäminen ja toimiminen yhteistyössä kunnan kanssa ihmisten arkiseen elämään vaikuttavien asioiden edistämiseksi. Kotiseutuyhdistyksen rooliksi annettiin puolestaan paikallisen kulttuurin, historian ja perinteiden kerääminen ja ylläpitäminen.⁷³²

Niin tota kyllähän siinäki sitä yhteisöllisyyttä peräänkuulutetaan niin ku näissä kylätoimikunnissa ja tämmösissä. Kyl se, niin no sanotaan, et museo on tavallaan menneisydessä ja nää on sitten tulevaisuudessa, et siin on vähän se aikajuttu. Museolla pidetään ihmisten mielissä nää menneet asiat. Ja sitte taas nää kyläyhdistykset ni ne toimii nykyajassa.⁷³³

Samansuuntaisen ajatuksen kylä- ja kotiseutuyhdistysten eroista ilmaisi myös kyläyhdistystoimija:

No kotiseutuyhdistys ainaki täällä [Mietoisissa], niin ne on hyvin voimakkaasti keskittyny semmoseen perinteisiin ja perinnetiedon tallentamiseen ja semmoseen, mun mielest semmoseen. Tämä [kyläyhdistys] on enemmän semmonen yleinen ja vähän niinku enemmän tässä ajassa. Sillä taval tarkotan, että siihen voi jotain muutaki pistää, kun vaan sitä museo. Tää [kotiseutuyhdistys] on semmonen enemmän keskittyny tohon museon ympäristöön ja siihen toimintaan. Mut tosi arvokasta ja hyvää työtä he on tehny ja tekevät. Ihan hyvä, et on löytyny semmonen ydinporukka ja se on jo kauan toiminu ja tosi hienoo työtä saaneet aikaan.⁷³⁴

Mietoisissa yhdistysten toimiminen itsenäisinä nousi esille haastateltavien puheessa, kun keskustelu liittyi yhdistysten toimintaan ja yhteistyöhön. Aktiivisinta pyrkimystä yhteistyöhön muiden yhdistysten kanssa oli Kirkonseudun kyläyhdistyksellä. Yhdistysten yhteistyönä järjestettyjen Talviriehan ja Peuhapäivän myönteiset kokemukset loivat uskoa yhteistyön mahdollisuuksiin. Jokaiselle yhdistykselle oli sovittu tapahtumissa oma vastuualueensa ja vetovastuuta kierrätettiin vuosittain. Yhteistyössä toteutetut ja onnistuneet tapahtumat loivat Kirkonseudun kyläyhdistystoimijoissa uskoa siihen, että isojakin tapahtumia onnistutaan toteuttamaan, kun useat pienet yhdistykset kokoavat voimansa ja suuntaavat toimintansa yhteisen tavoitteen eteen.⁷³⁵

732 TYKL/aud/781.

733 TYKL/aud/783.

734 TYKL/aud/785.

735 TYKL/aud/776; TYKL/aud/778.

Myös Luopioisissa yhdistyskenttä näyttäytyi toimijoina, jotka olivat ja kautuneet paitsi alueellisesti myös toiminnan sisällöiltään itsenäisiksi. Kullakin yhdistyksellä oli omat toiminta-alueensa ja toiminnan muotonsa, joilla vastattiin alueiden tarpeisiin kylien ympäristön ja kulttuurin edistämiseksi. Selkeät rajat yhdistysten välillä näyttäytyivät toimintaa selkeyttävinä tekijöinä.⁷³⁶ Rajausten teot kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan välille nousevat tarpeesta ja pyrkimyksestä hahmottaa pitäjässä toimivien yhdistysten rooleja. Kotiseutuyhdistykselle annettu rooli tallentajana ja säilyttäjänä vastaa kotiseudun käsitteeseen pitkään liitettyjä määreitä pysyvyydestä ja säilyttämisestä. Tutkimusten valossa paikallisuuden ja paikkatunteen syntyminen ovat kuitenkin vahvasti toiminnallisesti ja kokemuksellisesti syntyviä ja niiden myötä myös kotiseutuun on alettu liittää aktiivisuuden ja kokemuseräisyyden määreitä.⁷³⁷

Toisenlaisiin tulkintoihin kylä- ja kotiseutuyhdistysten roolista nousi esille Kalvola-Seuran toimijoiden haastatteluissa, joissa kyläyhdistysten, urheiluseurojen ja muiden yhdistysten toiminta nähtiin myös paikallisena kotiseututyönä, joka tulevaisuudessa on historiaa ja paikallisia perinteitä. Tavoite Kalvola-Seuran toimimisesta kattoyhdistyksenä käy ilmi erään haastateltavan määrittelystä kotiseutu- ja kyläyhdistysten eroista ja yhdistävistä tekijöistä. Hänen mukaansa kotiseutuyhdistystä ja kyläyhdistyksiä erottava tekijä oli yhdistysten toiminta-alue. Siinä missä kotiseutuyhdistys toimii koko entisen Kalvolan kunnan alueella, keskittyvät kyläyhdistykset omiin kyliinsä. Yhdistävänä tekijänä oli kotiseutu- ja kulttuurityöhön keskittyvä toiminta.⁷³⁸

Koska mää on vahvasti sitä mieltä, että kaikki kyläyhdistykset ja yhdistykset tekee tietyllä tavalla sitä kotiseututyötä. On se sitten urheilua, on se sitten tanssia, on se sitten ihan perinteistä kyläyhdistystä, niin kaikki tavallaan tekee sitä kotiseututyötä. Että mää nään niinkun laajasti sen. Ja Kalvola-Seura olis semmoinen niin kun tavaltaan, joka keräis sitä mennyttä historiaa, kulttuuria. Mutta myöskin tukis sitä, että kun joka päivä tehdään tätä kotiseutuhistoriaa ja kulttuuria.⁷³⁹

Kuvauksessa kylä- ja kotiseutuyhdistysten eroista ja yhtäläisyyksistä korostui uuden yhdistyksen tavoite vakiinnuttaa asemansa Kalvolan pitäjän muiden yhdistysten kentässä ja toiminnan muotojen etsintä sekä yhdistysten välisen yhteistyön kehittäminen. Kuvaus oli miltei päinvastainen niille mää-

736 TYKL/aud/801.

737 Suutari & Rinne-Koski 2015, 56–58.

738 TYKL/aud/808.

739 TYKL/aud/808.

rittelyille, joissa yhdistysten välillä nähtiin vaikuttavan selkeät toiminnalliset ja alueelliset rajat. Rajoja ja eroja korostavat määrittelyt nousivat useammin esille toimintansa vakiinnuttaneiden yhdistysten toimijoiden kuvauksissa. Kotiseututyölle laajasti määritellyt toiminnan osa-alueet sisältävät myös kylätoiminnan moninaisine toteutusmuotoineen.⁷⁴⁰ Kuten työn alussa esitettyjä historiallisia kehityspolkuja tarkasteltaessa voidaan todeta, ovat kotiseutu- ja kylätoimintaliikkeet ponnistaneet kuitenkin hyvin erilaisista yhdistysperinteistä.⁷⁴¹

6.8. Voisivatko myös yhdistykset yhdistyä?

Salossa ja Hämeenlinnassa reagoinnit kuntaliitoksiin vaikuttivat kotiseutuyhdistysten kentässä niin, että uudet yhdistykset perustettiin myös niihin pitäjisiin, Suomusjärvelle ja Kalvolaan, joissa ei aiemmin toiminut kotiseutuyhdistystä. Yhdistysten perustamisella haluttiin turvata Suomusjärven ja Kalvolan pitäjien tasa-arvoinen asema uusien suurkuntien kotiseututyön kentässä. Luopioisissa ja Mietoisissa toimivilla kotiseutuyhdistyksillä tilanne kuntaliitoksessa muodostui toisenlaiseksi. Mietoisissa kotiseutuyhdistyksen toimijat joutuivat jännittämään toimintansa keskiössä olevan museon toimintojen jatkamisen mahdollisuutta ja Luopioisissa Kukkia-Seuralle esitettiin Pälkäne-Seuran taholta suora kysymys kiinnostuksesta lakkauttaa Kukkia-Seura ja jatkaa toimintaa Pälkäne-Seurana.

Yhdistysten yhdistämiseen ei Kukkia-Seurassa innostuttu, sillä yhdistyksen toimijat kokivat, että isommassa kokonaisuudessa pienet paikalliset nyanssit jäisivät helposti suurten asioiden jalkoihin.

Jos me oltais kokonaisuuden vallassa niin silloin kaikki pienet nyanssit jäis varsin vähälle. Kenties suuriakin historiallisia asioita menetettäisiin. Vertaan lähinnä siihen, että täällä meillä Luopioisissa on ainoat kalliomaalaukset, mitä on lähisuudulla olemassa ja kivikautisia hautapaikkoja, kivikautisia asuinpaikkoja, kivikautista esineistöä ja tämän tyyppisiä asioita. Silloin jos niitä asioita käsitellään suuressa foorumissa niin ne jää todella vähälle, että silloin tulee päivän polttavat kysymykset vaan pinnalle.⁷⁴²

Kotiseutuyhdistysten toiminta-alueiksi jäivät vanhojen kuntarajojen mukaiset alueet, Kukkia-Seuralla Luopioisten pitäjän alue ja Pälkäne-Seu-

740 Turunen 2004, 391–395.

741 Suutari & Rinne-Koski 2016, 54–58; Riukulehto 2017, 37–39.

742 TYKL/aud/801.

ralla Pälkäneen pitäjän alue.⁷⁴³ Uudessa maantieteellisesti laajassa kunnassa kahden kotiseutuyhdistyksen toimimista ei koettu Kukkia-Seuran toimijoiden taholla ongelmalliseksi, vaan ennemminkin niin, että molemmilla yhdistyksillä oli oma perusteltu paikkansa ja tehtävänsä, jota haluttiin jatkaa rinnakkain ja yhteistyössä kuten ennen liitostakin.⁷⁴⁴

Kuntaliitos oli toisaalta myös se kohta, jossa yhteistyön lisääminen ja uusien toimintamuotojen löytäminen oli ajankohtaista yhdessä Pälkäne-Seuran kanssa. Kukkia-Seuran esillä pitäminen esimerkiksi Pälkäne-Seuran julkaisuissa tulisi huomioida, jotta yhdistys pysyy ihmisten tietoisuudessa. Vaikka kotiseutuyhdistysten yhdistymiseen ei Kukkia-Seurassa oltu innostuttukaan, oli se ottanut toimintaansa mukaan osa-alueita, joita se suuntasi erityisesti Pohjois-Pälkäneen asukkaille. Pälkäneen Rauniokirkon suojeluyhdistyksen kanssa toteutetut kotiseuturetket sisälsivät niin Luopioisten kuin Pälkäneenkin historian, perinteiden ja kohteiden esittelyä.⁷⁴⁵

Myöskään Mietoisten kotiseutuyhdistyksessä toimijat eivät liitoksen toteuduttua ja museon omistussuhteiden selvittyä kokeneet tarpeita yhdistyksen toiminta-alueen uudelleen määrittelyyn tai toiminnan sisältöjen muutokseen. Osittain tämä johtui siitä, että Mynämäellä toimi jo ennestään kotiseutuyhdistys Wirmo-Seura, joka vastasi vanhoja Mynämäen kunnan rajoja noudattelevan alueen kotiseututoiminnasta.⁷⁴⁶

No, ei meille kyllä tullu, et meillä oli oikeestaan, se oma tontti oli niin selvä, et siinä ei sil taval tullu mitään myöskään, eikä kunnan puoleltakaan mitään. Et meil on kyl ihan kulttuurituottajan kanssa ihan hyvä suhde siinä mielessä, et hän näkee sen meidän toiminnan arvon ja siinä mielessä on saatu toimia ihan hyvin.⁷⁴⁷

No, sehän onkin Mietoisten kotiseutuyhdistys nimi, et kyl se. [--] mut et just ainakin tää niin kun menneisyys, niin se on kyl ihan selkeesti sitä mietoislaista menneisyyttä museotoiminnat ja tämmöset mitä siihen liittyy.⁷⁴⁸

Mietoisten kotiseutuyhdistyksen toiminnan sisällöt pysyivät samoina laajemman toimintaympäristön muutoksesta huolimatta ja yhteistyö konkreettisen toiminnan tasolla Wirmo-Seuran kanssa oli pysynyt kuntaliitoksen jälkeenkin yhtä vähäisenä kuin ennen liitostakin. Yhteys naapuriseuraan oli olemassa yhdistyksessä toimivien henkilöiden kautta. Yhdistysten resurssi-

743 TYKL/aud/801; TYKL/aud/798; TYKL/aud/796.

744 TYKL/aud/798.

745 TYKL/aud/801; TYKL/aud/798.

746 Mynämäen seudun kotiseutuyhdistys, <http://www.wirmo-seura.fi/> (luettu 13.2.2020).

747 TYKL/aud/784.

748 TYKL/aud/781.

en ja osaamisen yhdistämisen tuomat hyödyt tunnistettiin, mutta käytännön tasolla kuntaliitoksesta oli kulunut vielä liian vähän aikaa, jotta aloitetta laajempaan yhteistyöhön olisi uskallettu ottaa kovin aktiivisesti esille.⁷⁴⁹ Edellä esitetty lainaus, jossa haastateltava puhuu kotiseutuyhdistyksen toiminnan yhteydessä ”omasta tontista”, kuvaa yhdistyksen toiminnan keskittymistä sille vakiintuneisiin toiminnan muotoihin.

749 TYKL/aud/784.

7. ELETYYN TILAAN KIINNITTYMINEN

7.1. Paikallisuuden rakennusosat

Ruotsalainen etnologi Barbro Blehr on kirjoittanut tutkimuksessaan, miten ihmiset toimivat monimuotoisten suhteidensa kautta paikallisesti ja kiinnittyvät toiminnan myötä paikkaan.⁷⁵⁰ Nämä tekijät muodostavat yhden lähtökohdan yhdistystoimijoiden motivaatioille osallistua yhdistysten toimintaan. Seuraavissa luvuissa muodostan kuvaa niistä tekijöistä, jotka sitoivat haastattelemani ihmisiä toimimaan kylä- ja kotiseutuyhdistyksissä.

Yhteisön toiminta, yhteisöllisyyden kokeminen ja ympäristön fyysiset maamerkit muodostavat tunteen paikallisuudesta, joka on rajatonta, vastaanottavaa, omaksi koettua, turvallista ja uudistuvaa. Eräs haastateltavista kuvasi asiaa näin:

Onko se enemmän sitte sitä tunnetta, kun niitä rajoja. Mut kyllä se on siis tietysti semmosta saavutettavuutta, ihan niinko sitä saavutettavuuttakin ja tavallaan henkistä lupaa mennä sinne ja sinne ja sinne ja tuntea olonsa hyväksi. Ettei tunne oloaan vieraaksi tai, että se on jotain, mikä täällä on yhdessä luotu, niin kun tunnetta siitä, että sen voi ottaa omakseen. Sehän voi kans sitten uudistua, että niin ku tää vaikka nyt esimerkkinä tää navetta, joka toisaalta on paikallinen asia ja paikallisia toimijoita, mutta että tänne tulee kaikenlaisia virtauksia ulkopuolelta. Voihan se paikallisuus olla semmostakin vastaanottavaisuutta, tai uutta vastaanottavaisuutta tai uusia kohtaamisia. Mut ehkä se jotain, kyllähän se jotenki tulee mieleen sit semmonen turvallinen olo, niinko tunne kuuluvuudesta. [---] Mut kai ne kaikki paikat ja kohtaamiset määrittelee sitä meidän yhteiseloo.⁷⁵¹

750 Blehr 2000, 4–6.

751 TYKL/aud/793.

Paikallisuus ilmenee vastuuna maailmasta, jota voidaan kantaa oman elämänpiirin (tai yhdistystoiminnan) kautta. Vastuuta kantamalla yksilöt kantavat vastuuta myös laajemmasta yhteisöstä, kunnasta, Suomesta, Euroopasta ja koko maailmasta. Haastateltavalle paikallisuus oli ensisijaisesti yhdistävä tekijä muiden paikallisuuksien kanssa, ei erottava.⁷⁵² Paikallisuuden näkyvimmat muodot ovat tiettyinä aikana tiettyyn paikkaan liitetyjä ilmiöitä. Se on jatkuvassa muutoksessa ja vuorovaikutuksessa siinä vaikuttavien toimijoiden ja muiden paikallisuuksien kanssa. Tämä avaa paikallisuuden rajattomaksi, avoimeksi tilaksi, tunteeksi, joka rakentuu paikallisuutena miellettyjen ja myös määriteltyjen tekijöiden varaan. Kuntaliitoksen jälkeen vanha kotikunta voi saada osakseen nostalgista muistelua, haaveilua vanhasta hyvästä kunnasta, vaikka kuntaliitoksen mukanaan tuomat vaikutukset eivät olisi olleetkaan kovin kielteisiä.⁷⁵³

Paikan helpoimmin havaittavia osatekijöitä ovat sen fyysiset ilmeneismuodot, rakennettu ja luonnonympäristö, mutta sillä on myös historiallinen ja sosiaalinen ulottuvuutensa. Paikat eivät ole samanlaisia, vaan niillä on omat erityispiirteensä, joista voidaan puhua paikan henkenä tai paikan tuntuna.⁷⁵⁴ Yksi ja sama paikka ei eri henkilöiden kuvauksissa ole täysin samanlainen, sillä kuten Tiina-Riitta Lappi tutkimuksessaan huomauttaa, paikkaa voidaan kuvata vain subjektiivisesti. Ominaispiirteistään huolimatta paikka on kaikille kokijoilleen erilainen.⁷⁵⁵

Haastateltavien kuvaukset paikallisuutta luovista tekijöistä sisälsivät paikan tuntemisen tapoja, jotka voivat olla kokemuksellisia ja tiedostamattomia, mutta myös kirjallisia, tietoisia ja opittuja.⁷⁵⁶ Kokemukselliset ja tiedostamattomat tuntemisen tavat tuottavat, pitävät yllä ja tarvittaessa myös muuttavat paikallisuuden kokemuksia. Folkloristi Seppo Knuutila lisää kolmanneksi paikan tuntemisen tavaksi yksilöiden välisen ja yhteisöllisen kommunikaation, jossa jaetaan ja sovitaan paikkojen merkityksistä. Kaikki kolme paikan tuntemisen tapaa vaikuttaa kiinteästi ja monin tavoin toisiinsa niitä koskevissa esityksissä, käsityksissä sekä tuntemuksissa.⁷⁵⁷ Knuutilan lisäksi paikan tuntemisen kolmannesta aspektista ja tuntemisen tapojen keskinäi-

752 TYKL/aud/798.

753 Mäkinen 2013, 303–304.

754 Tuan 2006; Forss 2007, 78–130.

755 Lappi 2007, 40.

756 Heaney, 1996, 246–257.

757 Knuutila S. 2006, 10.

sistä vaikutussuhteista vie paikkaa kohti sen muodostumisen toiminnallista ja prosessinomaista luonnetta, joka nousi esille myös haastateltavien kuvauksissa.

Yhteyksien ja rajojen luonnin ristiriita nousi esille Rimmilän kyläyhdistyksen kohdalla, jossa yhdistystoimijat olivat halunneet rajata yhdistyksen toiminnan vain omassa piirissä tapahtuvaksi, eikä laajempiin yhteistyökuvioiden ollut tietoisesti haluttu mennä mukaan.⁷⁵⁸ Paikallisuus yhdistyksen toiminnassa näyttäytyi vahvasti itsemääräämisoikeuden ja itse tekemisen muodoissa. Eräs haastateltavista totesi, että mikäli päätäntävalta yhdistyksen toiminnasta olisi jossakin muualla, niin tuolloin toiminta ei olisi enää paikallista.⁷⁵⁹ Rajanveto ei kuitenkaan tarkoittanut yhteisön sulkeutumista kokonaan omaan piiriin tai sitä ettei yhdistyksen toiminta olisi ollut avoinna kaikille kiinnostuneille. Päinvastoin yhdistyksessä oli tehty toimia kylän loma-asukkaiden aktivoimiseksi mukaan toimintaan.

Toiminnan rajaaminen liittyi kyläyhdistyksen käytössä oleviin resursseihin, jotka haluttiin ensisijaisesti suunnata yhdistyksen omaan perustoi-
mintaan. Yhdistystoiminnan rajaamiselle oli käytännön syyt, mutta muussa toiminnassa kylän ja sen sijainti suhteessa muihin paikkoihin näyttäytyi liikkuvana ja kuntarajat ylittävänä.⁷⁶⁰ Kylän maantieteellinen sijainti lähellä Hämeenlinnaa oli vaikuttanut siihen, että asukkaiden kokemana paikallisuus oli ollut kytköksissä hämeenlinalaisuuteen jo kauan ennen kuntaliitosta.⁷⁶¹

Muutos sysäsi kuntaliitoksissa ihmiset vanhan ja uuden kunnan keskinäiseen vertailuun. Entisen ja nykyisyyden vertailu saattoi johtaa jopa kierteeseen erityisesti vanhaa kuntaa puolustavien ”patrioottien”, keskuudessa.⁷⁶² Yhteisöjen paikallistamisen kuvauksissa nousivat keskeiseen asemaan historia, perinteet, ympäristö ja luonto sekä elinkeinot ja paikallisesti tutut toimintatavat. Mietoislaisuuden yhtenä piirteenä nousi esille väestörakenteen historiallinen kerroksellisuus. Alueella oli sijainnut useita kartanoita ja elänyt kartanonherroja, talonpoikia ja torppareita. Kerroksellisen yhteisön elämisen tavat olivat haastateltavien kertoman mukaan yhtenäistyneet karjalaisen siirtoväen asuttamisen myötä toisen maailman sodan jälkeen.⁷⁶³ Mietoista kos-

758 TYKL/aud/805.

759 TYKL/aud/807.

760 Massey 2003, 65–66.

761 TYKL/aud/802.

762 TYKL/aud/801.

763 TYKL/aud/781; TYKL/aud/782; TYKL/aud/776; TYKL/aud/785.

kevissa kuvauksissa kuului alueen arvostaminen vanhana kulttuuriperintö-alueena, jonka vaaliminen ja arvostaminen on ollut paikallisesti ja erityisesti kotiseutuyhdistyksen toiminnassa tärkeää.⁷⁶⁴

Myös Rautajärven kyläyhdistystoimijoiden haastatteluissa nousivat esille kylän kaksi kartanoa ja niiden ympärille aikanaan rakentuneen kylän moninaiset toiminnot ja elinkeinot sekä yhteisön aktiivisuus.⁷⁶⁵ Haastattelujen tekohetkellä kylässä toimi edelleen muutamia isoja maatiloja, mutta työpaikkojen suhteen kylän suurin työnantaja oli kunta koulun ja päiväkodin myötä.

Tää on semmonen kohtalaisen aktiivinen, se on kyllä totta. Ja ihmeen hyvin pystynyt pitämään palveluita, että jos aattelee ennen kuin toi kauppa lähti, niin tässä oli tosi hyvin palveluja, kun oli kaks kauppa ja pankki ja parturi ja kaks kahvilaa.⁷⁶⁶

Aktiivisen kylän historian jatkuvuus voidaan nähdä siinä, että Rautajärven kylällä oli säilynyt paljon palveluja, mikä kylän syrjäinen sijainti huomioiden oli merkillepantavaa, mutta osaltaan selitettävissä myös edelleen toimivalla kyläkoululla, joka vaikutti myönteisesti lapsiperheiden asumiseen alueella.

Minna Mäkisen Jyväskylän ja Säynätsalon kuntaliitosta tarkastelevassa tutkimuksessa nousee esille Säynätsalossa toimineen vaneritehtaan vaikutus paikallisuutta rakentavana tekijänä. Vaneritehdas antoi työn ja toimeentulon monille säynätsalolaisille, sekä toi vaurautta ja palveluja saaren asukkaille. Tehtaan merkitys oli jopa niin suuri, että toiminnan jatkaminen 1990-luvun alun taloudellisen epävarmuuden vuosina oli lopulta riippuvaista siitä, toteutuuko kuntaliitos Jyväskylän kanssa.⁷⁶⁷ Vallitsevat elinkeinot muodostavat paikallista rakentavan ominaisuuspiirteen, jotka kietoutuivat haastateltavien puheessa vahvasti historiaan. Erityisesti maatalouselinkeino nousi esille Mietoisten, Kiskon ja Kalvolan kohdalla. Haastateltavien puheessa maatalouselinkeinossa tapahtuneet muutokset ja 2010-luvun alun tilanne elinkeinon harjoittamisessa jäivät menneiden vuosikymmenten varjoon paikallisesti ominaisten piirteiden ilmaisuissa.⁷⁶⁸

Kiskossa paikallista ominaispiirrettä loi myös alueella 1970-luvulle asti harjoitettu kaivostoiminta, josta 2010-luvun alussa oli yhä nähtävillä merk-

764 TYKL/aud/785.

765 TYKL/aud/810; TYKL/aud/795.

766 TYKL/aud/795.

767 Mäkinen 2013, 296–299.

768 TYKL/aud/782; TYKL/aud/776; TYKL/aud/787.

kejä ympäristössä.⁷⁶⁹ Kaivos oli tuonut aikanaan alueelle paitsi lisää asukkaita myös taloudellista vaurautta.

Ja sen aikana, kun kaivos voi hyvin, niin sillohan tää on oikein kukoistanu. Ja on saatu rakennettua kaikkia nua rakennukset, mitä nyt sit myydään. Kaikki terveystalot ja muut on aikanaan rakennettu ja hammaslääkärit ja muut, niin silloin, kun on rahaa tullut, kun tuloja oli. Ja kyl se on elvyttäny koko Kiskon silloin. No, nyt se on tietysti mennyttä aikaa.⁷⁷⁰

Haastateltavan kuvaus vanhan kotikunnan kukoistuksen ajoista ja kunnan symboleina toimineiden rakennusten ja palveluiden mahdollistamisesta rinnastuu kuntaliitoksen mukanaan tuomiin konkreettisiin muutoksiin, joissa kuntaa fyysisinä objekteina ja toimintoina edustaneet rakennukset ja palvelut siirtyvät toisiin käyttötarkoituksiin tai toisiin toimipisteisiin. Haastateltava ei kuitenkaan jää haikailemaan, vaan ilmaisee kiskolaisuuden kuitenkin liittyvän vahvasti ihmisiin ja vallitsevaan yhteishenkeen. Esimerkkinä hän mainitsee Kisko-Seurassa toimivat ihmiset, joista monikaan ei ole syntyperäinen kiskolainen, vaan muualta tulleita ja kiskolaisuuden osaksi identiteettiään omaksuneita ihmisiä.

Kaivostoiminta toi Kiskoon mukanaan työväestöä, joka tuli ja lähti suhdanteiden mukaan. Kiskoon muodostui näin ”tulijoiden ja pysyjien porukat”, joista jälkimmäisen muodostivat paikkakunnan maatalouselinkeinon harjoittajat. Kiskolle oli ominaista elämä rajapinnalla, jossa nämä kaksi väestönosaa kohtasivat, mutta joiden välillä oli myös jännitteitä.⁷⁷¹ Saman tyyppinen oli tilanne myös Kalvolassa, jonne 1800-luvun lopulla perustettu lasitehdas oli tuonut mukanaan tehdastyöläisiä. Lasitehtaalla oli voimakas vaikutus kunnan kehittymiseen ja siihen, että kuntakeskus rakentui lasitehtaan ympäristöön Iittalaan.⁷⁷² Vasta vähän aikaa Kalvolassa asunut haastateltava oli havainnut kahtiajaon vallinneen edelleen 2010-luvun alussa tehtaan työntekijöiden ja maanviljelijäväestön välillä.

Mutta että paikallisuus, miten se ilmenee. Mä luulen, että tääl on jossain määrin semmonen kahtiajakautunu tää paikkakunta maalaispaikkakunnaks. Toi tehdas on paljon tehny sitä, että tääl on maajussit ja sitten on tehtaalaiset. Niin mää oon sen ymmärtäny tässä nyt vähän. En mää tiiä, kuinka vahvasti se on enää nykyihmisten, niinkun näitten, jotka on nykyään tehtaalla töissä ja jotka nykyään viljelee. Mutta

769 TYKL/aud/788.

770 TYKL/aud/791.

771 TYKL/aud/790.

772 TYKL/aud/806.

että silloin aikasemmin se on ollut semmonen. Tääl oli selvästi niinkun duunarit ja maanomistajat niinkun jotenkin.⁷⁷³

Kalvolassa on toiminut myös kivilouhimo, josta louhituista kivistä on rakennettu muun muassa Suomen eduskuntatalo ja Tammerkosken sillan patsaat. Kivityö yhdessä muiden paikkakunnan vanhojen ammattien kanssa eivät kuitenkaan nousseet haastateltavien puheissa määrävään asemaan kuten ei lasityö ja siihen liittyvä käsi- ja taidetyökään.⁷⁷⁴ Lasitehdas vaikutti tässä suhteessa elävän edelleen omassa todellisuudessaan, eikä määrittynyt merkittäväksi paikallisuuden kokemuksen muodostajaksi haastateltavilleni.

Sen sijaan Luopioisissa taiteilijuus, uuden ideointi, keksiminen ja yritteliäisyys olivat luopioislaisuutta muodostavia tekijöitä. Sahdin ja perinne-ruokien tekijöiden sekä kädentaitajien yhteydessä haastateltavat viittasivat menneiden vuosikymmenten työtapoihin ja historiaan, jotka kietoutuivat nykyaikana toteutettuun toimintaan Luopioisten alueella. Kädentaitojen lip-pulaivana ja esiintuomisen paikkana oli Luopioisten keskustassa sijaitseva Mikkolan Navetta, joka toimi taiteilijoiden ja kädentaitajien työskentely- ja näyttelytilana sekä asukkaiden kokoontumispaikkana.⁷⁷⁵

Kuvaukset paikallisuudesta sisältävät aineksia konkreettisista paikan ominaislaatuun liittyvistä piirteistä liikkuvaan globaaliin elämään saakka. Kulttuuriympäristö, perinteet, murre ja tavat ovat haastateltaville paikallisuudesta kertovia ominaispiirteitä.⁷⁷⁶ Ihmisten ja yhteisöjen toiminta yhteisten päämäärien eteen, naapureiden kanssa tapahtuva kanssakäyminen ja naapuriapu luovat yhteisöllisyyttä ja ovat paikallisuutta luovaa ja ylläpitävää. Asumisen pitkäkestoisuus, lapsuus, nuoruus ja koulunkäynti oman kylän koulussa sekä tutut naapurit ja yhteisö lisäsivät kokemusta paikallisuudesta, mutta myös halua pysyä tutussa paikassa.⁷⁷⁷ Paikallisuus on myös halua tukea paikallisia yrityksiä käyttämällä niiden palveluja, jotta ne säilyisivät tulevaisuudessaakin.⁷⁷⁸ Myös paikallisyhdistyksissä toimiminen ja työ lähellä kotipaikkaa luovat kokemuksia paikallisuudesta. Yhdistystoiminnan näkyvät tulokset ja

773 TYKL/aud/803.

774 TYKL/aud/803; TYKL/aud/809. Haastateltavista vain yksi nosti esiin lasitehtaan kautta käsityöosaamisen ja taiteilijaidentiteetin kalvolalaisuuteen liittyvinä piirteinä ja matkailullisena valttina.

775 TYKL/aud/796; TYKL/aud/801.

776 TYKL/aud/791; TYKL/aud/811; TYKL/aud/801; TYKL/aud/798.

777 TYKL/aud/785; TYKL/aud/805; TYKL/aud/801; TYKL/aud/780; TYKL/aud/777; TYKL/aud/790; TYKL/aud/808; TYKL/aud/809; TYKL/aud/798; TYKL/aud/792.

778 TYKL/aud/788; TYKL/aud/780; TYKL/aud/806; TYKL/aud/794; TYKL/aud/797.

muodot, kuten kotiseutupäivät, museot ja historiallisten paikkojen ylläpito ovat keinoja kotiseudun erityispiirteiden esiintuomisessa.

Yhdistystoiminnan paikallisuutta luova puoli ei suuntaudu vain yhteisöön itseensä päin, vaan se avautuu ja näkyy myös ulospäin. Mietoisissa Pyhen kyläyhdistyksen kesätori oli muodostunut tärkeäksi viikoittaiseksi kahvittelu- ja tapaamispaikaksi kylän asukkaille, mutta se oli muodostunut sellaiseksi myös muualta tulleille torikävijöille. Ennen toritoimintaa Pyhen kylä ei ollut paikka, jonka muut kuin mietoislaiset tunsivat. Torin toiminnalla ja sille rakennetuilla rakennuksilla oli vuosien kuluessa luotu ulospäin näkyvää paikallisuutta, jonka myötä Pyhen kylän tunsivat nyt myös monet ulkopakkakuntalaiset, jotka eivät välttämättä kuuluneet edes torilla kävijöihin.⁷⁷⁹ Torin merkitys kylän tunnettuudelle vastaa paikan määritelmää, jossa paikka voi olla omien kokemusten, mutta myös muualta omaksuttujen tietojen ja mielikuvien varaan rakentunut. Yleisesti tunnettu paikka voi olla ”tuttu” vaikka siellä ei olisi itse käynytään.⁷⁸⁰

7.2. Paikallisidentiteetin ilmaisut

Vahvat juuret ja myönteinen paikallisidentiteetin kokemus toimivat rakennusvälineinä yhteisöön kuulumisen tunteissa ja yhteisön muodostumisessa. Niiden kautta voi myös rakentua kokemus laajemmasta kuntalaisuudesta, suomalaisuudesta, eurooppalaisuudesta ja niin edelleen.⁷⁸¹ Haastatteleman yhdistystoimijat identifioivat itsensä ensi sijassa vanhan kotikuntansa asukkaiksi,⁷⁸² mutta tilannekohtaisesti he saattoivat sijoittaa itsensä myös lähimmän kaupungin, maakunnan, Suomen tai Pohjoismaiden asukkaiksi.⁷⁸³ Paikallisuus ei sulje pois kansainvälisyyttä eikä toisin päin. Vahva paikallisidentiteetti mahdollistaa yksilöiden myönteisen toimimisen myös laajemmissa yhteisöissä.⁷⁸⁴ Haastateltavien näkemykset paikallisidentiteetin kokemuksesta ja voimasta ovat samansuuntaisia järjestäytyneen kotiseutuliikkeen käynnistäjän, Robert Boldtin (1861–1923) jo 1900-luvun alussa esittämiin ajatuksiin. Boldtin mukaan kouluissa opetettava kotiseutuoppi voisi ”tukea lapsen luon-

779 TYKL/aud/775.

780 Tuan 2006; Enges et al. 2015, 134.

781 TYKL/aud/772; TYKL/aud/790.

782 Tekemissäni tutkimushaastatteluissa kaikki kylä- ja kotiseutuyhdistyksistä haastatteleman ihmiset ilmoittivat ensisijaisesti kokevansa itsensä vanhan kotikuntansa asukkaiksi.

783 Esim. TYKL/aud/790.

784 Vilkuna 2016, 131–132.

taista myötätuntoa ja rakkautta kotiseutua kohtaan ja antaa tämän tunteen laajentua ajatukseksi maapallosta ihmiskunnan suurena kotina, missä ei ole paikkaa ilkeydelle, vilpille tai väkivallalle”.⁷⁸⁵ Boldtin muotoilu voidaan ymmärtää tarkoittavan sitä, että kotiseutuamme on lopulta koko maapallo, ja ihmisten tulisi toiminnallaan kohdella kaikkia ja kaikkea samoin kuin lähimässä fyysisessä piirissään olevia ja olevaa.

Parhaassa tapauksessa paikallisuus merkitsee ensi sijassa tervettä itse-tuntoa ja arvostusta siitä mistä on.⁷⁸⁶ Paikallisuus voi ilmetä myös kielteisessä muodossa, sisäänpäin kääntyneisyytenä ja muut ulos sulkevana toimintana. Eräs haastateltava totesi tämän ilmenevän omalla kylällään niin, että ”vieraille ei sitten oikeastaan morjensteta”.⁷⁸⁷ Osalle haastateltavista vanhat kotikunnat olivat edelleen koettua paikallisidentiteettiä vahvasti määrittäviä tekijöitä. Heille koettu paikallisidentiteetti oli pysynyt vanhan kotikunnan opittuna, totuttuna ja luontevana ilmaisuna.⁷⁸⁸

No, mä olen kalvolalainen, en mä osaa sanoo. Mä en ole hämeenlinnalainen, että siinä mielessä.⁷⁸⁹

Toinen haastateltava ilmaisi asian toteamalla, ettei vanhaa kuntaidentiteettiä niin vain saa irti itsestään. Vaikka mietoislaisuus ei ollut hänelle ”kynsin ja hampain kiinni pidettävä asia”, oli se totuttu asia, joka ei yhtäkkiä häviä hallinnollisen muutoksen myötä.⁷⁹⁰ Vanhaa kotikuntaa myötäilevien kuntaidentiteetin ilmaisujen tukena haastateltavat saattoivat käyttää arkisia käytänteitä, jotka eivät olleet muuttuneet kuntaliitoksen yhteydessä.⁷⁹¹ Näin muun muassa Mynämäellä, jossa postitoimipaikkana säilynyt Mietoinen toimi haastateltaville eräänlaisena virallisena merkinä ja paikallisidentiteetin ilmausten tukena Mietoisten olemassaolosta.⁷⁹²

Suku ja ihmissuhteet ovat tekijöitä, jotka ankkuroivat koettua paikallisidentiteettiä. Yhdistystoimijoilla, joiden sukujuuret sijoittuivat lakkautettujen kuntien alueille tai jotka olivat muuttaneet esimerkiksi avioliiton myötä

785 Boldt 1900; myös Stenfors 2007, 47.

786 TYKL/aud/772.

787 TYKL/aud/810.

788 TYKL/aud/791.

789 TYKL/aud/811.

790 TYKL/aud/785.

791 TYKL/aud/776.

792 TYKL/aud/778.

näille alueille ja asuneet pitkään, kokivat paikallisidentiteettinsä ankkuroituvan erityisesti vanhan kunnan kontekstiin.⁷⁹³

Mää olen mietoslainen. Mää olen syntysin mietoslainen ja vanhemmat on mietoslaiset, et mää olen niin mietoslainen, ku ikän voin olla. Ei sitä muuta mikkään, et se on sit. Liittäköön mihin liittävät, mut mä olen mietoslainen ja sillä selvä.⁷⁹⁴

Lapsuudessa muodostuneet tunnesiteet kotipaikkaan muodostivat vielä myöhemmälläkin iällä osalle haastateltavista kokemuksen oman paikallisidentiteetin sijoittumisesta lapsuuden kotikuntaan. Sitä eivät olleet muuttaneet edes pitkäkestoiset asumiset muualla. Haastateltavat puhuivat lapsuudessa muodostuneesta rakkaudesta kotiseutuun, sen luonnonpaikkoihin ja tapahtumiin sekä henkisestä kodista tuodessaan esille paikallisidentiteettiään ja sen muodostumista.

Kyllä minulla on ihan vahva kuntaidentiteetti, paljasjalkainen luopioislainen. Ja tuota, se sisältää ne kaikki elementit murretta myöten ja murteitten tutkimista myöten ja vanhan kansanperinteen tutkimista, vanhan historian tutkimista tältä alueelta. Ja löytäminen niistä joka päivä antaa uusia rikkauden aiheita. Kun siihen liittyy tunne-elämän mukaan, joka on lapsuudessa syntynyt ja rakkaudesta Luopioisiin, rakkaudesta Kukkiaan, niihin tapahtumiin, niin totta kai se kumpuaa sieltä syvältä.⁷⁹⁵

Mä nyt oon tämmönen kaksjakonen, kaksjakonen. Mä nyt oon hämeenlinalainen virallisesti, mutta kyllä se henkinen koti on Kalvola. Kyllä se näin päin menee. [Onko näin ollut aina?] Ei, kyllä mä olen kalvolalainen ollu aina, mulla on siis se kotopaikka, siis lapsuudenkoti siellä ollu, niin olen siellä ollu aina kaikki lomat ja käyny siellä ihan säännöllisesti ja kun vanhemmat asu, eli. Ja olen ollu muualla, missä mä oon asunu, olen ollu kotiseutuyhdistyksessä siellä mukana ja hyvin aktiivisesti ja mielestäni ihan hyvin onnistunu. Mutta kuitenkin se henkinen koti on Kalvola, että kyllä se siellä taustalla on ollu aina.⁷⁹⁶

Vahva kotiseutu- ja paikallisidentiteettikokemus ei rajaa pois sitä, etteivätkö haastateltavat olisi voineet toimia myös muissa konteksteissa kotiseudun ja paikallisuuden puolesta, koska he kokivat yleisestikin kotiseututyön ja paikallisen kulttuurin edistämisen ja ylläpitämisen tärkeinä ja itselleen lähisinä asioina.

Edellä kuvattu tilanne vastaa ruotsalaisen etnologin Anders Salomonssonin määritelmää mukaillen tilannetta, jossa yksilöiden identiteetit voivat olla kerroksittaisia ja tilannekohtaisia paikallisidentiteettejä, joissa yksilöt voivat sijoittaa itsensä eri tilanteissa eri paikkoihin ja erilaisiin kulttuuriin yh-

793 TYKL/aud/783; TYKL/aud/784; TYKL/aud/806; TYKL7aud/804.

794 TYKL/aud/775.

795 TYKL/aud/801.

796 TYKL/aud/809.

teisöihin kuuluviksi, mutta samalla kantaa myös muita identiteettien piirteitä itsessään. Salomonsson keskittyy tutkimuksessaan maaseudulla asuvien mutta kaupungeissa työssäkäyvien ihmisten identiteetteihin ja toteaa, että näillä ihmisillä on kaksoisidentiteetti, joka mahdollistaa heidän toimimisensa sekä kaupungin että maaseudun kulttuuristen koodien mukaan.⁷⁹⁷ Haastatteleminen yhdistystoimijoiden kohdalla tilanne vastasi Salomonssonin tutkimuksen kohteina olleiden tilannetta, pääasiallinen arkielämä heillä oli keskittynyt aikuisiällä kaupunkeihin, mutta kotipaikka maalla oli pysynyt kiinteänä osana elämää ja identiteettiä.

Haastateltavien kokemat ja ilmaisemat paikallisidentiteetit olivat myös liikkeessä ja muutoksessa kuntaliitoksen myötä.⁷⁹⁸ Heti kuntaliitoksen jälkeen koettu paikallisidentiteetti oli osalla haastateltavista ristiriitaisessa tilanteessa, uuteen kuntaan kuulumista totuteltiin samalla kun vanha kunta ja siihen identifioituminen tuntui edelleen luonnollisemmalta.⁷⁹⁹

Kyl sit pakko sanomaan, et mä Mietosist olen (nauraa). Mut et en mä sit pahana pidä, vaik se Mynämäkikin siihen joskus joukkoon tulee (nauraa). Mut et paremmin, ku vanha ku olen, niin olen mietostelainen.⁸⁰⁰

Mietoisten ja Mynämäen kuntien tekemä yhteistyö asukkaille tarjotuissa kunnallisissa palveluissa sekä se, että Mietoisten asukkaiden päivittäistavarahankinnat olivat suuntautuneet Mynämäellä sijaitseviin kauppoihin jo ennen kuntaliitosta, näkyi yhdistystoimijoiden kuntaidentiteetin määrittelyissä. Mynämäki ei ollut ajatuksena vieras, joten omalle kuntaidentiteetille annettiin mahdollisuus muuttua ajan kuluessa, vaikka haastatteluhetkellä kolme vuotta kuntaliitoksen jälkeen Mietoinen edelleen tuntuikin enemmän omalta.

Luopioisista kotoisin olevalle ja Pälkäneellä koulunsa käyneelle haastateltavalle kuntaidentiteetin vaihtaminen ei ollut myöskään ajatuksena vieras. Kouluvuosien myötä tutuksi tullut Pälkäne ja sen myötä monipaikkaiseksi muotoutunut arki oli vaikuttanut siihen, että hänelle identiteetti oli aktiivisesti ja tilannesidonaisesti rakennettava prosessi. Hän ei halunnut edustaa paikallisidentiteettinsä ilmaisussa ”historiallista dokumenttia” vaan määrittellä identiteettiään tapahtuvien muutosten mukaan.⁸⁰¹ Haastateltavien puhe

797 Salomonsson 1999, 64–65.

798 Eriksen 1993b, 30–33; Hall 2002, 226–227.

799 Esim. TYKL/aud/781.

800 TYKL/aud/782.

801 TYKL/aud/798.

omasta paikallisidentiteetistä ja sen liikkuvuudesta vastaa Massey ja Hallin määritelmiä paikkojen ja identiteettien jatkuvasta muutoksesta.⁸⁰² Mahdollisuuden kuntaidentiteettinsä muutokseen antoi myös Luopioisten Rautajärveltä ollut yhdistystoimija, joka koki olevansa vahvasti rautajärveläinen, mutta totesi muutoksen pätkäneläisyyteen vaativan totuttelua ja aikaa.⁸⁰³

Muutos ja liike näkyivät myös niiden haastateltavien kunta- ja paikallisidentiteettimäärittelyissä, jotka olivat muuttaneet joko avioliiton tai mieluisan asuinpaikan myötä uudelle paikkakunnalle. Asumisen pitkäkestoisuuden myötä uusi asuinkunta oli muodostunut haastateltavien kuntaidentiteettiä pääasiallisesti määrittäväksi tekijäksi, mutta kuntaliitostilanteessa muutoksen ja liikkeen mahdollisuus ja olemassaolo nousivat identiteetin ilmaisuissa jälleen esille. Esimerkiksi Mynämäeltä aikanaan Mietoiisiin muuttanut haastateltava koki kuntaliitoksen jälkeen palanneensa siihen, mistä oli lähtenytkin, vaikka vuosien kuluessa asuminen Mietoisissa olikin muodostunut omaa kuntaidentiteettiä hallitsevaksi tekijäksi.⁸⁰⁴

No kyl maar se, mul se ei sit ol nii, ko mää ole mynämäkeläine ollu. Nii, et kyl mää nyt mynämäkeläinenki voin olla.⁸⁰⁵

Asumisen ajallisen keston merkitys paikallisidentiteetin kokemukseen nousi esille myös toisesta näkökulmasta, sillä haastateltava, joka oli asunut asuinkunnissaan vasta lyhyen aikaa, määritteli kuntaidentiteettinsä etsikkovaiheeseen, jossa hän ”niin kun haen tätä vielä kodikseni”. Aktiivinen pyrkimys uuden asuinkunnan muodostamiseen kodiksi, toimi haastateltavalla motivaationa oppia tuntemaan kuntaa ja oli ollut taustatekijänä myös sille, että hän oli lähtenyt mukaan paikallisyhdistyksen toimintaan.⁸⁰⁶ Muutoksesta ja liikkeestä kertoo myös kuvaus, joissa muuton jälkeen haastateltava oli lähtenyt aktiivisesti perheensä kanssa luomaan omaa paikallisidentiteettiään ja osallisuuttaan uudessa asuinympäristössä osallistumalla yhteisön toimintaan. Yhdistystoiminta ja lasten harrastukset toimivat kanavina päästä sisälle ja osaksi yhteisöä, ja niiden myötä oli rakentunut vahva kokemus paikallisidentiteetistä juuri mietoislaisena.⁸⁰⁷

802 Massey 2003, 64–66; Hall 2003, 99–100.

803 TYKL/aud/792.

804 TYKL/aud/783.

805 TYKL/aud/786.

806 TYKL/aud/803.

807 TYKL/aud/773–774.

Oman paikallisidentiteetin aktiivisesta rakentamisesta kertoi myös toinen yhdistystoimija, jolle kiskolaisuus oli muodostunut tärkeäksi elementiksi paikallisissa yhteisöissä toimimisen myötä, ja jolle kiskolaisuus merkitsi yksilöllisempää paikallisidentiteettiä kuin identifioituminen suureen Saloon.

Me oltiin kyllä itte aika aktiivisia, kun me oltiin tämmösiä maallemuuttajia, niin nimenomaan me lähdettiin hakemaan ittellemme paikkaa maalta. Ja etsittiin paikkakunta, joka on pieni ja tarjos kaiken. Ja tää oli kirkonkyläs. Täs oli kauppa ja kunnantoinmisto, koulu tässä. Ja tutkittiin, et koulu on kahen opettajan kiva koulu. Ja olikin, kunnes taisteltiin sen lopettamista vastaan erittäin aktiivisesti. Ja sitten siihen aikaan, siis kaheksankytluvun alussa, niin tuli nää kylätoimikunnat. [---] Ja me erittäin aktiivisesti haettiin sitä kyläidentiteettiä. Ja tätä kyläyhteisön tätä yhteisen kylän synnyttämistä sillä tavalla, ja sehän oli ihan mieleton. Et sit sitä kaikki muis-telee, että mitä kaikkea kaheksankytluvulla tehtiin niinkun yhteisesti. Koulun ympärillä aika paljon. Se keskeinen elementti siinä oli se kyläkoulu. Ja haalittiin kaiken maailman hienoja esitelmöitsijöitä ulkopuolelta ja tehtiin semmosia tempauksia. Se oli ihan niinkun oikein hienoo aikaa silloin. Joo ja kyläläiset koki sen tärkeeks, että me kyllä sillälailla istutettiin ittemme tänne. Et siinä mielessä oli ihan helppo tulla. Mutta se oli just, et se, me oltiin sen tyyppisiä tai [---] että päätettiin, et tästä tulee meidän kotipaikkakunta ja niin sitten tulikin. Ei mun mielestä kiskolaiset mitenkään suhtautunu niinkun hankalasti tai että meil ois ollu mitään vaikeuksia. Että ihan hyvin otettiin.⁸⁰⁸

Oman kotipaikkaidentiteetin aktiivinen ja tietoinen rakentaminen yhteisön toimintaan osallistumalla oli muodostanut haastateltavalle vahvan paikallisidentiteetin kiskolaisena. Identiteetti oli jopa niin vahva, ettei hän kokenut tarvetta muuallakaan ollessaan ilmaista muuta paikallisidentiteettiä kuin kiskolaisuuden.

Kuntaliitos aktivoi määrittämään henkilökohtaista paikallisidentiteettiä myös uudelleen. Toinen Kiskossa toimiva paikallisyhdistysaktiivi, joka määritteli oman paikallisidentiteettinsä vahvasti yhdistystoiminnan kautta, totesi kuntaliitoksen laajentaneen hänen käsitystään omasta paikallisidentiteetistään. Siinä missä se oli aiemmin keskittynyt kotikylään ja sen hyväksi tehtyyn yhdistystoimintaan, koki hän nyt koko entisen Kiskon kunnan alueen omaksi kyläkseen, jonka puolesta ja hyväksi hänen tuli toimia uudessa Salon kaupungissa.⁸⁰⁹

Paikallisidentiteetin kokemuksessa myös omaksi koetun ympäristön ominaislaadulla on merkitystä. Eräs haastateltavista toi esille, että hänellä ei oikeastaan ole tilanteita, joissa hänen tarvitsisi tuoda esille hämeenlinnalaisuutta, mutta sen sijaan kalvolalaisuus on asia, jota hän haluaa tuoda edelleen

808 TYKL/aud/789.

809 TYKL/aud/790.

esille. Näin myös siksi, että hän asuu maaseudulla, ja kun hän katsoo ikkunasta ulos, niin näkymä ei näytä kaupungilta.⁸¹⁰ Myös Kiskossa asuvan haastateltavan vastauksesta on kuultavissa kaupungin ja oman kotipaikan välillä koettu ero.

No, kyl mä pidän itseäni kiskolaisena. Se Salo on välttämätön paha, sanotaan. Tietyst siel aina joutuu käymään. Mut kyl se, kun asuu täällä, niin kiskolaisena pidän lähinnä itseäni.⁸¹¹

Kuntaliitoksissa muodostuneiden ja kaupunkistatuksella olevien suurkuntien alueet muodostuvat usein laajoista maaseutumaisista alueista ja varsinaiset taajan asutuksen ja infrastruktuurin sekä palveluiden alueet käsittävät usein vain pienen alueen kunnasta. Kaupunkialueeksi määritelty ympäristö ei tällöin vastaa todellisuutta, jossa maaseutumaisilla alueilla asuvat ihmiset elävät arkeaan. Asiaan on kiinnitetty huomiota kriittisesti myös julkisuudessa ja tuotu esille, että kuntaliitoksissa muodostuneet kaupungit eivät useinkaan vastaa kaupungeille annettua määritelmää alueidensa rakenteen kokonaisuuden osalta.⁸¹² Kaupunkien todellista aluerakennetta kuvaamaan on esitetty muun muassa ilmausta *maaseutukaupunki*.⁸¹³ Ratkaisua asukkaiden kokeman paikallisidentiteetin ja alueiden rakenteen vastaavuuden välille haettiin myös Jussi Iltasen ja Sirkka Paikkalan esityksessä, jossa käsitteet kunta, kaupunki ja pitäjä saivat uudenlaiset alueiden rakenteeseen ja hallinnollisiin muutoksiin pohjautuvat käyttöyhteydet.⁸¹⁴ Hallinnollisena paikkana käsitteellistetyn kunnan ja oman kotipaikan ympäristön välillä koettu ristiriita vaikutti kuntaliitoksissa yksilöiden paikan tajuun sekä identiteettien hahmottamiseen.⁸¹⁵

Pinta-alaltaan suurissa kunnissa asukkaiden asiointimatkat ja arkielämän piirit muodostuvat erilaisiksi. Näin tunne siitä, mihin yhteisöön kuuluutaan saattaa poiketa suurestikin samankin kunnan tai kaupungin asukkaiden välillä.⁸¹⁶ Esimerkiksi Hämeenlinnan liitoksessa Kalvolan pitäjän asukkaiden

810 TYKL/aud/804.

811 TYKL/aud/788.

812 Esim. Helsingin Sanomat 2.9.2009, Mieli-pide ”Uudet kaupunkimme eivät ole kaupungeja”.

813 Katajamäki 2012 [2010], YLE Uutiset, Pohjanmaa, <https://yle.fi/a/3-5663170> (luettu 4.2.2023).

814 Helsingin Sanomat 6.1.2006, Vieraskynä, Iltanen & Paikkala: ”Kuntaliitoksissa uhkaa kadota runsaasti paikannimiä”; Paikkala 2009.

815 Hall 2003, 99–100.

816 TYKL/aud/808.

arkiset asiointimatkat suuntautuivat Hämeenlinnan sijaan usein myös Toijalan ja Tampereen suuntaan Hämeenlinnan sijasta. Kuntaliitos toi mukanaan uuden identiteetin etsimisen suuressa kokonaisuudessa. Haastateltavan mukaan se, identifioituvatko asukkaat hämeenlinalaisiksi tai joksikin muiksi on suurelta osalta riippuvaista myös siitä, minne arkiset asiointimatkat suuntautuvat. Samaan aikaan uuden Hämeenlinnan toisella laidalla sijaitsevassa Lammin pitäjässä asukkaiden luontainen asiointi suuntautui Lahden suuntaan.⁸¹⁷ Salossa Suomusjärven pitäjän sijainti kaupungin itäisimmällä äärellä ja Turku–Helsinki -moottoritien välittömässä läheisyydessä vaikutti pääkaupunkiseudulle suuntautuvaan liikkumiseen eri tavalla kuin Salon kaupungin muilla alueilla. Suomusjärveltä katsottuna kaupungin toimintojen liittäminen Turun seutukunnan kehittämiseen näyttäytyi etäisemmältä kuin Helsingin ja muun pääkaupunkiseudun tarjoamat mahdollisuudet.⁸¹⁸

7.3. Kylät ja yhdistystoiminta

Kun identifioituminen kuntaan ei tarjoa yksilölle samastuttavaa kohdetta tai identifioitumisen esteenä on jokin kielteisenä koettu asia, tarjoavat kylät vaihtoehtoja paikallisidentiteetin kokemuksille. Kyläidentiteetin rakennuspuita tarjoavat kylän historia, oman perheen sukujuuret, henkilökohtainen kokemushistoria sekä kylään muutto ja sen asukkaaksi kasvaminen ja kiinnittyminen.⁸¹⁹ Kaikille kunta- tai kyläidentiteetti, tai ylipäätään paikkaan kiinnittyminen eivät ole merkittäviä asioita. Tietyissä paikassa asumisessa tärkeämpää voi olla ympäristön yleinen miellyttävyys.⁸²⁰

Varsinkin kylät, joissa on aktiivista ja näkyvää toimintaa tarjoavat vahvoja kyläidentiteetin lähteitä. Rimmilässä kyläyhdistyksen toiminta muodosti syrjässä sijaitsevan ja vailla palveluja olevan kylän toiminnallisen näkyvyyden ja välillisen tekijän rimmiläisyyteen identifioitumiselle.

Kyllä me ollaan aina oltu tässä kyläyhdistyspuuhassa, niin rimmiläläisiä ihan. Ei me olla oltu kalvolalaisia eikä hämeenlinalaisia. Vaikka minäkin Hämeenlinnassa olen ollu koko ikäni kouluvuosista lähtien, niin silti ollaan rimmiläläisiä ihan yhdistyspohjalta.⁸²¹

817 TYKL/aud/803.

818 TYKL/aud/772.

819 TYKL/aud/773-774; TYKL/aud/779; TYKL/aud/806.

820 TYKL/aud/777.

821 TYKL/aud/805.

Kylän yhdistystoimijoista ne, jotka olivat kotoisin kylästä, määrittelyt rimmiläläisyyden ”menevän ohitse kaikesta”.⁸²² Suhde kalvolalaisuuteen ja Kalvolan vanhaan kuntaan oli varsinkin syntyperäisillä rimmiläläisillä torjuva, ja se suuntautui erityisesti iittalalaisuutta kohtaan.

Syynä vahvaan haluun erottautua vahvan kyläidentiteetin kautta oli Kalvolan kunnan aikana koettu eriarvoisuus suhteessa kuntakeskukseen Iittalaan. Haastateltavat ilmaisivat kokemuksensa kylän asioiden huomiotta jättämisestä Kalvolan kunnan johdossa, mutta toivat esiin myös sen, että juopa Rimmilän ja Iittalan välillä juonsi juurensa vuosikymmenten takaa.

Haastateltava A: Mää muistan jo kouluaikana, kun me tapeltiin siel ja sanottiin, et me ei tänne paskaseen sikalan taustaan tulla. Kun siel oli iso sikala Iittalassa, niin kun ei muuta keksitty, niin me ainakin sillai. Meil on ollu vähän täällä semmonen, että jotenkin niin hyvin äkkiä sanotaan, että ei me kalvolalaisia olla, että me ollaan rimmiläläisiä.

Haastateltava B: Niin, ei ainakaan iittalalaisia.

Haastateltava A: Niin, siis kalvolalaisia voidaan olla, mutta ei iittalalaisia.⁸²³

Juopa kuntakeskuksen ja kylän välillä juontaa juurensa historiasta, lasitehtaasta ja sen ympärille muodostuneesta yhteisöstä, kuntakeskuksen rakentumisesta lasitehtaan läheisyyteen sekä koetusta eriarvoisesta asemasta kunnan alueiden hierarkiassa. Iittala näyttäytyy Rimmilästä käsin kaupallishallinnollisena ja kunnan eliitin keskuksena, kun taas Rimmilä on syrjässä sijaitseva pieni kylä hämäläisen erämaan keskellä.

Kuntaliitoksen myötä kylän sijainti muuttui suhteessa keskukseen. Kartalla Rimmilä sijaitsee Hämeenlinnan keskustasta katsottuna suoraan lännessä, Hämeenlinnan ”West Endissä”. Kylän ympäristön maaseutumaisuus ja asukkaiden kokemus ”maalaisuus” suhteessa hallinnolliseen kaupunkilaisuuteen ja kartalta piirrettyyn ”westendläisyyteen” antoivat kylän asukkaille vitsailujen kohteen koetun kyläidentiteetin todellisuuden ja hallinnollisesti määrittävän kaupunkilaisuuden kohtaamattomuuden välillä.⁸²⁴

Aikoinaan uutena kesäasukkaana kylään tullut ja sittemmin vakituisesti kylässä asuva yhdistystoimija kuvaili kyläläisten ottaneen hänet hyvin vastaan ja kylästä muodostuneen myös hänelle ajan saatossa kotipaikan, jossa hän viihtyy. Syrjäinen sijainti ja vahva identifioituminen kylään näyttäyty-

822 TYKL/aud/805.

823 TYKL/aud/807.

824 TYKL/aud/802.

vät myös toisessa valossa. Yhteisöllisyys ja naapuriapu korostuvat ja luovat henkistä kiinnittymistä kylään, jopa niin voimakkaasti, että tontteja ja taloja ei myydä eikä vuokrata mahdollisesti kiinnostuneille muuttajille, vaan ne pidetään itsellä.⁸²⁵ Tämä luo voimakasta yhteenkuuluvuutta asukkaiden kesken, mutta näyttäytyy myös tulevaisuuskuvana, jossa kylä on näivettynyt ja muuttunut loma-asuntoalueeksi.⁸²⁶

Vahva identifioituminen kylään ilmeni myös Mietoisissa, jossa vanha kunta oli leimallisesti jakautunut Pyheen ja kirkonkylän, eli Tavastilan, taajamiin. Kyliin identifioituminen ei kuitenkaan tarkoittanut torjuntaa mietoilaisuudelle, vaan oli sen sisällä tapahtuvaa kylien välistä kisailua, millä oli historialliset juurensa. Alueiden välinen jako pohjautuu historiassa Pyheen vahvaan asemaan vesi- ja raideliikenteen sekä kaupan paikkana ja Tavastilan asemaan maallisen ja kirkollisen keskuksen paikkana. Jakoa on maantieteellisesti vahvistaneet alueiden välillä virtaavat joet, mutta myös toimintakulttuuri, jossa Pyheen ja Tavastilan koulujen välillä järjestettiin hiihto- ja yleisurheilukilpailuja, ja joissa pisteet laskettiin aina pyheläisten ja tavastilalaisten välillä. Myös kunnan urheilukilpailut järjestettiin niin, että vastakkain kisasivat Pyheen ja Tavastilan urheilijat. Kyseessä oli kunnan sisäinen kulttuuri ja toimintatapa, jolla vahvistettiin mielikuvaa alueiden ja niissä asuvien ihmisten välisestä erosta. Jako Tavastilan ja Pyheen välillä on olemassa ja vaikuttamassa edelleen, ja todennäköisesti menee vielä pitkään ennen kuin raja alueiden väliltä poistuu.⁸²⁷

Et ehkä semmonen on ominaista, et ollaan niinku määrätyl taval vähän ylpeitäki siitä [pyheläisyydestä]. [---] Kyl mää sanoisin, et jos esimerkiks pyheläiset keskustele kirkonkyläläisten kanssa, niin kyllä siinä saattaa, että kirkonkyläläinen ajattelee samalla tavalla omasta alueestaan, mut kyl pyheläinen ehkä ajattelee sillai vähän kiinteesti, et ”mä olen nyt pyheläinen – kuitenkin”.⁸²⁸

Identifioituminen kylään nousi vahvasti esille myös Rautajärven kylässä. Täälläkin vahvaan kyläidentiteetin muodostumiseen olivat vaikuttaneet kylän historia kartanoineen, maatalouselinkeinoineen ja monipuolisine palveluineen. Kylän syrjäinen sijainti suhteessa kuntakeskukseen oli ollut todellisuutta jo ennen kuntaliitosta ja se oli entisestään vahvistunut kuntaliitoksen jälkeen, sillä Pälkäneen keskusta sijaitsi vanhaa Luopioisten keskustaa kauem-

825 TYKL/aud/807.

826 TYKL/aud/802.

827 TYKL/aud/775.

828 TYKL/aud/773–774.

pana. Aktiivinen toiminta kyläyhdistyksessä lujitti erään haastateltavan mukaan hänen oman paikallisidentiteettinsä kiinnittymistä kylään.

No, kyllä se edelleen mullakin on se Rautajärvi vaan, että ehkä tulee tästä näin, kun toimii tosiaan tässä Rautajärven kyläyhdistyksessä ja näin, että en osaa muuta ajatellakaan. Ja kun on kuitenkin matkaa sinne Pälkäneelle, eli ei se ihan tossa kymmenen kilometrin päässä oo.⁸²⁹

Rautajärven kyläyhdistyksen toimijat eivät sulkeneet pois pälkäneläisyyttä ja toivat esille yhteistyön tärkeyden uudessa kunnassa, mutta rautajärveläisyys muodosti vahvemman identiteetin määrittäjän kuin kuntaidentiteetti.⁸³⁰ Vaikka vanhan kunnan jäsenyyteen ei sisältynyt kielteisiä arvolutauksia, oli rautajärveläisyyteen identifioituminen vahvaa. Sekä vanhan että uuden kunnan muiden alueiden asukkaista puhuttiin luopioislaisina ja pälkäneläisinä.

Mää luulen, että täällä ollaan vieläkin rautajärveläisiä ja luopioislaiset on luopioislaisia ja pälkäneläiset on pälkäneläisiä.⁸³¹

Kuntaliitoksen jälkeen identifioituminen rautajärveläiseksi oli voimistunut entisestään. Kun luopioislaisia ei enää voitu olla, oli yhteisön identifioituminen suuntautunut entistä vahvemmin kylään. Konkreettisen toiminnan osoitus kyläidentiteetin vahvistamiselle ja esiin nostamiselle oli kylässä toimivan pappamopokerhon suunnitelma muuttaa nimensä ”Helvetin Tunarit, Luopioinen” muotoon ”Helvetin Tunarit, Rautajärvi”.⁸³² Käynti yhdistyksen kotisivuilla vuonna 2023 osoittaa kuitenkin sen, että nimen vaihdokseen ei yhdistyksessä ollut kuitenkaan päädytty, vaan nimenä toimii edelleen ”Helvetin Tunarit, Luopioinen”.⁸³³

Haastateltavat sijoittavat yhteisöt puheissaan niille paikoille, joille ne mielikuvissa erilaisten paikallisuuteen sitovien tekijöiden kanssa sijoittuivat.⁸³⁴ Yhteisöjen kohdalla vain yksi haastateltavista toi esille näkemyksensä siitä, että kuntaliitoksen myötä ihmisten kuntaidentiteetti oli muuttunut uutta kotikuntaa kohden.

829 TYKL/aud/810.

830 TYKL/aud/797; TYKL/aud/794.

831 TYKL/aud/794.

832 TYKL/aud/797.

833 Helvetin Tunarit, Luopioinen 2023, <http://www.helevetintunarit.com/> (luettu 20.3.2023).

834 TYKL/aud/788; TYKL/aud/808; TYKL/aud/811; TYKL/aud/792.

Kyl mun mielest ihmiset on niinkun ottanu omakseen sen salolaisuuden. Ja kyl siihen niin kun liittyy semmost ihan positiivista latausta myöskin.⁸³⁵

Yhteisöjen identifioituminen paikkaan näyttäytyy liikkumattomampana ja joustamattomampana, kuin yksilötasolla ilmaistut paikallisidentiteetit. Muuttumattomuus liittyy erityisesti vanhemman väestön ja haastateltavien oman sukupolven identifioitumiseen paikallisesti.⁸³⁶ Liikkeen ja muutoksen mahdollisuus sijoittuu yhteisöjen kohdalla tulevaisuuteen, nuorien ja tulevien sukupolvien myötä tapahtuvaksi.⁸³⁷

7.4. Ihmiset yhdistystoiminnan voimavarana ja haasteena

Yhdistystoiminnan perimmäiset mahdollistajat ovat sen toteuttajat, yhdistystoimijat. Kylä- ja kotiseutuyhdistysten kohdalla toimijat ovat tavalla tai toisella sidoksissa yhdistyksen toiminta-alueeksi tai -kohteeksi määriteltyn paikkaan, joko asukkaina, vapaa-ajanasukkaina tai jonkin muun sidoksen myötä. Postmoderneille kulttuureille ominainen yksilönvapauden ja valinnanmahdollisuuksien korostaminen heijastuu myös kylä- ja kotiseutuyhdistysten olemassaoloon. Jäsenistön sitoutuminen saattaa jäädä ohueksi, sillä yhdistyksillä on lukematon määrä muita kilpailijoita, jotka pyrkivät saamaan samojen toimijoiden huomion osakseen. Toiminta on vapaaehtoista ja siihen sitoudutaan vaihtelevasti elämäntilanteiden mukaan. Tällaisessa toimintaympäristössä korostuvat kommunikoinnin, symboliikan, rituaalien ja moraalien myötä rakentuva toiminta, joka onnistuessaan takaa yhteisöön sitoutumisen ja sen olemassaolon ilman katkoksia.⁸³⁸

Yhdistystoiminnan jatkuvuuden kannalta suurin haaste on uusien toimijoiden saaminen ja sitouttaminen mukaan toimintaan. Toisaalta myös vanhojen toimijoiden jaksaminen ja mukana pysyminen. Toiminnan sisällöt ja muodot eivät muodosta uhkaa toiminnan jatkuvuudelle, vaan se, löytyykö uusia toimijoita, jotka ottavat vastuuta yhdistysten toiminnasta.⁸³⁹ Vapaaehtoisuuteen perustuvaan toimintaan on vaikeaa saada uusia toimijoita, sillä nuoret eivät välttämättä ehdi ja innostu toiminnasta ja iäkkäät ihmiset eivät jaksa. Käytännössä uudet toimijat löytyvät lähinnä keski-ikäisten tai heitä

835 TYKL/aud/772.

836 TYKL/aud/792; TYKL/aud/779.

837 TYKL/aud/803; TYKL/aud/789; TYKL/aud/775.

838 Kumpulainen 2012, 46.

839 TYKL/aud/784; TYKL/aud/779; TYKL/aud/805; TYKL/aud/797; TYKL/aud/810; TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

vanhemman väestön keskuudesta.⁸⁴⁰ Myös asumisen muodot ja sijoittuminen lähelle kaupunkia muodostavat tekijän, joka heikentää varsinkin uusina asukaina pitäjässä asuvien kiinnostusta osallistua yhdistysten toimintaan, vaikka sinällään paikallisyhdistysten merkitys tunnustetaankin.

Ne sanoo suoraa, et he käy, he on vaa ja asuu täällä. Heit ei kiinnosta yhdistystoiminta, yhteisöllisyystoiminta, ei mikään. He, he vaan käy.⁸⁴¹

Aktiivisten toimijoiden määrä ja ikärakenne ovat suoraan verrannollisia siihen, minkälaiseen toimintaan ja vastuunkantoon yhdistysten resurssit käytännössä riittävät.⁸⁴²

Haastavin tilanne toimijoiden osalta oli Rimmilän kyläyhdistyksellä. Kylän asukkaat ja yhdistyksen toimijat olivat suurimmaksi osaksi eläkeikäisiä, eivätkä alueen kesäasukkaat olleet osoittaneet kiinnostusta sitoutua yhdistyksen toimintaan. Kyläyhdistyksen aktiivitoimijoiden ikäjakauma oli haastatteluhetkellä yli 60 vuotta. Uusien ja nuorempien toimijoiden löytämisen tarve tulevina vuosina tunnistettiin yhdistyksessä. Kylässä asui muutamia lapsiperheitä, ja kylä koettiin myös halutuksi asuinpaikaksi, mutta ongelmana oli myytävien asuntojen puute. Monet aiemmin vakituisessa asuinkäytössä olleet talot olivat vuosien myötä jääneet perikuntien ja jälkipolvien loma-ajan asunnoiksi, eivätkä enää vastanneet nykyajan ympärivuotisen asumisen vaatimustasoa.⁸⁴³

Kun täällähän on se ongelma, että tänne olis halukkaita. Tuolla ilmoitustaululla on ostoilmoituksia ja vuokrausilmoituksia, että haluais tulla ihmisiä. Jos olis esimerkiksi vuokra-asuntoja, niin tulis heti. Mut täällä ei oo vapaita asuntoja. Kun se on vähän ikävää, että jos täältä niin kun lähtee vanhukset pois, niin melkein se jätetään niin kun suvulle taikka jollekulle kesäpaikaks, kun tää on niin hyvä tämmönen lomavietto, kesämökkipaikka.⁸⁴⁴

Haastateltavien mukaan kylässä vakituisesti asuvien talouksissa asui kaikissa joku, jolla oli sukusiteitä Rimmilän kylään.⁸⁴⁵ Kyläyhdistyksen jäsenistöstä puolet asui vakituisesti jossakin muualla kuin Rimmilän kylässä.⁸⁴⁶ Monet kyläyhdistyksen aktiivitoimijoista olivat olleet mukana toiminnassa yhdistyksen perustamisesta lähtien. Kymmenen toimintavuoden jälkeen uu-

840 TYKL/aus/787; TYKL/aud/788; TYKL/aud/772; TYKL/aud/794; TYKL/aud/810.

841 TYKL/aud/780.

842 Metsälä 2011, 82–83; Koskihaara 2014, 34.

843 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805.

844 TYKL/aud/807.

845 TYKL/aud/807; TYKL/aud/805; TYKL/aud/802.

846 TYKL/aud/802.

sien toimijoiden tarve oli ilmeinen, mutta pienessä ja vailla palveluja olevassa kylässä se oli vaikea asia toteutettavaksi. Kylän työssäkäyvien lapsiperheiden vanhemmilla ajateltiin olevan jo tarpeeksi kiireitä Rimmilästä kertyvien työmatkojen ja lasten harrastusten myötä, ja kesäasukkaiden toimiminen yhdistyksen hallituksessa puolestaan talviaikaan oli haastavaa.⁸⁴⁷

Kun meillä on siinä mielessäkin vähän vaikeeta, että me ollaan sitä pitkään pohdittu, että esimerkiksi hallituksen jäseniks, niin pitäis saada mökkiläisiä. Kyllä meillä on ollukkin. Mutta kun he pitäis olla sitten semmosia, jotka pääsee ympäri vuoden täällä käymään, koska sitten se vaikeuttaa asioiden hoitoo, jos on laajalta alueelta ja sitten ei voi tulla.⁸⁴⁸

Tommoseen kesäasukkuuteen ei niin selvästi kuulu tämmönen yhteisöllisyys, kun se kuuluu tämmöseen ympärivuotiseen asumiseen. Et musta tuntuu, että tota ei heil [kesäasukkailla] oo semmosta tarvetta pitää kovasti yhtä. Vaan halutaan, kun mökkielämään kuuluu vähän tää tämmönen niin kun oma rauha, ehkä vielä enemmän, kun ympärivuotiseen asumiseen, niin ei sieltä löydy sitä tarvetta.⁸⁴⁹

Haasteista huolimatta kesäasukkaat nähdään usein mahdollisuutena toimijaresurssin kasvattamisessa, mutta käytännössä vapaa-ajanasukkaat eivät olleet osoittaneet tutkimuksen kohteina olevissa yhdistyksissä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, kovin suurta kiinnostusta ryhtyä yhdistysten toimintaan vetovastuisten rooleissa. Rautajärven kyläyhdistyksessä kesäasukkaita oli pyydetty mukaan venelaiturien ja roskakatosten rakentamistaloksiin. Pyyntöä helpotti haastateltavan mukaan se, jos tunsii kesäasukkaat jo ennestään ja heidän kanssaan oli muunkinlaista yhteydenpitoa.⁸⁵⁰ Laajamittaiseen yhdistystoimintaan sitoutumisen sijaan kesäasukkaat osallistuivat innokkaasti yhdistysten kesällä järjestämiin tapahtumiin.⁸⁵¹

Erityisesti kylätoiminnan yhteydessä on käyty keskustelua monipaikkaisen kuntalaisuuden mahdollisuuksista. Voimassa olevan kotikuntalain mukaan henkilön kotikunta määräytyy sen mukaan, mitä kuntaa hän pitää perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen takia kotikuntanaan ja johon henkilöllä on näiden pohjalta kiinteä suhde. Vaikka henkilön asuminen jakautuisi käytännössä moneen paikkaan, voi hän virallisesti asua kerrallaan vain yhdessä kunnassa.⁸⁵² Mikäli henkilö omistaa esimerkiksi

847 TYKL/aud/805; TYKL/aud/807.

848 TYKL/aud/807.

849 TYKL/aud/802.

850 TYKL/aud/794; TYKL/aud/792.

851 TYKL/aud/805.

852 Kotikuntalaki 1994, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201> (luettu 20.1.2023).

vapaa-ajanasunnon muussa kuin kotikunnassaan, muodostuu hänelle tällöin verotuksen kautta määrittynyt jäsenyys kyseiseen kuntaan. Kunnan jäsenenä ei ole kuitenkaan mahdollista asettua ehdolle kunnan luottamustehtäviin tai äänestää. Sen sijaan valitusoikeus kunnan asioihin ja vaikuttaminen kaavavalmisteluihin sekä osallistuminen työryhmiin ja toimikuntiin on mahdollista myös kunnan jäsenille. Keskeisimmäksi vaikuttamisen muodoksi vapaa-ajan asukkaiden kohdalla nousee kunnan palvelujen käyttäminen. Esimerkiksi säännöllinen asiakkuus pienen kunnan elintarvikekaupassa tai ravintolassa vaikuttaa myönteisesti kunnan palvelujen elinvoimaan.⁸⁵³

Kesäasukkaiden haluttomuus osallistua yhdistysten toimintaan vetovastuisina vastaa myös muissa tutkimuksissa saatuja tuloksia. Vapaa-ajan asukkaat eivät juurikaan osallistu mökkipaikkakuntiansa asioihin vaikuttamalla ja toimimalla aktiivisesti tai osallistumalla harrastus- ja yhdistystoimintaan. Sen sijaan heidän suurin vaikutuksensa kohdistuu paikallisten palveluiden ja kauppojen asiakkuuteen.⁸⁵⁴ Vapaa-ajan asumista Kuortaneella tarkastelleen maaseutututkija Katja Rinne-Kosken tutkimuksessa vapaa-ajan asukkaiden ilmaisemat ajatukset osallistumisesta mökkipaikkakuntansa toimintaan ovat vahvasti sidoksissa normatiiviseen kuntalaisuuteen, jossa vapaa-ajan asuminen ja kunnan jäsenyys koetaan alisteiseksi varsinaiselle kuntalaisuudelle. Rinne-Koski yhdistää vapaa-ajan asukkaiden kokemuksen kuntaliitostilanteeseen ja toteaa, että kuntalaisilla tulisi olla tunne yhdenvertaisuudesta uusissa kunnissa, sillä tunne epätasa-arvoisesta asukasroolista voi johtaa torjuvaan ja passiiviseen suhteeseen uutta kuntaa kohti.⁸⁵⁵

Vapaa-ajan asukkaiden osallistumisesta ei tutkimukseni kohteina olleissa yhdistyksissä ollut löydetty ratkaisua toimijapulaan, vaan ratkaisuja oli haettu muualta ja myös yhdistysten sisältä toimintatapoja ja -periaatteita muuttamalla. Rimmilän kyläyhdistyksessä oli toimijoiden saamiseksi mukaan ja käytännön asioiden hoitamiseksi luovuttu aiemmasta periaatteesta, jonka mukaan yhdestä taloudesta sai olla yhdistyksen hallituksessa kerrallaan vain yksi edustaja. Toimijoiden pieni määrä vaikutti siihen, että hallituksen jäsenillä ei käytännössä ollut vaihtoehtona valita tehtäviä tai tapahtumia, joihin he osallistuivat, vaan kaikkeen piti osallistua kokonaisvaltaisesti.

853 Aho & Ilola 2008, 30–32.

854 Aho & Ilola 2006, 78–80.

855 Rinne-Koski 2016, 258–260.

Asia oli haastateltavan mukaan kaksijakoinen, toisaalta vaikea mutta toisaalta mukavaakin.

Kyllä se vaikea on tämmösessä pienessä yhdistyksessä, niin se jää jotenkin sitten kaikki toiminnot joidenkin ihmisten [tehtäväksi]. Ettei tässä niin kun voi. En mä oikeen voi sanoo mitään semmosta toimintaa, että mä voisin jäädä pois. Että se on siinä mielessä ikävää. Mutta omalla lailla se on taas sitten mukavaakin, että jos kerran tekee, niin tekee ja.⁸⁵⁶

Yhdistyksen toimijoiden keski-ikä vaikutti konkreettisesti Rimmilän kyläyhdistyksen toimintaan, sillä fyysistä ponnistusta vaativiin tehtäviin oli alkanut olla vaikea löytää tekijöitä. Kylässä oli vallalla naapuriavun kulttuuri, jossa toisia autettiin tarvittaessa ja vapaa-ajanasukkaiden mökkien katoilta käytiin tiputtamassa talvisin lunta pientä korvausta vastaan. Rimmilän kyläyhdistyksen toiminnan jatkumisen kannalta toimijoiden ikärakenne näyttäytyi haastattelujen tekohetkellä haasteelliselta. Lähitulevaisuudessa olisi ratkaistava, miten yhdistyksen toimintaa pystytään jatkamaan, vai loppuuko kyläyhdistyksen toiminta kokonaan.⁸⁵⁷

Uusissa yhdistyksissä toimijoiden saaminen mukaan on ratkaisevaa toiminnan todelliselle käynnistymiselle ja mahdollistamiselle. Erityisesti nuorten mukaantulo toimintaan vaikuttaa ratkaisevana siinä, miten yhdistykset tulevat tulevaisuudessa onnistumaan ja minkälaista toimintaa niissä pystytään toteuttamaan.⁸⁵⁸ Mietoisissa Kirkon Seudun kyläyhdistyksen tulevaisuuden tavoitteisiin kuului saada mukaan uusia toimijoita ja tehdä yhdistystä tunnetuksi asukkaiden keskuudessa, niin että kynnys toimintaan osallistumiselle olisi mahdollisimman matala. Haasteena oli, miten tavoittaa erityisesti Mietoisissa vasta vähän aikaa asuneet ihmiset, joiden kanssa ei ollut vielä syntynyt luonnollisia kanssakäymisen muotoja ja kontakteja.⁸⁵⁹ Uusien toimijoiden mukaan saaminen koettiin tärkeäksi myös siksi, että jatkossa pystytään varmistamaan toimijoiden jaksaminen, kun vastuut eivät jää joka kerta samojen ihmisten harteille.⁸⁶⁰

Kertaalleen 1950-luvulla toimintansa lopettaneen Kalvola-Seuran uudelleen herättely loi uskoa siihen, että tulevaisuudessakin kotiseutuhenkisiä

856 TYKL/aud/807.

857 TYKL/aud/802; TYKL/aud/805; TYKL/aud/807.

858 TYKL/aud/777; TYKL/aud/785; TYKL/aud/806.

859 TYKL/aud/777; TYKL/aud/785.

860 TYKL/aud/785.

ja paikallisuuden puolesta toimivia ja löytyy yhdistyksen työtä tekemään.⁸⁶¹ Toisaalta epävarmuutta alkumetreillä oli aiheuttanut se, ettei kotiseutuyhdistyksen kaltainen seura ollut saanut liikkeelle suurempaa innostusta yhdistyksen toimintaan osallistumiselle.

Tuntuu, että aika vaikee on ihmisiä saada tähän mukaan. Että mää olisin luullu, että aktiivisempaakin se on. Et noin kun joku vuosikokouskin on, että siellä on hallitus ja ihan muutama.⁸⁶²

Kalvolan kotiseutuyhdistykselle kaavailtu rooli toimia tulevaisuudessa eräänlaisena paikallisten yhdistysten kattoyhdistyksenä, joka toteuttaisi muiden yhdistysten kanssa yhteistyössä toimintaa ja tapahtumia eri puolilla Kalvolaa,⁸⁶³ näyttäytyi osallistujamäärän valossa tavoitteelta, jota ei yhdistyksen alkuvuosina ollut onnistuttu saamaan läpi yhdistystoimijoiden kentällä.

Yhdistystoiminnan muodollisten muotojen ravistelu saattaisi olla osaltaan ratkaisu siihen, että uusia toimijoita saadaan yhdistysten riveihin. Toiminta sinällään on kiinnostavaa, mutta sitoutuminen yhdistyksen muotteihin ei tunnu ihmisistä houkuttelevalta.

Että kun kaikkien ei tarvii istuu komiteoissa ja miettii eikä laulaa runoja eikä pönöttää kansallispuku yllä. Sitten voi niinkun kukin taitojensa mukaan olla. Et niinkun tavallaan otettas ihminen sellasena, kuin hän halua tehdä. Eikä silleen, että nyt ollaan näin tämmösiä, että tuu mukaan jos kelpaat, vaan et toisin päin.⁸⁶⁴

Osallistumisen mahdollistaminen yksilön itselleen mieleisiksi kokemien tavoin voisi olla ratkaisu myös nuorten mukaan saamiselle yhdistysten toimintaan.⁸⁶⁵

Varsinainen uhka paikallistasolla yhdistysten toiminnalle ovat sen mahdollistajat, eli ihmiset itse. Jos uusia aktiiveja ei tule mukaan ja jo mukana olevat lopettavat, ei lopulta ole toimintaakaan. Haastatteluissa piirtyi kuitenkin kuva siitä, että ihmiset, jotka olivat jo sitoutuneet toimintaan pohtivat monipuolisesti myös poisjättäytymisensä mahdollisia vaikutuksia yhdistykselle. Kokemus yhdistystoiminnan tärkeydestä esti yhdistyksen jäseniä jäämästä kokonaan pois toiminnasta, sillä jäljelle jäävien työmäärää ei haluttu omalla pois jäämisellä lisätä, eikä myöskään vaarantaa koko yhdistyksen toiminnan

861 TYKL/aud/808; TYKL/aud/803; TYKL/aud/806; TYKL/aud/804/; TYKL/aud/809; TYKL/aud/811.

862 TYKL/aud/804; TYKL/aud/811; TYKL/aud/803.

863 TYKL/aud/808; TYKL/aud/809.

864 TYKL/aud/803.

865 TYKL/aud/803.

jatkumista. Rautajärven kyläyhdistyksen toimijoiden kohdalla tämä konkreetisoitui siinä, että johtokunnan jäsenet kierrättivät keskenään johtokunnan tehtäviä, jotta jokainen pääsisi välillä vähän helpommalla.⁸⁶⁶

Toimintaan kerran mukaan lähdettyään siitä irrottautuminen ei ollut haastateltaville mahdollista kovin löyhin perustein.⁸⁶⁷ Haastateltavat olivat sitoutuneet yhdistykseen ja kantoivat myös moraalista vastuuta yhdistyksen toiminnasta sekä sen jatkumisen varmistamisesta.⁸⁶⁸ Eräs pitkään kyläyhdistystoiminnassa mukana ollut haastateltava totesi, että kuntaliitoksen jälkeen yhdistyksen toiminnasta pois jääminen ei tullut kyseeseen, sillä juuri silloin piti olla puolustamassa omaa kylää ja sen palveluja.⁸⁶⁹ Kuntaliitosten myötä perustetuissa uusissa yhdistyksissä toimijat halusivat puolestaan vaikuttaa hiljennyneen kylän uuden toiminnan ja vireyden aktivoimiseksi.⁸⁷⁰

Ihanteellisin tilanne yhdistysten jatkuvuuden kannalta olisi mahdollisuus jakaa tehtäviä niin, että toimijoiden osaamista voitaisiin käyttää aina tarpeen tullen, eikä ihmisten tarvitsisi sitoutua toimintaan pitkiksi ajoiksi.⁸⁷¹ Tämä Juha Kuisman ja Matti Mäkelän esittämä ajatus linkittyy edellä kirjoittamaani ajatukseen yhdistystoiminnan rakenteiden ravistelusta ja haastateltavani toiveeseen siitä, että yhdistysten toimintaan osallistuminen voisi perustua enemmän toimijoiden henkilökohtaisten taitojen ja mielenkiinnonkohteiden hyödyntämiseen kuin yhdistystoiminnan perinteisiin muotoihin sopeutumiseen.

Rautajärvellä usko kylätoiminnan jatkumiseen ja uusien toimijoiden löytymiseen oli kuitenkin vankka, sillä kyläläisten arkeen vaikuttavien muutosten tai niiden uhkien yhteydessä toimijoita tulee aina mukaan kyläyhdistyksen toimintaan.⁸⁷² Haastateltavan toteamus kylätoiminnan tulevaisuuden menestyksestä uhkien varaan rakentuvana toimijareservinä, kuvaa surkuhupaisasti tilannetta, joissa kylissä ja yhdistystoiminnassa usein ollaan. Laajempi kiinnostus ja osallistumishalukkuus yhdistysten toimintaan nousee paikallisten kriisitilanteiden yhteydessä. Konkreettisin ja usein toistunut esimerkki tästä ovat 1960-luvulta lähtien olleet kyläkoulujen lakkauttamiset, jotka ovat aktivoineet paikalliset ihmiset toimimaan koulujen ja kylien puolesta. Vaikka

866 TYKL/aud/797; myös Koskihaara 2012, 117–118.

867 Olsson 1999, 220–221; Kumpulainen 2012, 45.

868 TYKL/aud/778; TYKL/aud/807; TYKL/aud/797.

869 TYKL/aud/792; TYKL/aud/810.

870 TYKL/aud/805; TYKL/aud/809; TYKL/aud/795.

871 Kuisma & Mäkelä 2015, 75.

872 TYKL/aud/797.

Rautajärven kyläyhdistyksen toiminnan pyörittäminen oli pääasiassa yhdistyksen johtokunnan jäsenten vastuulla, mietittiin yhdistyksessä uusien toimijoiden ja aktiivisuuden lisäämisen keinoja. Uusien ihmisten mukaan saamiseksi haluttiin löytää muitakin keinoja, kuin vain yhteisen ”vihollisen”, kuten kyläkoulun lakkautusuhan ilmaantuessa horjuttamaan kyläläisten arkea.⁸⁷³

Mitään suoria ajatuksia ei ole tullut ainakaan. Että on oikeastaan aika vähän niitä mitä voitaiskaan tehdä ja mä itse kuulun näihin epäilijöihin. Että yhdistystoiminta tän päivän ihmisille on sitä, et ollaan yhdessä ja tehdään niinkun huvikseen. Et sellasia suuria talkoovoimavaroja ei oo, eikä tavallaan sellasia ihmisiä, jotka tarttis työllistää tai ois mahdollista työllistää. Et mun mielestä toi on utopiaa. Tää ei oo kuitenkaan niin kaukana ja syrjässä, että palvelut ei ulottuis tänne.⁸⁷⁴

Paikallisyhdistysten kamppailut aktiivisen jäsenistön saamiseksi ja pitämiseksi mukana yhdistysten toiminnassa osoittaa, että motivaatiotekijöitä yhdistystoimintaan osallistumiseksi pitää olla muitakin kuin yhdistysten aatteelliset tai vallitsevan hallintarationaliteetin tavoitteet. Myös makro- ja väli-tasolla toimivien instituutioiden ja organisaatioiden tuottamien tavoiteohjelmien ja strategioiden sisältöjen tulee olla sellaiset, että paikallistasolla niihin pystytään samastumaan ja motivoitumaan. Käytännössä vallitsevan hallintarationaliteetin ja paikallisten sekä yksilöiden sisäisten motivaatiotekijöiden erottaminen toisistaan on kuitenkin vaikeaa, sillä ne kietoutuvat toisiinsa ja toimivat toinen toistensa motivoimina.⁸⁷⁵ Toiminnan jatkamiseksi myös yhteisöjen tulee olla tarpeeksi joustavia ja sallivia erilaisten hallintatekniikoiden, toiminnan muotojen ja tapojen erilaisiin toteuttamisiin.⁸⁷⁶ Vapaampien hallintatekniikoiden myötä uusienkaan toimijoiden mukaan lähteminen ei katkeaisi pelkoon siitä, että tulee heti värväytyksi yhdistyksen hallitukseen sihteeriksi tai muuhun aikaan vaativaan tehtävään.⁸⁷⁷

7.5. Yhdistyksen toimintaan ja tavoitteisiin sitoutuminen

Vapaakirkko-, raittius-, ja työväenliikettä sekä urheiluseuroja Ruotsin kontekstissa tutkinut etnologi Mats Hellspång avaa tutkimuksessaan yhdistystoimijoiden henkilökohtaisia motiiveja. Apunaan hän käyttää historioitsija Sven Lundkvistin sosiaalipsykologista jaottelua kolmeen motivaatiotekijään:

873 TYKL/aud/792.

874 TYKL/aud/795.

875 Myös Hellspång 1991, 134.

876 Kumpulainen 2012, 39.

877 Koskihaara 2012, 118; Koskihaara 2014, 34.

- uskomisen yhdistyksen toiminnan päämääriin ja halu löytää yhteisen arvomaailman jakavien ihmisten joukko
- yhdistystoimintaan osallistumista saattavat ohjata myös tunnepitoiset syyt, kuten karismaattinen johtaja tai ystävä, jonka kutsuista ei pysty kieltäytymään
- yksilön tavoite oman edun ajamiseksi; tällöin yksilön osallistumista yhdistyksen toimintaan ohjaa tavoite käyttää yhdistystä omien intressien saavuttamisen välineenä.⁸⁷⁸

Haastattelemieni yhdistystoimijoiden mukaan lähtö yhdistysten toimintaan oli tapahtunut usein naapurin, ystävän tai jonkun muun tutun innoittamana.⁸⁷⁹ Tämä vastaa Hellspongin määritelmää tutun tai karismaattisen johtajan vaikutuksesta yhdistystoimintaan osallistumiseen. Henkilön aktiivisuus ja kiinnostus esimerkiksi paikkakunnan historiaa ja kulttuuria kohtaan olivat tekijöitä, joiden myötä yhteisö tulkitsi, että uutta henkilöä kannattaisi pyytää mukaan toimintaan.⁸⁸⁰ Yhdistystoimintaan mukaan lähtö oli saattanut tapahtua myös yllättäen tai vastustellen, mutta mukaan pyytäneiden henkilöiden tai yhteisön vaikutus oli ollut niin suuri, että kieltäytymisen sijaan haastateltava oli myöntynyt mukaan.⁸⁸¹ Erään haastatellun toiminta kotiseutuyhdistyksessä oli alkanut yhdistyksen puheenjohtajan ilmoituksesta, että hänet oli valittu yhdistyksen hallitukseen, ja ”että olisi kiva, jos liittyisit muutenkin jäseneksi”.⁸⁸²

Erityisesti eläkkeelle jääminen on elämäntilanne, joka voi johtaa yhteisön pyytämään henkilön mukaan yhdistyksen toimintaan. Henkilö voi myös itse kokea, että hänellä olisi uudessa elämänvaiheessa mahdollisuus antaa aikaa yhdistystoiminnalle.⁸⁸³ Eläkkeelle jäämiseen saattaa kuulua muutto synnyinseudulle ja sen myötä hakeutuminen sosiaalisiin kontakteihin uuden kotipaikan ihmisten kanssa. Yhdistystoiminnalla on hyvinvointia tukeva merkitys myös yhteisöllisyyden kokemusten tarjoajana ja mahdollistajana. Yhdistykset tarjoavat kentän, jossa sosiaaliset, oman kotipaikan kehittämiseen ja oman osaamisen hyödyntämiseen tähtäävät tarpeet tulevat mahdollistetuiksi. Pienissä yhteisöissä yhdistyksissä toimiminen voi olla myös luonnollinen jat-

878 Lundkvist 1977, 24; Hellspong 1991, 129.

879 Esim. TYKL/aud/788; TYKL/aud/785; TYKL/aud/789; TYKL/aud/797.

880 TYKL/aud/784; TYKL/aus/773–774; TYKL/aud/780; TYKL/aud/789; TYKL/aud/804.

881 TYKL/aud/788; TYKL/aud/785.

882 TYKL/aud/781.

883 TYKL/aud/806; TYKL/aud/798; TYKL/aud/787.

ke sosiaaliselle kontaktikentälle, sillä ihmiset, joiden kanssa ollaan muutenkin tekemisissä toimivat myös yhdistyksessä. Ehtona tälle on kuitenkin se, että toiminta yhdistyksessä on yksilön kannalta mukavaa, eikä tuo tunnetta riistetyksi joutumisesta.⁸⁸⁴

Haastateltavien motivaatiopuheissa syynä yhdistysten toimintaan osallistumiselle nousivat useimmiten esiin ihmiset ja yhteisöllisyys. Samanhenkisten ihmisten kanssa toimiminen luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja oli koova voima, minkä myötä omakin aika kului mukavan toiminnan merkeissä ja uuden oppimisen äärellä. Toimiminen kylä- tai kotiseutuyhdistyksessä oli edistänyt haastateltavien itsensä ”maadoittamista” paikkaan ja yhteisöön. Vaikka eräs haastateltava ei kokenut itseään varsinaiseksi yhdistysihmiseksi, toimivat muut yhdistyksen aktiivijäsenet hänelle motivaationa yhdistyksen toimintaan osallistumiselle. Merkittävässä asemassa oli myös kokemus siitä, että omalla osaamisella pystyi tuomaan lisäarvoa yhteiseen hyvään yhdistyksen toiminnassa.⁸⁸⁵ Ihmisiin tutustumisen lisäksi yhdistyksissä kulminoituu joukon voima sekä potentiaali, jolla luodaan edellytyksiä ja tilaisuuksia ihmisten yhdessäololle ja toiminnalle sekä yhdistysten tavoitteiden toteuttamiselle.⁸⁸⁶

Toiminnasta saatava palaute laajemman yhteisön keskuudesta oli myös eteenpäin työntävä voima, jonka avulla haastateltavat kertoivat jaksavansa toteuttaa tapahtumia ja viedä yhdistyksen toimintaa eteenpäin vuosi vuoden jälkeen.⁸⁸⁷ Motivaationa yhdistyksessä toimimiselle saattoi olla myös haastateltavan halu edistää jotakin tiettyä tavoitetta yhdistyksen toiminnan kautta. Eräälle haastateltavalle motivaationa oli kaupan saaminen kylään, toiselle kylätalo ja kolmannelle monipuolisempien kulttuuritapahtumien tuominen omalle kylälle.⁸⁸⁸

Raittiusyhdistyksiä tutkineen Irma Sulkusen mukaan yhdistysten toimintaan osallistumisen motiiveiksi osoittautuivat melko usein muut syyt kuin raittiusseuran perimmäinen sanoma raittiuskeskeisen maailmankuvan ja elämän toteuttamisesta ja liikkeen ohjelmallisen julistuksen noudattamisesta.

884 TYKL/aud/792.

885 TYKL/aud/791; TYKL/aud/805; TYKL/aud/802; TYKL/aud/789; TYKL/aud/803; TYKL/aud/775; TYKL/aud/779; TYKL/aud/788.

886 TYKL/aud/785; TYKL/aud/803; TYKL/aud/781; TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/786; TYKL/aud/778; TYKL/aud/785; TYKL/aud/776; TYKL/aud/789; TYKL/aud/805; TYKL/aud/797; TYKL/aud/792; TYKL/aud/795.

887 TYKL/aud/790; TYKL/aud/773–774; TYKL/aud/786.

888 TYKL/aud/777; TYKL/aud/785; TYKL/aud/806.

1800- ja 1900-luvun taitteen säätyläisyhteiskunnan hajoamisen vaihe tarkoitti vallalla olleen uskontoon sidotun yhtenäisen maailmankuvan rikkoutumista sekä yhteiskunnan tuotanto- ja sosiaalirakenteen muutosta. Tässä tilanteessa raittiusseurat tarjosivat erityisesti käsityöläisille ja työväestölle kanavan ja ideologisen tarttumapinnan identiteetin muodostamiselle ja sopeutumiselle yksilökeskeiseen ja sekulaariin kansalaisuuteen sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Kuuluminen raittiusyhdistykseen saattoi auttaa myös työläisen työn saantia tai työsuhteen vakiintumista.⁸⁸⁹ Myös Hellspong ja Jansson päätyvät tutkimuksissaan samankaltaiseen toteamaan. Heidän mukaansa yksilön osallistumista ohjaa aina jokin utilitaristinen tavoite, jonka myötä hän valitsee tavoitteilleen sopivan yhdistyksen ja sen edustaman arvomaailman. Hellspong huomauttaa kuitenkin, että motivaatiotekijät ovat usein limittäiset eivätkä välttämättä kovin tiedostetut toimijoiden itsensäkään taholta.⁸⁹⁰

Aatteellista Lotta Svärd -järjestöä tutkineen Pia Olssonin mukaan järjestön paikallisosastoissa noudatettiin tiukasti aatteellista perustaa. Muun muassa paikallisosastojen jäsenten tuli täyttää tietyt aatteelliset kriteerit, jotta heidät hyväksyttiin jäseniksi. Motivaatiotekijöinä toimintaan osallistumiselle lotat ilmoittivatkin järjestön aatemaailman mukaisesti ”isänmaallisen mielen”, mutta myös lottatyössä vallinneen ”hyvän hengen” ja ”hauskuuden”. Järjestön vaatiman arvomaailman rinnalla lottien motivaationa toimivat myös oman edun tavoittelemista lähentelevät syyt. Olssonin tulkinnan mukaan yhdistykset voivat muodostua sosiaalisiksi yhteisöiksi, kun niiden jäsenten motivaatiotekijöissä on tarpeeksi yhteisiä piirteitä.⁸⁹¹

Kylä- ja kotiseutuyhdistystoimijat ovat omaksuneet osaksi omaa yhdistyspuhettaan kylä- ja kotiseutuliikkeiden tavoiteohjelmissa esiintyvät ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden määrittelyt.⁸⁹² Kylien vireyden, elinvoiman, viihtyisyyden ja palvelujen sekä oman kylän puolustamisen teemat nousivat esille kyläyhdistystoimijoiden puheissa. Kotiseutuyhdistystoimijat painottivat puolestaan paikallisen historian, kulttuurin, perinteiden, identiteetin ja niitä edustavien arvojen esille tuomista ja vaalimista.⁸⁹³ Yhteistä molemmille oli omaksi koetun alueen esillä pitäminen ja puolustaminen unohdetun alueen uhkakuvaa vastaan, joka kuntaliitoksen myötä oli noussut ikään kuin annet-

889 Sulkunen 1977, 108, 130–132, 135–138; Sulkunen 1986, 238–249, 272–278.

890 Jansson 1981, 83–87; Hellspong 1991, 132–134.

891 Olsson 1999, 230.

892 Kumpulainen 2012, 122–125.

893 Esim. TYKL/aud/809; TYKL/aud/810; TYKL/aud/992; TYKL/aud/797.

tuna skenaariona, mikäli mitään ei tätä uhkaa vastaan tehtäisi. Tekeminen sen seudun hyväksi, jossa eletään, kulki läpileikkaavana motivaationa yhdistyksissä toimimiselle.

Kylän tai vanhan kuntakeskuksen palveluja puolustavan toiminnan merkitys sekä äänen tai ”metelin” pidon oman alueen ja identiteetin puolesta olivat keskeisessä asemassa.⁸⁹⁴ Kuntaliitokset muuttivat yhdistysten toimintaympäristöjä ja asettivat uusia ratkaistavia haasteita toiminnan käytännön toteuttamiselle. Eräs haastateltava kuvaili tilannetta seuraavasti:

Se toimintaympäristö on huonontunu, mutta tään toiminnan niinkun tilaus ja tarve sille on niin kun enennyt. Mutta ehkä just sen toimintaympäristön huonontumisen takia. Niinhän se on, et jos niin kun homma menee alaspäin, niin sitten niinkun se into sen ajamiseen menee ylöspäin. Että nää tietysti jollain tavalla korreloituu sit keskenään. Mut tota. Joo, se on kyllä muuttunu, koska nyt on tullu tarve nimenomaan niinkun jollain tavalla puolustaa niinkun kolmannen sektorin toimintaedellytysten kehittämistä tai edes säilyttämistä. Tai ylipäätään, että jotain toimintaedellytyksiä on. Ja tota sitten justiin se, että tää, että me ei olla niin kun vaan omamme vartijoina, et me ajatellaan niin, et me edustetaan niinkun muitakin kuin itseämme.⁸⁹⁵

Kuntaliitoksen myötä muuttuneessa toimintaympäristössä yhdistysten toimintaedellytysten turvaaminen ja puolustaminen nousivat keskeiksi asioiksi. Myös uusien yhdistysten tarpeellisuus toimia niiden alueiden puolestapuhujina, joissa ei yhdistyksiä aiemmin toiminut, oli tärkeää ei vain yhdistysten oman jatkuvuuden, vaan myös laajemman yhteisön ja sen puolesta toimimisen kannalta.

894 TYKL/aud/810; TYKL/aud/792; TYKL/aud/772; TYKL/aud/790; TYKL/aud/807; TYKL/aud/808; TYKL/aud/797.

895 TYKL/aud/790.

III KUNTARAKENTTEEN UUDISTUS JA PAIKALLISTASON KULTTUURISET PROSESSIT

8. PAIKALLISIA MUUTOSKOKEMUKSIA

8.1. Ei vain hallinnollinen uudistus

Tutkimukseni alussa asetin tutkimuskysymykseksi tarkastella, miten valtiiovallan toimesta alkuun pantu rakenteellinen uudistus näkyi ja vaikutti paikallistason yhteisöjen arjessa. Pääkysymystäni tarkentaviksi kysymyksiksi määrittelin kysymykset siitä, miten kuntien ja yhdistysten yhteistyö koettiin yhdistystoimijoiden kokemana muuttuneen kuntaliitosten jälkeen ja minkälaisiin prosesseihin kuntaliitos sysäsi yhteisöt ja paikallistasolla toimivat kylä- ja kotiseutuyhdistykset, joiden toimintaan kohdistuu yhteiskunnassa erilaisia odotuksia toiminnan muodoista ja vaikuttavuudesta. Kolmantena asettamani kysymyskokonaisuutena oli tarkastella yhdistystoiminnan viimekätisten mahdollistajien, eli yhdistystoimijoiden, motiiveja ja sidoksia toimia yhdistyksissä. Tässä työssäni viimeisissä luvuissa tarkastelen näihin kysymyksiin tutkimusaineistostani nousseita vastauksia.

Olen tutkimuksessani määritellyt kylä- ja kotiseutuyhdistykset kuntaa toiminnallaan rakentaviksi yhteisöiksi.⁸⁹⁶ Kylätoiminta- ja kotiseutuliike ovat syntyneet yhteiskunnallisissa tilanteissa, joissa niiden toiminnalle määritetyillä kohteilla on koettu olleen tarvetta ja ”tilausta”. Liikkeiden historiaa tarkasteltaessa on nähtävissä, miten ne vuosikymmenten saatossa ovat pysyneet vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin ja suuntaamaan toimintaansa kulloisessakin ajassa vaikuttaviin vaatimuksiin ja odotuksiin menettämättä

896 Kaisto & Pyykkönen 2010, 10; Riukulehto & Suutari 2016, 269.

kuitenkaan alkuperäistä tarkoitustaan. Tämä näkyi myös tutkimukseni kohteena olevissa yhdistyksissä. Niissä tavoissa, joilla yhteisöissä reagoitiin tapahtuneeseen kuntaliitokseen ja siitä aiheutuneisiin muutoksiin sekä niissä tavoitteissa, joilla uusia yhdistyksiä perustettiin.

Tutkimukseni teoreettisen kehyksen muodostaneen Lefebvren sosiaalisen tilan triadin, käsitteellistetyn, havaitun ja eletyn tilan,⁸⁹⁷ avulla olen tuonut esille tekijöitä, jotka muodostavat kuntaa ja joilla on merkitystä kunnan kokemuksille yhteisöjen ja yksilöiden arjessa. Kuntaliitoksissa käsitteellistetty, virallinen, kunta lakkasi olemasta ja jäi siihen tilaan, historiaan, joka sillä oli juuri ennen liitoksen voimaan astumista. Havaittu ja eletty tila fyysisinä ja mentaalisisina todellisuuksina eivät lakanneet käsitteellisen tilan tavoin olemasta, sillä asuin- ja toimintaympäristöt sekä niihin liittyvät kokemukset ja tunnesiteet eivät muuttuneet hallinnollisen uudistuksen myötä. Kuntaliitos oli murtuma yhteisöjen tunteman sosiaalisen tilan järjestyksessä, ja siitä seuranneet muutokset aiheuttivat epä tietoisuutta, hämmennystä ja pelkoa, sillä jotakin puuttui ja oli poissa⁸⁹⁸.

Uuden kunnan muodostaminen hallinnollisena toimena ei tarkoittanut sitä, että kaikki kuntaa muodostavat osa-alueet olisivat olleet heti tasapainossa, tutuiksi koettuja ja omaksi omaksuttuja, vaan muutoksen tila vallitsi kaikissa kolmessa sosiaalisen tilan muodostumisen osassa. Uusi toimintaympäristö ohjasi ihmiset ja yhteisöt pohtimaan paikkaa, paikkojen välisiä suhteita ja omaa toimintaa myös uusista näkökulmista. Kuntaliitokset vaikuttivat väli- ja mikrotason toimijoiden toimintaan ja itsemäärittelyyn. Kuntauudistus ei siten jäänyt vain makrotasolta kuntien hallinnolliseen kenttään vaikuttaneeksi uudistukseksi, vaan sillä oli myös laajemmat vaikutuksensa paikallistasolle sekä paikallistason yhteisöjen ja ihmisten toimintaan ja arkeen.

8.2. Kunnan ja yhteisöjen vuorovaikutteinen suhde

Kunta on kylä- ja kotiseutuyhdistysten tärkeä yhteistyökumppani, jonka kanssa yhdistykset toteuttavat yhteistyötä,⁸⁹⁹ mutta joka on myös valta-asemassa suhteessa yhdistyksiin muun muassa resurssien jaon muodossa. Tämän yhteistyön ja valta-aseman myötä kuntaliitos vaikutti läpäisevästi myös paikallisyhdistysten toimintaan ja toimintaedellytyksiin. Uuden kunnan uu-

897 Lefebvre 1991.

898 TYKL/aud/790.

899 Rouhiainen 2014, 21.

det toimintatavat toivat muutoksia totuttuihin yhteistyömuotoihin tai ainakin niiden muuttumista pelättiin ennen liitosten toteutumista. Uudet toimintatavat ja yhdistyksille tarjottuihin toiminta-avustuksiin ja yhteistyörakenteisiin tulleet muutokset ”pakottivat” yhdistykset reagoimaan ja vaikuttamaan uuteen kuntaan omien toimintaedellytystensä ylläpitämiseksi. Kuntien jakamien yhdistysavustusten määrän pieneneminen ja hakumenettelyjen monimutkaistuminen olivat konkreettisia yhdistysten toimintaan vaikuttaneita ja paikoin hankaloittaneitakin muutoksia.

Kunnan virkamiesten kanssa asioimiseen vaikutti konkreettisesti kunnantalon toimintojen siirtyminen uuteen kuntakeskukseen. Yhdistystoimijoiden ja kunnan viranhaltijoiden suhteiden välittömyyttä ja helppoutta verrattiin uuden kunnan etäisempään sijaintiin ja muodollisempiin toimintatapoihin. Yhdistysten asioita oli voitu hoitaa vanhassa kunnassa vain kunnantalon ovesta sisään astumalla tai kylänraitilla tavatessa. Tällainen koettu välittömyys ja läheisyys katosivat kuntaliitoksen myötä. Suhteet kunnan virkamiehiin etääntyivät ja muuttuivat virallisemmiksi ja tuttujenkin viranhaltijoiden koettiin kadonneen suuremman kuntaorganisaation uumeniin. Yhdistystoimijoiden näkökulmasta asioita piti alkaa hoitaa byrokraattisemmin. Kuntaliitosten yhteydessä kunnat panostivat sähköisten asiointikanavien lisäämiseen tavoitteenaan tarjota näin palveluja yhdenvertaisesti kunnan eri alueilla asuville. Kaikki eivät kokeneet sähköpostitse tai sähköisten lomakkeiden kautta tapahtuvaa asioidenhoitoa kuitenkaan omakseen ja kunnan kannalta asukkaiden yhdenvertaisuutta edistävät palvelut koettiin asukkaiden ja yhteisöjen tulkinnoissa usein etääntymiseksi ja asioiden hoidon vaikeutukseksi.

Kotiseutyhdistyksissä yhteistyö kunnan kanssa liittyy usein vahvasti kotiseutumuseoon, sen omistukseen ja ylläpitoon. Näin oli myös tutkimukseni kohteina olevissa kotiseutyhdistyksissä, joista Mietoisissa pelättiin ennen liitoksen toteutumista kunnan omistuksessa olleen museon kohtalon puolesta. Pelkoon liittyi Mynämäen kunnan vuosikymmeniä aiemmin tekemä päätös, jonka mukaisesti Mynämäen kotiseutumuseo oli lakkautettu. Mietoisten kotiseutyhdistystoimijoiden liitokseen liittyviin tunteisiin ja pelkoihin vaikutti sen toisena osapuolena olleen Mynämäen kunnan toimintakulttuurista tehdyt havainnot ja tulkinnat, jotka yhdistyksen toimijoiden tapauksessa herättivät aiheellista huolta kotiseutumuseon toiminnan jatkumisen mahdollisuuksista.

Kokemuksiin uudesta kunnasta yhdistysten yhteistyökumppanina vaikutti se, miten hyvin kunta onnistui liitoksen toteuduttua vastaamaan yhteistyön odotuksiin tai toteuttamaan liitossopimuksessa määritellyt kehittämistoimet.⁹⁰⁰ Tutkimukseni kohteina olevat kunnat onnistuivat vaihtelevasti täyttämään näitä odotuksia. Yhteisöjen tulkinnoissa ei niinkään painanut se, minkä kokoisesta ja miten helposti toteutettavasta asiasta oli kysymys, vaan se minkälainen lopputulos oli saavutettu ja mitkä asiakokonaisuudet kulloinkin olivat yhteisöissä tärkeiksi koettuja. Esimerkiksi siinä missä Mietoisten kotiseutuyhdistyksessä pelot museotoiminnan jatkuvuudesta hälvenivät kuntaliitoksen toteuduttua, jouduttiin Pyhen kylässä liitossopimuksessa sovitun kevyenliikenteen väylän rakentamista odottamaan monta vuotta. Pitkän odotuksen aikana usko kevyenliikenteenväylän toteutumiselle alkoi horjua ja rahojen epäiltiin menneen jo muihin käyttötarkoituksiin.⁹⁰¹ Myös Kalvola-Seurassa oltiin kuntaliitoksen jälkeen tilanteessa, jossa Hämeenlinnan kaupungin lupaamia museorakennuksen korjaustoimenpiteitä oli jouduttu odottamaan toteutettavaksi pitkään. Myönteisiä kokemuksia uuden kunnan toimenpiteistä sen sijaan oli Rimmilän kylässä, jossa Hämeenlinnan kaupungin koettiin huomioivan kaupungin tiedotuksessa pieni Rimmilä ja sen kyläyhdistys paremmin kuin Kalvolan kunta oli omana aikanaan tehnyt.

Kyläyhdistysten ja kuntien yhteistyö liittyy usein kylien ympäristönhoitoon liittyviin osa-alueisiin, kuten uimarantojen, ulkoilureittien tai urheilukenttien ylläpitoon. Kunta antaa taloudelliset resurssit alueiden ylläpidolle ja kyläyhdistykset toteuttavat työn. Mikäli näihin yhteistyömuotoihin tuli kuntaliitoksissa muutoksia tai ne katkesivat kokonaan, koettiin ne yhdistystoimijoiden taholta yleensä kielteisinä muutoksina ja yhdistykset unohtavana ja yhdistysten toimijaresurssit ohittavana tai mitätöivänä toimintana. Asiaa voidaan tarkastella myös kuntien viranhaltijoiden näkökulmasta, jolloin monet vanhojen kuntien toteuttamat yhteistyömuodot yhdistysten kanssa olivat uuden kunnan alkumetreillä vaikeasti hahmottuva ja haltuun otettava kokonaisuus.⁹⁰² Uudessa tilanteessa myös yhdistystoimijat saattoivat jäädä seuraamaan sivusta, miten kunta alueitaan hoitaa eivätkä lähteneet myöskään itse aktiivisesti muodostamaan uusia yhteistyömuotoja uuden kunnan kanssa.

900 Frykman 2009, 10.

901 TYKL/aud/786.

902 Viitataan tässä haastateltavani kertomaan tilanteeseen, jossa asukkaat olivat tyytymättömiä siihen, että kaupunki ei huolehtinut alueen tenniskentästä, mutta Salon kaupungin virkamiehillä ei ollut edes tietoa kentän olemassaolosta. (TYKL/aud/789.)

Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnan kontekstiin siirrettynä monipaikkaisuus ilmenee erityisesti yhteisöjen paikkoihin kohdistuvan toistuvan toiminnan ja merkitysten mosaiikkina. Kuntaliitoksessa muodostunut kunta on monipaikkainen tila, jossa erilaisista ihmisryhmistä muodostuvat yhteisöt ja yksilöt toimivat ja liikkuvat monien itselleen merkityksellisten paikkojen välillä. Uusissa kunnissa monien yhteisöille ja asukkaille merkityksellisten paikkojen olemassaolo saattoi muodostua viranhaltijoiden kannalta haasteeksi, mikäli kunnan virkakoneistossa ei ollut tietoa näistä paikoista tai tunnistettu yhteisöjen odotuksia niiden ylläpidosta. Paikallistason näkökulmasta kuntaliitos voi onnistua, mikäli yhteisöt kokevat tulleen huomioituksi uudessa kunnassa.

8.3. Uutta paikallislähtöistä ja ohjattua toimintaa

Kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminnalla on vuosikymmenten saatossa vastattu erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, uhkiin ja haasteisiin. Omaan aikanaan kyse on ollut kansallisen identiteetin rakentamisesta tai toisen maailmansodan jälkeen vallinneista uuden ajan virtauksista, joissa menneitä ja katoavaa talonpoikaista elämäntapaa haluttiin säilyttää ja vaalia. Välillä taas kyse on ollut maaseudun puolustustaisteluksikin nimetystä toiminnasta väestökadosta ja elinkeinojen vähenemisestä kärsineiden maaseutualueiden puolustamiseksi.⁹⁰³ Kylä- ja kotiseutuliikkeiden historian näkökulmasta tarkasteltuna ei ole yllättävää, että näistä liikkeistä haettiin tukea ja ratkaisuja lakkautetun kunnan jälkeen tyhjäksi koetun tilan täyttämiseksi.

Mietoisten Kirkon Seudun kyläyhdistyksen tapauksessa keskeinen tekijä uuden yhdistyksen perustamisessa oli vanhan kuntakeskuksen hiljeneminen, kun kunnantalon toiminnot siirtyivät uuteen kuntakeskukseen. Yhdistystoimintaa ohjaavien keskeisten organisaatioiden vaikutus kyläyhdistyksen perustamiseen näyttäytyy nykypäivänäkin tärkeänä tekijänä uusien yhdistysten perustamisissa. Mietoisten Kirkonseudun kyläyhdistyksen perustamiseen olivat vaikuttamassa LEADER-ryhmä Ravakka sekä Varsinais-Suomen alueen kyläasiamies. Uusien kotiseutuyhdistysten perustamiset Kalvolassa ja Suomensjärvellä saivat motivaationsa puolestaan siitä, että uusien suurkuntien Hämeenlinnan ja Salon muissa pitäjissä toimivat jo aktiiviset kotiseutuyhdis-

903 Hautamäki 1989; Turunen 2004.

tykset, joten myös Kalvolassa ja Suomusjärvellä haluttiin oma pitäjä nostaa yhtäläiseen asemaan kotiseutuasioissa muiden pitäjien kanssa.

Yhdistysten perustamiset ovat toimintoja, joissa alusta asti vaikuttavat auktoriteettiasemassa olevin toimijoiden esimerkit ja opit yhdistystoiminnasta, sen muodoista ja sisältöjä ohjaavista hallintarationaliteeteista ja -tekniikoista.⁹⁰⁴ Ne ovat myös uusissa yhdistyksissä toimivien yhdistystoimijoiden keskeisimmän kamppailun kohteena, kun toimijat pyrkivät muodostamaan yhteistä käsitystä siitä, mitä toimintaa yhdistyksessä tullaan toteuttamaan. Mietoisten Kirkon Seudun kyläyhdistyksen toiminnan jatkuminen joutui jo ensimmäisen vuoden jälkeen vaakalaudalle toimijoiden ristiriitaisten tavoitteiden vuoksi. Kalvola-Seurassa toiminta ei puolestaan ollut päässyt parhaaseen lentoon, koska yhdistyksen toimijat olivat erimielisiä siitä, pitäisikö toiminnassa keskittyä kertaalleen lopetetun kotiseutuyhdistyksen toiminnan sisältöjen ja muotojen jatkamiseen vai ottaa toiminnan kohteeksi myös uusia osa-alueita. Yhdistysten toiminnan jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että yhdistyksen toimijat löytävät toimintaansa sellaiset muodot ja kohteet, joihin he kokevat halua ja motivaatiota sitoutua. Tämä tarkoittaa sitä, että niissäkin yhdistyksissä, joissa on jo vakaata toimintaa, pitää olla kykyä käydä yhä uudelleen neuvotteluja toiminnan kohteista ja käytännön toteuttamisen muodoista ja olla avoimia myös uusille ideoille.

Uusien yhdistysten perustamiset ovat osoitus siitä, että kuntaliitosten jälkeen odotuksia vastuunkantajan rooleista asetettiin kylä- ja kotiseutuyhdistyksille. Lähidemokratian toteutumista uusissa suurkunnissa Salossa ja Hämeenlinnassa pyrittiin ratkaisemaan myös perustamalla alueita edustavia aluetoimikuntia. Mikäli aluetoimikuntien toiminta olisi muotoutunut sellaiseksi, kuin niitä kohtaan kohdistuneet ennako-odotukset olivat yhdistystoimijoiden mielissä asettuneet, olisivat aluetoimikunnat voineet muodostua kylä- ja kotiseutuyhdistyksiä tukeviksi toimielimiksi uusissa kunnissa.

Aluetoimikuntien roolin jääminen kuitenkin varsin vähäiseksi asetti enemmän odotuksia kylä- ja kotiseutuyhdistyksille paikallisten asioiden puolesta toimijoina. Kuntaliitoksissa suurempiin kokonaisuuksiin siirtynyt ja paikallistasolta etäännyneeksi koettu päätöksenteko nostaa paikallistasolla toimivien yhdistysten merkityksen paikallisdemokratian toteutumisen kannalta tärkeään asemaan. Toimintansa kautta yhdistyksillä on mahdollisuus vaikuttaa kuntien kehitykseen, mutta se miten laajaa ja aktiivista yhdistysten

904 Kumpulainen 2012.

vaikuttaminen on, riippuu lopulta siitä, miten ja minkälaista toimintaa yhdistysten toimijat haluavat ja ovat valmiita ottamaan vastuulleen omassa yhdistyksessään sekä yhteistyössä muiden yhdistysten ja kuntien kanssa.

8.4. Kuntaliitokset liikuttivat myös muita kuin kuntien rajoja

Kuntaliitoksilla oli vaikutusta pitäjissä aiemmin vaikuttaneisiin sisäisiin jännitteisiin ja erontekoihin. Mietoisissa vanhan kunnan aikana vaikuttaneesta jaosta Tavastilan ja Pyheen kylien kesken haluttiin päästä uudessa kuntakontekstissa eroon ja suunnata voimavarat pitäjän alueiden puolustamiseen uudessa Mynämäen kunnassa. Rimmilän kyläyhdistyksen toimijoille kuntaliitos edusti puolestaan muutosta, jolla oli tasoittava vaikutus aiemmin koettuun epätasa-arvoiseen asemaan Kalvolan kunnassa. Muuttunut toimintaympäristö ja sen mukanaan tuomat muutokset ja yhdistyksiin kohdistuneet odotukset aktivoivat ja osin myös pakottivat yhdistystoimijat pohtimaan rajoja myös yhdistysten toiminnan sisältöjen sekä maantieteellisten toiminta-alueiden näkökulmista.

Erityisesti kotiseutuyhdistyksissä aktivoituivat pohdinnat toiminta-alueesta, toiminnan sisällöistä ja jopa mahdollisista yhdistysten yhdistymisistä. Kotiseutuyhdistysten yhdistyminen nousi esille konkreettisimmin Luopioisten Kukkia-Seuran yhteydessä, jolle oli esitetty mahdollisuutta yhdistyä Pälkäne-Seuran kanssa. Yhdistysten yhdistymiset eivät kuitenkaan tulleet todellisuudeksi kuntaliitosten aiheuttamien muutosten vanavedessä, vaan reagoinnit suuntautuivat enemmän yhdistysten sisällä tapahtuneisiin toiminnan muotojen, toiminta-alueiden sekä yhteistyön määrittelyihin.

Kotiseutuyhdistykset ovat usein olleet olleet kunnassa ainoita toimijoita omalla kentällään. Kyläyhdistykset sen sijaan olivat jo ennen kuntaliitosta toimineet toimintaympäristöissä, joissa toimi myös muita kyläyhdistyksiä.⁹⁰⁵ Yhdistysten kentässä kuntaliitos muutti enemmän kotiseutuyhdistysten tilannetta ja oli vaikuttamassa siihen, että yhteistyö kotiseutuyhdistysten kesken oli tutkimukseni kohteina olevissa kotiseutuyhdistyksissä kuntaliitosta edeltänyttä aikaa tiiviimpää. Kotiseutuyhdistykset osoittivat muuttuneessa tilanteessa myös halua lähteä toimimaan pitäjien yhdistysten toimintaa suuntaavina kattoyhdistyksinä. Konkreettisimmin tähän suuntaan toimintaansa

⁹⁰⁵ Turunen 2004, 19; Hautamäki 1989.

pyrki viemään Kalvola-Seura. Kotiseutuyhdistysten lisääntynyt keskinäinen yhteistyö ja pyrkimykset pitäjän yhdistyskentän johto-organisaation paikan ottamisesta ovat tulkittavissa yhteisöjen pyrkimyksiksi vahvistaa ja määritellä muutoksen keskellä oman olemassaolonsa paikka uudessa kuntakontekstissa.

Yhteistyön tunnistetuista hyödyistä huolimatta yhdistysten yhteistyön ei voi tulkita lisääntyneen koko paikallisyhdistyskentän läpäisevästi. Sen sijaan haastatteluissa saatiin korostaa yhdistysten välisiä eroja ja määritellä esimerkiksi kylä- tai kotiseutuyhdistykselle kuuluvia toiminnan muotoja. Yhteistyön monista hyvistä puolista huolimatta yhdistysten toiminta näyttää monin paikoin kokonaisuutena, johon yhdistystoimijat haluavat keskittyä vain oman yhdistyksen toiminnaksi määriteltyjen sisältöjen ja toiminta-alueen puitteissa. Omaan toimintaan keskittymisen ja liitosta seuranneiden muutosten tarkkailuun keskittyvät reagoinnit nousivat esille erityisesti Rimmilän ja Pyhen kyläyhdistysten kohdalla. Molemmissa yhdistyksissä toimijoiden resurssien rajallisuus oli määrävänä tekijänä siinä, että toimijat halusivat keskittyä jo olemassa olevien toimintamuotojen jatkamiseen, eivätkä olleet aktiivisesti kiinnostuneita uusista yhteistyö- tai toimintamuodoista.

Kisko-Seuran toimijat olivat lähteneet aktiivisimmin kehittämään yhdistystoimintaa uutta toimintaympäristöä ja kaupungin kokonaisuutta huomioiden ja myös yhdistyksen toiminta-alueeksi ennen kuntaliitosta määritellyn alueen rajoja ylittäen. Yhdistyksessä oli tartuttu Salon kaupungin tarjoamaan uuteen yhteistyömuotoon Hymykuopat-hankkeessa, jossa yhdistykset ja kaupunki tuottivat yhteistyössä asukkaille palveluja. Yhteistyöehdotuksissa palvelujen järjestämisestä kunnan kanssa on kyse kolmannelle sektorille asetetuista odotuksista paikallisina vastuunkantajina toimimisesta.⁹⁰⁶ Salon kaupungissa tähän odotukseen oli tartuttu ja lähetty tarjoamaan yhteistyön mahdollisuutta yhdistyksille tilanteessa, jossa kaupungin kulttuuritoimi halusi niukentuneilla taloudellisilla resursseillaan toteuttaa kulttuuripalveluja kaupungin eri alueilla.⁹⁰⁷

Mittaviin yhteistyöhankkeisiin osallistumista oli Kisko-Seurassa jouduttu kuitenkin pohtimaan paitsi resurssien riittävyyden myös sen kautta, millaiseksi yhdistystoimijat määrittelivät yhdistyksen tarkoituksen ja sen toiminta-alueen. Kisko-Seuran kohdalla kotiseutuyhdistyksen hallintarationaliteetteja ja -tekniikoita oli venytetty, sillä Hymykuopat-hankkeessa toteutettu

906 Esim. Suomen Kylätoiminta ry. 2008.

907 TYKL/aud/771.

iltapäiväkerhotoiminnan järjestäminen ei ollut tavallista kotiseutuyhdistyksen toimintaa.⁹⁰⁸ Myös yhdistyksen toiminta-alue oli kuntaliitoksen jälkeen laajentunut kohti uuden Salon kuntarajoja, sillä se toteutti toimintaansa myös vanhan Kiskon kuntarajojen ulkopuolella. Neuvotteluja toiminnan sisällöistä ja liikettä toiminta-alueen rajoissa oli myös Suomusjärvi-Seurassa, jossa yhdistystoimijat olivat lähteneet ensin mukaan Hymykuopat-hankkeeseen, mutta perääntyneet yhteistyöstä sitä ensin kokeiltuaan.⁹⁰⁹ Salon kaupungin kulttuuritoimen Hymykuopat-hanke osoittaa sen, että kaupungin aktiivisella toiminnalla ja yhteistyöllä yhdistysten kanssa voidaan myös vaikuttaa siihen, minkälaisia rajoja sekä rajojen ylityksiä muodostuu ja muodostetaan uuden kunnan sisälle yhteisöjen ja niiden toimijoiden välillä.

Reagoinnit, joissa keskityttiin omaan toimintaan ja tarkkailtiin liitoksen mukanaan tuomia vaikutuksia tai lähdettiin aktiivisesti hakemaan, kokeilemaan ja muodostamaan yhdistykselle uutta toimintaa uuden kunnan muodostamassa toimintaympäristössä, ovat näkyviä ilmentymiä yhdistyksissä vallitsevista kulttuureista ja toimijoiden löytämistä yhteisistä näkemyksistä ja tavoitteista yhdistyksen toiminnasta, samankaltaisuuden tihentymistä.⁹¹⁰ Kumpikaan reagointi ei ole toistaan parempi tai huonompi, vaan kyse on yhdistyksen sisäisten resurssien tunnistamisesta tietyssä ajassa ja kontekstissa, minkä mukaan yhdistystoimijat toimivat myös kuntaliitoksen liikkeelle panemissa muutoksissa.

8.5. Yhdistystoiminnan mahdollistajat

Kylä- ja kotiseutuyhdistykset ovat toimintakentillään välittäjiä, jotka luovat ihmisille mahdollisuuksia kokea yhteisyyttä ja identifioitumista kuntaan ja yhteisöihin. Yhteiseen, omaksi koettuun yhteisöön kuulumisen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki sen jäsenet tuntisivat toisensa tai edes tietäisivät toistensa olemassaolosta, kuten Benedict Anderson tutkimuksessaan osoittaa.⁹¹¹ Kuntaliitoksia seuranneita reagointeja voi ymmärtää, kun tarkastelee yhdistystoimijoiden antamia merkityksiä yhdistysten toiminnalle, asuinympäristön elinvoiman, viihtyvyyden, yhteisöllisyyden, kotiseudun historian ja ominaispiirteiden ylläpidon kautta. Yhdistystoimijoiden sisäistämät hallinta-

908 Suomen Kotiseutuliitto, toiminnan päälinjaukset <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalinjat/> (luettu 2.8.2023).

909 TYKL/aud/772; TYKL/aud/790.

910 Siivonen 2008, 60–61.

911 Anderson 1991; Anderson 2007.

rationaliteetit ja -tekniikat sitovat yhdessä paikallisuuteen kiinnittyvien identiteettien kanssa ihmisiä yhdistysten toimintaan. Niiden kautta muodostuu se voima, jolla paikallisyhteisöissä toimivat ihmiset sitoutuvat toimimaan omiksi kokemiaan alueita puolustaen, säilyttäen ja ylläpitäen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita pysähtymistä, vaan prosessia, joka on Lefebvren sosiaalisen tilan triadin mukaisesti jatkuvassa suurien ja pienien muutosten janassa.⁹¹²

Elettyyn tilaan haastateltaviani sitovina tekijöinä ja paikan tunnun muodostajina toimivat havaitun tilan konkreettiset ilmenemisen muodot. Luonnonympäristön erityislaatuisuuden ohessa kunnissa vallitsevina harjoitetut elinkeinot, rakennukset ja palvelut nousivat useimmiten esille. Yhdistystoiminnassa paikan tuntua muodostavat paikkoihin sitoutuneet toimintamuodot. Ne voivat olla voimakkaasti yhden paikan ja toiminnan ympärille keskittyneitä, kuten Pyheen kyläyhdistyksen kylätoritoiminnassa tai usean paikan ja toiminnon välille hajaantuneita kuten Rautajärven kyläyhdistyksen tai Kukkia-Seuran toiminnassa. Viimeksi mainitussa paikan tunnun elementtejä ylläpidettiin historiasta ja paikkakunnalla vallinneista tavoista löytyvien aineksien varassa.

Kuntaliitosten yhteydessä ilmaistut pelot paikallisidentiteetin menettämisestä nousivat esille myös tässä tutkimuksessa. Ensisijaiseksi paikalliseen identifioitumisen kohteeksi haastateltavat ilmaisivat vanhan kotikuntansa. Tutkimushaastattelujen kontekstissa ilmaistujen identiteettien sijoittaminen vanhaan kotikuntaan voidaan kriittisesti tulkita tulleen ohjatuksi tutkimuksen viitekehysten ja kysymyksenasettelun kontekstissa, jossa tutkittavat ovat saattaneet haluta antaa yhdistystoimijan roolissaan ”oikeaksi” tulkitsemansa vastauksen. Kuntaliitos on tapahtumana muutos, joka nostaa kunnan arjen taustalta keskustelujen ja huomion kohteeksi. (Koti)kuntalaisuuteen liittyvän omistamisen tunne on oman identiteetin ilmaisuihin vastaus ja vastareaktio koetulle kuntaliitokselle.⁹¹³

Haastateltavani ilmaisemat henkilökohtaiset identiteetit sisälsivät tilannekohtaisen liikkeen mahdollisuuden. Asuinpaikan muutosten ja monipaikkaiseksi muodostuneen arjen kontekstissa paikkaan sitoutuvan identiteetin muutos ei ollut ajatuksena vieras, eikä sitä välttämättä torjuttu niidenkään haastateltavien taholta, joiden asuinpaikka oli sijainnut koko elämän samassa

912 Lefebvre 1991.

913 Katiskoski 2014; Mäkinen & Wilmi 2016, 207–208; myös Riukulehto & Suutari 2016, 264.

kunnassa. Totuttuna asiana identifioituminen vanhaan kuntaan tuntui kuitenkin luontevammalta.⁹¹⁴ Haastateltavien ilmaukset koetuista paikallisidentiteeteistä osoittavat yksilöitä paikkaan sitovien identiteettien tilannekohtaisuuden mutta myös muutoksen mahdollisuuden. Kuntaliitos näyttäisikin olevan ulkoapäin tuleva muutos, joka aktivoi puolustamaan tilannekohtaisesti tärkeäksi koettua paikallisidentiteettiä.

Samaan aikaan omien elämänvalintojen ja arjen reunaehtojen piirissä omalle paikkaidentiteetille halutaan antaa mahdollisuuksia muuttua ja liikua myös toisiin paikkoihin ja paikkojen välillä. Tulevaisuudessa koettujen paikallisidentiteettien osatekijät tulevat olemaan uudenlaiset.⁹¹⁵ Arjen kokemusympäristöt ovat kuntaliitosten jälkeen asettuneet uuteen järjestykseen, jotka ajan kuluessa siirtyvät taustalle totutuksi todellisuudeksi uusien suurempien ja pienempien paikallisuuteen vaikuttavien muutosvirtojen kulkuun. Tässä kehityskulussa uusien sukupolvien paikallisidentiteetit kiinnittyvät uusiin kuntiin ja paikallisuutta muodostaviin tekijöihin.

Ollakseen toimivia yhdistyksiä on toimijoiden löydettävä niiden piiristä kulttuurisia ja identiteettiä muodostavia yhteisiä motivaation ja moraalilähteitä, jotka innostavat ja sitovat toimijoita yhdistyksiin ja niiden toimintaan. Yhdistystoimintaa liikkeelle sysäävinä toimijoina ovat usein vaikuttaneet ohjaavassa asemassa olevat toimijat kuten LEADER-ryhmät, kyläasiamiehet tai yliopistoissa toteutetut tutkimushankkeet. Toiminnan käynnistymisessä on keskeisessä asemassa myös vallitsevien hallintarationaliteettien ja -teknikoiden omaksuminen. Ihmiset ovat yhtä aikaa sekä yhdistysten toiminnan mahdollistajia, mutta myös uhka toiminnan loppumiselle. Yhdistystoimintaa yleisesti koskeva haaste on saada mukaan uusia toimijoita. Toisaalta kerran mukaan lähdettyään toimijoille muodostuu moraalinen kynnyks jättäytyä pois merkittäväksi ja tärkeäksi kokemastaan toiminnasta.

Kuntaliitos itsessään saattoi toimia uusien yhdistysten alkumetreillä toimintaan motivoivana tekijänä muutoksen nostaman omaa paikallisuutta puolustavan reagoinnin myötä, mutta jatkossa yhdistysten on pystyttävä määrittelemään toiminnan kohteet ja muodot ja saada niiden kautta onnistumisia, jotta toiminta voi muodostua pitkäkestoiseksi ja kehittyväksi toiminnaksi. Toiminnan myötä yhdistys tekee itsensä näkyväksi ja rakentaa samalla

914 TYKL/aud/782.

915 Hall 2003, 99–100.

ympäristöään ja mahdollisuuksia yhteisöllisyyden ja paikalliseen sitoutuvien identiteettien kokemuksille.

Kuntaliitokset olivat yhteiskunnan makrotasolla päätetty uudistus, joka johti väli- ja mikrotason kulttuurisiin prosesseihin, joiden myötä tässä tutkimuksessa tarkasteltujen kylä- ja kotiseutuyhdistysten toiminta muuttui ja muotoutui uudenlaiseksi. Yhdistyksiä ja toimintaa ei kuitenkaan olisi ilman mikrotason toimijoita, ihmisiä, jotka mahdollistavat panoksellaan yhdistysten toiminnan. Kuntaliitoksiin liittyvät reagoinnit ja yhdistysten toiminta olivat seurausta yhdistystoimijoiden muodostamasta yhteisymmärryksestä siitä, miten muutokseen haluttiin ja oli tarpeen paikallisyhteisöissä vastata.

8.6. Kuntaliitos siirtyy taustalle

Totesin työni alussa olleeni kylä- ja kotiseutuyhdistyksiin ja kuntaliitoksiin liittyvän tutkimusaiheeni parissa runsaudenpulan edessä. Tämä runsaus on seurannut mukanani koko tutkimuksen teon ajan. Se on liittynyt tutkimukseeni kohteiksi valitsemiä kuntaliitoskuntien ja pitäjien moninaisiin ominaispiirteisiin, mutta erityisesti siihen toiminnan ja toimintamuotojen runsauteen, jota kylä- ja kotiseutuyhdistyksissä totutetaan. Tutkimustani olisi sen kulussa voinut suunnata moniin yhdistystoiminnassa keskeisinä vaikuttavien ominaispiirteiden syvällisempään tarkasteluun tai rajata voimakkaammin vain yhden yhdistyksen toimintaan tai toimijoiden kokemuksiin ja motiiveihin yhdistystoiminnassa. Myös teoreettisten näkökulmien erilaisissa valinnoissa olisi ollut mahdollista nostaa esille toisenlaisia painotuksia, kuten yhdistysten toiminnassa vaikuttavia valtasuhteita tai yhteistyön verkostojen rakenteita ja liikkeitä. Kaikki nämä näkökulmat olisivat muodostaneet omanlaisensa kuvan kylä- ja kotiseutuyhdistysten todellisuudesta, joka muun yhdistystoiminnan tutkimuksen ohella on jäänyt kansatieteellisen ja etnologisen tutkimuksen kentällä vähäisemmän mielenkiinnolle.

Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin halunnut pitää mukana yhdistystoiminnassa olennaisena pitämäni monipuolisuuden. Se antaa mielestäni kokonaisemman kuvan siitä, miten PARAS-hankkeen myötä aloitettu kuntarakenteen uudistus vaikutti paikallistasolla yhteisöjen toimintaympäristöön ja toimintaan ja minkälaisia kulttuurisia prosesseja kuntaliitokset paikallistasolla aiheuttivat. Valitsemani Lefebvren sosiaalisen tilan muodostumisen teoria antoi mahdollisuuden ymmärtää myös sitä, mistä yhteisöjen ja asukkaiden

ilmaukset ”jonkin poissaolosta” ja pelot paikallisidentiteetin ja kotiseudun menettämistä kumpusivat.

Yhteiskunnan makrotasolla tehdyllä päätöksellä oli konkreettisia vaikutuksia paikallistason yhteisöjen toimintaan ja arkeen. Kuntaliitos asettui tutkimuksessani yhteisöjen arjessa asemaan, joka osoitti, että mitä lähemmäs jokin muutos tulee asukkaiden arkea, sitä voimallisemmin ja konkreettisempia reagoiteja ja toimintaa ne aiheuttavat. Kunnantalon toimintojen lakkaamiset vanhoissa kuntakeskuksissa olivat konkreettisia seurauksia, kunnan deinstitutionalistamisia,⁹¹⁶ jotka näkyivät kuntalaisten arjessa heti liitoksen toteuduttua. Kunnantalon palvelujen siirtyminen uuteen kuntakeskukseen ja vain pienten palvelupisteiden jääminen pitäjien keskuksiin koettiin yleisesti kielteisenä seurauksena kuntaliitoksesta. Kunnantalolta haetut palvelut ovat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, joita asukkaat eivät käytä arjessaan päivittäin, eikä niiden säilyttämisen puolesta lähdetty kuntaliitoksissa toimimaan.

Kyläkoulut puolestaan ovat tällaisia arjessa lapsiperheitä lähelle tulevia palveluita, joiden lakkautusuhan yhteydessä nousee myös paikallisyhteisöjen aktiivisuus koulun puolesta toimimiseen. Osaltaan se kertoo kyläkoulun merkityksestä kylän elinvoiman ylläpitäjänä, mutta asettaa myös kunnat ja tapahtuneet liitokset ihmisten arjen mittakaavaan. Koulu on lapsiperheiden elämässä päivittäin käytetty kunnallinen palvelu ja sen sijainti vaikuttaa konkreettisesti perheiden ja etenkin lasten elämään. Kunnan roolina on sitä vastoin jäädä asukkaiden arjessa usein taustalle ja sen tarjoamia muita kuin peruskoulu- ja päivähoitopalveluita käytetään harvemmin tai niiden olemassaoloa ja toimivuutta ei huomata varsinkaan silloin, kun asiat sujuvat kuntalaisten näkökulmasta taustalla hyvin.⁹¹⁷

Haastattelujen ja tutkimukseni valmistumisen välillä on kulunut aikaa. Kunnat ja yhdistysten toimintaympäristöt ovat jatkaneet muuttumistaan ja muokkautumistaan, mutta ovat pitäneet mukanaan piirteitä ja toimintamuotoja myös menneestä.⁹¹⁸ Kuntaliitoksia on toteutettu Suomessa 2010-luvulla tasaisesti hiipuvaan tahtiin, johon osaltaan on vaikuttanut se, että valtiovaltan taholta alettiin valmistella sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuun muutosta. Uudistuksen myötä kuntien vastuulta siirrettiin vuoden 2023

916 Zimmerbauer 2006.

917 Paasi 1998.

918 Esimerkiksi vuonna 2023 Mietoisten Pyheen kyläyhdistyksen ylläpitämä kylätori toimii edelleen aktiivisena, mutta Rautajärvellä on jouduttu totuttelemaan kaksi vuotta siihen, että kylällä ei ole enää omaa koulua.

alussa julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen järjestämistä vastuu 21 hyvinvointialueelle ja Helsingin kaupungille.⁹¹⁹ Muutoksen myötä keskeinen osa kuntien aiempaa tehtäväkenttää poistui niiden vastuulta ja muutti siten kunnille jääneiden tehtävien kenttää.⁹²⁰ Uusi hallinnollinen uudistus herätti paikallistasolla jälleen huolta sosiaali- ja terveyspalveluiden saavutettavuudesta, mutta se ei horjuttanut kuntien olemassaolon perusteita, kuten kunta- ja palvelurakennemuutos (PARAS-hanke) teki.

Tutkimuskohteeni ajallisen kontekstin sijoittuminen PARAS-hankkeen aikaan nostaa esille erityisesti sen, minkälaisia kulttuurisia prosesseja paikallistasolla yhteisöjen keskuudessa koettiin heti kuntaliitosten toteutumisen jälkeen. Tutkimuksen tavoite ja merkitys onkin juuri tuon ajanjakson kuvauksessa.

919 Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja vastuut, <https://stm.fi/sotepalvelut/jarjestelma-vastuut> (luettu 22.9.2023).

920 Ks. Mitä kunta tekee sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen? <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2017/mita-kunta-tekee-sote-ja-maakuntauudistuksen-jalkeen> (luettu 2.8.2023).

LÄHTEET

Arkistoitu tutkimusaineisto

Haastatteluin kerätty tutkimusaineisto on tallennettu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon.

Kansatieteen TYKL-kokoelma, aineistosignumit:

TYKL/aud/765–TYKL/aud/798

TYKL/aud/801–TYKL/aud/811

Tekijän hallussa oleva tutkimusaineisto

Suomela, Niina 1998. Proseminaariryön kyselyt kyläyhdistystoimijoille, 1–28.

Internet-lähteet

Danmarks Statistik, Amter og kommuner, v3:2006, <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/amt-kom> (22.4.2023).

Helvetin Tunarit, Luopioinen, <http://www.helevetintunarit.com/> (20.3.2023).

Hämeenlinna, vaikuttajaraadit, <http://www.hameenlinna.fi/Paatoksenteko-ja-talous/> (18.5.2014).

Keski-Suomen Kylät.fi, <https://www.keskisuomenkylat.fi/kylien-kehittaminen/kylasuunnitelma/> (20.11.2022).

Kisko-Seura, historiikki, <https://www.kiskoseura.fi/historiikki/> (27.8.2023).

Kuntajakolaki (1196/1997) § 28, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1997/19971196> (9.1.2022).

Kuntajakolaki (1698/2009) §4, § 8, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091698> (9.1.2022).

Kotikuntalaki 1994, 11.3.1994/201, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201> (20.1.2023).

Kuntalaki 365/1995, §5, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950365> (9.1.2022).

Kuntalaki 410/2015, §4, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410> (9.1.2022).

Kuntaliitto, aiemmat kuntaliitokset, <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/aiemmatkuntaliitokset/Sivut/default.aspx> (13.2.2015).

Kuntaliitto, ajankohtaista, *Mitä kunta tekee sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen?* <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2017/mita-kunta-tekee-sote-ja-maakuntauudistuksen-jalkeen> (2.8.2023).

Kuntaliitto, kuntajaot ja asukasluvut kunnittain 2000–2020, <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (16.4.2023).

Kuntaliitto.fi, kuntaliitokset ja kuntajakoselvitykset, https://www.kuntaliitto.fi/laki/kuntien-ja-kuntayhtymien-yhteistoiminta/kuntaliitokset_sivulta-linkin-takaa-avautuva-Excel-tilukko (22.4.2023).

- Kuntaliitto, kuntien ja kaupunkien lukumäärä 1917–2020, <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (16.4.2023).
- Kuntaliitto, yhdistymisavustukset, <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/valtionosuudet/valtionosuuslaskelmat/kuntien-yhdistymisavustukset-2008-2013/Sivut/default.aspx> (13.2.2015).
- Leader Ravakka, <https://ravakka.fi/> (25.4.2023).
- LeaderSuomi.fi, <https://www.leadersuomi.fi/fi/> (16.1.2022).
- Maanmittauslaitos 2023, tilaston pohjakartta. Ladattavissa https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2023/01/tilaston_pohjakartta_ilman_nimistoa_a4.pdf (23.9.2023).
- Mietoinen, <https://mietoinen.fi/> (6.1.2021).
- Mietoinen – Facebook, <https://www.facebook.com/Mietoinen/> (6.1.2021).
- Mietoisten kyläportaali, <https://www.sitra.fi/hankkeet/mietoisten-kylaportaali/> (18.4.2023).
- Mietoisten kyläportaali – Blogi, <http://mietoinen.blogspot.com/> (18.4.2023).
- Muodonmuutoksia ry, <https://muodonmuutoksia.wordpress.com/> (18.4.2023).
- Mynämäen seudun kotiseutuyhdistys, <http://www.wirmo-seura.fi/> (13.2.2020).
- Patentti ja rekisterihallitus, yhdistyshaku, <https://yhdistysrekisteri.prh.fi/> (27.2.2020).
- Perustilastot, Suomen yleisten kirjastojen tilastot, <https://tilastot.kirjastot.fi/> (3.10.2022).
- Pälkäneen kunta, <https://www.palkane.fi/kunta-ja-hallinto/tietoa-palkaneesta/palkaneen-historia> (22.1.2023).
- Rautajärven kyläyhdistys ry. 2020, <http://www.rautajarvi.fi/page9.php> (18.4.2023).
- Rautajärvi, <https://rautajarvi.fi/> (19.4.2023).
- Rimpelä, Markku 2015, *Hyvinvointi- ja elämäntarimalli käyttöön palvelujen järjestämisessä. Case Hämeenlinna: Lasten ja nuorten palvelujen yhteensovittaminen*. Power Point -esitys 7.9.2015. Tilajohtaja Markku Rimpelä, Hämeenlinnan kaupunki. <https://docplayer.fi/46388734-Hyvinvointi-ja-elamankaarimalli-kayttoon-palvelujen-jarjestamisessa-case-hameenlinna-lasten-ja-nuorten-palvelujen-yhteensovittaminen.html> (4.2.2023).
- Salo, lähidemokratia, <http://www.salo.fi/linkit/osallistuminenjaasiointi/lahidemokratia/> (16.5.2014).
- Salon aluetoimikuntien toimintakertomus 2009–2010, <https://docplayer.fi/42665417-Salon-aluetoimikunnat-toimintakertomus-vuosilta.html> (27.3.2020).
- Skanska 2009, Lehdistötiedotteet, *Turun ja Helsingin välisen E-18 moottoritien Lahnajärvi–Lohja osuus avataan 28.1.* <https://www.skanska.fi/tietoa-skanskasta/media/uutiset/44051/Turun-ja-Helsingin-valisen-E18moottoritien-LahnajarviLohjaosuus-avataan-28.1> (20.3.2020).
- Sosiaali- ja terveysministeriö, *Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja vastuut*, <https://stm.fi/sotepalvelut/jarjestelma-vastuut> (22.9.2023).
- Statistikmyndigheten SCB, Om statistiken bakom Kommuner i siffror, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/om-kommuner-i-siffror/> (8.8.2023).
- Store Norske Leksikon, kommuneinndelingen i Norge, https://snl.no/kommuneinndelingen_i_Norge (22.4.2023).

- STT Tiedotteet/Kuntaliitto, <https://www.sttinfo.fi/tiedote/kuntaliitto-tiedottaa-kauneimmat-kunnantalot-on-valittu?publisherId=2133&releaseId=38180> (2.5.2020).
- Suomen Kotiseutuliitto, kuntavaakunat ja kotiseutuviirit, <https://kotiseutuliitto.fi/tietopankki/kuntavaakunat-ja-kotiseutuviirit/lakkautetun-kunnan-vaakunan-kaytto/> (5.11.2022).
- Suomen Kotiseutuliitto, tietopankki, <https://kotiseutuliitto.fi/tietopankki/yhdistystoiminta/yhdistyksen-perustaminen-tai-saantojen-uusiminen/> (20.1.2023).
- Suomen Kotiseutuliitto, toiminnan päälinjat, <https://kotiseutuliitto.fi/jarjesto/strategia-ja-saannot/toiminnan-paalinjat/> (20.1.2023).
- Suomen lähikoulu ry (Kyläkoulut Suomessa) -ryhmä, <https://www.facebook.com/groups/1486100175024753/?ref=share> (14.8.2023).
- Suomen Kylät ry. 2022, *Kyläkoulujen pelastuspaketti*. Hyväksytty Suomen Kylät ry:n hallituksessa 27.10.2022, https://suomenkylat.fi/content/uploads/2023/01/kylakoulujenpelastussuunnitelma_.pdf (13.8.2023).
- Suomen Kylätoiminta ry, <http://www.kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta.html> (22.9.2015).
- Suomen Kylätoiminta ry, kylätoiminta Suomessa, <http://www.kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta/Kylaetoiminta-Suomessa.html> (25.5.2015).
- Tietosuoja-asetus (2016/679), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>. (18.4.2023).
- Tietosuoja KAM-sektorilla 15.5.2019, *Suosittelut toimintatavat henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelyyn kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa*, https://musiikkiarkisto.fi/kam/wp-content/uploads/2019/05/Tietosuoja-KAM-sektorilla-v1_0.pdf. (17.4.2023).
- Tietosuojalaki (5.12.2018/1050), <https://www.finlex.fi/laki/ajantasa/2018/20181050>. (18.4.2023).
- Tilastokeskus, kunnat lakkautusjärjestyksessä 2015 (pdf), http://stat.fi/meta/luokitukset/_linkki/lakkautetut_aikaj_15.pdf (27.3.2020).
- Varsinais-Suomen Kylät ry, <http://www.vskylat.fi/yhdistys/> (18.4.2023).
- Wirmo Wiki, Karjala, <https://www.wirmo-seura.fi/wiki/index.php?title=Karjala> (4.2.2023).
- Yrittäjät/Tiedotteet 2005, <https://www.yrittajat.fi/tiedotteet/514243-luopioisista-suomen-luovin-kunta-2005> (4.12.2022).

Sanomalehdet

- Helsingin Sanomat 6.1.2006, Vieraskynä. Iltanen, Jussi & Paikkala, Sirkka, *Kuntaliitoksissa uhkaa kadota runsaasti paikannimiä*.
- Helsingin Sanomat 2.9.2009, Mielipide. *Uudet kaupunkimme eivät ole kaupunkeja*.
- Rannikkoseutu 24.6.2014. *Kylttimuutos ei onnistu. ELY-keskus tyrmää kuntakylttien palauttamisen*.
- Vakka-Suomen Sanomat 4.1.1977. *Karjala juhli viimeistä itsenäisyyden päiväänsä*.
- Vakka-Suomen Sanomat 30.12.1976. *Huomenna on Karjalan viimeinen päivä*.
- YLE Uutiset, Pohjanmaa 2012 [2010]. Katajamäki, Hannu, *Seinäjoesta ja Kokkolasta maaseutukaupungit*. <https://yle.fi/a/3-5663170> (4.2.2023).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Esko 1944. *Länsi-Suomen yhteismyllyt. Yhteiskuntahistoriallinen tutkimus*. Kansatieteellinen Arkisto 6. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Aaltonen, Esko 1948. *Kotiseututyön opas*. Suomen Nuorison Liiton Kirjasto N:O 40. Helsinki: Suomen Nuorison Liitto.
- Aaltonen, Esko 1951. Kotiseututunne. Teoksessa Pekka Laaksonen & Lassi Saressalo (toim.) *Kotiseutuni mun*, 2009, [Kotiseutu 1951, 217–219]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12–13.
- Aaltonen, Esko 1963. *Kotiseututyön opas*. Kolmas, uudistettu painos. Porvoo – Helsinki.
- Aarrevaara, Eeva & Rönkkö, Emilia 2015. Maaseututaajamien rakennettu ympäristö aluehistorian ja kulttuuriperinnön näkökulmista. *Maaseudun Uusia Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3/2015, 5–19.
- Aho, Seppo & Ilola, Heli 2006. *Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Aho, Seppo & Ilola, Heli 2008. *Kahden kunnan asukkaat – lisää osallisuutta?* Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.) 1987. *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Anderson, Benedict 1991. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London – New York: Verso.
- Anderson, Benedict 2007. *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suomentanut Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Antila, Anni, Asikainen, Jarmo & Koski, Arto 2018. *Kuntaliitokset välietapilla. Kuntajakoselvitykset ja kuntaliitokset vuosina 2005–2017 sekä näkymät vuoteen 2040 saakka*. Arttu2-tutkimusohjelman julkaisusarja, nro 6/2018. Suomen Kuntaliitto. Ladattavissa: http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3490 (3.1.2020).
- Antinroiko, Ari-Veikko 1991. *Kunnan oleminen ja olemus*. Tampereen yliopisto, kunnallistieteiden laitos, julkaisusarja 2/1991. Tampere.
- Anttiroiko, Ari-Veikko 1992. *Kunnallistieteellinen tutkimus i osa. Kunnallistieteen erityispiirteet*. Raporttisarja 20. Tampereen yliopisto, kunnallistieteiden laitos, Tampere.
- Anttila, Veikko 1960. *Kotiseututyö tänään. Mitä–Missä–Milloin. Kansalaisen vuosikirja*. Helsinki: Otava.
- Anttila, Veikko 1964. *Suomen kotiseuduntutkimus 1894–1920 ja kansanperinteen joukkokeeruun historia*. Kansatieteellinen Arkisto 17. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Anttila, Veikko 1967. *Järvenlaskuyhtiöt Suomessa. Kansatieteellinen tutkimus*. Kansatieteellinen Arkisto 19. Forssa.
- Anttila, Veikko 1968a. Kansanomaiset yhteiskuntamuodot etnologisen tutkimuksen kohteina. *Kotiseutu* 2–3. Kotiseutulitto, 63–70.
- Anttila, Veikko 1968b. Kotiseututyö paikallisyhdistyksissä. Teoksessa Markku Tanner & Hannes Kemppainen (toim.) *Kehittyvä kotiseututyö. Kunnallistietoa*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto, Kotiseutulitto, Suomalaisuuden liitto, Suomen Luonnonsuojeluyhdistys, 39–42.

- Anttila, Veikko 1997. Kansatiede – kansallisesta tieteestä kulttuurin yleisselittäjäksi. Teoksessa Korhonen Teppo & Leimu Pekka (toim.) *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto täydennyskoulutuskeskus, 11–20.
- Anttonen, Marjut 1999. *Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Anttonen, Mika 2002. ”Matkailun tilat”: Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teorian näkökulmia maantieteelliseen matkailututkimukseen. *Terra* 114:3, 171–176.
- Appadurai, Arjun 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimension of Globalization*. Public Worlds, Volume 1. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Aro, Laura 1996. *Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folkloreina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 650. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aro, Laura 1999. Identiteetti ja perinne. Teoksessa Bo Lönnqvist et al. (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 177–187.
- Asp, Erkki & Helander, Voitto 1968. *Turun ja Porin läänin maalauskuntien kannanotot kuntauudistussuunnitelmiin*. Turun yliopiston valtio-opin laitos. Tutkimuksia n:o 6, sarja C. Turku.
- Asunmaa, Martti 1994. *Kotiseutu tutuksi. Paikalliskulttuurin tutkiminen koulussa*. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.
- Autti, Outi & Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa 2009. Kyläkouluverkko tuhoutumassa – koulujen lakkauttaminen jatkuu kiivaana. *Kasvatus & Aika* 3 (4) 2009, 49–63.
- Autti, Outi & Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa 2014. School Closures in Rural Finnish Communities. *Journal of Research in Rural Education*, 29 (1), 1–17.
- Bal, Mieke 2002. From Cultural Studies to Cultural Analysis. A Controlled Reflection on the Formation of the Method. Teoksessa Paul Bowman (toim.) *Interrogating Cultural Studies*. London: Pluto Press.
- Barth, Fredrik 1969. Pathan Identity and its Maintenance. Teoksessa Fredrik Barth (toim.) *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo–Bergen–Tromsø: Univeristetsforlaget.
- Barth, Fredrik 1994. *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Blehr, Barbro 2000. Lokal gemenskap – En specificerande begreppströmning. Teoksessa Martin Ginström (toim.) *Laboratorium för folk och kultur 2/2000*. Helsingfors: Förening Brage, 3–9.
- Blom-Hansen, Jens 2012. Local Government in Denmark and the 2007 municipal reform. Teoksessa Antti Moisio (toim.), *Rethinking local government: Essays on municipal reform*. VATT Publications 61. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 43–82.
- Boldt, Robert 1900. *Hemortslära* (Föredrag i Björneborgs Pedagogiska förening.) Tidskrift utgifven af pedagogiska föreningen i Finland 37.
- Connerton, Paul 1991. *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eenilä, Jukka 1974. *Port Arthur. Turkulainen työväenkaupunginosa 1900–1920*. Turun kaupungin historiallinen museo. Vuosijulkaisu 34–35. (1970–1971). Turku.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2000. *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Malmö: CWK Gleerups Utbildningcentrum AB.

- Enges, Pasi, Heimo, Anne, Mahlamäki, Tiina & Virtanen, Timo J. 2015. Tila paikka ja ympäristö. Teoksessa Jaana Kouri (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Scripta Aboensia 3. Turku: Turun yliopisto, 133–150.
- Eriksen, Thomas Hylland 1993a. *Typisk norsk. Essays om kulturen i Norge*. Huitfeldt Forlag A.S.
- Eriksen, Thomas Hylland 1993b. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Eriksen, Thomas Hylland 1996. *Kampen om fortiden. Et essay om myter, identitet og politikk*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Erkkilä, Maija 2008. *Kylätoimintaa ja talkoohenkeä. Etnologinen tutkimus kylätoiminnan merkityksestä elinvoimaisuuden säilyttämisessä kahdessa Porin alueen maaseutukylässä*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Kansatiede, Turun yliopisto.
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* 10(2). Ladattavissa: <https://journal.fi/elore/article/view/78407/42488> (8.1.2020).
- Fingerroos, Outi 2006. Karjala – Muistin ja utopian paikka. *Alue ja Ympäristö*, 35(2), 3–14. Luettavissa: <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64290> (2.2.2023).
- Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry, 79–108.
- Fingerroos, Outi & Kokko, Marja 2022. Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander & Tiina-Riitta Lappi (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Tietolipas 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 64–89.
- Focault, Michel 1991. Governmentality. Teoksessa Graham Burchell, Colin Gordon & Peter Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality with two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. Chicago: The University of Chicago Press, 87–104.
- Focault, Michel 2010. *Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. Suomentanut Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Forss, Anne-Mari 2007. *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun paikan fenomenologiaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Frykman, Jonas 1979. Rituals as Communication. *Ethnologia Scandinavica. A journal for Nordic Ethnology* 1979.
- Frykman, Jonas, Mia-Marie, Hammarlin, Kjell, Hansen, Bo, Rohstein, Helena, Olofsdotter Stensöta & Isabell, Schierenbeck 2009. Sense of Community. Trust, Hope and Worries in the Welfarestate. *Ethnologia Europaea*, 39 (1) 2009, 7–46.
- Goodenough, Ward H. 1994. Toward a Working Theory of Culture. Teoksessa Robert Borofsky (toim.) *Assessing Cultural Anthropology*. New York: McGraw-Hill.
- Haantie, Terttu 2013. *Kun ukset kiinni pantihin. Tutkimus 33 lakkautetusta koulusta Pohjois- ja Tunturi-Lapin alueella vuosina 1983–2005*. Acta Universitatis Lapponiensis 230. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Haarni, Tuukka 1997. Joustavia tiloja. Vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 87–104.
- Hagelstam, Sonja 2014. *Röster från kriget. En etnologiskt studie av brevdialoger mellan frontsoldater och deras familjer 1914–1944*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

- Hall, Stuart 1990. Cultural Identity and Diaspora. Teoksessa Jonathan Rutherford (toim.) *Identity. Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart.
- Hall, Stuart 1992. The Question of Cultural Identity. Teoksessa Stuart Hall, David Held & Tony McGrew (toim.) *Modernity and its futures*. Cambridge: Polity Press.
- Hall, Stuart 2002. *Identiteetti*. Mikko Lehtonen & Juha Herkman (suom. ja toim.). Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart 2003. Kulttuuri paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hakala, Ulla & Sjöblom, Paula 2016. Kunnan nimellä on väliä. *Kielikello* 2/2016. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/kunnan-nimella-on-valia> (4.12.2022).
- Hakamies, Inkeri 2016. Tutkimuksen monet dialogit. Teoksessa Jukka Jouhki & Tytti Steel (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 200–234.
- Hannus, Aarno 1977. *Mitä on tehtävä kuntauudistukselle?* Suomen kunnat 1977, 1260–1271.
- Haukkala, Teresa (toim.) 2011. *Monipaikkaisuus - ilmiö ja tulevaisuus*. Sitran selvityksiä 54. Helsinki: Sitra.
- Hautamäki, Lauri 1989. *Elävä kylä, elävä kotiseutu, elävä Suomi. Kylätoiminnan tausta, syntyy ja laajeneminen kansanliikkeeksi*. Julkaisusarja A2/89. Helsinki: Kyläasiain neuvottelukunta.
- Haveri, Arto, Laamanen, Elina & Majoinen, Kaija 2003. *Kuntarakenne muutoksessa? Tutkimus kuntajaon muutostarpeista tulevaisuudessa*. Acta, nro 155. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Heaney, Seamus 1996. Paikan tuntu. *Parnasso* 3. kirja 1996, 246–257.
- Heikkilä, Katariina 2003. Maaseutu kansatieteellisenä tutkimuskohteena. Teoksessa Helena Ruotsala (toim.) *Meiltä ja maailmalta*. Scripta Aboensia 2, Ethnologica. Turku: Turun yliopisto, Kansatiede, 91–105.
- Hellspong, Mats 1991. *Korset, fanan och fotbollen. Folkrorelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv*. Helsingborg.
- Hentilä, Marjaliisa 1999. *Keikkavaaka ja kousikka. Kaupan työ ja tekijät 1800-luvulta itsepalveluajakaan*. Helsinki: Liikealan ammattiliitto ry, Edita.
- Herlin, Ilkka 1993. *Kivijalasta harjahirteen. Kustaa Vilkunan yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta*. Keuruu.
- Hetherington, Kevin 1997. *The Badlands of Modernity. Heterotopia and Social Ordering*. London & New York: Routledge.
- Hieta, Hanneleena 2010. *Mukautuva museo. Kolmen eurooppalaisen kansanelämämuseon muutostarina 1970-luvulta 2000-luvun alkuun*. Turku: Turun yliopisto.
- Hirvi, Laura 2012. Multi-sited Fieldwork amongst Sikhs in Finland and California. Reaching the Offline via the Online. Teoksessa Hirvi, Laura & Snellman, Hanna 2012 (toim.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society, 23–44.

- Hirvi, Laura & Snellman, Hanna 2012 (ed.). *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society, 7–20.
- Hukka, Eija 1994. Kotiseudun tutkiminen. Teoksessa Tiina Karhuvirta (toim.), *Kotiseutuni oi. Kotiseututyö ja paikallisperinne koulussa*. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, Koulun Kerhokeskus, Opetushallitus.
- Huurre, Matti 1990. *9000 vuotta Suomen esihistoriaa*. Helsinki: Otava.
- Hyyryläinen, Torsti 1994. *Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta*. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Hyyryläinen, Torsti 2000. Kylätoiminnan perinne sosiaalisena pääomana. Teoksessa Torsti Hyyryläinen & Pertti Rannikko (toim.) *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Tampere: Vastapaino, 109–119.
- Hyyryläinen, Torsti, Katajamäki, Hannu, Piispanen, Sirkku, Pylkkänen, Päivi & Rouhiainen, Vesa 2011. *Kylätoiminnan tila 2010*. Julkaisuja 22. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Hyyryläinen, Torsti, Katajamäki, Hannu, Piispanen, Sirkku, Rouhiainen, Vesa 2011. Neoenogeenisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätoiminnassa. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2/2011. Tampere: Tammerprint, 20–38.
- Hämeenaho, Pilvi 2014a. *Hyvinvoinnin verkostot maalla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksia 129. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hämeenaho, Pilvi 2014b. Maaseudun palvelut ja hyvä arki: Lectio praecursoria Jyväskylän yliopistolla 6.6.2014. *Elore*, 21(2). Ladattavissa <https://doi.org/10.30666/elore.79162> (1.4.2023).
- Häyrynen, Maunu 2006. Rajoja tilassa ja ajassa. *Alue ja ympäristö* 2/06, 1–2.
- Ilmonen, Kaj 1991. Ritualismi ja suomalainen työväenliike. – Myytit ja symbolit. Kirjoituksia suomalaisista kulttuuritulkinnosta. Teoksessa Ulla-Maija Peltonen & Kirsti Stenvall (toim.) *Väki voimakas* 5. Vantaa.
- Jansson, Sören 1981. *Förening och gemenskap. En etnologiskt studie av föreningslivet i en svensk småstad: Enköping 1880–1970*. Malmö: Akademilitteratur.
- Jouhki, Jukka & Steel, Tytti 2016. Analyysin ja tulkinnan ulottuvuuksia etnologiassa. Teoksessa Jukka Jouhki & Tytti Steel (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 13–42.
- Jurvansuu, Sari 2002. *Paikallisyhdistysten menestystekijät. Tutkimus kansalaistoiminnan hyvistä käytännöistä*. Kansalaistoiminta ja nuorisotyö 1/2002. Sarja A. Tutkimuksia 2. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Jutikkala, Eino 1984. Urbanisoituminen. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika*. Helsinki: Suomen kaupunkiliitto.
- Juvelius, Einar W. 1914. Suomen kotiseutututkimuksen vaiheet. Kotiseutututkimuksen tehtävät. Teoksessa *Kotiseutututkimuksen opas, edellinen osa*. Toimittanut Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 7–14.
- Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka 2010. Johdanto. Hallinnan analytiikan suuntaviivoja. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pynnönen (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press, 7–24.

- Kaitalehto, Osmo (toim.) 1973. *Tourukatu ja Yrjönkatu. Etnologinen kaupunkitutkimus 1920-luvun Jyväskylältä.* Jyväskylän yliopiston etnologian laitos. Tutkimuksia 2. Jyväskylä.
- Karhuvirta, Tiina (toim.) 1994. *Kotiseutuni oi. Kotiseututyö ja paikallisperinne koulussa.* Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, Koulun Kerhokeskus, Opetushallitus.
- Kajander, Konsta 2020. *Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherra-kategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870.* JYU Dissertations 325. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, Pauli Tapani 2006. Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu.* Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 83–92.
- Katajamäki, Hannu 1979. *Kuntaliitostutkimus. Eräiden toteutettujen kuntaliitosten tarkastelu.* Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:29. Mikkeli.
- Katajamäki, Hannu 2013. Kuntauudistus ja lähidemokratia. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2–3/ 2013, 104–115.
- Katiskoski, Lauri 2014. ”No onhan naantalilainenkin ny sentään parempi olla ku turkulaine!” *Naantalin saaristokaupungin kuntaliitos kuntalaisten kokemana.* Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turun yliopisto.
- Kattilakoski, Mari & Backa, Peter (toim.) 2013. *Uuden lähidemokratian aika.* Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2013. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Kauko-Vainio, Sinikka 1993. *Mietoisten kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta.* Varsinais-Suomen rakennuskulttuuri 3. Turku.
- Keesing, Roger M. 1994. *Theories of Culture Revisited.* Teoksessa Robert Boforsky (toim.) *Assessing Cultural Anthropology.* New York: McGraw-Hill.
- Kielitoimiston sanakirja, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi> (20.9.2022).
- Kiiskinen, Karri 2013. *Bordering with Culture(s): Europeanization and Cultural Agency at the External Border of the European Union.* Annales Universitatis Turkuensis, Ser. B Tom. 365 Humaniora. Turku: University of Turku.
- Kilpeläinen, Risto 2010. *Kyläkoulut Suomessa. Maaseudun pienet koulut opettajien kuvaamina oppimis- ja kasvuympäristöinä.* Oulu: Oulun yliopisto.
- Kirss, Tiina 2004. *Three Generations of Estonian Women: Selves, Lives, Texts.* Teoksessa Tiina Kirss, Ene Kõresaar & Marju Lauristin (toim.) *Interpreting Estonian Women's Post-Soviet Life Stories.* Tartu: Tartu University Press, 112–143.
- Kirveennummi, Anna 1997. Kulttuuri, kansatiede ja kritiikki. Murtumia 1900-luvun lopun tiedonintresseissä ja kulttuurikäsitteissä. Teoksessa Teppo Korhonen & Pekka Leimu (toim.) *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen.* Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, s. 33–53.
- Kirveennummi, Anna 2023. *Kutsu osallistua tieteelliseen toimintaan. Etnografisia näkökulmia monitieteisen kyselytoiminnan yhteistyöhön ja käytäntöihin.* Kansatieteellinen Arkisto 64. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2000. *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kivilaakso, Aura 2017. *Suojelevat sanat. Puu-Käpylän kaavoituskäytäntöä esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä.* Scripta Lingua Fennica Edita, Sarja C osa 435. Turku: Turun yliopisto.

- Knuuttila, Maarit 1999. *Keittämistarinoita*. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Knuuttila, Maarit 2006. *Kansanomainen keittämisen taito*. Kansatieteellinen Arkisto 50. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Knuuttila, Seppo 1989. Paluu nykyisyyteen. Teoksessa Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 92–102.
- Knuuttila, Seppo 2006. Paikan moneus. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–11.
- Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti 2008. Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pertti Rannikko, Jukka Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vakimo & Marjaana Väisänen (toim.) *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–22.
- Koikkalainen, Saara 2012. Virtual Fields: How to Study a Scattered Migrant Population Online. The Case of Highly Skilled Finns in the European Union. Teoksessa Laura Hirvi & Hanna Snellman (toim.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society, 45–65.
- Koistinen, Katri 2009. Kyläkaupoista suuryksiköihin ja kohti uusia lähikaupan muotoja – Päivittäistavarakaupan kehitys Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Katri Koistinen, Minna Lammi & Anu Raijas (toim.) *Kaupasta kaikille*. Kuluttajatutkimuksen kirjoja 5. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Koistinen, Ulla 2013. Kuntaliitokset 2013 – kunnannimestä pitäjännimeksi. *Kielikello* 1/2013. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/kuntaliitokset-2013-kunnannimesta-pitajannimeksi-> (9.4.2020).
- Koivukoski, Eero 1985. *Kunnallistalouden tietoa*. 3. uudistettu painos. Vantaa: Kunnallispaino.
- Kolehmainen, Virpi 2002. Passiivinen vai aktiivinen kyläkoulu? Teoksessa Esko Kalaoja (toim.) *Näkökulmia kyläkouluihin ja niiden kehittämiseen*. Oulun yliopiston Kajaanin opettajakoulutusyksikön julkaisuja. Sarja A, tutkimuksia 21/2002, 59–70.
- Korhonen, Teppo 1989. Museoitu Suomi. Teoksessa Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 103–134.
- Korkiakangas, Pirjo 2005. Muistoista tulkintaan – muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 129–147.
- Koski, Arto 2008. *Monikuntaliitokset. Taitavasta toteutuksesta hyviin käytäntöihin*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Koski, Kimmo 2008. *Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne*. Suomen ympäristö 42/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Koskihaara, Niina 2012. Neljä vuosikymmentä meidän toimintaa. Kyläyhdistykset maaseudun yhteistoiminnallisina kehittäjinä. *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja 54. Turku: Suomen Kielen Seura, 107–122.

- Koskihaara, Niina 2014. Maaseudun asukkaat oman tulevaisuutensa rakentajina. Paikallis-demokratian toteuttamisen tapoja ja tavoitteita maaseudulla. Teoksessa Niina Koskihaara, Maija Mäki & Kirsi Sonck (toim.) *Osumia. Kansatieteellisiä avauksia muutoksesta, sen hallinnasta ja sopeutumisesta*. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto, 29–37.
- Koskihaara, Niina 2016. Paikallisuuden edunvalvojat. Kylä- ja kotiseutuyhdistykset paikallisidentiteetin ylläpitäjinä ja rakentajina. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat ja kulttuuri. Muutoskokemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 150–173.
- Koskihaara, Niina & Mäkinen, Minna 2017. Kuntaliitos paikallisena tunteiden ja toiminnan näyttämönä. Teoksessa Outi Fingerroos, Maija Lundgren, Sanna Lillbroända-Annala & Niina Koskihaara (toim.) *Yhteiskuntaetnologia*. Tietolipas 255. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 183–207.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Marander-Eklund, Lena 2016. Pienten ja suurten kertomusten suhde henkilökohtaisen kerronnan analyysin välineinä. Teoksessa Jukka Jouhki & Tytti Steel (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 336–358.
- Kuisma, Juha & Mäkelä, Matti 2015. *Kylien tulevaisuus*. Polemia-sarjan julkaisu nro 96. KAKS – Kunnallissalan kehittämissätiö. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Kuisma, Juha & Peltonen, Tarmo 2002. *Kyläsuunnittelun opas. Miten kehitämme ja kaavoitamme kyläämme 2000-luvulla*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Kumpulainen Kaisu 2012. *Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 457. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kumpulainen Kaisu 2014. *Kun pienestä kunnasta tulee kylä. Kuntaliitosten vaikutukset maaseutuyhteisössä*. Alueiden kehittäminen, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 33/2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.
- Kumpulainen, Kaisu & Soini, Katriina 2019. How Do Community Development Activities Affect the Construction of Rural Places? A Case Study from Finland. *Sociologia Ruralis*, Vol 59, No 2/2019. European Society for Rural Sociology.
- Kumpulainen, Mikko & Sihvonen, Jukka 2009a. “Kilpailukykyinen, suurempi kaupunki ja maaseutu”. Viestinnän luomat kuvat kuntaliitoksista. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutupolitiikan ja -tutkimuksen aikakauslehti* 1/2009, 20–33.
- Kumpulainen, Mikko & Sihvonen, Jukka 2009b. ”Yhteen itäsuomalaisittain” – tutkimus kuntaliitosprosesseista maaseutualueiden ja niiden asukkaiden näkökulmasta Joensuussa (Kiihtelysvaara ja Tuupovaara), Kuopiossa (Vehmersalmi) ja Varkaudessa (Kangaslampi). Loppuraportti. Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja N:o 1/2009. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- Kuntauudistuksen neuvottelukunta 1970. *Kuntauudistuksen neuvottelukunnan ehdotus tarkistuksiksi lääninhallitusten kuntauudistusta koskeviin suunnitelmiin*. Helsinki: Kuntauudistuksen neuvottelukunta.
- Kurki, Tuulikki 2012. Kotiseutukoodi. Teoksessa Seppo Knuutila, Helmi Järviluoma, Anne Logrén & Risto Turunen (toim.) *Syrjäseudun idea. Kulttuurianalyysija Ilomantsista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1384, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 42–49.
- Kurkinen, Liisa 2020. *Tiskin takana. Kauppiaselämäkerrat maaseudun murroksen kuvaajina*. Kansatieteellinen Arkisto 60. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

- Laaksonen, Pekka 2013. Kotiseudun polkuja. *Kotiseutu*, 100. vuosikerta. Suomen Kotiseutuliiton julkaisu A:25. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, 9–11.
- Laaksonen, Pekka & Saressalo, Lassi (toim.) 2009. *Kotiseutuni mun. Kirjoituksia Kotiseudun & Hiidenkiven sadalta vuodelta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laamanen, Elina 2007. *Vapaaehtoiset kuntaliitokset? Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta*. Acta nro 194. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Laamanen, Jaana 2001. *Maitolaiturilla. Kansatieteellinen tutkimus maitolaitureista ja niiden asemasta suomalaisessa kyläyhteisössä*. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.
- Laamanen, Kati 1999. *Kylätoiminta murroksessa. Maakunnallisten kylien yhteenliittymät maaseudun kehittäjinä*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu 65. Mikkeli.
- Lahtonen, Hannu 1993. *Esko Aaltosen aatteellinen toiminta - Kotiseutu koko elämä. Esko Aaltosen neljä elämäntyötä 1893–1966*. Forssa.
- Lapintie, Kimmo 2002. Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 158–179.
- Lappi, Tiina-Riitta 2007. *Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa*. Jyväskylä Studies in Humanities 80. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Translated by Donlad Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.
- Lehtonen, Heikki 1990. *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Juhani U. E. 1990. Muinaismuisto-Yhtiön perustaminen vuonna 1870. Teoksessa Osmo Vuoristo (toim.) *Suomen Museo 1990*. 97. vuosikerta. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys, 5–13.
- Lehtonen, Juhani U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 11–24.
- Lehtonen, Juhani U. E. & Räsänen, Matti 1973. *Kuopion Haapaniemi*. Aarni 15. Kuopion Isänmaallisen Seuran toimituksia 15. Kuopio.
- Lehtonen, Jussi 2016. *Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin*. Turun yliopiston julkaisu, Sarja C osa 429. Turku: Turun yliopisto.
- Lehto-Vahtera, Johanna 2007. Keräämisen asteella. Maaseudun paikallismuseoiden elämänavaiheita. *ABO Turun Maakuntamuseon vuosikirja 69/2005*, 16–33.
- Leinamo, Kari 2004. *Kuntaliitoksen jälkeen. Kuntien yhdistymisen vaikutukset liitosalueiden näkökulmasta*. Vaasan yliopisto Levón-instituutti. Julkaisu No. 111.
- Leinamo, Kari 2010. *Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista. Vuosina 2001–2009 toteutettujen maaseutu-kaupunki -kuntaliitosten tarkastelua*. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2010. *Från kåk till kulturarv. En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trädadsområden i Karleby och Ekenäs*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

- Lindberg, Pirkko & Kortelainen, Terttu 2016. Yhteistyön pioneerit. Kuntaliitosten vaikutukset kirjastoissa. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutosko-kemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 109–126.
- Linell, Per 2009. *Rethinking language, mind, and world dialogically. Interactional and contextual theories of human sense-making. Advances in cultural psychology*. Charlotte (NC): Information Age Publishing.
- Lundgren, Maija 2010. Kylätoimintaa ja talkoohenkeä. Etnologinen tutkimus kylätoiminan merkityksestä elinvoimaisuuden säilyttämisessä kahdessa Porin alueen maaseutukylässä. Teoksessa Jussi Lehtonen & Salla Tenkanen (toim.) *Ethnology in the 21st century. Transnational reflections of past, present and future*. Turku: Turun yliopisto, kansatiede, 313–324.
- Lundgren, Maija 2014. Kyläasiamies paikallisuuden ja muutoksen rajapinnoilla. Näkökulmia maaseutukylien omaehtoiseen kehittämistyöhön. Teoksessa Niina Koskihaara, Maija Mäki & Kirsi Sonck (toim.) *Osumia. Kansatieteellisiä avauksia muutoksesta, sen hallinnasta ja sopeutumisesta*. Turku: Turun yliopisto, 38–47.
- Lundkvist, Sven 1977. *Folkörelserna i det svenska samhället 1850–1920*. Stockholm.
- Lönnqvist, Bo 1998. Etnologia ja historiallinen antropologia. Teoksessa Pekka Junkala et al. (toim.) *Toinen sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500–2000*. Etnologian laitoksen tutkimuksia 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lönnqvist, Bo 2002. Myytti harmonisesta paikallisuudesta. Teoksessa Pekka Junkala & Jari Määttä (toim.) *Paikallisuuden juuret ja versot. Jatkuvuuksia Judinsalon maalaismaise-massa*. Etnografia 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos, 119–124.
- Manninen, Laura (toim.) 1994. *Jargon. Kulttuuriantropologian englantia-suomi oppisanasto*. JYY julkaisusarja n:o 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.
- Maaseutuasumisen teemaryhmä 2007. *Asuinmaaseutu 2007–2010. Maaseutuasumisen kehittämisohjelma*. Toimittanut Mia Saloranta. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2a/2007. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009. *Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi*. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2009/5. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014. *Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 9/2014. Luettavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf> (14.8.2023).
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013, Maa- ja metsätalousministeriö, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80555> (pdf) (22.1.2023).
- Martikainen, Olavi 1984. Kansa- ja peruskoulujen lakkauttaminen vuoteen 1984. *Suomen kunnat* 16/1981, 987–991.
- Massey, Doreen 2008. *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Massey Doreen 2003. Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Suom. Juha Koivisto. Tampere: Vastapaino, s. 51–83.
- Metsälä, Riia 2011. *Kylän ja kunnan välinen vuorovaikutus. Tutkimusalueina Seinäjoki ja Laihia*. Aluetieteen julkaisematon pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto.

- Metsälä, Riia & Leinamo, Kari 2013. *Lähidemokratiaa etsimässä. Korpilahtelaisten, lammi-
laisten ja alastarolaisten vaikutusmahdollisuudet kuntaliitoksen jälkeen*. Vaasa: Le-
vón-instituutti, Vaasan yliopisto.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas 2010. *Miten meitä hallitaan*. Suomentanut Risto Suikkanen.
Tampere: Vastapaino.
- Mononen, Tuija & Tuononen Piia 2012. Kansalaisliikehdintä maaseudun kuntaliitoksissa.
Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 1/2012, 20–34.
- Mäki, Maija 2020. *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin – matkailun tulevaisuuksia ja toi-
mijoita arkeologisilla maastokohteilla*. Kansatieteellinen Arkisto 61. Helsinki: Suomen
Muinaismuistoyhdistys.
- Mäkinen, Minna 1996. *Kuvia kotiseudusta. Lempääläisten nuorten kotiseutumielikuvia
piirustusten ja kirjoitusten valossa*. Julkaisematon pro gradu -työ, Etnologian laitos,
Jyväskylän yliopisto.
- Mäkinen, Minna 2007. *Kotikunta kaupunginosaksi. Säynätsalon kunnan ja Jyväskylän kau-
pungin kuntaliitos kulttuurisena ilmiönä*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto, Historian
ja etnologian laitos.
- Mäkinen, Minna 2009. Tapaus Säynätsalo. Paikallisuuden merkitys ja rooli kuntaliitospro-
sessissa. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1/2009,
s. 61–71.
- Mäkinen, Minna 2013. Kuntaliitos kotikunnassa. *Kotiseutu* 100. vuosikerta. Suomen Koti-
seutuliitto, 51–57.
- Mäkinen, Minna & Wilmi, Jorma 2016. Liitoskohdassa. Kuntaliitos arjen kokemuksina ja
niistä kumpuavina mielikuvina. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat ja
kulttuuri. Muutoskokemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 207–233.
- Nielsen, Peder 2003. *Kommunindelning och demokrati. Om sammanläggning och delning
av kommuner i Sverige*. Acta Universitatis Upsaliensis 157. Uppsala: Statsvetenskapliga
föreningen.
- Nieminen, Mira 2022. *Ovatko peruskoulujen lakkautukset tuoneet säästöjä? Vuosien 2006–
2018 koululakkautusten vaikutukset kuntien perusopetuksen käyttämenoihin*. Julkaise-
maton pro gradu -tutkielma, Johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto.
- Nurmi, Virpi 1993. The Kalevala Women's Assosiation. An Organisation Operating in the
Name of Finland's National Epic. *Ethnologia Fennica*. Finnish Studies in Ethnology
1992. Vol 20. Kokemäki.
- Nurmi, Virpi 1995. *Naisten Sampo. Kansanperinne Kalevalaisten naisten innoittajana*. Juh-
lavakkänen, Kalevalaisten naistenliiton vuosikirja, 4. Helsinki: Kalevalaisten Naisten
Liitto r.y.
- Nyman, Harri 2011. *Uloimmalla rannalla. Luotsi- ja majakkamiesperheet asemayhdyskun-
nissaan*. Kansatieteellinen Arkisto 54. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Oinas, Pirjo 2009. Kuntarakenne muuttuu – toteutuuko sivukylien osallisuus? *Maaseudun
Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1/2009, 72–81.
- Oinas, Pirjo 2019. *Aikalaiset arjessaan – kuvia kyläyhteisön paikasta kaupungissa*. Acta ele-
ctronica Universitatis Lapponiensis 217. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Oksa, Jukka 2008. Kehittäjät kylässä. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pertti Rannikko, Jukka
Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vaki-

- mo & Marjaana Väisänen (toim.) *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 241–259.
- Olsson Pia 1999. *Eteen vapahan valkean Suomen. Kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939*. Kansatieteellinen Arkisto 45. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Olsson, Pia 2005. Tutkijan vastuu ja velvollisuus - tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 281–290.
- Paasi, Anssi 1998. Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe: suomalaisen aluekeskustelun erittelyä. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.): *Missä on tässä?* SoPhi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Paasi, Anssi & Prokkola, Eeva-Liisa 2010. Territorial dynamics, cross-border work and everyday life in the Finnish–Swedish border area. *Space and Polity*, Vol 15, 13–29.
- Paikkala, Sirkka 2005. Kunnannimet murroksessa. *Kielikello* 4/2005. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/kunnannimet-murroksessa> (7.1.2022).
- Paikkala, Sirkka 2009. Samatkan pojasta Lohjan pojaksi – kuntien nimenmuutokset 2009. *Kielikello* 1/2009. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/sammatin-pojasta-lohjan-pojaksi-kuntien-nimenmuutokset-vuonna-2009> (7.1.2022).
- Palomäki, Mauri 1971. Kunnallisen aluejaotuksen uudistamissuunnitelma Suomessa. *Terra* 83, 149–158.
- Pehkonen, Erkki 2013. ”Poikasi täältä jostakin.” *Narratiiviset resurssit, diskurssit ja luovuus kirjoittaen kerrotuissa identiteeteissä jatkosodan aikaisissa kirjeissä*. Jyväskylä Studies in Humanities 217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Peltonen, Isto 2013. *Suomen kunnallisvaakunat – Perinteet ja käyttötaide*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Asiakirjahallinnon maisteriohjelma, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Perälä, Tauno 1984. Kaupunkien aluepolitiikka ja esikaupunkiliitokset. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika*. Helsinki: Suomen kaupunkiliitto.
- Pihlaja, Ritva & Sandberg, Siv 2012. *Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print: Valtiovarainministeriö.
- Pirinen, Kauko 1970. Suomen paikallisvaakunat. Teoksessa Atte Haikonen (toim.) *Suomen kunnallisvaakunat*. Suomen Kunnallisliitto, 13–20.
- Puhakka, Anna Raija 1972. *Lietolaisten kannanottoja alueliitoskysymykseen*. Turun yliopiston sosiologian laitos. Monisteita 53. Turku.
- Pöysä, Jyrki 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331–360.
- Pöysä, Jyrki 2015. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) 2010. *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 18.

- Rannikko, Pertti 2000. Kehittämishanke paikallisen identiteetin muovaajana. Teoksessa Torsti Hyyryläinen & Pertti Rannikko (toim.) *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Tampere: Vastapaino, s. 143–165.
- Rannikko, Pertti 2009. Kylä kaupungin laidaksi. Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteisöjen ja identiteettien liikkeistä. *Maaseudun Uusia Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 1/2009, 5–19.
- Rantanen, Manu 2014. Koulurakennus ei ole vain koulun rakennus – Kyläkoulun toiminnan uudistaminen haastaa uuteen yhteistyöhön. Teoksessa Sami Tantarimäki, Sirkka Komulainen, Manu Rantanen & Elli Heikkilä (toim.) *Vastavirtaan ja valtavirtaan – avauksia kyläkoulukeskusteluun*. Tutkimuksia A 52. Turku: Siirtolaisinstituutti, 86–98.
- Rinne-Koski Katja 2016. Vieraana kunnassa? Kuntalaisuuden jäsentymisen vapaa-ajan asukkaiden puhutavoissa. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutoskokemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 234–263.
- Rinne-Koski, Katja, Saartenoja, Antti, Rantanen, Manu & Tantarimäki, Sami 2012. *Kuntaliitos ja maaseutualueiden asukasosallistuminen Kouvolan, Salon ja Seinäjoen kaupungeissa*. Raportteja 79. Helsingin yliopisto: Ruralia-instituutti.
- Riukulehto, Sulevi 2017. Kotiseudun käsite ja kotiseutututkimuksen perintö Suomessa. *Kotiseutu*, 104. vuosikerta. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:37. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.
- Riukulehto, Sulevi & Rinne-Koski, Katja 2013. *Otta noessa. Kuortaneen kotiseututuhentymien syvärakenteita*. Julkaisuja 31. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Riukulehto, Sulevi & Suutari, Timo 2012. *Joki on Nurmon äiti. Nurmonjokilaakso kotiseutukuvassa*. Julkaisuja 28. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Riukulehto, Sulevi & Suutari, Timo 2016. Kestävä kotiseutu. Kuntarakenteen muutos ja kotiseutukokemus. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutoskokemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 264–296.
- Rosberg, Johan Evert 1916. Paikalliskuvauksista. Teoksessa *Kotiseutututkimuksen opas, jälkimmäinen osa*. Toimittanut Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 54–58.
- Rose, Nikolas, 1999. *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: University Press.
- Rouhiainen, Vesa 2014. *Kylätoiminnan tila maaseututyypeittäin ja maakunnittain*. Raportteja 122. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Ruotsala, Helena 2002. *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Kansatieteellinen Arkisto 49. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Ruotsala, Helena 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 45–76.
- Ruotsala, Helena 2009. Kovan leivän alue vai viinitie? Kulttuurialueita konstruoivasta kansatieteestä eurooppalaiseksi etnologiaksi. Teoksessa Maria Lähteenmäki (toim.) *Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*. Historiallinen Arkisto 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 170–196.
- Ruotsala, Helena 2011. Kaksi kukkaroa ja kaksi kelloa. *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja 53. Turku: Suomen Kielen Seura, 196–217.

- Ruotsala, Helena 2022. *Transnationalism and multilocalism. Case studies from the Tornio river valley and Mari El*. Plenum-esitelmä CIFU XIII (Congressus XIII Internationalis Fenno-Ugristarum), Wien. Julkaistu Plenary talk booklet (pdf), 67–86. Ladattavissa <https://cifu13.univie.ac.at/programme/plenary-speakers/> (25.4.2023).
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ruynänen, Aimo 2008. *Kuntauudistus ja itsehallinto*. Tampere: Tampere University Press.
- Räsänen, Matti (toim.) 1970. *Kuopion tori*. Aarni 13. Kuopion Isänmaallisen Seuran toimintuksia 13. Kuopio.
- Räsänen, Matti 1985. Kaupungit ja paikallisyhteisöt. Teoksessa Jukka Pennanen, Leena Sammallahti & Helena Haapalainen-Tiainen (toim.) *Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa*. Ethnos-tiedote 1. Helsinki, 75–100.
- Räsänen, Matti 1989. Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Teoksessa Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 10–28.
- Räsänen, Matti 1997. Kansan kulttuurista ihmisten arkeen. Kansatieteen tutkimuksen suuntauksia toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Teppo Korhonen & Pekka Leimu (toim.) *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 21–32.
- Räsänen, Riitta 1989. Kotiseutu- ja kotiseutuliike suomalaikansallisessa prosessissa. Teoksessa Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 144–161.
- Räsänen, Riitta 1993. Kylä, yhteisö ja miljö kansatieteen tutkimuskohteina. Katsaus lähestymistapojen historiaan. Teoksessa Pertti Rannikko (toim.) *Maaseudun Uusi Aika*. Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993, 11–28.
- Räsänen, Riitta 2005. Piika ei oo ihminen, eikä ihra voita. Sukupuoli ja omakohtainen näkökulmina kyselyaineiston tulkinna. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 246–264.
- Said, Edward 1990. Narrative and Geography. *New Left Review* 180: 81–100.
- Salmi-Nikander, Kirsti 2004. *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 967. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salomonsson, Anders 1999. Bondeliv. Teoksessa Anders Salomonsson (toim.) *Svenskt bondeliv. Livsform och yrke*. Lund: Studentlitteratur, 10–71.
- Sappinen, Eero 2000. *Arkielämän murros 1960–1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä*. Kansatieteellinen Arkisto 46. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Sarmela, Matti 1965. Kansankulttuurin kartoituksesta. *Virittäjä* 3/1965, 255–279.
- Saukkonen Pasi, Majoinen Kaija, Kahila Petri & Hirvonen Timo 2022. *Monipaikkaisuus kunnissa*. Kuntaliiton julkaisusarja, Uutta kunnista 2/2022. Kuntaliitto.
- Shields, Rob 1999. *Lefebvre, Love & Struggle. Spatial Dialectics*. London & New York: Routledge.

- Sihvola, Juha 2000. *Yksilönä yhteisössä. Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään*. Kunnallissalan kehittämistäitiö Polemia Sarjan julkaisu no. 37. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.
- Siivonen Katriina 2008. *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Kansatieteellinen Arkisto 51. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Sikiö, Maija, Pitkänen, Kati & Rehunen, Antti 2014. Tyhjäät asuinrakennukset osana asumisen maaseutua. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2/2014, 43–55.
- Simonsen, Kirsten 2005. Bodies, Sensations, Space and Time: The Contribution from Henri Lefebvre. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 87:1, s. 1–14.
- Sirelius, U. T. 1906. *Sperrfischerei über den finnisch-ugrischen völkern. Eine vergleichende ethnographische untersuchung*. Helsingfors: Druckerei der Finnischen Litteraturs-Gesellschaft.
- Sjöblom, Paula, Hakala, Ulla & Kantola, Satu-Päivi 2014. *Kunnan nimen merkitys Turun seudun asukkaille kuntaliitostilanteessa*. Kaupunkitutkimusohjelman tutkimuskatsaus 2/2014. Turun kaupunki.
- Snellman, Hanna 1996. *Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoien metsä- ja uittotyöstä*. Scripta Historica 25. Oulu: Oulun Historiaseura.
- Snellman, Hanna 2003. *Sallan suurin kylä – Göteborg*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 927. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Soikkanen, Hannu 1966. *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.
- Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Spoof, Sanna-Kaisa 1995. The Organizing of Family associations in Finland before and after 1977. Teoksessa Teppo Korhonen (toim.) *Encountering ethnicities. Ethnological aspects on ethnicity, identity and migration*. Studia Fennica 3. Tampere.
- Spoof, Sanna-Kaisa 1999. *Suvut seuroissa. Tutkimuksia sukuseurojen toiminnasta*. Sukuseurojen keskusliitto. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Staffans, Aija 2004. *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu A 29. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Stenfors, Piia 2007. *Suomalainen Kotiseutuliike 1894–1944*. Suomen Kotiseutuliiton julkaisu A:17. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stenvall, Jari, Syväjärvi, Antti, Vakkala, Hanna, Virtanen, Petri & Kuoppala, Kari 2015. *Kunnat ajopuina – koskesta sumaan. Vuosina 2011–2014 kuntiin kohdistuneiden uudistusprosessien arviointi*. ARTTU2-ohjelman tutkimuksia nro 1. Acta nro 258. Suomen Kuntaliitto.
- Stenvall, Jari, Vakkala, Hanna, Syväjärvi, Antti, Leinonen, Jaana, Juntunen, Pekka, Oulasvirta, Lasse & Tiilikainen, Aaro 2009. *Parasta nyt – Kunta- ja palvelurakennemuutoksen suunnitteluvaiheen loppuarviointi*. Valtiovarainministeriö 11/2009 Kunnat.
- Suikio, Joanna 2011. *Alueen identiteetin muodostaminen aluepuhunnan keinoin kuntaliitostilanteessa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Yhdyskuntatieteiden laitos, Aluetiede, Tampereen yliopisto.

- Sulkunen, Irma 1977. *Raittiusliikkeen synty Suomessa*. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste N:o 105. Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1986. *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Historiallisia tutkimuksia 134. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Suomen kielen lautakunta 2006. Suomen kielen lautakunnan suositus yhdistyvien kuntien nimistä. *Kielikello* 1/2006. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/suomen-kielen-lautakunnan-suositus-yhdistyvien-kuntien-nimista> (4.12.2022).
- Suomen kielen lautakunta 2012. Tammisaari vai Raasepori vai Tammisaaren Raasepori. Suomen kielen lautakunnan kannanotto entisten kunnanimien käyttöön. *Kielikello* 1/2012. Ladattavissa <https://www.kielikello.fi/-/tammisaari-vai-raasepori-vai-tammisaaren-raasepori-> (4.12.2022).
- Suomen Kunnallisliitto 1982. *Suomen kunnallisvaakunat*.
- Suomen Kylätoiminta ry. 2008. *Vastuuta ottava paikallisyhteisö. Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008–2013*. Tuomas Perheentupa (toim.). Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 2/2008. Suomensjärvi: Suomen Kylätoiminta.
- Suomen Kylätoiminta ry. 2014. *Voimistuvat kylät – vahvistuvat lähiyhteisöt. Paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma 2014–2020*. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 1/2014. https://issuu.com/maaseutuplus/docs/ohjelma2014_2020_issue (5.11.2022).
- Suutari, Timo & Rinne-Koski, Katja 2015. Kotiseutututkimus kokemuksellisuutta tavoittamassa. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauskirja* 3/2015, 54–64.
- Suutari, Timo & Zimmerbauer, Kaj 2007. *Palveluyrittäjyys, maankäyttö ja asuminen Etelä-Seinäjoen alueella: kuntaliitoksen vaikutusten ja tulevaisuuden kehitysnäkymien tarkastelua*. Raportteja, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti 15. Seinäjoki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Sääskilähti, Nina 1997. *Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle*. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos, tutkimuksia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologia.
- Talve, Ilmar 1992. Toivo Vuorela. Teoksessa Matti Räsänen (toim.) *Pioneers. The History of Finnish Ethnology*. Studia Fennica, Ethnologica 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 135–143.
- Tantarimäki, Sami 2010. Kouluverkko suunnittelun haasteet. *Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2/2010, 32–43.
- Tantarimäki, Sami 2011. *Mitä lakkautuksesta opimme? Kyläkoulun lakkauttamisen perusteet, prosessi, säästöt ja vaikutukset viimeaikaisessa keskustelussa*. Turku: Koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea, Turun yliopisto.
- Tilley, Christopher 1994. *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*. Oxford: Berg Publishers.
- Tommila, Päiviö 1980. Kylätutkimus. Teoksessa Päiviö Tommila & Ismo Heervä (toim.) *Muuttuva kylä*. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti. Tietolipas 84. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–11.
- Tornberg, Kyösti 2014. *Kuntajako ja kunnallinen pakkoliitos*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu, A-sarja n:o 322. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

- Tuan, Yi-Fu 1977. *Space and Place. The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tuan, Yi-Fu 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuu. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 15–30.
- Turunen, Harri 2004. *Suomalainen Kotiseutuliike 1945–2000*. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:9. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Luettavissa https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf (18.4.2023).
- Urhonen, Katri 1988. *Kuntajaon muutokset vuosina 1964–1977. Yleinen luonne ja edellytykset*. Julkaisematon pro gradu -työ, Suomen historian laitos, Turun yliopisto.
- Uusitalo, Eero 1998. *Elinvoimaa maaseudulle: miksi kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet*. Helsinki: Otava.
- Valli-Lintu, Auli 2017. *Sote- ja kuntarakenteen pitkä kujanjuoksu*. Kunnallisan Kehittämiskeskittö.
- Vanha-Similä, Maria 2017. *Yhtiöön, yhtiöön! Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Kansatieteellinen Arkisto 58. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Viinikainen, Tytti & Puustinen Sari 2000. *Kylä kaupungin kyljessä. Tutkimus maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, B:82. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Vilkuna, Janne 2016. Syrjäytetty paikallisuus. Huomioita kotiseutumuseoista, paikannimisestä, vaakunoista ja käsityöperinteestä. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Kunnat, rajat ja kulttuuri. Muutoskokemuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 127–149.
- Vilkuna, Kustaa 1979. *Talonpojan kekristä puoluejuhlaksi - Suomalaiset merkkipäivät*. Urpo Vento (toim.) Helsinki.
- Vinci, Felice 1993. *Homericus Nuncius: il mondo di Omero nel Baltico*. Il Calamo & la Ferula 14. Chieti: Solfanelli.
- Virtanen, E. A. 1950. *Itäkarjalaisten kalastusoikeudesta ja yhtiöistä. Etnososiologinen tutkimus*. Kansatieteellinen Arkisto 8. Helsinki.
- Voionmaa, Väinö 1916. Yhteiskuntataloudellinen kotiseutututkimus maaseudulla. Teoksessa *Kotiseutututkimuksen opas, jälkimmäinen osa*. Toimittanut Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunta Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 28–36.
- Vogt, Wendy A. 2012. Ethnography at the Depot. Conducting Fieldwork with Migrants in Transit. Teoksessa Laura Hirvi & Hanna Snellman (toim.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society, 66–86.
- Wallin, Gunnar 1973. *Småkommunerna på avskrivning*. Teoksessa Gunnar Wallin, Hans G. Andersson & Nils Andrén (toim.) *Kommunerna I förvandling*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Wergenius, Torsten 1973. Förvaltningsstruktur och maktförvaltning. Teoksessa Gunnar Wallin, Hans G. Andersson & Nils Andrén (toim.) *Kommunerna I förvandling*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Widberg, Jan 1979. *Från socken till kommunblock. En studie av kommunala indelningar och indelningsreformer i Sverige*. Ds Kn 1979:14.
- Wiklund, Lisa 2012. Creative Cosmopolitanism. New Fields of Work Require New Fieldwork. Teoksessa Laura Hirvi & Hanna Snellman (toim.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society, 109–127.
- Zimmerbauer, Kaj 2006. Kunnan deinstitutionalisoituminen. Alueellinen identiteetti kunta-liitoksessa: esimerkkinä Peräseinäjoen ja Seinäjoen liitos. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 34(2) 2006, 109–121.
- Zimmerbauer, Kaj 2008. *Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä*. Ruralia-instituutti, Julkaisuja 15. Helsingin yliopisto.
- Åström, Anna-Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materiella sfärer. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 25–42.

HAASTATTELURUNKO TEEMOITTAIN YHDISTYSTOIMIJOILLE

Kysymykset haastateltavalle:

- Nimi
- Syntymävuosi
- Yhdistyksen nimi
- Mahdollinen vastuualue yhdistyksessä
- Miten pitkään olet toiminut kyseisessä yhdistyksessä? Toimitko muissa yhdistyksissä?

1. YHDISTYKSEN TAUSTAA/HISTORIAA

Millä alueella yhdistys toimii? Miten pitkään yhdistys on toiminut alueella? Miksi yhdistys perustettiin? Kuinka paljon on aktiivisia? Miten paljon toiminta-alueella on asukkaita?

2. TOIMINTA

Minkälaista toimintaa yhdistys harjoittaa? Mikä toiminnassa on keskeisintä? Miksi yhdistyksen toiminta on **mielestäsi** tärkeää? Mitkä asiat koet tärkeiksi ja yhdistyksen toiminnan kautta eteenpäin vietäviksi / mitä asioita haluat tehdä tunnetuksi yhdistyksen kautta? Vaikuttivatko kuntaliitosneuvottelut yhdistyksen toimintaan (määrällisesti tai sisällöllisesti)? Onko toteutunut kuntaliitos vaikuttanut siihen, millaisia tapahtumia ja toimintaa yhdistyksen toimesta toteutetaan? Vaikuttko kuntaliitos siihen, millaista toimintaa itse haluaisit yhdistyksen toteuttavan?

Toimiiko alueella muita yhdistyksiä? Onko yhdistysten välillä yhteistyötä? Vaikuttko kuntaliitos yhdistysten väliseen yhteistyöhön? Onko yhteistyötä yli vanhojen kuntarajojen?

Vaikuttiko Suomen liittyminen EU:hun aikoinaan yhdistyksen toimintaan ja miten? Onko yhdistys toteuttanut EU-pohjaisia hankkeita? Vaikuttko liitos mahdollisen hankkeen aloittamiseen tai sen sisältöön?

3. TOIMIJAT

Miten paljon yhdistyksessä on aktiivisia toimijoita? Vaihteleeko toimijoiden aktiivisuus? Vaikuttko kuntaliitos toimijoiden määrään tai aktiivisuuteen? Millainen on toimijoiden ikäjakauma? Mikä

motivoi sinua toimimaan yhdistyksessä? Vaikuttiko kuntaliitos toimijoiden aktiivisuuteen ehdottaa uutta toimintaa? Ovatko toimijat yhdistyksen toiminta-alueelta vai onko toimijoita myös muualta?

Osallistutko aktiivisesti järjestettyihin tapahtumiin tai tapahtumien järjestelyihin? Mihin erityisesti haluat osallistua ja miksi? Vaikuttiko kuntaliitos siihen, millaisiin tapahtumiin olet itse osallistunut tai haluat osallistua? Lisäsikö kuntaliitos yleisesti osallistujien määrää tapahtumissa?

4. KUNTALIITOSNEUVOTTELUJEN AIKA

Miten tulevaan kuntaliitokseen suhtauduttiin ennen liitosta? Miten itse suhtauduit? Puhuttiinko yhdistyksessä tulevasta liitoksesta ja mitä mieltä siitä oltiin? Ottiko yhdistys suunniteltuun kuntaliitosasiaan kantaa? Järjestettiinkö liitosneuvottelujen vuoksi kylissä keskustelutilaisuuksia liitoksesta? Kuultiinko asukkaita tai yhdistyksiä kuntaliitosneuvottelujen aikana?

5. KUNTALIITOKSEN VAIKUTUKSET

Miten kuntaliitos on vaikuttanut yhdistyksen toimintaan? Vaikuttiko kuntaliitos omaan toimintaa si yhdistyksessä? Joutuiko yhdistys miettimään uudelleen toiminta-alueitaan tai toimintansa sisältöjä uudessa kuntakontekstissa? Miten yhdistyksen asioiden hoito uudessa kuntakontekstissa onnistuu?

6. IDENTITEETTI

Miten asukkaat ovat reagoineet kuntaliitokseen sen jälkeen? Miten määrittelet oman kuntaidentiteettisi? Muuttiko kuntaliitos omaa kuntaidentiteettiäsi TAI kyläidentiteettiäsi? Tuotko omaa kunta- tai kyläidentiteettiäsi esille ja miten? Haluatko pitää yllä vanhaa kuntaidentiteettiä / kuntalaisuutta nyt myös uudessa kuntakontekstissa? Miten määrittelet oman asuinalueesi / kyläsi suhteessa uuteen kuntakontekstiin? Mikä mielestäsi on leimallista/erityistä omalle asuinalueellesi/kylällesi? Miten määrittelisit oman kyläsi/asuinalueesi paikalliskulttuurin? Mitä se mielestäsi on ja miten ilmenee?

Onko toteutuneella kuntaliitoksella ollut vaikutuksia kylään / asuinalueeseen? Millaisena näet kylän / asuinalueen tulevaisuuden? Entä yhdistyksen tulevaisuuden?

Tiivistelmä

Kun kunta lakkasi olemasta Kylä- ja kotiseutuyhdistykset kuntarakenteen muutoksiin reagoivina toimijoina

Tämän tutkimuksen aiheena on 2000-luvun kunta- ja palvelurakenne muutoksen (PARAS-hanke) vaikutukset paikallistasolla toimiviin yhteisöihin. Tutkimuksessa selvitetään, miten valtionhallinnon ylimmältä taholta alkuun pantu uudistus vaikutti paikallistasolla toimivien kylä- ja kotiseutuyhdistysten toimintaan, toimintaympäristöön sekä minkälaisiin kulttuurisiin prosesseihin kuntaliitos johti yhteisöissä. Suomalaisen yhdistystoiminnan kentällä kylä- ja kotiseutuyhdistykset ovat toimijoita, jotka selkeimmin ovat ottaneet toimintansa kohteiksi kylät ja kotiseudut. Ne ovat myös teemat, joiden puolesta kuntarakenneuudistuksen yhteydessä heräsi paikallistasolla huolta unohdetun sivukylän asemaan jäämisestä sekä paikallisidentiteetin ja kotiseututunteen katoamisesta.

Tutkimuksen kohteena on yhdeksän kylä- ja kotiseutuyhdistystä, jotka toimivat kunnissa, joissa kuntaliitokset toteutettiin vuosina 2007 ja 2009; Mynämäki (Mynämäki ja Mietoinen 2007), Pälkäne (Pälkäne ja Luopioinen 2007), Salo (Salo, Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Perteli, Suomusjärvi ja Särkisalo 2009) ja Hämeenlinna (Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos 2009). Tutkimuksen pääasiallinen aineisto muodostuu yhdistystoimijoiden kanssa tehdyistä teemahaastatteluista. Yhdistystoimijoiden lisäksi haastatteluihin sisältyy LEADER-ryhmien sekä kulttuuriyhdistysten ja -toimijoiden kanssa toteutetut haastattelut. Aineiston analyysin menetelmänä on lähiluku. Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä ja lähilukua suuntaavana teoriana on käytetty Lefebvren sosiaalisen tilan triadia, eli näkökulmaa kunnan muodostumisesta käsitteellistettynä, havaittuna ja elettyinä tilana.

Tutkimus osoittaa, että kuntarakenteen uudistus ei jäänyt paikallistasolla vain hallinnolliseksi uudelleen järjestelyksi, vaan sillä oli konkreettisia vaikutuksia yhteisöjen toimintaan ja toimintaympäristöön. Kunnat ovat kylä- ja kotiseutuyhdistysten tärkeimpiä kumppaneita ja muutos kuntarakenteessa toi muutoksia näiden suhteiden muotoihin ja edellytyksiin. Uuden kunnan toimintatavat vaativat yhdistyksiltä sopeutumista, toimintatapojen uudelleen suuntaamista ja vaikuttamistyötä kunnan suuntaan. Kuntaliitokset laukaisivat

yhteisöissä myös prosesseja, joissa ne joutuivat uudenlaisten odotusten kohteiksi, miettimään oman toimintansa sisältöjä, (maantieteellistä) laajuutta ja yhdistysten välistä yhteistyötä. Vanhojen kuntarajojen poistumiset liikuttivat myös vanhojen kuntien sisällä vaikuttaneita yhteisöjen välisiä ”rajoja”.

Paikalliseen yhdistystoimijoita kiinnittävinä tekijöinä toimivat paikkojen ominaispiirteet, suku- ja ystävyysuhteet sekä toimiminen yhdistyksissä. Haastateltavien henkilökohtaiset paikallisidentiteetin kuvaukset näyttävät tutkimuksessa liikkuvampina kuin yhteisöjen, joiden toimintamuodot ja -alueet määrittyvät rajatummiksi. Ihmiset ovat yhdistystoiminnan tärkein voimavara, mutta myös uhka toiminnan loppumiselle, mikäli yhdistykset eivät onnistu saamaan riveihinsä uusia toimijoita. Asukkaiden arkeen paikallistasolla vaikuttavat muutokset aktivoivat ihmisiä mukaan yhdistysten toimintaan.

Asiasanat: kylätoiminta, kotiseututoiminta, kyläyhdistys, kotiseutuyhdistys, yhdistystoiminta, yhdistys, kuntarakenne, kuntaliitos, PARAS-hanke, kunta, kylä, paikallisuus, identiteetti, lähiluku, tila, paikka, Hämeenlinna, Mynämäki, Pälkäne, Salo, Kisko, Suomusjärvi, Mietoinen, Kalvola, Luopioinen

Abstract

When the municipality ceased to exist Village and local heritage associations as reactive actors to municipal mergers

The topic of this study is the restructuring of local government and services in the early 2000s (PARAS project) and its impacts on communities operating at the local level. The research project examines how the reform, initiated at the highest level of state administration, affected the activities and operational environment of village and local heritage associations as well as the cultural processes resulting from the municipal mergers at the local level. The actors involved with village and local heritage associations have most clearly focused their efforts on specific villages and local regions. During the municipal restructuring, concerns were expressed at the local level about the villages and home regions being left behind as neglected and remote villages, causing the sense of place and local identity to disappear.

The study focuses on nine village and local heritage associations that operate in municipalities where the reform was carried out in 2007 and 2009: Mynämäki (Mynämäki and Mietoinen in 2007), Pälkäne (Pälkäne and Luopioinen in 2007), Salo (Salo, Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Pertteli, Suomusjärvi and Särkisalo in 2009) and Hämeenlinna (Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko and Tuulos in 2009). The main data for the research project consists of thematic interviews conducted with association actors. In addition, the interviews include discussions with the main actors in LEADER groups and cultural associations. The method employed for analysing the data is close reading. The theoretical framework guiding the research and shaping the close reading approach is based on Lefebvre's triad of social space, which adopts the perspective of viewing the municipality as a conceptualised, perceived and lived space.

The study demonstrates that the restructuring of local government and services was not merely about administrative reorganisation but also concretely impacted community activities and the operational environment as a whole. Municipalities are important partners for village and local heritage associations. The municipal restructuring brought about alterations in the forms and prerequisites of such relationships. The operational methods of the new municipality required the associations to adapt, redirect their ap-

proaches and engage in advocacy with respect to the municipality. The municipal mergers also triggered processes whereby village and local heritage associations became subject to new expectations, leading them to reconsider the contents of their activities, their (geographical) scope and their inter-associational collaboration. The removal of municipal borders also revealed the ways in which the former 'boundaries' between communities had impacted municipal relations.

The characteristics of places, family and friendship ties, as well as involvement in associations, serve as factors emotionally connecting associational actors at the local level. The interviewees' descriptions of their personal local identities appear more fluid and shifting in the study than their identities at the community level, whose modes and areas of operation are defined more narrowly. People are the most significant resource in association activities, but they also pose a threat to the continuation of operations if associations fail to attract new participants. Changes that impact residents' everyday lives at the local level motivate people to participate in association activities.

Keywords: village activities, local heritage activities, village association, local heritage association, association activities, association, municipal structure, municipal merger, PARAS project, municipality, village, locality, identity, close reading, space, place, Hämeenlinna, Mynämäki, Pälkäne, Salo, Kisko, Suomusjärvi, Mietoinen, Kalvola, Luopioinen